

ספר

שולחן שמואל

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מרן השלחן ערוך
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

הלכות חגים חלק א

הלכות ר"ה: או"ח תקפ"א – תר"ג

הלכות יוה"כ: או"ח תר"ד – תרכ"ד

הלכות חנוכה: או"ח תר"ע – תרפ"ה

הלכות פורים: או"ח תרפ"ו – תרצ"ו

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו (כולל פסקי הרב יעקב יוסף זצ"ל, וילקוט יוסף), והכל בצורה בהירה וקלה להבנה. בנוסף תמצא בסוף הספר מבחני הסמכה לרבנות.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"ד ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> בצורה מרוכזתאו באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google שולחן שמואל vedibarta

ניתן לרכוש את הספרים אצל המחבר: 054-8456-923 .02-5811-133

S2079395@GMAIL.COM

אפשר לקבל ב - EMAIL דוגמיות הספרים שיצאו לאור

חשוב מאוד !!

הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: **"מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם"**. "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן) *לפון מדוויקת הש"ע והרמ"א. עט דברי הסבר קצרים* (יורשי ראובן).
- הפניות **א. ב.**: *בפ"ש ש"ע תמ"א נקודות הפניה (א.) א"ל: שרשי הלכה וצנפי הלכה.*
- מקורות: [בעל התרומה והרא"ש]: *בסוף כל הלכה יופיע מקור ההלכה.*
- **שורשי הלכה** (המקורות) *כאן תמ"א את מקורות הש"ע והרמ"א, מהמ"א והראשונים כפי שכתבו בבית יוסף*
- **ענפי הלכה** (האחרונים) *כאן תמ"א את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים ש"ע והרמ"א.*
- הערה: **1.**: *הרחבת הנושא בהצרה 1. חמ"ט בסוף הדף.*
- הסימונים: **✓** (מודגש) - *כן פסק ש"ע.* **√** (לא מודגש) - *כ"פ הרמ"א*
- ר"ת שכיחים: א"א - אי אפשר. או"ח - אורח חיים או אורחות חיים. אעפ"כ - אף על פי כן. באה"ט - באר היטב. בהכ"נ, בה"כ - בית הכנסת. בהמ"ז - ברכת המזון. ביה"ל - ביאור הלכה. ה"ה - הוא הדין, או הרב המגיד. זא"ז - זה את זה. חוה"מ - חול המועד. חזו"ע, חז"ע - חזון עובדיה. יו"ט או י"ט - יום טוב. יוה"כ, יוה"כ - יום הכיפורים. כ"ה - כן הוא. כ"מ - כסף משנה או כן משמע. כה"ח - כף החיים. כת"י - כתב יד. מאמ"ר - מאמר מרדכי. מחב"ר - מחזיק ברכה. משא"כ - מה שאין כן. משנ"ב - משנה ברורה. נ"ח - נרות חנוכה. עי"ת - עשרת ימי תשובה. עכ"פ - על כל פנים. ער"ה - ערב ראש השנה. ער"ה - ערב ראש השנה. ר"ה - ראש השנה. שאל"כ - אם לא כן. שה"צ, שעה"צ - שער הציון. שע"ת - שערי תשובה. תכ"ד - תוך כדי דיבור. ריא"ג - ריץ גיאת.

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"
במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות
אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

S2079395@GMAIL.COM

תוכן עניינים – חגים חלק א

הלכות ראש השנה 17

- 17 ..... או"ח תקפ"א: דיני ימי תחנונים וערב ראש השנה, ובו ד' סעיפים
- 25 ..... או"ח תקפ"ב: סדר תפלת עשרת ימי תשובה וראש השנה, ובו ט' סעיפים
- 34 ..... או"ח תקפ"ג: דברים שנוהגים לאכול בליל ר"ה, ובו ב' סעיפים
- 38 ..... או"ח תקפ"ד: סדר קריאת התורה בר"ה, ובו ד' סעיפים
- 42 ..... או"ח תקפ"ה: דין ברכת השופר, ובו ה' סעיפים
- 49 ..... או"ח תקפ"ו: דיני שופר של ראש השנה, ובו כ"ג סעיפים
- 71 ..... או"ח תקפ"ז: דין התוקע לתוך הבור, ובו ג' סעיפים
- 76 ..... או"ח תקפ"ח: זמן תקיעת שופר, ובו ה' סעיפים
- 81 ..... או"ח תקפ"ט: מי הם הראוים לתקיעת שופר, ובו ט' סעיפים
- 88 ..... או"ח תק"צ: סדר הראוי לתקיעת שופר, ובו ט' סעיפים
- 101 ..... או"ח תקצ"א: סדר תפלת מוסף ביחיד, ובו ח' סעיפים
- 109 ..... או"ח תקצ"ב: תפלת מוסף בקול רם וסדר התקיעות, ובו ד' סעיפים
- 113 ..... או"ח תקצ"ג: אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו, ובו ב' סעיפים
- 115 ..... או"ח תקצ"ד: יחיד שלא התפלל אין חבירו מוציא, ובו סעיף אחד
- 116 ..... או"ח תקצ"ה: מי שאינו בקי לא בתקיעות ולא בתפלה, ובו סעיף אחד
- 117 ..... או"ח תקצ"ו: תרועה גדולה שאחר תפילה, ובו סעיף אחד
- 118 ..... או"ח תקצ"ז: אם מותר להתענות בר"ה, ובו ג' סעיפים
- 121 ..... או"ח תקצ"ח: צדקתך כשחל ר"ה בשבת, ובו סעיף אחד
- 122 ..... אה"ע תקצ"ט: תודיענו כשחל ר"ה במוצאי שבת, ובו סעיף אחד
- 123 ..... או"ח ת"ר: ביצה שנולדה בר"ה, ודיני הקידוש, ובו ג' סעיפים
- 125 ..... או"ח תר"א: סדר יום שני של ר"ה, ובו ב' סעיפים
- 127 ..... או"ח תר"ב: סדרי ימי תשובה, ובו סעיף אחד
- 129 ..... או"ח תר"ג: פת של כותים בעשרת ימי תשובה, ובו סעיף אחד

הלכות יום כיפורים 131

- 131 ..... או"ח תר"ד: סדר ערב יום כיפור, ובו ב' סעיפים
- 134 ..... או"ח תר"ה: מנהג כפרות בערב יום כפור, ובו סעיף אחד
- 137 ..... או"ח תר"ו: שיפייס אדם חבירו בערב יום כיפור, ובו ד' סעיפים
- 144 ..... או"ח תר"ז: סדר הוידוי במנחה בערב יוה"כ, ובו ו' סעיפים
- 151 ..... או"ח תר"ח: סדר סעודה המפסקת, ובו ד' סעיפים

- 157 ..... או"ח תר"ט: הטמנת חמין בערב יום כפור, ובו סעיף אחד
- 158 ..... או"ח תר"י: הדלקת נרות ביום כיפור, ובו ד' סעיפים
- 162 ..... או"ח תרי"א: שליל יום הכיפורים דינו כיומו, ובו ב' סעיפים
- 166 ..... או"ח תרי"ב: איסור אכילה ביום הכיפורים ושיעור כמותה, ובו י' סעיפים
- 175 ..... או"ח תרי"ג: איסור רחיצה ביוה"כ, ובו י"ב סעיפים
- 186 ..... או"ח תרי"ד: דיני סיכה ונעילת הסנדל, ובו ד' סעיפים
- 191 ..... או"ח תרט"ו: יום הכפורים אסור בתשמיש המטה, ובו ב' סעיפים
- 193 ..... או"ח תרט"ז: הקטנים מתי יתחילו להתענות, ובו ב' סעיפים
- 198 ..... או"ח תרי"ז: דין עוברת ומניקה ויולדת ביוה"כ, ובו ד' סעיפים
- 202 ..... או"ח תרי"ח: דין חולה ביוה"כ, ובו י' סעיפים
- 213 ..... או"ח תרי"ט: סדר ליל יוה"כ, ובו ו' סעיפים
- 219 ..... או"ח תר"כ: מנהג יפה לקצר בתפלת שחרית, ובו סעיף אחד
- 220 ..... או"ח תרכ"א: סדר קריאת התורה ומילה ביוה"כ, ובו ו' סעיפים
- 227 ..... או"ח תרכ"ב: סדר תפלת מנחה, ובו ד' סעיפים
- 231 ..... או"ח תרכ"ג: סדר תפלת נעילה, ובו ו' סעיפים
- 237 ..... או"ח תרכ"ד: סדר מוצאי יום הכיפורים, ובו ה' סעיפים

245 ..... הלכות חנוכה

- 246 ..... או"ח תרע"ע: דברים האסורים והמותרים בחנוכה, ובו ג' סעיפים
- 251 ..... או"ח תרע"א: סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו, ובו ח' סעיפים
- 266 ..... או"ח תרע"ב: זמן הדלקת נר חנוכה, ובו ב' סעיפים
- 272 ..... או"ח תרע"ג: שמנים ופתילות הכשרות לחנוכה, ובו ד' סעיפים
- 281 ..... או"ח תרע"ד: שמותר להדליק מנר לנר, ובו ב' סעיפים
- 285 ..... או"ח תרע"ה: שהדלקה עושה מצווה ולא הנחה, ובו ג' סעיפים
- 290 ..... או"ח תרע"ו: סדר הברכות וההדלקה, ובו ה' סעיפים
- 296 ..... או"ח תרע"ז: דין אכסנאי בחנוכה, ובו ד' סעיפים
- 304 ..... או"ח תרע"ח: נר של שבת קודם לנר של חנוכה, ובו סעיף אחד
- 306 ..... או"ח תרע"ט: מתי מדליק נ"ח בע"ש, ובו סעיף אחד
- 308 ..... או"ח תר"פ: שלא להניח הנרות סמוך לפתח בליל שבת, ובו ב' סעיפים
- 310 ..... או"ח תרפ"א: אין מבדילין בנר חנוכה במוצאי שבת, ובו ב' סעיפים
- 311 ..... או"ח תרפ"ב: דין על הניסים בחנוכה, ובו ג' סעיפים
- 316 ..... או"ח תרפ"ג: הלל בחנוכה, ובו סעיף אחד
- 317 ..... או"ח תרפ"ד: סדר קריאת התורה בחנוכה, ובו ג' סעיפים
- 322 ..... או"ח תרפ"ה: סדר ד' פרשיות, ובו ז' סעיפים

- 330.....הלכות פורים.
- 330 .....או"ח תרפ"ו: דין תענית אסתר, ובו ג' סעיפים.
- 335 .....או"ח תרפ"ז: חיוב קריאת המגילה, ובו ב' סעיפים.
- 339 .....או"ח תרפ"ח: דין כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, ובו ח' סעיפים.
- 356 .....או"ח תרפ"ט: שהכל חייבים בקריאת מגילה, ובו ו' סעיפים.
- 362 .....או"ח תר"צ: דיני קריאת המגילה, ובו י"ח סעיפים.
- 384 .....או"ח תרצ"א: דיני כתיבת המגילה ותפירתה, ובו י"א סעיפים.
- 397 .....או"ח תרצ"ב: דיני ברכות המגילה, ובו ד' סעיפים.
- 405 .....או"ח תרצ"ג: סדר תפלת פורים, ובו ד' סעיפים.
- 411 .....או"ח תרצ"ד: דין מעות פורים לעניים, ובו ד' סעיפים.
- 416 .....או"ח תרצ"ה: דיני סעודת פורים, ובו ד' סעיפים.
- 428 .....או"ח תרצ"ו: דיני הספד ותענית ועשיית מלאכה בפורים, ובו ח' סעיפים.

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה. זכיתי להוציא את הספר "הלכות חגים א' ב' ה' יזכני להוציא ספרים נוספים. תקופה זו היתה תקופה קשה, הן מבחינת לאומית (מלחמת חרבות צורים), והן מבחינה אישית, רפואית. אנה ה' רפאני. נתן לי צדקה וצדקה וצדקה (ישעיהו מ כט). בגלל המצב הלימוד קשה יותר, לכן חיפשתי דבר מה שינחמי ויעזור לא בלימוד הסוגיות, וכן מצאתי דבר נפלא ביותר.

שבירת הקליפות בהבנה הסוגיה (תיקוני הזוהר הקדמה דף יא:).

לא פעם אדם לומד סוגיה, איך הדברים לא ברורים, קושיות וסתירות מכל צד. מסביר הזוה"ק שהסיבה לכך שהקליפות (הסטרא אחרא) מתלבושים על הסוגיה ומפריעים למוח האדם להבינה. אל להתייאש, צריך לשבור הקליפות, וזאת ע"י שינון, שחזור וחזור וחזור עד שכח הקליפות נחלש ולבסוף נשבר, ואז הכל ברור. ואז מרגיש האדם מעין עולם הבא (שבעולם הבא אין קליפות ולכן הכל בהיר ונהיר). עוד ראיתי בשער המצוות (פרשת ואתחנן):

כותב המהרח"ו: גם בעניין עסק ההלכה בעיון עם החברים ראיתי למורי זלה"ה (האר"י) מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה עד שהיה נלאה ומזיע זיעה גדולה. ושאלתי את פיו מדוע טורח כל כך, והשיב לי כי הנה העיון לשבר הקלי' שהם הקושיות שיש בהלכה ההיא שאין מניחים לאדם להבין אותה, ולכן צריך האדם לטרוח ולהתיש כחו, כי לכן נקראת התורה תושיה שמתשת כחו של העוסק בה. ולכן ראוי לטרוח ולהתיש כחו בהיותו עוסק בהלכה.

גם בעניין הפלפול ועיון ההלכה היה מורי זלה"ה אומר כי תכלית העיון הוא לשבר הקליפות שהם הקושיות כי הם גרמו לאותם הקושיות שהם בהלכה שלא יובנו תירוציהם כ"א בקושי ובדוחק גדול כנודע. עיין בסוף הספר קונטרס הלימוד והשכחה, כי הוא נפלא

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

- א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.
- ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.

ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: s2079395@gmail.com

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעיינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן – שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבנו של עולם! אל תרפה את ידי לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני.

ואל תקהה את שיני, ואל ימות שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך באמת.

ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק בכל אברינו וגידינו אכ"ר.
(ומצא חיים)

רבנו של עולם! עזור לי ולכל בריאי רבנו עמך ישראל, שלא נחלה ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק ברפואות.

ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אחר לימודו יאמר

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי שְׁמַת חֲלָקֵי מְיוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שְׁמַת חֲלָקֵי מְיוֹשְׁבֵי קֳרָנוֹת. שֶׁאֲנִי מְשַׁכְּמִים וְהֵם מְשַׁכְּמִים, אֲנִי מְשַׁכְּמִים לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מְשַׁכְּמִים לְדַבְרֵי בְטָלִים, אֲנִי עֹמְלִים וּמִקְבְּלִים שְׂכָר וְהֵם עֹמְלִים וְאֵינָם מִקְבְּלִים שְׂכָר, אֲנִי רֹצִים וְהֵם רֹצִים אֲנִי רֹצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רֹצִים לְבָאֵר שְׁחַת, שְׁנֵאמַר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תוֹרְדֵם לְבָאֵר שְׁחַת אֲנָשֵׁי דְמִים וּמְרָמָה לֹא יִחַצּוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.
וכן לעילוי נשמת אמי מורתי נעימה גולסטן ירושלמי בת חייט. ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספרים קודמים

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG
Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג
ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקריית מטרוסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

רחוב פנים מאירות 2, ירושלים, ת.ד. 6979, טל. 537-1513 (02), ישראל
2 Panim Meiroi St., Jerusalem, P.O.B. 6979, Tel. (02) 537-1513, Israel

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ו שבט תשע"ד
4-571/צ"ד

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "שורשי הלכה וענפיה" בעניני אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו וך ונקי, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, ראיתי שסיכם ההלכות כטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בכרמת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David Lau
Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, ג' חשוון, תשע"ד
7 אוקטובר, 2013
הס"י - 130.עד

לכבוד
הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך סובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אה"ע"ז הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברךך שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברךך בכל לב,

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית ירב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rabbinate.gov.il

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב תמוז, תשע"ג
18-1-532/ע"ג

דברי ברכה

היו למראה עיני גליונות ועלים מפירות עמלו של האברך היקר חובר חברים מחוכם, הרה"ג ר' **שמואל ירושלמי** שליט"א, אשר דרך לימודו בטור וב"י ושו"ע ונו"כ אסף כל השיטות אל פונדק אחד. והוסיף עליהם ציצים ופרחים מדברי גדולי הפוסקים בתשובותיהם. וכבר מילתי אמורה, כי יש ליהרר שלא יהא עיקר הלימוד בספרי קיצורים היוצאים לאור בעת האחרונה, אלא על הלומדים הלכה להשקיע כל כחם ומרצם בשדה אשר ברכו ה', בסוגיות הש"ס, ובדברי מרן הקדוש זי"ע בבית יוסף, ובשו"ע ונושאי כליו, ורק אחר שהגיעו אל עומק הידיעה ותלמודם בידם, יחזרו בספרי הסיכומים מעת לעת לבל ישכחו את משנתם, ובוהו הדרך ישכון אור, ויתקיים תלמודם בידם.

וראיתי כי רבנים גדולים וחשובים הסכימו על ספרו, על כן מצטרפנא לברכה להרה"ג המחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרבים. ויזכה לישב באהלה של תורה ולהמשיך במלאכתו היקרה, מתוך שובע שמחות וברכה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

*Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat*

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראיש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעיניי אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתיו מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמחי גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, די"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובש"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דיש להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבח בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלוואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכוי הרבים.

בברכת התורה

ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בד"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישיר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

בי"ה, יום ב' סיון תשע"ג

קיני דעה נכדק דעכחו של תלמוד חכם
 מולת דמורה בה הרמג ר' שמואל ירושלמי שליט"א
 ובטרו חוקרי "שו"ט" האב וז"ל "אבן דאור ודיוור
 כל בית חופי וקיוטין בכל דורה אבטם ובחזונו
 ופוז ומרשוא וכן מה שמעו אחרונים
 ודורו נחיל לבולטיו ואור צולג ין תרועת
 מספתי קיוטין שיש איסור למצפן דקיוטין אור לו
 קיוטין דמלכ ויין לתומדי
 ואלו נלמדה אלו לררה
 שיקפה ילכרו ולבולטיו צולג וזו ספחים מולת
 דכ"פ ה
 לליו (מתי) גו/ דק"ט

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון
וחבר מועצת גדולי הדור

בפ"ג ע"ה א"ה תש"ע

מכתב ידידות

שמחת לבנו את סמכו ה'נוסח' אל ידיו הנעלה
להבנות הרב שמהל ירושלים אי"ה ספר שורשי
בא"ה וצנפיה על עמנו חובב וקובטן הביוסז' על
דברי הביטחונים ודברינו גדולי ה'נוסח' א דבר
ודבר על כפינו וא"ה דבר ודבר ע"ה נקוהו ספר
מאיר צ"ח ומא"ה תוכן, להב' ידיו הרב"ה נ"ה
אי"ה קספ"ו הקונצ'ים ל'תק"ל א"ה רב ודבר
וא"ה הוס"ה א"ה דספרו' א"ה א"ה א"ה רב
ב"ה מקומו אי"ה ק"ה א"ה רב א"ה רב
בספרו י"ה א"ה א"ה רב א"ה רב א"ה רב
א"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב
בא"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב
ב"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב

דוד כהן
ראש ישיבת חברון
ב"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב א"ה רב

הלכות ראש השנה

שופר – אות אזעקה (מתוך ספרי מעגלי החיים)

מהעיר הגדולה דבר שמכבה את האש בקלות.

לאחר זמן פרצה שריפה, מיד רץ הכפרי עם הצופר והפעילה. אך למרבה הפלא דבר לא קרה, האש המשיכה לכלות בית אחר בית. כעס הכפרי וחזר לעיר בטענות לבעל החנות. ענה לו בעל החנות: "טיפש, בצופרים לא מכבים אש, אלא רק מודיעים שיש שריפה, מי שמכבה האש הם הכבאים". כן הדבר, השופר מתריע שיש סכנה וצריך לחזור בתשובה.

יש החושבים כי תקיעת שופר עושה את כל התיקון ואין עוד מה לעשות, והדבר אינו נכון, שהשופר בא לרמוז לנו שעלינו להתעורר ולקום ולעשות מעשים.

משל לכפרי שבא לעיר, והנה לפתע צופרים של מכבי אש. שאל הכפרי לפשר הדבר, אמרו לו הרי זה נודע לכיבוי אש. התלהב הכפרי, מעתה יוכל בקלות לכבות את האש שפורצת בכפר שלו, וזאת על ידי צופר פשוט. ניגש לחנות וקנה את הסירנה. הגיע חזרה לכפר והכריז שהביא

או"ח תקפ"א: דיני ימי תזוננים וערב ראש השנה, ובו ד סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- 18..... סעיף א1: מנהג הסליחות
 20..... סעיף א2: מנהג הסליחות לפי שיטת הרמ"א
 22..... סעיף ב: להתענות ער"ה
 24..... סעיף ג: ליפול על פניו ער"ה בתפילה.
 24..... סעיף ד: מכבסין בער"ה. מנהג הטבילה. ללכת לקברות.

הקדמה: סליחות (הרב יעקב יוסף זצ"ל)

א. מאירי – מר"ח אלול ואילך אבל רק בימי ב' ה'.
 רמב"ם – רק בעי"ת.

מתו אומרים סליחות

✓רב האי – מר"ח אלול ואילך עד יוה"כ.

ואם נמצא במקום שאומרים לא יענה עמהם (החיד"א). וליל כיפור שאני שאין לשטן רשות לקטרג. אגרות משה, ע"פ שע"ת - בשעת הדחק מותר לומר לפני חצות. מ"מ אינו מדויק כן משע"ת.

✓הרמ"א - רק שבוע אחרון.
ב. באיזה שעות אומרים סליחות הרמ"ז - מחצות ואילך עד השקיעה למחרתו. שלפי הקבלה חצי הלילה הראשונה הוא זמן דינים. ואפילו בדיעבד אין לומר אז,

סעיף א¹: מנהג הסליחות

סעיף א חלק 1: *נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים.
ב. הגה: ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ויש מקומות שתוקעין ג"כ ערבית...

כל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה ולערבב השטן. כ"כ הרא"ש והמרדכי. כן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה. כ"כ הרא"ש. כ"כ ד"מ (א): ובמנהגים של מה"ר אייזיק טירנא כ' שהמנהג לתקוע מראש חדש אלול עד ערב ראש השנה, ואז מפסיקין לתקוע וחוזרין ותוקעין בראש השנה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "באשמורת"

מ"א (א): מפני שהקב"ה שט בי"ח אלף עולמות ובסוף הלילה שט בעה"ז והוא עת רצון (הגמ"נ). פסקי תשובות: ויש הנוהגין לומר סליחות מיד לאחר חצות הלילה, ומנהג קדום הוא מדורות הקודמים, משום שעפ"י הזוה"ק עת רצון גדול הוא (שו"ת אגרות משה).

הרמ"ז: מנהג רע ומר לומר סליחות

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. תניא פר"א: בראש חדש אלול אמר הקדוש ברוך הוא למשה עלה אלי ההרה, שאז עלה לקבל לוחות אחרונות. הרא"ש: ולכן יש מרבים לומר סליחות מר"ח אלול וילך.

✓כ"כ הטור בשם רב האי - מנהג לומר תחנונים מר"ח אלול, כיון שבו עלה משה למרום לקבל לוחות שניות, וכן המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו. אבל אנחנו נהגו לומר רק בעשרת ימי תשובה ויוה"כ.

ב. פרקי ר"א: כשעלה משה בר"ח אלול, תקעו בשופר כדי שלא יטעו כבראשונה לעבוד ע"ז. והקב"ה התעלה באותו שופר, שנאמר 'עלה אלוקים בתרועה, עלה בקול שופר'. לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין מר"ח אלול

וכ' הט"ז – לפי דעת רש"י ותוס' עלה משה ביום הראשון דר"ח שהוא ל' אב. וכתב רש"ל ומשום הכי תוקעין ביום ראשון דר"ח.

"עד יוה"כ"

מ"א (ב): ונוהגין במדינתנו מר"ח אלול עד יוה"כ לומר בכל יום אחר גמר התפלה מזמור לדוד ד' אורי, בוקר וערב. ואנו נוהגין לומר עד שמיני עצרת ועד בכלל. משנ"ב (א): וכן הנוהגים לומר תהלים כל אלול עם תחנונים יה"ר, אין להתחיל בר"ח (פמ"ג).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מר"ח ואילך"

משנ"ב (ג): יש מתחילין מיום ראשון דר"ח, ויש מתחילין מיום שני דר"ח וכ"כ בסי' דה"ח. ט"ז (א): לפי דעת רש"י ותוס' עלה משה ביום הראשון דר"ח שהוא ל' אב. וכ' הרש"ל משום הכי תוקעין ביום ראשון דר"ח.³

ואם יש בעל ברית, סנדק או מוהל: אם עדיין לפני עלות השחר אומרים וידוי ונפילת אפיים (שע"ת סי' זה), ואם עלה השחר ועדיין קודם נץ החמה נחלקו הפוסקים בדבר (שע"ת – מסתפק. בשו"ת פני מבין – שיש לומר, כ"ד להגרי"ש נתזון זצ"ל. ומאידך בשו"ת מחזה אברהם כ' שלא יאמרו)

ואם כבר הנץ החמה אין אומרים וידוי ונפילת אפיים.

וי"א – שתמיד אומרים וידוי ונפילת אפיים בסליחות שהוא חלק מנוסח הסליחות, גם כשיש

בערבית, וקרוב הדבר לקצץ בנטיעות (כ"כ ברכ"י ושע"ת). ומקום דאומרים סליחות בערב, ישב וידום או שיאמר מזמורים.¹

עוד שם: אם הציבור אומרים סליחות ואין לא פנאי לומר תיקון חצות, עדיף לומר תיקון חצות. כ"כ ברכ"י ושע"ת והרב יעקב יוסף זצ"ל.²

כ' כה"ח – נוהגים ללמוד מר"ח עד יוה"כ תיקוני הזוהר.

"מר"ח אלול ואילך"

מ"א (ב): אבל בר"ח אין אומרים סליחות ותחנונים.

כ' הלבוש ושל"ה – דיש להתחיל לתקוע מיום ראשון דר"ח אלול דאז הוי מ' יום שלפני יוה"כ (כמו שעלה משה בהר). וכ"כ מט"מ בשם מהרי"ל – וכתב דהנוהגים להתחיל ביום שני וטעמייהו לתקוע ל' יום עם ב' ימים של ר"ה. ולא נראה דהטעם (כמ"ש התוס' בשם התנחומא) דמשה עלה ביום שני דר"ח אלול רק שעיברו לאלול דהאי שתא וא"כ אין לזוז מהמנהג להתחיל ביום שני.

¹ ילקוט יוסף: זמן סליחות מחצות לילה עד למחרתו לפני צאת הכוכבים (והרב יעקב יוסף זצ"ל כ' – עד השקיעה).

אין ליחיד לומר י"ג מידות. ואם אין עדיין מניין, ידלגו י"ג מידות והקטעים שבארמית.

² הרב יעקב יוסף זצ"ל: תפילה בנ"ץ עדיפא מסליחות, ויאמר סליחות אחר כך.

³ פסקי תשובות: וכשיש חתן בביהכ"נ מדלגים אמירת וידוי ונפילת אפיים בסליחות (שו"ת פני מבין).

ב. "מראש חדש ואילך מתחילין לתקוע" סיכום: יש מתחילין מיום ראשון דר"ח לפי רש"י ותוס' שעלה משה ביום הראשון דר"ח שהוא ל' אב – ט"ז). ויש מתחילין מיום שני דר"ח ואין לשנות שום מנהג (באה"ט).

סעיף א²: מנהג הסליחות לפי שיטת הרמ"א

סעיף א חלק 2: *ועומדים באשמורת לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה. ואם חל ראש השנה ב' (או) ג', אז מתחילין מיום א' שבוע שלפניו [מנהגים].

ב. ואִבְּלֵ אסור לזאת מציתו כדי ליכנס לזב"ח לשמוע הסליחות, מלבד בער"ה שמרצים סליחות יכול האב"ל ליכנס לבית הכנסת [פסקי מהרי"א].

ג. וידקדקו לחזור אחר שלוח צבור היותר הגון והיותר גדול בתורה ומעשים שאפשר למלא, שיתפלל סליחות וימים נוראים, וסיהא בן שלשים שנים (שאז ראוי בן לוי לעבודה), גם סיהא נשוי [כל בו]. ⁷ מיהו כל ישראל כשרים הם, רק סיהיה מרובה לקהל, אב"ל אם מתפלל בחזקה, אין עונין אחריו אמן. וכן כריך סיוליא כל אדם בתפלתו, ואם יהיה לו שונא ומכוין שלא להוליא, גם אוהביו אינם יולאים בתפלתו [הגהות מנהגים ישנים].

ה. ויש מקומות נוהגים שהמתפלל סליחות מתפלל כל היום [כל בו].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לומר סליחות"

משנ"ב (ד): ואף יחיד יכול לומר אותם קטעים שאין בהם י"ג מדות. ואותם הבקשות הם בלשון תרגום כגון מחי ומסי וכו' ומרן די בשמיא או י"ג מדות לא יאמר כשאין שם מנין עשרה [א"ר]. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל. ⁴

מ"מ דחו שיטה זו. כ"ד מרן שאין לצרף קטן עם תנ"ך. מה דעת מרן בדיעבד שאין מנין: יין הטוב כ' – שדעת מרן שמותר לצרף קטן

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הקדמה: ר"ה חל רק בימים ב, ג, ה, ז (לא אד"ו ראש).

ב. הרא"ש והטור: ומנהג אשכנז כשחל ר"ה ביום ה' או בשבת אז מתחיל ביום ראשון שלפניו, וכשחל ביום ב, ג מתחילים באותו שבוע ביום א (שצריך לומר ד' ימים סליחות לפני ר"ה).

חזן או בעלי ברית (שו"ת לבושי מרדכי).

⁴ הרב יעקב יוסף זצ"ל: לצרף קטן עם תנ"ך כשאין מנין. התוס' – הביאו דעה שיכול לצרף,

המרדכי: מיחזי כשכר שבת

מכאן פסק הרב ר' ברוך – שיש לי חשש על החזנים ששוכרים אותם להתפלל בשבת.

וה"ר שמואל אומר – דאין איסור דהא נותנין שכר לקיים המצוות להתפלל.

ב"י: הסיבות שהתיר רבנו שמואל

(א). שכר שבת אין בו אפ"ו איסור דרבנן, אלא גזרה משום מקח וממכר, ומקח ממכר עצמו אסור רק מדרבנן.

(ב). פסחים (נ:): ד' פרוטות אין בהם סימן ברכה, ואחד מהם שכר המתורגמים, דמיחזי כשכר שבת. משמע אבל אין בהם איסור.

(ג) עוד משמע שהיה דרכם לשכור מתורגמנין. ולכן כששוכר מע"ש לדבר מצווה לא גזרו.

והוסיף הט"ז (ד) – שאני מצווה התלויה בשבת עצמו ואין שייכה לימות החול כגון התפלות של שבת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים) (מסימן

שו-ה)

"הנוטל שכר"

משבצות זהב בשם הב"י: ומ"מ אסור לשכור החזן או התוקע בשבת ויו"ט גופא רק מע"ש. כ"כ משנ"ב.

כ' ב"ח: בב"י (תקפ"ה) כ' בארוכה להתיר (מע"ש). והכי נהוג. כ"כ מהר"י ברונא שמהרי"ל השכיר חזן לשבת. כ"כ שכנה"ג.

כ"כ משנ"ב (כ"ד) – שאחרונים כתבו שנוהגים להקל לשכור לשבתות לחוד, והחושש לדברי האוסרין לא יקצוב בתחילה השכר די"ל שהוא דרך מתנה. ומילדת בוודאי מותרת ליקח שכר שבת. וכ' פתה"ד – שכן מותר לרופא ליטול שכר שבת. וכ"כ הרב יעקב יוסף זצ"ל – שמותר למוהל בשבת ליטול השכר.

מסכם כה"ח: לפ"ז לכל דבר מצווה שרי.¹³

הט"ז (ז): הטור הביא הגמרא – אר"י כל שנה שאין תוקעין בו בתחילתה מריעין לה בסופה, מ"ט דלא מערבב שטן. ומפרש בה"ג – לא דאיכלע בשבתא (שאסור לתקוע) אלא דאתיליד אונסא ולא תקעו. ובמהרי"ל כ' שרק במזיד, אבל באונס לא יאונה להם כל און.

מריעים בסופה – פי' ב"י שיבואו עליהם אויבים ויריעו בשופר. ורש"ל פי' – שיבוא להם רע.

ועוד הביא בטור וז"ל רמז לדבר – "אין שטן – אין פגע רע" ר"ת שופר, פי' כשיש שופר אין פגע רע.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: מ"ש מרן (שו-ד) לאסור, כאן חזר בו והתיר, אלא שאין סימן ברכה. לכן בדבר מצווה שרי. ולכן גם מי שמארגן תהילים לילדים רק בשבת מותר.

¹³ יביע אומר (ה, כה): במקום מצווה יש להקל לקבל שכר שבת. ולכן יש להקל לחזנים לקבל שכר שבת, וכן משגיחי כשרות שמשגיחים רק בשבת, וכן אחיות ורופאים, וכן מי שתוקע בראש השנה יש להתיר.

או"ז תקפ"ו: דיני שופר של ראש השנה, ובו כ"ג סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

50	סעיף א: שופר בשל איל כפוף, שופר של פרה
52	סעיף ב: תקע בשופר גזול
53	סעיף ג: שופר של ע"ז
55	סעיף ד: שופר מתקרובת ע"ז
55	סעיף ה: המודר הנאה משופר, קונם לתקיעתו עלי
56	סעיף ו: כל הקולות כשרים
56	סעיף ז: ניקב וסתמו
59	סעיף זז: נסדק לאורכו
62	סעיף ט: נסדק לרוחבו
63	סעיף י: דיבק שברי שופרות
64	סעיף יא: הוסיף על השופר
64	סעיף יב: הפכו ותקע בו
65	סעיף יג: קיצר השופר
65	סעיף יד: גירד השופר
65	סעיף טו: נקב בזכרותו ותקע בו
66	סעיף טז: ציפהו זהב
66	סעיף יז: המציירים בשופר צורות
67	סעיף יזז: נתן זהב על השופר
67	סעיף יט: הרחיק השופר ותקע בו
67	סעיף כ: שופר תוך שופר
69	סעיף כא: לחלל יו"ט על שופר
70	סעיף כב: הביא או עשה הגוי שופר בר"ה
71	סעיף כג: ליתן לתוך השופר מים או מי רגלים לצחצחו

הקדמה: שופר של ר"ה צריך לקיים כמה תנאים:

א. ראוי לתקוע בו. .... תקפ"ו	ד. שהתוקע יהא ראוי. .... תקפ"ט
ב. תקיעה במקום הראוי. .... תקפ"ז	ה. תקיעה כסדרה. .... תק"צ
ג. בזמן הראוי. .... תקפ"ח	

סעיף א: שופר בשל איל כפוף, שופר של פרה

סעיף א: א שופר של ראש השנה מצוותו בשל איל וכפוף (לאפוקי בתענית שתוקעין

ג"כ בשופר לא בעינן של איל וכפוף - משנ"ב). ב'ובדיעבד, כל השופרות כשרים, בין פשוטים בין כפופים, ומצווה בכפופים יותר מבפשוטים.

ג'ושל פרה (וה"ה שור מפני שנקראו קרן ולא שופר) פסול בכל גוונא. וכן קרני רוב החיות שהם עצם אחד ואין להם מבפנים זכרות, פסולים.

ד' (וכן שופר מצהמה טמאה, פסול) [ר"ן].

הכפוף, וכל השופרות פסולים, חוץ מקרן הכבש.

ב"י: דס"ל שהמחלקות אף בדיעבד שר"י פוסל.

• **הרא"ש** - בדיעבד אף הפשוט כשר, שהמחלקות לכתחילה ולא לעכב. כ"כ רמב"ן, הר"ן, הראב"ד, הרשב"א ור"י.

ג. קרן של פרה

שם (כו.): כל השופרות כשרים, חוץ משל פרה מפני שהוא קרן.

פרש"י: שהוא קרן - אינו קרוי שופר, וגבי יום הכיפורים שופר כתיב, (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה.

וכ' הרמב"ן - וה"ה בקרני רוב החיות שהם עצם א' ואין שמם בלה"ק שופר, שאין נקרא שופר אלא מקרנים החלולים שיש להם זכרות בפנים ונקלף מן הזכרות כגון של כבשים ואילים ועזים, אבל רוב החיות הן עצם א' ופסולים כמו של פרה כ"כ הר"ן בשם התוס'.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ר"ה (טז): אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? - אמר הקדוש ברוך הוא: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת של יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני.

עוד שם (כז): אמר רבי לוי: מצווה של ראש השנה ושל יום הכפורים בכפופין ושל כל השנה בפשוטין. וכ' בירושלמי טעמו - כדי שיכופפו ליבם בתפילה.

ב. "כפופים"

שם: שופר של ראש השנה של יעל פשוט. רבי יהודה אומר - בראש השנה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים.

והילכתא כר"י - דבשל ר"ה צריך כפופים.

להלכה:

• רמב"ם - שופר של ר"ה של כבשים

"ומצווה בכפופים"

משנ"ב (ה): ר"ל דלאו דווקא באיל אלא אפילו בשאר בהמות וחיות ג"כ כפוף עדיף מפשוט. מה עדיף איל פשוט או שאר מינים כפוף? ט"ז – הכפוף אף בשאר מינים עדיף שהוא לכתחילה.

מאמ"ר – שניהם שווים, ששניהם בדיעבד. ופסק משנ"ב (ה): שמסקנת רוב הפוסקים דמעלת כפוף עדיף. לפיכך אם נזדמן לו של יעל כפוף ושל כבש פשוט יתקע בשל יעל.

ג. "וכן קרני רוב החיות"

משנ"ב (ז): כמו הראמים והצביים וכדומה, ופסול שלהם הוא משום דשופר צריך להיות חלול דשופר הוא מלשון שפופרת (תוס'). ופסולים אלו דפרה ודעצם אחד הוא מן התורה (הר"ן והריטב"א בשם הרמב"ן) ואפילו אין לו שופר אחר אין לתקוע בהם (מטה אפרים).

יעב"ץ: קרני הבופלו שהוא שור הבר פסולים.

ד. "שופר מבהמה טמאה"

משנ"ב (ח): וכמו דלא הוכשרו תפילין ליעשות מעור בהמה טמאה (הר"ן).

וכיון שאין דין זה ברור (הר"ן מסתפק בזה, כ"ד א"ר, ברכ"י ושאר אחרונים). ומשום דאפשר לפי המסקנא טעמא דתפילין משום למען תהיה תורת ד' בפיך וכו', דלא שייכא זה בשופר שהוא תשמישי מצווה בעלמא אם אין לו שופר אחר יתקע בו בלא ברכה

ד.כ' הר"ן: אף על גב דמסקינן חוץ משל פרה, אפשר דדווקא בטהורים אבל בטמאים לא, דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כח:): לא הוכשרו למלאכת שמים אלא של בהמה טהורה בלבד ושופר מלאכת שמים הוא.

ב"י: כ' הטור ג' חילוקים בשופרות (א). שופרות הפסולים אפילו בדיעבד דהיינו של פרה וכן קרני החיות שהם עצם אחד.

(ב). שופרות שאינם כשרים אלא בדיעבד דהיינו שופרות של שאר מינים שקרניהם חלולים אבל הם פשוטים.

(ג). שופרות שיוצאים בהם לכתחלה דהיינו שופרות של מינים שקרניהם חלולים והם כפופים.

ועוד חילק שלא כתבו הטור – מצווה מן המובחר לחזר אחר של איל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**א. "בשל איל"**

משנ"ב (ב): לזכר עקידת יצחק. ובכלל זה גם כבשה נקבה, אלא דהמהדרין ביותר נוהגין לחזור אחר של איל (ט"ז).

ב. "ובדיעבד כל השופרות כשרים"

משנ"ב (ד): אפילו של שאר בהמות או חיות, ומ"מ ביש לו שופר של תיש ועז יקדימנו לשופר של יעלים ושאר חיות דהוא קרוב למין שה יותר (כדכתיב שה כשבים ושה עזים), ואיכא זכר קצת לעקידת יצחק.

נבילה וטריפה (של בהמות טהורות) כשר לתקוע בו. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

(מטה אפרים) וכשיזדמן לו שופר כשר יתקע שוב בלא ברכה. ולכו"ע שופר של

סעיף ב: תקע בשופר גזול

סעיף ב: הגזול שופר ותקע בו – יצא, אפילו לא נתייאשו הבעלים ממנו.

✓ מ"מ שאר הפוסקים – כשר, שר"א סובר כר' חייא. כ"פ הרא"ש, וה"ה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
"הגזול שופר"

משנ"ב (ט): ואינו דומה ללולב ומצה וציצית הגזולים, לפי שמצוות השופר אינו אלא השמיעה לבד ואין בשמיעת קול דיני גזל (מ"א). ולפיכך אף על פי שתקע בו באיסור גזל כיון שבעיקר המצווה דהיינו השמיעה אין בה איסור גזל יצא י"ח, מ"מ לכתחלה אסור לתקוע בו בע"כ של בעל השופר, ואפילו נתייאשו הבעלים ממנו. וכ"ש דאין לברך עליו משום בוצע ברך (מ"א).

והוסיף בביה"ל (סימן י"א ס"ו) – דאפילו היה יאוש ושינוי רשות או שינוי מעשה ג"כ אין כדאי לברך.

וכתבו האחרונים דמותר ליטול שופר של חבירו בלא ידיעתו ולתקוע בו דניחא ליה לאינש למיעבד מצווה בממונו.

"הגזול"

שע"ת (ד): כ' בברכ"י בשם מהר"י מולכו

שפמ"ג – מסתפק שיש חשש לברכה לבטלה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

הרא"ש בשם הירושלמי: שופר של ע"ז ועיר הנדחת: תני ר' חיא – כשר, כ"כ ר"א. ותני הושעיה – פסול. הכל מודים שבלולב פסול.

ב"י – משמע דפליגי נמי בגזול דמר מדמי ליה ללולב ומר לא מדמי ליה.

מה בין לולב לשופר? אמר רבי אסי בלולב כתיב (ויקרא כג ז) ולקחתם לכם משלכם, ברם הכא (במדבר כט א) יום תרועה יהיה לכם מכל מקום.

ופי הרמב"ם: בלולב יוצא בגוף הלולב והוא גזול, מה שאין כן בשופר שיוצא בקול, ובקול אין גזל (ב"י).¹⁴

כ' בהגהות אשירי בשם אור זרוע: שופר הגזול פסול (לפי ר' הושעיה) ומפרש בירושלמי כגון שגזל שופר משופה הוא דאסור אבל גזל קרן ושיפהו דמים הוא חייב לו וכשר.

הדין בגזול שופר

הג"א בשם או"ז – כמחלקתם בשופר של ע"ז כן מחלוקת בשופר הגזול, שהלכה כר' הושעיה שפוסל.

¹⁴ הרב יעקב יוסף זצ"ל: התוקע בשופר הגזול, יצא בידעבד. יש מחלוקת אם יברך ע"ז:

שאם תקע שלא ברשות ונסדק חייב לשלם דהוי שואל שלא מדעת, מ"מ יצא י"ח דקי"ל גזל שופר ותקע יצא. ואם לקחו ברשות פטור דה"ל מתה מחמת מלאכה.

סעיף ג: שופר של ע"ז

א. תקע בשופר של ע"ז של ישראל - לא יצא. שאינה בטלה עולמית וכתותי מיכתת שעוריה.

ב. אבל בשל ע"ז של גויים (כגון שמצא שופר ע"ז של נכרי או ששאל אותה ממנו - ב"ח), ובן במשמי ע"ז של גויים, לא יתקע. ואם תקע בו, יצא.

ג. והוא שלא נתכוין לזכות בו. אבל אם נתכוין לזכות בו, לא יצא דהוה ליה ע"ז של ישראל.

ד. (ויש מחמירין לאפילו כשל גוי אינו יולא אלא כנתבטל בערב יום טוב) [מרדכי] (וע"ל סי' תרמ"ט סעיף ג').

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ר"ה (פט.): שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע לא יצא.

ואילו בר"ה (כח): - שופר של ע"ז לא יתקע, ואם תקע יצא, שמצוות לאו להנות ניתנו.

ב. תירץ הרא"ש: התם (ר"ה פט) מיירי בשל ישראל דכתותי מיכתת שיעוריה ולכן לא יצא, דע"ז של ישראל אין לה ביטול עולמית. והכא מיירי בעבודה זרה של גוי כיון דראויה להתבטל לא מיכתת.

ג. ואף בע"ז של גוי מיירי שמגביה על מנת שלא לקנותה.

ד. כ' המרדכי: ואפילו לאחר ביטול, לכתחילה לא יטול ואם נטל יצא, וכגון

שנתבטל מערב יום טוב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "של ע"ז של ישראל"

• ריטב"א - כגון שעבד לשופר.

• ב"י - כגון ששימש בו לפני הע"ז שלו שתקע לפניה.

• פר"ח - ה"ה המשתחויה לבהמה קרני פסולים לשופר.

"שאינה בטלה"

משנ"ב (יא): פי' שאין לה היתר לעולם, דלאיבוד קאי לשרפה או להוליכה לים המלח, והרי הוא כמי שאינו, ולא עדיף משופר כשר ורק שאין בו שיעור גודלו שהוא פסול וכ"ש הכא.

ב. "של גויים לא יתקע"

משנ"ב (טז): ואף דישראל לא עבדה מ"מ אין לה בטול כיוון דעכשיו היא של ישראל. ויש שכתבו דלא קאי רק אעבודה זרה של עכו"ם אבל לא אמשמי ע"ז, דבמשמשי ע"ז של עכו"ם אפילו באו ליד ישראל לא מחמרינן בהו כולי האי ויש להם ביטול (וכמו דפסק המחבר ביו"ד סימן קמ"ו ס"ב). (עולת תמיד). ויש שמחמירין גם בזה [ב"ח והש"ך שם].

ד. **אללא בנתבטל זעיו"ט"**

משנ"ב (יז): הטעם כיוון שהוא אסור בהנאה הרי הוא כחסר משיעורו שהוא פסול, ואף דאפשר לבטלה מ"מ עדיין לא נתבטל ובאיסורו קאי.

מ"א (ו): אבל כשנתבטל ביו"ט א"כ נדחה כשנכנס יו"ט ושוב אינו נראה ואין ראוי לתקוע בו, כיוון שאין בידו לתקן דהא אין ישראל יכול לבטלו.

כ"כ משנ"ב (יח) – וא"כ אפילו ביטלו העכו"ם אח"כ ביום טוב והותר, מ"מ שמא יש דיחוי אצל מצות וכבר נפסל.

ולדינא קי"ל כסברא הראשונה (שהוא סברת רוב הפוסקים: רש"י רמב"ן ורשב"א וריטב"א והרא"ש והר"ן, וכן דעת הר"ף), דאפילו בלא נתבטלה כלל יכול לתקוע בו בדיעבד, ואם ימצא אח"כ שופר כשר

הר"ן בדעת רש"י כ' – שאף בר"ה מותר לתקוע בו. ומרן – לא פירט.

מ"מ שו"ע (או"ח קנד-יא) כ' – שאם לקח נרות מע"ז של גוי, אם הגוי מכבה הנרות מותרים, מ"מ לשבת או לחנוכה פסולים. א"כ גם כאן יהיו אסורים לתקוע בר"ה.

משנ"ב (יג): משום דמאיס. ואפילו בנתבטל ג"כ אסור לכתחלה לכמה פוסקים.

"ינא"

משנ"ב (יד): אפילו קודם שנתבטל (רש"י). והטעם דכיוון שהגוי יכול לבטלו לא שייך ביה לומר הרי היא כמי שאינה, דאפשר לא תבוא כלל לידי שריפה. ואף שנהנה מאיסורי הנאה מותר, דקיום מצווה לא מיקרי הנאת הגוף אלא הוא גזירת מלך. ופשוט דאם אין לו שופר אחר תוקע בו לכתחלה כדי שלא לבטל המ"ע.

ג. **"והוא שלא נתכוין לזכות בו"**

ט"ז (ג): פירוש שלוקח אותו מן העכו"ם דרך גזילה ואין כונתו לזכות בו שיהא שלו אלא כדי שיתקע בו עכשיו. ומשנ"ב (טו) פ"י – בשעה שמצאו והגביהו רק כדי לתקוע בו. ¹⁵

שע"ת (ה): אם מכר ע"ז וקנה שופר בדמים אין תוקעים בו (דהוי דמי ע"ז), ואם בשעה שמכר משך הקונה תחילה ואח"כ המעות דעכ"פ הוי מקום להקל בזה דהוי חליפי חליפים (עיין ביו"ד סי' קמ"ד בט"ז וש"ך).

"דהו"ל ע"ז של ישראל"

¹⁵ הרב יעקב יוסף זצ"ל: ואם רוצה לקנו מהגוי, יבקש שישוב קצת מהשופר בצד הרחב, ואז בטל ממנו שם ע"ז. יש מחלוקת האם מותר לתקוע בו ביום ר"ה: ראב"ד – אף שמותר לתקוע בימי השנה לר"ה הוא פסול.

צריך לתקוע בלי ברכה (מטה אפרים).

סעיף ד: שופר מתקרובת ע"ז

סעיף ד: שופר של תקרובת עבודת כוכבים (כגון שהקריב בהמה לפני ע"ז קרניה אסורים - רמב"ן), אפי' היה של עובד כוכבים, שתקע בו - לא יצא משום דאינה בטלה עולמית.

שתקע בו, לא יצא משום דאינה בטלה עולמית, דהא איתקש למת (ע"ז נ:). כ"כ ה"ה בשם הרשב"א והמרדכי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ' הר"ן: שופר של תקרובת עבודת כוכבים, אפי' היה של עובד כוכבים,

סעיף ה: המודר הנאה משופר, קונם לתקיעתו עלי

סעיף ה: א. המודר הנאה משופר (כגון שאמר קונם הנאת שופר עלי - משנ"ב), אדם אחר תוקע בו וזה יוצא י"ה. ב. אבל אם אמר: קונם לתקיעתו עלי, אסור לתקוע בו אפי' תקיעה של מצוה.

אבל האומר שבועה שלא אשמע קול שופר של מצווה לוקה ושומע קול שופר של מצוה, שאין השבועה חלה לבטל המצוה. כ"כ כל בו בשם הרמ"ה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אדם אחר תוקע לו"

לתקוע לעצמו

הרי"ף - דווקא אחר, אבל הוא עצמו לא יכול לתקוע לעצמו. כ"כ כלבו בשם גאון ובעל המאור.

אבל הרמב"ם - אף הוא יכול לתקוע לעצמו, שמצוות לאו ליהנות נתנו. כ"כ הרא"ש, טור, רי"ו והאגודה.

ופסק הב"ח: לכתחילה יש להחמיר, אבל

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ר"ה (כח:). המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

כ' הכל בו בשם גאון: פירוש אדם אחר תוקע לו והוא שומע, אבל הוא עצמו אסור לתקוע בו, שהרי נהנה מהתקיעה. וכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרויי בשביל טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו.

ב. כ' הר"ן: אבל באומר קונם שופר לתקיעתו עלי אסור לתקוע אפילו תקיעה של מצוה, לפי שהנדרים חלים על דבר מצווה כדבר הרשות.

שופר ממנו או תקיעתו עלי קונם, נראה פשוט דחל אליבא דכ"ע דהא אפשר לשמוע מאחר.

"אסור לתקוע"

משנ"ב (כ"ד): ואפילו פירש בנדרו תקיעה של מצווה חל הנדר, והטעם דנדרים איסור חפצא הוא וחל אפילו על דבר מצווה. ואפילו לשמוע תקיעת שופר מאחר ג"כ בכלל איסור זה.

והר"ן כ': שאין חל הנדר אלא אם כן אסר השופר עליו (כגון שאמר שופר עלי בקונם לתקוע בו), אבל באסר עליו התקיעה כגון שאמר תקיעת שופר עלי בקונם אינו חל להתקיעה אין בו ממש.

אמנם התוס' - ס"ל שחל אף בזה כיון שעכ"פ הזכיר בנדרו חפצא סתמא דמילתא כונתו לאסור החפץ עליו.

ה"מ בנדר אבל בשבועה אינו יכול להפקיע א"ע ממצות תקיעת שופר דמושבע ועומד מהר סיני.

כשאין אחר יש לסמוך על הרמב"ם ויתקע לעצמו. כ"כ שכנה"ג, מ"א (ז), א"ר ועוד. מיהו פר"ח פסק - שאף לכתחילה יכול לתקוע לעצמו. מטה אפרים - מ"מ לא יתקע רק תקיעות החובה 10 קולות (תשר"ת תש"ת תר"ת).

ב. "קונם לתקיעתו עלי"

משנ"ב (כג): שלא הזכיר הנאה ור"ל שאמר קונם השופר לתקיעתו עלי וע"כ חייל (הר"ן) כיון שפירש לאסור על עצמו השופר לתקוע בו (הגר"א).

אבל אם אמר סתם קונם שופר עלי מותר לתקוע בו תקיעה של מצווה (א"ר).

ט"ז (ה): זהו ל' נדר דאסר החפץ עליו והנדרים חלים ע"ד מצווה כדבר הרשות (כמ"ש בי"ד סי' רט"ו), ממילא אמר שלא אשמע קול שופר הוא ל' שבועה שאוסר נפשו על החפץ ואין שבועה חלה ע"ד מצוה.

ואם אומר על אדם אחר שלא אשמע קול

סעיף ו: כל הקולות כשרים

סעיף ו: היה קולו עב מאד או דק מאד (או צרוד), כשר, שכל הקולות כשרים

בשופר [ר"ה כז:].

סעיף ז: ניקב וסתמו

סעיף ז: א. אם ניקב, אם לא סתמו אף על פי שנשתנה קולו, כשר ב. (מיהו אם יש

שופר אחר אין לתקוע בזה, כי יש אומרים שאין לתקוע בשופר נקוב) (אפילו נשתייר בו שיעור תקיעה משום שקולו פגום - כלבו והמ"א) [כל בו ותשובת הרא"ש].

ג. ואם סתמו שלא במינו, אף על פי שאינו מעכב את התקיעה לאחר סתימה, שחזר קולו לכמות שהיה בתחלה – פסול אפילו נשתייר בו רובו.

ואם סתמו במינו, אם נשתייר רובו שלם (ר"ל באורך השופר לצד פיו) ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה, אלא חזר קולו לכמות שהיה קודם שניקב, כשר, ואם חסר אחת משלש אלה (סתמו במינו, נשתייר רובו שלם, חזר קולו לכמות שהיה), פסול.

ד. ואם הוא שעת הדחק, שאין שופר אחר מצוי, יש להכשיר (לסמוך על הרא"ש) בסתמו במינו אם נשתייר רובו, אפילו לא חזר קולו לכמות שהיה. וכן יש להכשיר בסתמו שלא במינו, אם נשתייר רובו וחזר קולו לכמות שהיה בתחלה קודם שניקב.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי: ניקב השופר, כל זמן שלא סתמו כשר אף על פי שנשתנה קולו, שכל הקולות כשרים בשופר. כ"כ התוס', הרא"ש, הר"ן, רי"ו וה"ה בשם רמב"ן ורשב"א. אבל הרי"ף והרמב"ם – לא הזכירו ירושלמי זה.

ג. ואם סתמו

ר"ה (כז): תנן – ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר. ובגמרא ניקב וסתמו בין במינו בין שלא במינו פסול. ר' נתן אומר – במינו כשר שלא במינו פסול. ונחלקו האמוראים: (א). במינו כשר – אמר רבי יוחנן והוא שנשתייר רובו, מכלל דשלא במינו אף על פי שנשתייר רובו פסול. (ב). איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול אמר רבי יוחנן והוא שנפחת רובו מכלל דבמינו אף על פי שנפחת רובו כשר.

להלכה: כר' נתן.

הרי"צ גיאת פסק – הלכה כל"ב לקולא. אבל הסכמת הפוסקים – הלכה כל"ק לחומרא.

פ' הר"ן: מעכב התקיעה – פי' אם עכשו מעכב התקיעה פסול, ואם לאו כשר אף שהיה מעכב מתחילתו. כ"כ ש"פ.

דעות הפוסקים:

● **ג. הרמב"ם והר"ן** – מחלוקת רבנן ור' נתן כשאינו מעכב התקיעה, אבל מעכב בין במינו בין שאינו במינו פסול. נמצא כדי להכשיר צריך ג' תנאים: (א). סתמו במינו. (ב). נשתייר רובו. (ג). אינו מעכב התקיעה.

● **ד. הרא"ש**: מחלוקת כשמעכב התקיעה, אבל אינו מעכב התקיעה כשר, אפי' אינו במינו, ובלבד שישתייר רובו. נמצא צריך ב' תנאים להכשיר: (א). נשתייר רובו. (ב). אינו מעכב או סתמו במינו.

סיכום: מתי כשר (V - כשר, X - פסול)

סתם שלא מינו		סתם במינו		מעכב	רמב"ם
לא נשתייר	נשתייר רובו	לא נשתייר	נשתייר רובו		
X	X	X	X	מעכב	
X	X	X	V	לא מעכב	
X	X	X	V	מעכב	רא"ש
X	V	X	V	לא מעכב	

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אף על פי שנשתנה קולו כשר"

משנ"ב (כז): שכל הקולות כשרים בשופר, ואפילו לכתחלה לדעת המחבר. וכתבו הפוסקים (ב"י בשם רא"מ) דאפילו לא נשתייר בו שיעור תקיעה דהיינו טפח שלם בלי נקבים נמי כשר. ומ"מ כתבו האחרונים (ב"ח ופר"ח) דאם היה רובו של שופר נקוב אפילו נשתייר בו שיעור תקיעה שלם ג"כ פסול דרובו ככולו.

ב. "מיהו וכו' כי י"א"

משנ"ב (כח): כיון שי"א (כ"מ מהכל בו) דשופר נקוב פסול כמו שופר שנסדק, ויש לחוש לדעה זו לכתחילה. ואפילו נשתייר בו שיעור תקיעה למעלה לצד הפה שאין בו נקב כלל (מ"א), ומ"מ משמע (כן משמע בכל בו שהפגם הוא משום שנשתנה קולו) דגם לסברא זו היינו דווקא היכי שהנקב מורגש בתקיעה שהקול נפגם על ידו ונשתנה קולו, אבל היכי שקולו צלול אין נקב כזה חשוב ותוקעין בו לכו"ע.

ג. "ואם סתמו שלא בבמינו...פסול"

משנ"ב (כט): ואף דכשלא סתמו כשר לדעת המחבר, כשסתמו שלא במינו גרע טפי, דאינו שומע קול שופר בלחוד רק קול שופר וקול דבר אחר שמעורב בו. וכן כשסתמו במינו ולא חזר קולו לכמות שהיה בתחלה הרי אנו שומעין שקול השופר הזה אינו קולו של השופר הראשון אלא מן הסתימה והסתימה אינה בטלה והוי נמי כמו קול שופר וד"א מעורב בו שפסול.

"פסול אפי' נשתייר בו רובו"

ט"ז (ט): זהו דעת הגאונים וסיעתייהו (הרמב"ם) דאין תקנה אלא בדאיכא תלתא לטיבותא. דהיינו: א. סתמו במינו ב. ואינו מעכב התקיעה ג. ונשתייר רובו, והיינו משום דמפרשים היתר של ר' נתן בברייתא בסתמו במינו דמיירי דווקא באינו מעכב התקיעה.

אבל הר"י והרא"ש וש"פ - מפרשי לה אמעכב את התקיעה, דאם לא היה מעכב בין במינו בין שלא במינו כשר לכ"ע. ומש"ה פסק מרן ז"ל להכשיר בשעת הדחק

אף אם כבר תקע בשופר שיש בו תרתי למעליותא יחזור ויתקע ולא יברך. כ"כ משנ"ב.

"יש להכשיר"

משנ"ב (לה): דסמכינן על הפוסקים דסברי דהיכי דאיכא תרתי לטיבותא סגי. וכ' פמ"ג – שנראה שיוכל לברך ובפרט לפי מה שכתב הפר"ח והגר"א דהעיקר כדעה זו.

"וכן יש להכשיר וכו' אם נשתייר רובו"

משנ"ב (לו): אבל בלא נשתייר רובו שלם אפילו איכא תרתי לטיבותא שסתמו במינו וחזר קולו להיות צלול כבתחילה קודם שניקב, לא מהני אף לדעה זו. והיכא דאיכא רובא לחוד או דאיכא סתמו במינו לחוד ויש לו ספק על הסתימה אם חזר קולו לכמות שהיה או לא – יש להחמיר מדינא דהוא ספיקא דאורייתא.

(כהרא"ש) בהני תרי גווני, דהיינו היכא דאיכא תרתי לטיבותא אף על גב דאיכא חד לגריעותא ובלבד שנשתייר שם רובו.

"אם סתמו במינו אם נשתייר"

משנ"ב (לא): דאם לא נשתייר רובו שלם פסול לכו"ע, אפילו סתם במינו וקולו כמות שהיה תחלה, דתו בטיל ממנה שם שופר ולא נעשה שופר אלא ע"י סתימה זו ונמצא דהוי שופר ודבר אחר (ב"ח).

"שעת הדחק"

משנ"ב (לג): ודווקא שלא נזכר עד יום טוב דאז אסור ליטול הסתימה דהוי כתיקון כלי, אבל אם נזכר קודם יום טוב יטול הסתימה ודינו כאלו לא סתמו דכשר (אחרונים).

"שאינן שופר אחר מצוי"

פמ"ג: אבל אם יכול להשיג שופר אחר

סעיף זז: נסדק לאורכו

סעיף זז: א. נסדק לאורכו, פסול.

י"א – אפילו בכל שהוא פסול, אלא אם כן הדקו הרבה בחוט או במשיחה (שהחוט מעמידו שלא יתבקע יותר – משנ"ב) (ונשתייר שיעור התקיעה ממקום הקסירה ולמעלה לכל הפה) [כל בו].

וי"א – דווקא ברובו.

ב. ואם דבקו – כשר אפילו אם דבקו בדבק. ג. ויש מי שאומר שאינו כשר אלא כשדבקו בעצמו, שחיממו באור עד שנפשר וחבר קצותיו זה עם זה.

ד. ואם נסדק כולו, אפילו מצד אחד, פסול אפילו חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שם: תנו רבנן - נסדק לארכו פסול.

וכ' הרא"ש: לא כ' כאן אם נשתייר בו שיעור תקיעה משמע שלא מיפסל אלא אם כן נסדק על פני כולו מראשו ועד סופו. וי"מ דבכל דהו מיפסל לפי שמחמת הרוח וחוזק התקיעה הסדק הולך ומוסיף עד שיסדק כולו. וכל זמן שלא נסדק כולו אם דבקו כשר, ופירוש זה עיקר.

וה"ה כ' - שדעת הרבה מן המפרשים דלא מיפסל אלא בנסדק כולו או רובו אבל מיעוטו לא, ועיקר ויש להחמיר. וכתב הר"ן: דלדעת המפרשים דבכל דהו מיפסל אם הדקו הרבה בחוט או במשיחה כשר שהרי החוט מעמידו שלא יתבקע, כ"ד הראב"ד. כ"כ הכל בו - וסיים והוא שישתייר שיעור תקיעה ממקום הקשירה ולמעלה לצד הפה.

ב. שם (כו.): משנה - שופר שנסדק ודבקו פסול. ופרש"י - שופר שנסדק ודבקו בדבק פסול דהוה ליה כשני שופרות.

וכ' התוס' והרא"ש והר"ן - נראה מדבריו שהוא מפרש שנסדק משני צדדיו לגמרי ונחלק לשתי חתיכות. ולא נהירא דאי הכי היינו דיבק שברי שופרות.

אלא נסדק היינו שנסדק מצד אחד לארכו על פני כולו, ופסול משום דכיון שנסדק כולו אין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתיקנה ועשאה כעין שופר דמי.

ב"י: דעת הרא"ש דלא פסלה מתניתין בנסדק ודבקו אלא כשנסדק מצד אחד

לגמרי משום דאין שם שופר עליו, אבל אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא נסדק אם דבקו כשר. ואפילו לדברי הפוסלים בנסדק כל שהוא היינו בלא דבקו אבל אם דבקו כשר. כ"כ רי"ו.

אבל מהר"ן משמע - שלדעת הפוסלים בנסדק כל שהוא אפילו אם דבקו נמי פסול.

והרמב"ם והסמ"ג - כתבו סתם נסדק לארכו פסול ולא הזכירו דבק כלל ואין בדבריהם הכרע.

ג. רמב"ן: מה שפרש"י ודבקו בדבק, קשה דהוה ליה שלא במינו, אלא מיירי שדבקו מעצמו שחיממו באור ונפשר ונדבק.

וברא"ש כ' - דלא מסתבר, שחיבור ע"י חימום אי אפשר שידבק יחד. אלא שמדבק שלא במינו דווקא כשניקב וסתם הנקב בחתיכה אחרת הוא פסול. אבל אם חיבר הסדק בדבק חוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים וכשר.

ד. ב"י: אבל כשנסדק ע"פ כולו זהו מקרה של המשנה דלא מהני דיבוק, לפי שאין שם שופר עליו.

שם: שופר שנסדק ודבקו פסול. ופירשו המפרשים - דאפילו בנסדק מצד אחד פסול.

כ' טור והרוקח בשם אביו הריב"ק - אפילו חממו באור וחיבר סדקיו זה עם זה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

מכר העכו"ם הקמה לישראל.

ב. **"ויץ לכל אדם"**

משנ"ב (ב): כתב הרא"ש – שיקרא באלו הימים באגרת התשובה של רבינו יונה. והאר"י ז"ל כתב – שחיוב ללמוד בספרי מוסר כל השנה, וכ"כ הגר"א. ועכ"פ באלו הימים יעשה כל אדם כדעת הזוהר שישוב קודם שישכב ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו.

כ' ביצרות הדבש – ז' ימים שבין ר"ה ליום הכפורים הם נגד ז' ימי שבוע ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום. ביום ראשון יעשה תשובה על מה שחטא כל

ימיו ביום ראשון וכן ביום ב' וכן כל ז' ימים.

באה"ט (א): אחד ששכר חבירו לילך בדרך ונהרג נכון שיקבל תשובה (כאר שבע פ' חלק). אך בזה שהשליח בקש לשלחו בשליחות הזו לטובת עצמו אין שום ה"א דצריך כפרה (פת"ש סק"א).

"ולפספס צמעטיו"

כ' המהרח"ו: אבות ושורשי העבירות הן: גוואה, תאוה, שיחה אסורה ועצבות. ברכ"י: אם בכל השנה חייב ללמוד ספרי מוסר, כ"ש בעי"ת.

הלכות יום כיפורים

שלא להכביד על כנפי השכינה

הסביר אותו צדיק: כידוע כשאדם חוטא נוצר מלאך חבלה מאותו עוון, בא המלאך לקב"ה ומבקש ממנו שיפרנס אותו. הקב"ה יכול לשלוח אותו לאותו חוטא שיצר אותו ואז היה המלאך חבלה גוזר את החוטא לגזרים, אלא שהקב"ה ברוב רחמיו נושא את העוון (את מלאך חבלה זה) על כנפי השכינה וזן אותו.

נמצא שכנפי השכינה כביכול נעשים כבדים יותר מכל עוון נוסף, ואם כן יש פחות הגנה על עם ישראל (פירוש שעם ישראל זכאי פחות להגנה). לכן מחלתי לו מיד שלא יכבדו כנפי השכינה ויפגעו עם ישראל מחוסר הגנה.

מספר החיד"א שפעם ישב בבית המדרש ולמד, בפניה ישב לו יהודי וגם למד, כנראה היה אותו יהודי צדיק נסתר. הוציא אותו יהודי ספר מאובק מארון הספרים ולמד מתוכו ולא שם לב שהשולחן התלכלך מהאבק. נכנס הגבאי וראה זאת התחיל לחרף ולגדף את אותו היהודי על שמלכלך את השולחן, אך לא ענה לו היהודי דבר רק שפתותיו נעו כל הזמן. לאחר שנסתלק הגבאי ניגש החיד"א אליו וביקש ממנו שיסלח לגבאי כי דעתו קלה. שהרי עליו לשמוח שסוף סוף מישהו משתמש בספרים. אמר לו אותו צדיק: כבר מחלתי לו באותו רגע שחירף וגידף אותי. שאל אותו החיד"א: כל כך למה?

או"ח תר"ד: סדר ערב יום כיפור, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: אכילה בעיוה"כ 131
 סעיף ב: ליפול על פניהם ולומר אבינו מלכנו בעיוה"כ 133

סעיף א: אכילה בעיוה"כ

סעיף א: *מצווה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה.

ב. הגה: ואסור להתענות צו אפילו תענית חלוס [מהרי"ל]. ואס נדר להתענות צו עיין לעיל סימן תק"ע סעיף ז'.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (פא:): תני חייא בר רב מדפתי: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה", וכי בתשעה מתענין? והלא בעשור מתענין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי – מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

ביאר הב"י – התקן עצמך בתשיעי שתוכל להתענות בעשירי, ומדאפקיה קרא בלשון עינוי ילפינן דהיינו לומר לך דהרי הוא כאילו מתענה בתשיעי.

והא דמצווה להרבות במאכל ובמשתה ביום זה היינו כדי להראות שנוח ומקובל עליו יום הכפורים והוא שמח לקראתו על שניתן כפרה לישראל, דכיון שיום הכפורים עצמו אי אפשר לכבדו במאכל ומשתה כדרך שמכבדין שאר ימים טובים צריך לכבדו ביום שלפניו.

כ הטור: והוא מאהבת הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ציוה להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם לכפר עונותיהם וציום שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי (כ"כ הרא"ש).

משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום אחד, וציוה להאכילו ולהשקותו קודם כדי שיוכל לסבול.

ובמדרש – מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב והיה שם יהודי חייט

והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה ונשאר לחייט. בא העבד אל אדוניו וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך אמר לו חייט אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב בה' זהובים ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי. השיב לו והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה שציונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות, ושאו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום.

כ' הגמ"י: אסור להתענות בעיוה"כ, ומצווה להרבות בו סעודות. כ"כ תוס', טור וד"מ בדעת הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מצווה לאכול"

משנ"ב (א): יש לאדם למעט בלימודו בעיוה"כ כדי לאכול ולשתות (מ"א מברכות ח:).

"ולהרבות בסעודה"

ש' הכוונות: הטעם לפי הסוד, שבכל יום מעי"ת נתקן ע"י אכילה ושתיה וברכותיהם, וכיון שביוה"כ אסור לאכול, צריך הרבות בעיוה"כ כדי להשלים התיקון.

ב. "אפילו תענית חלוס"

ד' מהרי"ל: ואיסור גדול ביד המתענה

חוץ מיו"ט נתבאר בסימן תק"ע שמותר לאכול ביוה"כ, דבלשון בני אדם מקרי יום טוב. ולא מיבעי בסעודה המפסקת אלא אף גם בשחרית דאנן רגילין לאכול בשר, אבל בלילה של עיוה"כ אסור (מ"א).

ודווקא בנודר ממש אבל מי שלא נדר בהדיא אלא שנוהג כך שלא לאכול בשר כ"א בימים שא"א בהם תחנון אזי אפילו בלילה של עיוה"כ מותר (מ"א).

ט"ז (ב): אפילו תענית חלום – טעמו, כיון שאכילה ביום זה נחשבת לתענית ממש, אם כן שפיר הוא בכלל יפה תענית לחלום כו', מה שאין כן בשאר יום טוב ושבת אף שהאכילה מצווה אין נחשבת כתענית ממש.

באה"ט (ב): להתענות עד סעודה מפסקת: מ"א – מותר. ובשל"ה – אוסר להתענות כלל.

בו, פן יסתכן ויבוא לאוכל ביוה"כ. כ"כ שכנ"ג.

משנ"ב (ב): אכן אם מתירא לנפשו ורוצה להתענות יתענה עד סעודה המפסקת (מ"א). אבל הא"ר – ואף הרוצה להחמיר עד סעודה מפסקת אסור, כיון שהאכילה במקום תענית. כ"כ השל"ה ופמ"ג.³⁷

משנ"ב (שם): ואם אינו מתענה היום כלל טוב שיתענה איזה יום אחר יוה"כ (פר"ח). ואם חל עיוה"כ באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום שצריך למיתב תענית לתעניתו אחר השבת, אין לו להתענות עיוה"כ אלא ידחה (מטה אפרים). ולפי דעת הט"ז (רפ"ח סק"ג) – א"צ שוב להתענות אחר יוה"כ דיוה"כ כיפר, ומי שקשה לו התענית יכול לסמוך ע"ז.

מי שנדר שלא לאכול בשר

משנ"ב (שם): מי שנדר שלא לאכול בשר

סעיף ב: ליפול על פניהם עיו"ב. לומר אבינו מלכנו בעיוה"כ

סעיף ב: א. אין נופלים על פניהם בערב יום הכפורים (דנהגין לעשותו קצת כמו יום טוב – משנ"ב).

ב. הגה: וגם אין אומרים למנכח ומזמור לתודה [מנהגים]. גם אין אומרים קודם עלות השחר הרצה סליחות. ויש מקומות שנוהגים להרבות בסליחות, והכל לפי המנהג.

ג. ולענין אמירת אבינו מלכנו בערב יוה"כ יש צו מחלוקת בין אחרונים, ומנהג עירי

מתי מתחילה מצוות אכילה בעיוה"כ? מ"א – מתחלי מליל עיוה"כ, כ"ד פמ"ג. אבל ביאור הגר"א – לפי רש"י משמע שאין סעודה בליל יוה"כ.

³⁷ פסקי תשובות: חולה שאוכל ביוה"כ או קטנים, אינם בכלל מצוות אכילה בעיו"ב. אבל קטנים שאוכלים לפי שעות הם בכלל מצווה. ז.

שלא לאומרו כי אם כשחל יוה"כ בשבת שאין אומרים בו אזינו מלכנו, אז אמרינן אותו ערב יום כפור שחרית (ובמנחה א"א כמו בשאר – מ"א).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

הגר"ז, ח"א ומשנ"ב.³⁸

ב. "למנחה ומזמור לתודה"

ג. "אזינו מלכנו"

■ הגר"ז – לא אומרים א"מ בעיוה"כ לא בשחרית ולא במנחה.
 ■ ושכנ"ג – מנהגנו לאומרו בכל יום, אפי' ביוה"כ שחל בשבת. כ"כ במחזור רומניא וש"ג, כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

הלבוש: למנחה משום דכתיב ביה ביום צרה, ומזמור לתודה משום שבזמן הבית היה אסור להקריב שום קרבן הנאכל בעיוה"כ דממעט זמן אכילתו. כ"כ הגר"א,

או"ז תר"ה: מנהג כפרות בערב יום כפור, ובו

סעיף אחד

סעיף א חלק 1: א. מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כיפורים לשחוט תרנגול

על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, יש למנוע המנהג (משום חשש דרכי האמורי).

ב. הגה: ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, כי הוא מנהג ותיקין.

ג. ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרנגולת [ב"י בשם תשב"ץ], ולוקחין למעוברת ז' תרנגולים אולי תלד זכר. ובוחרין בתרנגולים לבנים, על דרך שנאמר: אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו (ישעיה א, יח) ונהגו ליתן הכפרות לעניים, או לפדותן בממון שנתנים לעניים [מהרי"ל]...

³⁸ ילקוט יוסף: מנהגינו לומר התרת גדרים בער"ה ובעיוה"כ.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. $\sqrt{\text{כ'}}$ הטור: יש מקומות שנוהגין לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים. כ"כ המרדכי, פסקי הרא"ש והתשב"ץ.

וטעמו שלוקחים דווקא תרנגולים:

(א). שהתרנגול מצוי בבית יותר מכל בהמה חיה ועוף.

(ב). לפי שתרגול שמו גבר, ויהא גבר תמורת גבר.

כ"כ ד"מ – ויש שגם בער"ה נוהגים כן.

א. $\sqrt{\text{אך}}$ הרשב"א כ' – אף שכן המנהג בעירנו, מנעתי המנהג בעירנו. כ"כ או"ח שהרמב"ן אוסרו משום דרכי האמורי.

ג. ורגילין לתתו לעניים כדי שיהא כפרה לנפשו.

ומה שרגילין לזרוק את בני מעיו על הגג כדי ליתנם לעופות, יש להביא ראיה קצת מההיא דמסכת חולין רמי בר תמרי איקלע למערבא מעלי יומא דכפורי חזא דקא שדו כבדא וכוליאיא אזיל שקלינהו משום דהאידינא דהיתרא שכיח טפי.

כ' התשב"ץ – שנוהגים ליקח תרנגול לזכר ותרנגולת לנקיבה.

כ"כ ד"מ (ב): וכן נוהגים. ועוד נוהגין ליקח למעוברת ב' תרנגולות ותרנגול אחד מספק שמא תלד בן או בת. וכן הוא במהרי"ל. ועוד איתא במהרי"ל – שהיה מחזור אחר תרנגול לבן על שם 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו'.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ויש מהגאונים"

מ"א (א): כ"כ האר"י בכוונות ע"פ הקבלה (של"ה).

כ"כ באה"ט (א) – ויחשוב בלבו שהוא חייב ארבע מיתות זורקו סקילה. שחטו הרג. תפסו בצואר חנק. שורפו היינו שריפה וזו כפרתו, ובטור כתב שי"ל פסוק זה 'נפש תחת נפש'. כ"כ משנ"ב בשם מהרי"ו.

"מנכג וותיקין"

משנ"ב (ב): וטוב לשחטו באשמורת אחר הסליחות כי אז הרחמים גוברים (כן נהג האר"י). ולכן יש לבעה"ב להזמין אבוקה לפי שאין שוחטין בלילה כ"א לאור האבוקה (מטה אפרים). ויש ששוחטין אותו אחר תפילת שחרית.

ובמקום שמתקבצים הרבה ביחד ודוחקין זה את זה והשוחטים נעורים כל הלילה, אינם מרגישים בסכין מפני רוב העבודה, ויוכל לבוא לידי איסור נבילה טוב יותר לשחוט הכפרות יום או יומים קודם יוה"כ, כי כל עשי"ת הוא זמן לכפרות (פמ"ג, ח"א). או שיסבכו על ראשיהם במעות ותחשב להם לצדקה שלא יהיו נכשלין באיסור נבילה ח"ו.

כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – לעשות כפרה במעות מטעם זה, ועוד טעם שיש סבל גדול לעופות שמבאים אותם בכלובים במשאיות וממתנים הרבה בלא אוכל ושתיה בחום גדול.

ומי שנהג לעשות כפרה על תרנגולת שנים רבים, צריך לעשת התרה למנהגו אם נותן מעות.

"צתרגוליס לצניס"

מ"א (ג): מ"מ אין לחזור אחר לבנים דווקא דהוה כעין דרכי האמורי, אלא אם יזדמן לו לבן יקח (ב"ח).

ואם אין לו תרנגול יקח שאר בע"ח וי"א אפי' דגים (לבוש). אבל לא יקח דבר הראוי להקרבה כגון תורים ובני יונה שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחוק. כ"כ משנ"ב.⁴⁰

"ונקרו ליתן"

משנ"ב (ה): טוב יותר לפדותם ולתת המעות לעניים, כדי לא יתביישו העניים שיאמר זה נתן עוונותיו על ראשו ושלחו אלי (מ"א בשם של"ה ומהרי"ל). ואם יודע בו שלא יתבייש יכול ליתן לו העופות עצמם שלפעמים נהנה יותר שהוא הנאה שא"צ לטרוח (מטה אפרים). באה"ט (ד) – ולא יקח זה הפדיון ממעות מעשר אלא ממעות עצמו (של"ה). כ"כ משנ"ב.

עוד במשנה ברורה – וכן צריכים להכין כמה סכינים בדוקים, ובשעת שחיטה יראה לבדוק בכל פעם ולא יסמוך על מה שבדק תחילה.³⁹

ג. "למעוברת צ' תרנגוליס"

משנ"ב (ג): דהיינו תרנגול ותרנגולת, תרנגול שמא הולד זכר ותרנגולת לאישה. ואפילו אם הולד נקבה יתכפרו שניהם היא עצמה והולד באחת (לבוש ומ"א).

ואפילו שני בני אדם יכולין ליקח כפרה אחת אם אין ידם משגת.

ויש שלוקחין למעוברת שני תרנגולות ותרנגול אחד ובשעה שמשבב על ראשו יאמר זה חליפתי תמורת כפרתי ר"ת חת"ך שם מלאך הממונה על החיים.

והוסיף כה"ח – ויסיים 'זה התרנגול יכנס למיתה ואכנס אני (ולא אני אכנס) לחיים טובים.

באה"ט (ב) – והאר"י לקח ג' למעוברת אחד בעבורה ושנים בשביל הולד מספק אם הוא זכר או נקבה.

סעיף א חלק 2: א"י ויש מקומות שנוהגין לילך על הקצרות ולהרבות בצדקה, והכל

מנהג יפה [ד"מ].

אם לאחר שחיטה נמצא העוף טריפה, א"צ לקחת עוף אחר. אבל אם נמצא נבילה צריך עוף אחר.

⁴⁰ ילקוט יוסף: מצווה לחזור אחר מצוות כיסוי הדם של העוף אחר בדיקת הסכין, ולברך אקב"ו על כיסוי דם בעפר. וכן מנהג א"י.

³⁹ ילקוט יוסף: אם משהה התרנגולים בביתו עד השחיטה, צריך להיזהר ליתן להם אוכל לפני שהוא אוכל.

וילך אצל שוחט יר"ש, בפרט בימים אלו שיש עומס גדול, ולכן כדאי להקדים כמה ימים לפני יוה"כ.

ב. ויש להסמיך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו. וסמך ידיו עליו, למות הקרבן. וזרקין בני מעיהם על הגגות או בחכר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם [טור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. כ' הטור: וכך רגילין כאן אוחז ש"צ התרנגול ומניח ידו על ראשו ונוטלו ומניח על ראש המתכפר ואומר זה תחת זה זה חילוף זה.

ואחר כך מניח ידו על ראש התרנגול תבנית סמיכה וסומך עליו ושוחטו לאלתר תיכף לסמיכה שחיטה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "על הקצרות ולהרבות בצדקה"

משנ"ב (ז): ויוכל ליתן זה ממעות פדיון הכפרות, ואין להרבות שם בתחינות רק מה שמיוסד מהקדמונים שהרי אין אומרים היום תחנון (מ"א).

ב. "וסמך ידיו עליו"

משנ"ב (ח): יש שכתבו שיש למנוע דבר זה דנראה כמקדיש קדשים ושוחטן בחוף. ואחרים (א"ר והגר"ז) כתבו שאין לחוש לזה כיון שהתרנגול אינו ראוי למזבח.

"וזרקין בני המעיים"

משנ"ב (ט): טעמו:

א. שדרך התרנגולים ליזון מן הגזל ובני המעיים הם הכלים הראשונים שמקבלים הגזל לכן מרחיקין עצמם מלאכלם כדי ליתן אל לבו להרחיק מן הגזל (ח"א מהלבוש).

ב. וגם משום רחמנות כשם שמרחם על הבריות לפרנסן ירחמו עליו מן השמים (ט"ז).

מ"א (ו): בני מעיהם – וכבד וכליות בכלל, כ"ה בטור, ומשמע בגמ' דאחר יכול ליטול (ואין חשש שהם נבילות או טריפות, דאין דרך להשליך נבילות בגג).

או"ח תר"ו: שיפייס אדם זבירו בערב יום

כיפור, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: עבירות שבין אדם לחבירו 138
 סעיף ב: אם מת זה שחטא לו 141

סעיף ג: חרם על המוציא שם רע על המתים.....141

סעיף ד: טבילה בעיוה"כ.....142

סעיף א: עבירות שבין אדם לחבירו

סעיף א: *עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו.

ב. אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו. ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים, ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו.

ג. (מיהו יאמר אח"כ לפני י' שצקס ממנו מחילה) (לפרסם הדבר שמצדו לא יבצר – משנ"ב). [מרדכי דיומא ומהרי"ל].

ד. ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס.

ה. הגה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול [מהרי"ל], אם לא שמכוון לטובת המצקס מחילה [גמרא דיומא].

ו. ואם הוליא עליו קס רע, אינו כריך למחול לו [מרדכי וסמ"ג והגה"מ ומהרי"ו].

להיכא קא אזיל מר? – אמר ליה לפיוסי לפלניא. אמר: אזיל אבא למיקטל נפשא. אזל וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא, דלי עיניה וחזייה, אמר ליה: אבא את! זיל, לית לי מילתא בהדך! בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא, ומחיה בקועיה, וקטליה.

ב. יומא (פז.): אמר רבי יצחק – כל המקניט את חבירו, אפילו בדברים – צריך לפייסו.

אמר רב חסדא: וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

יומא (פה:): עבירות שבין אדם למקום – יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. שנאמר: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" עבירות שבין אדם למקום – יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו.

יומא (פה:): רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא – לא אתא לקמיה. במעלי יומא דכפורי אמר איהו: איזיל אנא לפיוסי ליה. פגע ביה רב הונא, אמר ליה –

(ולא יקח מקומו והוא ימות).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בין אדם לחבירו"

מהר"ש גרמיזאן: עבירה שין אדם לחברו שיש בה גם בין אדם למקום, כ"ז שלא פייס חברו גם העבירה שבין אדם למקום לא נמחל. כ"כ פר"ח וברכ"י.

והוסיף ברכ"י – שי"א שאף עבירות אחרות שבינו למקום לא נמחל עד שירצה חברו על עבירה זו. מ"מ ברכ"י – חולק עליו.⁴¹

"צריך לפייסו"

משנ"ב (א): דגם בזה עבר על איסור דאונאת דברים.

אף שגם בשאר ימות השנה מחוייב לפייס למי שפשע כנגדו, מ"מ אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו על יום אחר, אבל בעיוה"כ מחוייב לתקן הכל כדי שיטהר מכל עונותיו לפני יוה"כ (מטה אפרים).

וכ"ש אם יש בידו מן הגזל ואונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן (דגזל מקטרג בראש). ואם יש לחבירו בידו ממון שיש לו תביעה עליהם יודיענו אף על פי שחבירו לא ידע מזה כלל. ועכ"פ יסדר לפני הרב הענין בשלימות ובאמת בלא שקר ולשאלו

אם גזל מרבים ולא יודע ממי, יעשה בכסף צרכי רבים.

מי שגרם מיתה לחבירו, כגון ששכר פועל שינהג במונית, ונהרג בתאונה דרכים, המעביד צריך כפרה. דווקא שבעה"ב שכרו, אבל בא הפועל וביקש ממנו עבודה, בעה"ב פטור.

אמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, שנאמר "אנא שא נא... ועתה שא נא", ואם מת – מביא עשרה בני אדם, ומעמידן על קברו, ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו.

ד' יומא (פ:ז): אזל רב לגביה לר' חנינא לפיוסי תליסר מעלי יומי דכפורי, ולא איפייס. – והיכי עביד הכי, והאמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים? רב שאני.

רב שאני

ב"י – פי' רבו שונה, שאפי' כמה פעמים צריך לבקש עד שיתפייס, ור' חנינא היה רבו של רב. כ"פ הרי"ף, הרא"ש הרמב"ם והטור. ורש"י פי' – רב שאני שהיה מחמיר על עצמו.

ה' שם (פ:ז): ורבי חנינא היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו? ומשני רבי חנינא חלמא חזי שרב יהיה ראש הישיבה, ולא רצה למחול לו שילך ללמוד בבבל

⁴¹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: גם גנב מחבירו ומפחד להחזיר שלא ימסרוהו למשטרה, יכול להחזיר בסתר.

מי שנוסע בחורף והתזו מים על עוברים ושבים, צריך לפצותם, ובנוסף צריך לבקש מהם מחילה.

האב ימחול לבנו כדי שלא יענש על ידו.

ה. **"לח יהא אכזרי מלמחול"**

משנ"ב (ח): דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הוא לא ירצה למחול גם לו לא ימחלו (כיון שדנים מדה כנגד מדה. וצריך למחול לחברו אפילו אם עיות כנגדו במזיד ובמרד, ואז מוחלין לו גם כן אפילו על המזידות – שה"צ ח).

"לטובת המצוק מחילה"

משנ"ב (ט): כדי שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל בכך עוד. ומ"מ נראה דמלבו צריך להסיר השנאה ממנו אחרי דבאמת ביקש ממנו מחילה (כ"מ מפמ"ג).
מ"א (ד) – וה"ה אם מכוין לטובת עצמו שמתירא שיגיע לו היזק כשימחול. כ"כ הט"ז ומשנ"ב.

ו. **"א"צ למחול לו"**

מ"א (ה): משום דאיכא דשמע בהוצאת ש"ר ולא שמע בפיוס ולא נפק האי גברא מחשדא. כ"כ' משנ"ב. ומ"מ מדת ענוה למחול (יש"ש בשם מהרא"י).

וכ' באה"ט (ה) – לכן אף שמת אותו שחטא לו יביא י' בני אדם על קברו כמ"ש ס"ב. דאמרינן אלו היה קיים היה מוחל לו.

האיך להתנהג, ולא יסמוך על הוראתו כי היצה"ר יש לו התירים הרבה (ח"א).

משנ"ב (ב): ונכון שילך בעצמו אליו ולא ישלח שליח, אלא אם כן יודע שטוב יותר שע"י שליח (ב"ח).

ז. **"יחזור וילך"**

משנ"ב (ג): ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר (מ"א בשם הב"ח). ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא.

ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל, אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט (מטה אפרים).⁴²

"אינו זקוק לו"

מ"א (ב): ואם רצה לפייסו יותר רשאי אם אין שם בזיון תורה (ב"ח דלא כפרי חדש), כ"פ משנ"ב.

ח. **"הוא רבו"**

מ"א (ג): אפי' אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו ד"ת, כ"כ הגר"א ומשנ"ב.

צריך לגלות לחבירו מה שאמר ולבש ממנו מחילה.

אמנם בשם ר' ישראל מסלאנט כ' – פעמים אם יספר לו יצערו חבירו שדיברו עליו לש"ר, יבקש מחברו מחילה בצורה כללית ולא יפרט.

⁴² פסקי תשובות: כ' בספר חפץ חיים – מי שחטא לחברו בלא ידיעתו, ולא נגרם נזק לחבירו (כי השומעים דחו דבריו) א"צ לבקש ממנו מחילה, רק חטא כלפי שמים. ואם גרם לחבירו נזק (שהשומעים האמינו ללש"ר שאמר)

סעיף ב: אם מת זה שחטא לו

סעיף ב: א. אם מת אשר חטא לו, מביא י' בני אדם (קאי גם על מוציא שם רע – ט"ז) ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לאלהי ישראל ולפלוגי זה שחטאתי לו [שם פז]. אמר רבי יוסי בר חנינא, ב. ונהגו לזקק מחילה זעיר יום כפור [מרדכי].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ"כ שכנה"ג, עו"ש, מ"א, פר"ח, משנ"ב ועוד.

■ מיהו יש"ש כ' – שאף שביישו לאחר מיתה צריך לליך לקברו. כ"מ מהרמ"א (חו"מ תכ-לח). כ"פ נוה שלום.

"שחטאתי לו"

משנ"ב (טז): בחטא פלוגי, שצריך לפרט החטא. והם ישיבו לו מחול לך מחול לך ג"פ.

ב. ונהגו לזקק מחילה עיוה"כ

בן א"ח: וטוב שיכריז החזן קודם כל נדרי שיבקשו הקהל מחילה זה מזה, ואומרים הקהל "מחלנו", כדי שיעורר בשמים סנגוריה על עם ישראל. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

עוד שם: כל אדם ינשק ידי הוריו בעיוה"כ ויבקש מהם מחילה, ואם הבן לא ביקש יאמר האב שהוא מוחל לו. וכן בעל לאשתו ואישה לבעלה. וכן תלמיד יבקש מחילה מרבו. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

"אם מת"

מ"א (ו): ואם אמר לאחד ממזור פגם בכבוד אבותיו ג"כ (מהרי"ו), (לבוש – וצ' לליך גם על קברי אבותיו). וביש"ש כ' – שא"צ לליך לקברי אבותיו, דיכול לומר עליך כוונתי. אלא אם כן קראו ממזור בן ממזר. כ"כ משנ"ב.

כה"ח – אבל קראו רשע בן רשע או גנב בן גנב, וודאי לא התכוון רק עליו.

"על קברו"

מ"א (ז): וצריך לליך לשם יחף. ואם הוא חוץ לג' פרסאות ישלח שלוחו (יש"ש). כ"כ משנ"ב (יד) – יקח עשרה אנשים וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף, ויאמר הנני שליח פלוגי מודה ברבים ששלחני פלוגי לאמר שחטא לאלקי ישראל ולך (מטה אפרים).

ואם חירפו לאחר מיתה

■ שלטי גיבורים – א"צ לליך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו.

סעיף ג: חרם על המוציא שם רע על המתים

סעיף ג: תקנת קדמונינו וחרם, שלא להוציא שם רע על המתים (ולכן צריך לעשות

תשובה על שעבר החרם – משנ"ב. וצריך לעשות התרה על החרם – כה"ח. [מרדכי סמך ממדרש תנחומא].

סעיף ד: טבילה בעיוה"כ

סעיף ד: א. יכול לטבול וללקות מתי שירצה, רק שיהיה קודם הלילה. ב. ואינו

מברך על הטבילה (דטבילה זו אינו רק משום מנהג).

ג. הגה: ואין צריך לטבול רק פעם אחת, כלל וידוי, מקום קרי. והוא הדין להטלת תשעה קצין מים נמי מהני (אם הוא מצטער בטבילה), [מהרי"ו וכל בו תשב"ץ].

ד. מי שמת לו מת צין ראש השנה ליום הכיפורים (ואפילו מת בעיוה"כ – ב"ח), מותר לרחוץ ולטבול בעיוה"כ (אפילו בחמין וכן הטבילה אפשר בחמין – משנ"ב), ליום כפור מצטל שצעה [מהרי"ל], אף על פי שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים, טבילת מאוה מותר. [דעת עצמו].

פעמים. וגם משמע במהרי"ל דלא מהני הטלת תשעה קבין מים על ראשו במקום טבילה דיש אומרים טעם טבילה זו לאו משום קרי אלא משום דהוי כגר המתגייר דצריך טבילה.

כ' התשב"ץ: בערב ראש השנה וערב יום הכפורים וכשהוא בעל ברית יכול לשפוך על ראשו ועל גופו תשעה קבין מים חמין, שהם רי"ו ביצים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כי אם בשביל טהרה ולא בשביל חובה.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: ט"ק – כ 12.5 ליטר.

ד. כ' עוד בתשב"ץ: הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בערב יום הכפורים יכול לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים, ודווקא ביום ג' מותר פחות מכן לא.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

טור: ונהגו לטבול בערב יום הכפורים. וכ' רב עמרם – טובל אדם בשעה שביעית. כ"כ בפסקי הרא"ש.

ב. ברכה על הטבילה

• ר' סעדיה – אחר שיעלה מהמקום מברך על הטבילה.

• והרא"ש – אינו מברך, שלא מצינו לזה רמז בתלמוד. כ"כ הכל בו בשם הר"ם – כי אינה רק בשביל טהרה. כ"כ התשב"ץ.

ג. ד"מ (ג): מאחר שטעם טבילה זו משום קרי פשיטא שאין צריך לטבול רק פעם אחת, כ"כ מהרי"ו. ואותן שטובלין שלש פעמים ואומרים וידוי במים הוי מנהג שטות.

דלא כמהרי"ל – שכתב דיש לטבול שלש

ב"י – ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בתוך שבעה משום מנהג שנהגו לרחוץ בערב יום הכפורים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "יכול לטבול"

ט"ז: מתי שירצה – מ"מ טוב ליטבול לפני מנחה שמתוודה, וכן נוהגים.

והרמ"א – יש נוהגים לטבול אחר סעודה מפסקת שהוא סמוך ליוה"כ. כ"כ ר"ז.

מ"א (ח): ומי שאומר וידוי במקווה מנהג שטות הוא (מהרי"ו).

והט"ז (ה) – אבל עכשיו נהגו להתוודות במקווה קודם התפילה ע"פ האר"י. וכן נהגו לטבול ג"פ. כ"כ מהרי"ל ומ"א – לטבול ג"פ.

והשל"ה – ויש נוהגים לטבול ט"ל טבילות כנגד ט"ל מלקויות.

מ"ב בביה"ל: יכול לטבול – ואפילו האנשים שאינן זהירין כל השנה בטבילה, עכ"פ בעיוה"כ צריך לטבול ולהיות נקי משום יום הקדוש.

ג. "מקום קרי"

מ"א (ח): אישה ששמשה תוך ג' ימים צריכה לכבד ביתה בחמין שלא תפלוט ש"ז אח"כ. ודווקא שלא היה סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה דבאותן שעות רגילות להתעבר ויש לחוש שתשחית זרע ההריון.

וי"א – שהטעם דטבילה משום תשובה דהא אפילו נערים ובתולות שהן בני מצוות טובלות. ולפ"ז ואפי' מי שטבל בער"ה ולא

ראה קרי יחזור ויטבול. ואפי' מי שס"ל דטבילה משום קרי אפ"ה אם טבל בער"ה יחזור ויטבול דשמא ראה מים עכורים.

"ט' קצין"

באה"ט (ט): וצריך להטילו עליו בכלי שיוכל להריקו ממנו בלא הפסק, ורשאי לשפוך עליו מב' ג' כלים ובלבד שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון אבל לא מד' כלים (מהמ"א). וכתב של"ה – לגלח הצפרנים כמו אישה לבעלה.

ד. "לרחוץ"

באה"ט (י): דהיינו שעה או ב' קודם הלילה ולא קודם, וכל שאר דיני אבילות נוהג עד הלילה (מ"א).

פת"ש (י): כ' בדברי יוסף – מותר לאבל תוך ז' בעיוה"כ לאכול סעודה המפסקת בישיבה על כסא או ספסל, והמיקל בזה לא הפסיד, ודלא כמ"א (דמשמע מדבריו סי' תר"ו שמחמיר בזה אפילו בשעת אכילת סעודה המפסקת דהא עד שתחשך קאמר).

"יוה"כ מצטל שזעה"

משנ"ב (כה): שדינו כמו שאר רגל שפגע באבילות שהוא מבטל שבעה ומותר מחמת זה לרחוץ אחר המנחה סמוך לחשיכה (לדעת היש מתירין לעיל בסימן תקמ"ח ס"י). ובמ"א – כ' דגם בעניינינו אין להקל רק שעה או שתיים קודם הלילה ולא קודם.

ב"י בשם התשב"ץ: דווקא אחר ג' ימים ולא פחות.

ע"י יוה"כ היה לנו לאסור רחיצה וטבילה משום גזירת שלשים, וע"ז תירץ דטבילה זו היא מצווה ומחמת זה ממילא מותר גם רחיצה כדי שלא יהא חציצה לטבילה.

אבל הב"ח – אף פחות מג' ימים. כ"כ שכנה"ג, עו"ש, משנ"ב.

"אף על פי שנהגו"

משנ"ב (כו): פי' אף דגזירת שבעה נתבטל

או"ז תר"ז: סדר הוידוי במנוחה בערב יוה"כ,

ובו ו' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: צריך להתוודת עיוה"כ.....144
 סעיף ב: האם צריך לפרט החטא.....145
 סעיף ג: צריך להתוודות מעומד.....147
 סעיף ד: לחזור ולהוודות על חטאים שכבר התוודה בעבר.....148
 סעיף ה: לחתום בוידוי במנחה עיוה"כ.....149
 סעיף ו: מלקות בעיוה"כ.....150

סעיף א: צריך להתוודת עיוה"כ

סעיף א: א. צריך להתוודות (ויכה באגרוף על החזה – האר"י) במנחה קודם סעודה המפסקת (שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ולא יוכל להתוודות – מ"א).

ב. הגה: ויחיד אומרו אחר שגמך תפלתו (בין עיוה"כ בין ביוה"כ היחיד אומר תמיד אחר תפילות קודם אלהי נצור), וס"ל אומרו ביוה"כ בתוך התפלה (בתוך הברכה האמצעית, אבל במנחה עיוה"כ בחזרה אינו אומר כלל הוידוי), [טור].

המפסקת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

וביומא (פז:): ת"ר מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה – דברי ר"מ. וחכ"א

א. תוספתא דיומא (פ"ד הי"ג): בעיוה"כ צריך להתוודות במנחה קודם סעודה

משנ"ב (א): יש פוסקים (השל"ה) שסוברין כהרמב"ן שצריך להתודות גם אחר אכילה קודם חשיכה. וראוי להחמיר כדעה זו. וכן נהגו בזמנינו שאומרים אז תפלה זכה. כ"כ מ"א וא"ר.

וכ' פר"ח – ועכשיו נהגו לומר הפיוט "לך אלי תשוקתי" שיש בה וודוי לחשוש לסברת הרמב"ן.

ב. **"ויחיד אומרו"**

פסקי תשובות: בשם הג"א – יש לאמרו קודם יהיו לרצון, כיון שחכמים תקנו לאמרו בתפילה, ואחר יהיו לרצון נגמרה התפילה.

וכ' מט"א – לכן אם שמע באמצע קדיש או קדושה, יאמר מיד יהיו לרצון ויענה עם הציבור.

כ' הגרש"ז אויערבך: מי שכח לומר הודוי וגמר תפילתו אינו חוזר. מי שטעה בתפילתו (כגון שאמר "האל הקדוש") וחוזר ומתפלל א"צ לומר שוב וידוי.

– צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה,

וידוי עיוה"כ

רמב"ן – מתוודה קודם אכילה, ואחר אכילה.

אבל הר"ן – מתוודה רק לפני אכילה ואח"כ בערבית.

דבר תקלה

הר"ן – תקלה של שיכרות.

והרמב"ם כ' – שמא יחנק בסעודה.

ב"י: אף על פי שהתודה ערבית מתודה שחרית וכל היום שמא אירע לו דבר עבירה כל היום דיום הכפורים בסופו עם חשכה מכפר (הר"ן).

ג. כ' הטור: יחיד אומרה אחר תפלתו אחר שגמר קודם שעקר רגליו וש"צ אומרה ביוה"כ בתוך התפלה. וכ"ה ביומא (שם).

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"קודם סעודה המפסקת"**

סעיף ב: האם צריך לפרט החטא

סעיף ב: א. אין צריך לפרט החטא, ב. ואם רצה לפרט, הרשות בידו. ג. ואם

מתודה בלחש, נכון לפרט החטא. הגה: אצל כשמתפלל בקול רם, או ס"ל כשחוזר התפלה, אין לפרט החטא [כל בו].

ד. ומה שאומרים על חטא לא מקרי פורט, הואיל והכל אומרים בקוה אינו אלא כנוסח התפלה [ד"ע].

יומא (פו:): צריך לפרט החטא, שנאמר 'אנא חטא העם הזה ויעשו להם אלוקי

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

המנהג בזמנם - גמ']. ואם הקטן נועל מעצמו
אם צריך למחות בידו (נתבאר בסימן שמ"ג).

ב. "לומר לעכו"ס"

מ"א (א): אבל ישראל אסור לרוחצן ולסוכן
מפני שהוא נהנה במה שרוחץ (ב"י). ומה
שמתירה הגמ' לרוחצן לכתחילה, היינו
שהגדול יוצק להם מים בכלי והן רוחצים
עצמן.

וב"ח כ' - דמותר לישראל לרוחץ אותו
בחמין שהוחמו מאתמול וע"י עכו"ס מותר
להחם להם חמין. וכ"כ במרדכי.

ופליאה בעיני עליהם, שהמשנה התירה
לרוחץ הקטן לפני המילה, אבל לא בשאר
מקומות. וכ' הר"ן, והמ"מ - שאפילו
במילה לא שרי אלא זילוף ומשמע בהדיא
דבשאר קטן אסור הכל.

לכן נ"ל - דוודאי כל דבר שהוא משום
עינוי לא גזרו בקטן ולכן מותר גדול
לרחצן בצונן ולסוכן בידים, אבל רחיצה
בחמין שאסורה אפי' בשבת אף בתינוק
אסור ולא הותר אלא ע"י גוי.

ובזמן הזה אין נוהגין לרחצן ולסוכן כלל
(לבוש). כ"פ משנ"ב.

ומשנ"ב (ג) פסק - מותר לומר לעכו"ס
לרחצן אפילו בחמין שהוחמו בו ביום דסתם
תינוק הוא כחולה אצל חמין, אבל אסור
לומר לעכו"ס שיחמם אותן.

כ"כ הר"ן - מוכח בגמרא שמותרין
הגדולים להאכילן ולהשקותן ולהרחיצן
ולסוכן לכתחילה.

ואבל מדברי רבינו שכתב בשם רבינו
יהודה - נראה דלהאכילן הגדול בידים
שרי, אבל להרחיצן ולסוכן אומר לגוי
ועושה אבל לא ירוחץ ויסוך אותם הגדול
בידיו. ב"י - וטעמו מפני שהגדול בעצמו
נהנה מאותה רחיצה וסיכה.

כ"כ הגמ"י וסמ"ג - שהגוי מותר להרחיצם.

ג. כ' בתרומת הדשן בשם אחד
מהגדולים: שטוב לזוהר שלא להאכיל
התינוקות בידיים, אלא יכין להם המאכלים
ויאכלו לבד, כיון דלא בדילי אינשי
ממאכל יש לגזור שמא יאכל עמו כמו חמץ
בפסח.

מ"מ אין נראה להחמיר, וכן המנהג להקל.
וטעמו: שבפסח אדם מותר באכילה (שאינו
בצום) יש חשש שישכח ויאכל. מה שאין
כן ביוה"כ שהוא בצום שאסור בכל מאכל
לא חיישנן. כיו"ב כ' הר"ח וא"ז.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חוי' מנעילת הסנדל"

משנ"ב (ב): כיון שאין זה עינוי לקטן אם
לא ינעול [ולאפוקי אכילה ושתיה ורחיצה
וסיכה שהם מועילים לגידול התינוק שכן היה

סעיף ב: קטן לעניין תענית

סעיף ב: א. קטן (הצריח) בן ט' שנים שלימות (לבת), ובן י' שנים שלימות (לבן),
מחנכין אותו (לצום) לשעות. כיצד, היה רגיל לאכול בב' שעות ביום, מאכילין אותו

ואם אינו יודע ללמוד יתעסק עכ"פ במידת הצדקה והחסד ויחיה.

ועיקר לימוד התורה יהיה ע"מ לקיים.

"מובטח לו"

משנ"ב (ד): שבוודאי יש לו זכות הרבה שהגינו עליו, והוא יאריך ימים כדכתיב "יראה זרע יאריך ימים".

וראוי לתת שבח והודאה על שניתן לו חיים מן השמים (קרבן נתנאל).

ב"י: ואין חילוק בין רואה בלילה או ביום.

"ידאג כל השנה"

משנ"ב (ג): עיקר תיקון לזה שיתחזק בלימוד התורה וזכות התורה תגין עליו. וכדאיתא במדרש תנחומא אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה, אם רגיל ללמוד פרק אחד ילמד שני פרקים ואם רגיל ללמוד דף אחד ילמד שני דפים.

או"ז תרט"ז: הקטנים בתי יתוזילו להתענות,

ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: העינויים לקטנים..... 193

סעיף ב: קטן לעניין תענית..... 194

סעיף א: העינויים לקטנים

סעיף א: ^אהתינוקות מותרים בכל אלו (ברחיצה וסיכה ואכילה ושתיה - משנ"ב),

חוץ מבנעילת הסנדל, שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו.

^בהגה: ומותר לומר לנכרי לרחוץ ולסוכן, אצל להאכילם, אפילו זידים פרי [טור].

גזרו בהו רבנן הנך דרביתיהו לא גזרו בהו רבנן.

^בפרש"י: מותרין באכילה - שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו או רחוץ אותו.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

^איומא (עח): ת"ר - התינוקות מותרין בכולן חוץ מבנעילת הסנדל. ומפרש טעמא בגמרא (שם) משום דהנך דלאו רביתיהו

ט"ז (א): בלילה אסור אפי' בנגיעה, דתשמיש רגיל בלילה, אבל ביום אין איסור אלא בשינה במיטה אחת, אבל לא בנגיעה, כ"כ האגודה.
 אבל המ"א (א) – חולק על הט"ז, אסור ליגע באשתו בין בלילה בין ביום. כ"כ א"ר, ברכ"י, הגר"ז וח"א. כ"פ משנ"ב.
 גם לא ירבה עמה בדברים וכן בכל הפרטים שנתבאר ביו"ד סימן קצ"ה (מ"א בשם מהרי"ל). כ"פ משנ"ב.

טבילה לבעל קרי (שתשמיש המיטה אסור מעצמו).

ב. כתוב בהגהות מרדכי: ט"ב ויוה"כ אסור לישן עם אשתו במטה.
 ומצאתי כתוב בשם ספר אגודה – ליל יום הכפורים אסור ליגע באשתו כאילו היא נדה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)
 ב. "אסור ליגע באשתו"

סעיף ב: הרואה קרי ביוה"כ

סעיף ב: הרואה קרי בליל יוה"כ ידאג כל השנה, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

ימים ושוודאי יש לו הרבה זכיות שהגינו עליו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)
 "הרואה קרי"

ברכ"י: דווקא כשלא היה מחמת רוב אכילה ושתיה או מחמת הרהור וכדומה, אבל כשיודע שבא מחמת הרהור וכדומה אף דגדול עונו מ"מ אינו בספק מיתה כי הוא בעצמו גרם לו, וכן אם עלתה לו שנה אינו מובטח שהוא בן עוה"ב. כ"כ כתב סופר, הגהות רבי ברוך פריינקל ושאר אחרונים.⁶³

לקראת הצום, מ"מ יתחזק ביותר בלימוד התורה ובזיכוי הרבים, ואין לו לחשוש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

יומא (פח.): תני תנא קמיה דרב נחמן: הרואה קרי ביום הכפורים – עוונותיו מחולין לו. והתניא: עונותיו סדורין! – מאי סדורין – סדורין לימחל.

✓ תנא דבי רבי ישמעאל: הרואה קרי ביום הכפורים – ידאג כל השנה כולה, ואם עלתה לו שנה – מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

כ"פ הטור – הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה שמראים לו שלא קבלו תעניתו, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויארץ

⁶³ ילקוט יוסף: בזמן הזה אפשר לתלות הקרי מחמת ריבוי האכילה, דמסתמא אכל הרבה

עקב מותר ולא מנעל, ובשל"ה כתב דיהפוך ימין לשמאל ושמאל לימין. משנ"ב (יג): וה"ה אם רוצה לילך לבית הכסא ויודע שילכלך שם רגליו במקום מטונף, מותר לנעול מנעליו אבל תיכף כשיוצא משם צריך להסיר אותם (ט"ז).

דאין כל אדם יכול לומר איסטניס אני, ובפרט שלובשין אנפילאות. ואם כן אין להם צער כ"כ לילך בטיט ורפש. כ"כ משנ"ב.

"מותר לנעול מנעליו"

מ"א (ו): ובב"י משמע דדווקא סנדל בלא

או"ז תרט"ו: יום הכפורים אסור בתשמיש

המטה, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: איסור תשמיש המטה..... 191
 סעיף ב: הרואה קרי ביוה"כ..... 192

סעיף א: איסור תשמיש המטה

סעיף א: *יום הכיפורים אסור בתשמיש המטה.

ב - ואסור ליגע באשתו כאלו היא נדה. וכן אסור לישן עם אשתו במטה (אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה - משנ"ב).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א - יומא (ע"ז): תשמיש המטה דאיקרי ענוי מנא לן? דכתיב אם תענה את בנותי ואם תקח נשים וכו', אם תענה - מתשמיש, ואם תקח - מצרות.

ירושלמי: יום הכפורים אסור בתשמיש המטה, שאם רחיצה אסור, בתשמיש המטה לא כל שכן (שהרי בעל קרי לא יכול להתפלל עד שירחוק?) תפטר במקום שאין טובלין, ועכ"ז תשמיש המיטה אסור. כ"פ הטור - אסור אפי' האידנא שאין צריך

וכן לחולה או למי שיש לו מכה, לכולם הצינה קשה להם.

הב"ח פסק: גם בחיה יש להחמיר, כ"כ עט"ז, א"ר בדעת השל"ה וספר התניא. אך שכנה"ג – מתיר כהשו"ע. כ"פ פר"ח, גר"ז, ח"א.

כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – מ"מ בימנו שיש נעלי ספורט עם סוליה עבה אין להתיר לה.

ב. כ' הר"ן: והחולה ביוה"כ אף שאין בו סכנה מותר בנעילת הסנדל. כ"כ הפוסקים. וכ' ד"מ – שה"ה באיש מצונן. כ"כ רי"ו: מי שיש לו מכה ברגלו מותר לנעול. כ"כ ד"מ בשם מהרי"ל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"כל שלשים יום"**

משנ"ב (י): דעד ל' יום הצינה קשה לה

סעיף ד: לנעול מחמת עקרב, ומחמת גשמים

סעיף ד: א. מותר כל אדם לנעול סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו, כדי שלא ישכנו, אם מצוים שם עקרבים או דברים הנושכים.

ב. הגה: ואם ירדו גשמים ורובה לילך לביתו מבית הכנסת או להיפך, והוא איסטניס, מותר לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו [מהרי"ל].

שמואל אם מחמת עקרב מותר במנעל אפי' בלא דבר מצווה ואף במנעל ממש. כ"כ הרמב"ם וכ"מ מרש"י. כ"פ הב"י והשו"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. **"גשמים"**

כ' הט"ז (ב, ג): דבירידת גשמים מותר רק באיסטניס (וה"ה אם הוא איש חלש ויכול להזיק לבריאותו כשילך במקום הגשמים בלא מנעלים מותר – משנ"ב), אבל אם יש בארץ רפש וטיט כל אחד כאיסטניס בזה. ומ"א – כתב וצ"ע על מה שמכו עתה להקל

פטרולים בשמש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (עח:): אמר שמואל: אם מחמת

סכנת עקרב – מותר לנעול הסנדל.⁶² ופסק בה"ג: אם צריך לילך לקרות בציבור, ומפחד מעקרבים מותר ליכרוך משהו על רגליו (ולא מנעל) ולצאת.

ב"י – בה"ג מתיר רק בג' תנאים: א). לדבר מצווה, ב). כשיש סכנת עקרב. ג). רק לכרוך משהו ולא מנעל.

✓ אך הטור כ' – דלא נהירא, מדאמר

⁶² הרב יעקב יוסף זצ"ל: חיילים מותרים בנעילת הסנדל, וכן מותר להם לשתות עם עושים

ג. "לעמוד על כרים וכסתות של עור"

משנ"ב (ט): מותר – שאין זה הנאת דרך נעילה ולא אסרו אלא כשהוא מנעילו ברגליו. ומ"מ המחמיר תבוא עליו ברכה. ופר"ח – הסכים לדעת הרדב"ז המובא במ"א דאין כאן בית מיחוש כלל. וכ' המ"א – בד"א שלא בשעת תפלת י"ח אבל בשעה שמתפלל תפלת י"ח אסור לעמוד ע"ג כרים וכסתות שנראה כמתגאה.⁶¹

מ"מ מי שאפשר לו נכון להחמיר בזה ולילך באנפלאות של בגד, אלא אם כן כשיוצא החוצה.⁶⁰

"לרה"ר"

משנ"ב (ח): אף שבכל שבתות השנה אסור לצאת בו לרה"ר כיון שאינו דרך מלבוש. מ"מ ביוה"כ כיון שאסור בנעילת הסנדל וא"א לו לנעול מנעל של עור נקרא זה דרך מלבוש לאותו היום (הר"ן).

סעיף ג: חיה וחולה לעניין נעילת סנדל

סעיף ג: א. החיה, כל שלשים יום – מותרת לנעול את הסנדל.

ב. והחולה כיוצא בה (והב"ח החמיר בזה – באה"ט), אף ע"פ שאין בו סכנה. וכן מי שיש לו מכה ברגליו.

כ' הר"ן: לא נתפרש עד אימת מתקריא חיה לנעילת הסנדל, ומסתברא עד שלשים יום, לפי שכל הזמן הזה הצינה קשה לה (כדאמרינן בשבת קכט). לחיה לא מטבילים אותה עד שלשים יום, משום הצינה. כ"כ הרמב"ם.

להורות לו להחמיר (ספר מועדים וזמנים). כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

⁶¹ ילקוט יוסף: י"א שאסור לילך יחף על קרקע עולם, וי"א שבא"י מותר שעפרה קדוש. ט"ב שחל במוצאי שבת יחליף מנעליו רק לאחר צאת הכוכבים. נעלי עץ שיש להם רצועה של עור (קבאב) יש מתירים ללובשן (מהריק"ש, פר"ח, ועוד) וכן עיקר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (עג): החיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרים. ופסקו הפוסקים כרבי אליעזר להתיר. ובגמ' (עח): – טעמו של רבי אליעזר משום צינה.

⁶⁰ פסקי תשובות: נעלי ספורט וסנדלים שסוליתן עשויה מחומר גומי עב וג"כ נוחים להליכה, ובזמנינו יש שהולכים בהם בכל ימות השנה, עדיין נכלל בגדר 'אין הדרך לצאת בו' ואין למחות בידי המקילים ללובשם ביוה"כ ובט"ב (ע"פ משנ"ב הנ"ל, כ"כ פרי עץ חיים שהאר"י ז"ל נתן טעם שביוה"כ אין איסור אלא בנעליים של עור דייקא ולא של שאר מינים). אכן מי שנוהג ללבושו בכל ימות השנה יש

באה"ט (ב): חולצין מנעל מבעוד יום (שגם בזה צריך תוספות קודם בין השמשות כמו באכילה וה"ה ברחיצה וסיכה ותשיש – כ"מ מפמ"ג) והולכין לבית הכנסת יחף. וכתב ב"ח וראיתי מרבתי שהלכו יחף לגמרי בלא בתי שוקיים. ומ"א וט"ז מתירים לילך בבתי שוקיים וכן נוהגין.

ובעו"ה רבים מהמון עם הולכים ברחוב במנעלים וכשבאים לבה"כ חולצים, ולא מוכנים לשמוע. ואלו בחשכה יתהלכו ופושעים נקראו אם אינם שומעים לקול מוריהם.

"קב הקיטע"

ביאר משנ"ב (ד): מי שנקטעה רגלו עושה כמין דפוס רגל ויש בה בית קבול קטן ומכניס שם ראש שוקו, והוא קרוי קב. ומיירי המחבר בעשאו של עור וה"ה אם הוא של עץ ומחופה עור.

"אבל של גמי"

משנ"ב (ה): דכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש. ויש מאחרונים (א"ר) – שמחמירין בשל עץ אפילו אינו מחופה עור. וכן יש מחמירין (שערי תשובה לעיל בסימן תקנ"ד בשם הפנים מאירות) שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים (שקורין וואליק נעל העשויה מלבד עבה וקשה) ועשוי כמנעל שלנו והוא מגין על רגל ואינו מרגיש כלל שהוא יחף ולא בכלל עינוי הוא. ולפ"ז ה"ה (קאלאשין – ערדליים) של גומא יש להחמיר (תו"ח).

והנה אף שאין למחות ביד המקילין אחרי שהשו"ע ורוב אחרונים מקילין בזה (תו"ח),

וכ' הרמב"ן: גבי אבל – דאפילו אם הוא של עץ ומחופה עור אסור. כ"כ הכל בו בשם בעל ההשלמה בהלכות יוה"כ.

שם (עח:): הקיטע יוצא בקב שלו (בשבת), דברי רבי מאיר. ורבי יוסי אוסר. ותני עלה: ושויין שאסור לצאת בו ביום הכפורים (בגלל שעשוי מעור).

ב.שם (עח:): מהו לצאת בסנגל שעם ביום הכפורים? עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר: אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביום הכפורים. וכן יצאו ריב"ל. רב יהודה נפיק בדהיטני פירוש מין גמי. אביי נפיק בדהוצי, רבא נפיק בדבלי פירוש עשוי מעשבים רבה בר רב הונא הוה כריך סודרא אכרעיה ונפיק. כ"פ הטור – מותר לצאת במנעל של גמי ושל קש וכל מינין חוץ מבשל עור, וכן מותר לילך באנפילאות של בגד ל"ש בבית ל"ש בר"ה.

כ"פ בשו"ע (או"ח תקנד-טו) – נעילת הסנדל האסורה (בט"ב), דווקא של עור. אבל של בגד או של עץ או של שעם (פי' קליפי עץ) וגמי, מותר. ושל עץ מחופה עור, אסור.

ג.תה"ד: לעמוד על כרים וכסתות של עור ביוה"כ: יש מחמירים ויש מקלים, והמקל לא הפסיד והמחמיר תעה"ב. כ"כ המרדכי להתיר. כ"פ הרמ"א.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור לנעול סנדל"

סעיף א: מתי והיכן סיכה אסורה

סעיף א: א. אסור לסוך אפילו מקצת גופו, ואפילו אינו אלא להעביר הזוהמא.

ב. אבל אם הוא חולה, אפילו אין בו סכנה, או שיש לו חטטין בראשו, מותר.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "ואפי' אינו"

מ"א (א): צ"ע מ"ש מרחיצה דשרי להעביר הזוהמא? וי"ל דסיכה הוי תענוג טפי.

ב. "חטטין"

משנ"ב (ב): והיינו דווקא במקום שנוהגין לסוך בחול אפילו איש בריא, אבל במקום שאין נוהגין לסוך בחול, איש בריא אסור לסוך ע"ג חטטין בין ביום טוב ובין בשבת (דרך חיים).

א. יומא (עו:): סיכה מנ"ל, דכתיב 'ותבא

כמים בקרבו וכשמך בעצמותיו'.

שם (עו:): אסור לסוך מקצת גופו ככולו. ירושלמי – כל סיכה בין של תענוג בין אינה של תענוג אסורה.

כ' הר"ן: מכאן שאף להעביר הזוהמה אסור אף שאינו של תענוג. כ"כ הרמב"ם.

ב. שם: ואם היה חולה או שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש.

כ' הרא"ש: חולה אף שאינו בו סכנה, שאם יש בו סכנה פשיטא שמותר.

סעיף ב: איזה מנעל אסור ביוה"כ

סעיף ב: א. אסור לנעול סנדל (הוא של עור קשה) או מנעל של עור (הוא של עור

רך), אפילו קב הקיטע וכיוצא בו, אפילו של עץ ומחופה עור – אסור.

ב. אבל של גמי או של קש, או של בגד או של שאר מינים (ומיירי כשאינו מחופה עור לא למעלה ולא למטה) – מותר, אפילו לצאת בהם לרשות הרבים.

ג. (ומותר לעמוד על כריס וכסתות של עור, ומ"מ המחמיר תבא עליו זרכה) (הרדב"ז כתב דאין כאן בית מיחוש אפי' בקשים – מ"א), [מרדכי ותה"ד].

(ירמיהו) – מנעי עצמך מן החטא כדי שלא יבא רגלך לידי יחוף. מנעי לשונך מדברים בטלים כדי שלא יבא גרונוך לידי צמאה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. יומא (עו:): נעילת הסנדל מניין?

דכתיב: מנעי רגלך מיחף וגרונוך מצמאה

תוס' בשם ר"ח והרמב"ם.

✓ ור"ת – אין טובלין.

טבילת גדה:

כ' התוס': אפילו למאן דאמר טבילה בזמנה מצווה בזמן הזה אין טובלות הנדות לא ביום הכפורים ולא בתשעה באב. וטעמו: (א). השתא שכל טבילות שנשותינו טובלות היינו טבילה שלא בזמנה דהן סופרות שבעה נקיים מספק, אסורות לטבול.

(ב). דווקא הם שהיו עוסקים בטהרות היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו הטהרות, אבל השתא דהטבילה אינה באה אלא לטהרה לבעלה, והרי ממילא אסורה לבעלה בט"ב או ביוה"כ.

כ"פ הב"י – והכי נקטינן שאינן טובלות.

כ"כ מהרי"ק – מעולם לא ראיתי מי שטבלה בימי אבילה וכ"ש בט"ב ויוה"כ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אפי' הגיע זמנה"

משנ"ב (לא): ואפילו שלא לשם תשמיש דזה בלא"ה אסור, אלא כדי שתהא טהורה ג"כ אסור. כ' המ"א (יג) – ואשה שלובשת לבנים ביוה"כ מותרת לרחוץ מעט בין ירכותיה. ולא תרחץ בבגד כ"א ביד שלא תבוא לידי סחיטה.

שו"ע או"ח (תקנד-ח): טבילה של מצווה בזמנה, מותרת. אבל בזמן הזה אין טבילה בזמנה, הילכך לא תטבול בו, וכן נהגו. שו"ע (יו"ד שפא-ה): גדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה, אינה טובלת.

או"ז תרי"ד: דיני סיכה ונעילת הסנדל, ובו ד'

סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: מתי והיכן סיכה אסורה.....187
- סעיף ב: איזה מנעל אסור ביוה"כ.....187
- סעיף ג: חיה וחולה לענין נעילת סנדל.....189
- סעיף ד: לנעול מחמת עקרב, ומחמת גשמים.....190

סעיף יא: ראה קרי ביוה"כ

סעיף יא: מי שראה קרי, בזמן הזה, ביום הכפורים: אם לח הוא, מקנחו במפה ודיו, ואם יבש הוא, או שנתלכלך, רוחץ מקומות המלוכלכים בו לבד, ומתפלל. ואסור לרחוץ גופו או לטבול, אף על פי שבשאר ימות השנה הוא רגיל לטבול לתפלה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

טבילת בעל קרי

• כתב הרב ר"י ברצלוני – טובל כדרכו דתניא הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל. כ"כ בה"ג, הרי"ף והרא"ש.

• אבל הרמב"ם – מי שראה קרי בזמן הזה ביום הכפורים אם לח הוא מקנח במפה ודיו ואם יבש הוא או שנתלכלך רוחץ מקומות המלוכלכין בו לבד ומתפלל. ואסור לטבול כיון שכיום טבילה לתפילה אינו אלא מנהג ואין מנהג לבטל דבר האסור. וכבר בטלה תקנה טבילה לבעל קרי. כ"כ כיוצא המרדכי שם רבינו תם, והגמ"י בשם הר"מ.

"רוחץ מקומות"

משנ"ב (כח): היינו שרוחץ בשרו ביד ולא בבגד שלא יבא לידי סחיטה [אחרונים].

"ואסור לרחוץ גופו"

משנ"ב (כט): היינו בשאר מקומות, וכן אסור לשפוך עליו ט' קבין מים אפילו מי שנוהג כך בשאר ימות השנה.

"רגיל לטבול" (כה"ח)

מהרי ברונא – חולק, מותר לטבול, שאם לא יטבול לבו נוקפו ולא מצי להתפלל. אבל כנה"ג – אסור כהשו"ע. כ"כ שו"ג וקמח סולת.

סעיף יב: טבילת נדה ביוה"כ

סעיף יב: בזמן הזה אסור לאשה לטבול ביוה"כ, אפילו הגיע זמן טבילתה בו ביום.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

נדה (ל): ש"מ טבילה בזמנה מצווה (לכן הנדה טבלת ביוה"כ). ור' יוסי בר' יהודה – אין טבילה בזמנה מצווה, בין בט"ב או

ביוה"כ. להלכה:

שאר חייבי טבילות

בה"ג – טובלין כדרכן ביום הכפורים. כ"כ

רחיצה כדי להסיר לפלוף שבעינים, שלא יבוא לידי סחיטה. וכ"ד ירושלמי.

וְד"מ (ג): כ שמהגמ"י משמע – דאפילו במפה נגובה מבעוד יום חיישינן לקרר פן יבוא לעשות כשאינה נגובה ויבוא לידי סחיטה. כ"כ סמ"ק, וכן לשון מנהגים שלנו דחיישינן לסחיטה אלא רוחץ בשחר כדרכו.

ה"רמב"ם: והחולה רוחץ כדרכו אף על פי שאינו מסוכן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ד. "אסור לשרות מפה"

באה"ט (יא): מ"מ מותר לקנח ידיו ורגליו עיוה"כ במפה, ולמחר מעבירה ע"ג עיניו (דעדיין לחה קצת מקינוח ידים דאתמול) דבזה לא חיישינן לסחיטה (הרי"ף).

✓ ובדק הבית כ' – ולי נראה דאין להחמיר בזה יותר מבטיט (עיין בב"י טעמו).

ג. שם" אמר רב יהודה: מותר להצטנן בפירות. רב יהודה מצטנן בקרא. רבה מצטנן בינוקא.

ד. שם: מטפחת אחת היתה לרבי יהושע בן לוי ערב יום הפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים למחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש. כ"פ הרא"ש הר"ן והטור.

והרמב"ם כ' – לוקח אדם מטפחת מערב יום הכפורים ושורה אותה במים ומנגבה מעט, ולמחר מעבירה על פניו ואינו חושש ואף על פי שיש בה קור הרבה.

וכ' הכל בו – נראה כוונת הרב, להצטנן בה. ודעת רוב המפרשים לעשות זה במקום

סעיף י': רחיצת פני הכלה

סעיף י': כלה, כל שלשים יום מותרת לרחוץ פניה.

• ריא"ג – פסק כחכמים שאוסרים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כל ל' יום"

ח"א: נראה שזה היה בזמניהם שלא היו בבהכ"נ כל היום, אבל בזה"ז שאינו רואה אותה כל היום לא שמעתי שנוהגין בזה היתר, כ"כ משנ"ב. כ"פ הרב יעקב יוסף דצ"ל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

יומא (עג): המלך והכלה ירחצו את פניהם דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרים. שם (עה): מלך – משום דכתיב מלך ביפיו תחזינה עיניך. כלה – כדי שלא תתגנה על בעלה. ונקראת כלה כל שלשים יום. להלכה:

• הרי"ף – הלכה כר"א שמתיר. כ"כ הרא"ש, רמב"ם והר"ן בשם רי"ו.

סעיף זז: ההולך במים לשמור פירותיו

סעיף זז: א. ההולך לשמור פירותיו מותר לעבור במים בהליכה (משום הפסד ממון – מ"א), אבל לא בחזרה (שאין כאן מצווה שניחוש לעתיד לבא – ט"ז). [שם].

ב. הגה: וכל מקום דמותר לעבור במים, אפילו היה לו דרך שיכול להקיף ביבשה, מותר לעבור, דלמעט זהילוך עדיף טפי [א"ז].

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)** משנ"ב (כב): והאחרונים (רש"ל וב"ח ומ"א והט"ז) הסכימו דמוטב להקיף ולא לעבור. "אפילו היה לו דרך וכו' מותר לעבור"

סעיף ט: להצטנן ביוה"כ בטיט או כלים או מפה לחה

סעיף ט: א. אסור להצטנן בטיט לח, אם הוא טופח על מנת להטפוח.

ב. ואסור להצטנן בכלים שיש בהם מים, אפילו הם חסרים, (שיש לחוש שיתזו המים עליו) בין של חרס בין של מתכות. אבל אם הם רקים, מותר. ג. וכן בפירות ובתינוק (מותר להצטנן).

ד. הגה: ואסור לשרות מפה מצטנן יום ולעשותה כמין כלים נגזזים ולהצטנן זה ציוה"כ, דחיישינן שמא לא תנגוז יפה ויבא לידי סחיטה [הגמ"י ומרדכי וסמ"ק ומנהגים].

ה. החולה רוחץ כדרכו, אף על פי שאינו מסוכן [רמב"ם].

רב פפא: כסא דכספא, מלא – אסור (שמא ישפך), חסר – שרי. דפחרא (חרס), אידי ואידי – אסור, משום דמישחל שחיל (פולט מים שבלע – רש"י). רב אשי אמר: כסא דכספא – חסר נמי אסור, משום דמזודריב (מחליק ונשמט מידו וישפכו המים עליו). כ"פ הטור – ויש אוסרין בכלי חרס אפי' רקים לפי שבולעין הרבה וכשמצטנן בהם פולטין מה שבלעו וחשיב כמו רחיצה.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א. יומא (ע.ח): תני יהודה בר גרוגרות כן (שמו), אסור לישיב על גבי טינא ביום הכפורים. אמר רבי יהושע בן לוי ובטינא מטפחת אמר אביי ובטופח על מנת להטפוח.

ב. שם: רבא מצטנן בכסא דכספא. אמר

עצמן, אבל לעבור בספינה קטנה (וכ"ש לשוט ממש דאסור – משנ"ב), יש מי שאוסר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

✓ כ' בה"ג: דווקא עד צוארו אבל מעבר לשוט אסור.

והקשה הטור – אם התירו לו רחיצה חמורה דהא אסמכוה אקרא כ"ש שיטה דקילא יתירו?

• תירץ הב"י – נ"ל דטעמא דבה"ג, דרחיצה שאינה אסורה אלא ביום הכפורים התירו אבל מעבר לשוט דאסור בכל שבתות השנה לא התירו, א"נ רחיצה שהיא אסורה מאסמכתא דקרא התירו, אבל מעבר לשוט שהיא מדרבנן ואין לה סמך בתורה לא התירו דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה.

• וד"מ (ה) בשם מה"ר אברהם מפראג – תירץ דיותר יש להחמיר בשיטה (לשוט ע"פ הים) הואיל ויש לחוש שמא יבוא לידי איסור דאורייתא ויעשה חבית של שייטין

מה שאין כן באיסור רחיצה.

כ' ד"מ – דמשמע שהסכים לדבריו.

• וט"ז (ד) – כ' דשאני רחיצה שיכול לעשות שם שינוי דהיינו מה שאינו מוציא ידו מתחת חלוקו ויש בזה היכרא, מה שאין כן בשיטה שאין שייכות היכר שם ויש גזירה שמא יעשה חבית של שייטין.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אבל לעבור"

משנ"ב (יח): ואפילו אין העכו"ם המוליכה עושה מלאכה בזה בעבור ישראל ג"כ אין להקל. כ"כ משנ"ב.

"יש מי שאוסר" (בה"ג)

כ"פ הב"י, ב"ח, לבוש, מ"א, פרח והגר"ז. לאפוקי הטור – שחולק על בה"ג. ולכן שו"ע כתב בלשון י"א.

סעיף ז: לילך הרב במים אצל תלמידו

סעיף ז: הרב אסור לעבור במים כדי לילך אצל תלמידו [יומא עז: ופסק הרי"ף לחומרא].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לילך אצל תלמידו"

משנ"ב (שא"סקי"א): ואם הוא תלמיד, שצריך לו רבו באיזה דברים, הן מצד חדודו וחריפותו, הן מצד שיש לו שמועות מגדולים אחרים:

• הט"ז כ' – שמותר, דעכ"פ גדול ממנו באיזה דברים. כ"כ גר"ז, מט"א וכה"ח. והלבוש – אסור בזה. כ"כ ברכ"י ותו"ש. ואם הרב מסתפק באיזה דבר, והולך לשאול את תלמידו שיודע בזה, מסתבר בזה כהט"ז דלא גרע מלשאר דבר מצווה.

דרך יבשה יכול לעבור במים כדי לילך דרך קצרה (דלמעט בהילוך עדיף).
מיהו משנ"ב (יב) כ' – שדווקא כשאין לו דרך אחרת להגיע שם למחוז חפצו. כ"כ כה"ח בשם רש"ל, ב"ח, ועט"ז.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שגדול ממנו"

מ"א (ה): משמע דבשווין אסור. כ"כ א"ר, פר"ח, גר"ז, מטה אפרים, ומשנ"ב.
לאפוקי כנה"ג – שמתיר אף בשווים.
גר"ז: ואם הרב רוצה לשאול מחבירו, או שתלמידו למד מרב אחר, או שרוצה ללמד תלמידו שלא יכולים לבוא אצלו – מותר לרב להלוך ואף לחזור.
כ"כ ט"ז (ו) – באם אי אפשר לו לתלמיד לילך, מותר לרבו לילך אצלו. ובלבוש כתב דאפי' בזה אסור, ואיני יודע מקור להיתר לזה.

"יכול לעבור"

משנ"ב (יד): ואינו חושש משום איסור רחיצה ביוה"כ כיון שהוא לדבר מצווה ואינו מכויץ כלל להנאת רחיצה.

ג. "עד מתנים"

מ"א (ו): לאו דווקא אלא מעט למעלה מהם עיין בגמ'. כ"ד הגר"א. כ"כ משנ"ב.

ממנו – עובר עד צוארו במים, ואינו חושש.

שם: אף בחזרה התירו, שלא יהא מכשילן לעת"ל (לשנה אחרת לא יבואו הואיל ולא התרתם לעבור את המים ולחזור – רש"י).

ב. שלא יצא ידיו מתחת לחלוקן

✓ רש"י – להגביה שולי חלוקן על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושא על כתיפו.

• טור – כדי לזכור שלא יבוא לידי סחיטה. כ"כ רי"ו בשם י"מ, כל בו, הרא"ש והר"ן.

• והכל בו בשם ר"ת כ' – שנראה רוחץ כדרכו כשמוציא ידיו, אבל כשאינו מוציא נראה כמהלך לדרכו.

כ' הרא"ש בשם ר"ת: אף על גב דאמרינן בזבחים (צד): בגד שרייתו זהו כיבוסו, היכא שהוא דרך לכלוך לא אמרינן הכי דכשעובר בנהר בבגדיו דאין זה דרך נקיון וליבון אלא רוב פעמים מתלכלכין במים.

ג. שם: עד צוארו – דווקא באמת המים דלא רדיפי מיא, אבל נחל דרדיפי מיא בחול נמי אסור לעבור בו אפילו אם אינם מגיעים אלא עד מתניים דחיישינן שמא ישטפוהו המים.

ד"מ (ד): כתב באור זרוע – במקום דמותר לעבור במים ביום הכפורים כגון לקבל פני רבו, אפילו במקום שיכול להקיף ולעבור

סעיף ו: לעבור בספינה לדבר מצווה

סעיף ו: הא דשרי לעבור בגופו במים לדבר מצווה, דווקא לעבור בגופו במים

אצבעו במים ולרחוץ במקום הלכלוך או בכדי להעביר הלפלוף, רק יזהר שלא לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד כ"כ הב"ה, העט"ז, פר"ח, שו"ג מטה אפרים ומשנ"ב.

"שהוא קצת רפואה"

מ"א (ד): אבל משום רפואה גמורה מותר לרחוץ במקום שאין איסור משום רפואה בשבת, דלא גרע ממי שבא מן הדרך ורגליו כהות (בירושלמי). כ"כ משנ"ב.

ג. "לעיל סימן תקס"ז סעיף ג"

שו"ע (תקסז-ג): מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית, בת"צ לא כשר למעבד הכי. והשו"ע (הלכות ט"ב, תקנ"ד-יא): ולאחר שניגב ידיו ועדיין לחות קצת, מעבירם על עיניו, ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצם במים, רוחץ ומעבירו ואינו חושש, דהוה ליה כטיט וכצואה שרוחץ כדרכו ואינו חושש.

לרחוץ עיניו במים ביום הכפורים מפני שהיא רפואה לעינים, ורפואה מותר ביום הכפורים.

ב. אב"ד"מ כ' בשם מהרי"ל – ואנו נוהגים להחמיר לא לרחוץ העיניים אפי' הוא איסטניס.

ג. יכתב עוד (סמ"ק בשם הר"מ) – אבל לרחוץ פניו ופיו ושיניו אסור. פניו – משום תענוג. פיו ושיניו – משום דאפילו חצי שיעור אסור מן התורה ושמא יבוא לו מים בגרונו.

ירושלמי (תענית או): הורי רבי אחא – בבא מן הדרך והיו רגליו כהות עליו שמותר להרחיצם במים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ונהגו בזה להחמיר"

משנ"ב (ט): ואם פניו מלוכלך קצת או שיש לו לפלוף על עינו יכול להלחה

סעיף ה: לעבור במים להקביל פני רבו

סעיף ה: א. ההולך לבית המדרש, או להקביל פני אביו או רבו או מי שגדול ממנו בחכמה, או לצרכי מצווה – יכול לעבור במים עד צוארו, בין בהליכה בין בחזרה. ב. ובלבד שלא יוציא ידיו מתחת שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו.

ג. והוא שלא יהיו המים רודפים, דאם כן אף בחול אסור מפני הסכנה, אפילו אם אינם מגיעים אלא עד מתנים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (עז): תנו רבנן – ההולך להקביל פני אביו או פני רבו, או פני מי שגדול

"עד סוף קשרי אצבעותיו"

משנ"ב (ו): ולא יותר אפילו עשה צרכיו וקינח.

ובדרך חיים כ – דה"ה אם נגע בגופו במקומות המכוסים ששם הוא מקום זיעה אפילו לא נגע רק באצבע אחת צריך לרחוץ כל ידו עד קשרי אצבעותיו. ואם נגע בידו בטיט א"צ לרחוץ רק מקום המלוכלך בלבד לתפילה.

ג. "העולה לדוכן נוטל ידיו"

משנ"ב (ז): והנטילה הוא עד הפרק (ולא עד סוף קשרי אצבעותיו. לאפוקי פמ"ג שמצדד שביוה"כ די עד קשרי אצבעותיו), (ח"א בשם א"ר).

וכ' המ"א (ב) – בד"א בליל יוה"כ אחר התפלה אבל ביום שמתפללין כל היום אם הטיל מים אף על פי שלא שפשף או שעשה צרכיו אף שלא קינח מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו.

ב. "ואם רוצה להתפלל אפילו לא קינח"

משנ"ב (ה): משמע מזה דאם לא עשה צרכיו כלל אין לו ליטול ידים בשביל תפלה בלבד. (אף דלעיל בסימן רל"ג ס"ב דאף בשביל תפלה בלבד מצווה ליטול ידים, הכא משום חומר יוה"כ חששו להחמיר). ורק בשחרית משום דנעשה כבריה חדשה. מיהו והרב יעקב יוסף זצ"ל – אם רגיל ליטול ידיו בכל השנה לתפילה, גם ביוה"כ שרי.

סעיף ד: לקנח פיו או עיניו במים

סעיף ד: א. מי שהוא אסטנים ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים –

מותר.

ב. הגה: ונהגו בזה להחמיר. ואפי' צרחילת העינים, שהיא קלת רפואה, נהגו להחמיר [מהרי"ל].

ג. ואסור לרחוץ פיו ביום הכפורים (שםא יבלע קצת בגרונו), כמו שנתבאר לעיל סימן תקס"ז סעיף ג'.

וכ"כ רי"ץ גיאת – אם יש ליכלוך על פניו או על גבי עיניו יכול להעבירו במים. כ"כ הרא"ש – ואפשר דאיסטנים כמי שיש לו לכלוך חשיב ליה. כ"כ הר"ן בשם הרי"ף גיאת – ואפילו כל אדם יכול לשרות מפה במים בעיוה"כ. וכתב סמ"ק בשם הר"מ – שמותר לאדם

❖ שורשי הלכה (המקורות)**א. רחיצת העיניים**

טור בשם גאון: מי שהוא איסטנים וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח יכול לקנח ביוה"כ.

היה מלוכלך בטיט). אבל פניו לא ירחץ כלל (לקמן בס"ד).

סעיף ג: הטיל מים או עשה צרכיו, רוצה להתפלל, כהן העולה לדוכן

סעיף ג: א. אם הטיל מים ושפשף בידו, או עשה צרכיו וקנח – מותר לרחוץ

דהוה ליה ידיו מלוכלכות (ורוחץ עד סוף קשרי אלצעותיו).

ב. ואם רוצה להתפלל, אפילו לא קנח נמי – מותר ליטול עד סוף קשרי אצבעותיו.

ג. הגה: וכן כהן העולה לדוכן נוטל ידיו (וה"ה ליום במקום שנהגו – רדב"ז מ"א), אף ע"פ שזה טהורות, לכל כוב (בהגהת מיימוני ליכא תיבת רוב) רחילה שאינו מכוין זה לתענוג – מותרת [הגמ"י ומהרי"ל].

ד. ולכן אפילו בא מן הדרך ורגליו כהות, מותר לרחוץ (ב"י בשם הגמ"י וסמ"ג וטור).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

היינו דווקא שאינו רוצה להתפלל אבל אם רוצה להתפלל אף אם לא קנח או הטיל מים ולא שפשף נוטל ידיו. כ"כ הגמ"י והר"ן והב"י.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ושפשף בידו או עשה צרכיו וקינח"

משנ"ב (ד): מהלשון משמע דאם לא קינח בגדולים ולא שפשף בקטנים אסור לו לרחוץ.

אבל הב"י – כ' שאפילו לא קינח ושפשף יש לו לרחוץ ידיו משום הכון לקראת אלקיך ישראל (דהא צריך לברך אשר יצר). כ"כ (ב"ח ומגן אברהם) – דנכון לכתחילה לקנח ולשפשף כדי להוציא נפשיה מפלוגתא דבזה לכו"ע מותר לרחוץ.

א. כ' הרא"ש: וכן בכל היום אחר שעשה צרכיו וקנח או הטיל מים ושפשף בידיו מותר ליטול ידיו. ובלבד שלא ירחוץ אלא מקום הצריך כגון ראשי אצבעותיו ולא כל היד. כ"כ הטור.

ב. ב"י: ומיהו אם רוצה להתפלל כיון דאפילו בלא קנח צריך ליטול ידיו אם עשה צרכיו נוטל את ידיו ואינו חושש כמו שכתבתי בשם הר"ן.

כל שכן למה שכתבתי בסמוך (שם) בשם הגמ"י דשייך היכון אפילו בקטנים אף אם לא שפשף. כ"כ הסמ"ג.

ג. ד"מ (א) בשם מהרי"ל: כהן העולה לדוכן נוטל ידיו אף על פי שידי טהורות. ומה שכתב הטור דווקא עשה צרכיו וקנח וכו'

סעיף ב: נטילת ידיים שחרית

סעיף ב: א. נוטל אדם ידיו שחרית (ביוה"כ) ומברך על נטילת ידיים, ויזהר שלא יטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו.
ב. (ולא יכוין להנאת רחיכה רק להעביר הרוח רעה מעל הידים) [הגמ"י].

שורשי הלכה (המקורות)

שם: תנא דבי מנשה – רבן גמליאל אומר מדיחה אשה ידה במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת. מאי טעמא? אמר אביי משום שיבתא.

שיבתא

פרש"י – רוח רעה השורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלו שחרית. והר"ן (בשם ר"י) כ' – שיבתא היינו שד השורה על התינוק וחונקו כשנותנים לו פת בלא נטילת ידיים אפילו אם נטלן שחרית. ועכשיו אין נזהרין בכך לפי שאין הדבר מצוי בינינו.

והרא"ש כ' בשם ר"ת: אפילו שלא להאכיל את התינוק מותר ליטול ידיו שחרית (כמו שמותר בליכלוך) ואין לך מלוכלך יותר מבבוקר קודם נטילה, כדאמרינן כל זמן שלא נטל ידיו שחרית יד לפה תקצץ יד לעין תקצץ יד לחוטם תקצץ.

וכן כל היום אחר שעשה צרכיו או שהטיל מים ושפשף הוי כמו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה דאי אפשר לו להתפלל בלא נטילה.

כ"כ הגמ"י בשם רבינו תם – שמותר לרחוץ הידים בבוקר שאין לך לכלוך יותר מהידיים בבוקר רק יזהר שלא יכוין להנאת רחיצה.

אבל הרמב"ם ז"ל כתב – ביוה"כ וט"ב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידיים ולא המעביר חבלי שינה.

[סיכום: ברכת שעשה לי כל צרכי ונט"י:

רמב"ם – אינו מברך, שהרי אסור בנעילת הסנדל, ואסור בנטילת ידיים. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל שנוטל עד סוף קשרי אצבעותיו ואינו מברך.

הרא"ש – מברך, כיון שבידו וברשותו לנועלם (כגון סכנת סכנת עקרוב), ומותר לברך.

הרא"ש: טעם נוסף לברך כיון שעל מנהגו של עולם מברך ברכות השחר. והרמב"ם – חולק,

וס"ל לא על מנהג העולם מברך [59].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "נוטל אדם ידיו שחרית"

משנ"ב (ג): נוטל כדרכו בכל השנה ג"פ, כיון דבלא זה לא יכול ליגע בידיו לפה ולעינים ולאוזן משום סכנה (דלא גרע מאם

עור.

⁵⁹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: להלכה שת וא"ת עדיף, ואם בירך, במוצאי יוה"כ ינעל מנעלי

סעיף א: אסור לרחוץ ביום הכיפורים, בין בחמין בין בצונן, ואפי' להושיט

אצבעו במים, אסור.

ב. ואם היו ידיו או רגליו או שאר גופו מלוכלכים בטיט או בצואה, או שנטף דם מחוטמו, מותר לרחצם. שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (עז:): תנו רבנן – אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו.

ובפסחים (נד:): אמר רבי אלעזר: אסור לאדם להושיט אצבעו במים בתשעה באב, כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים.

ב. שם: ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה – רוחץ כדרכו ואינו חושש, שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג.

כ' הגמ"י בשם ספר המצוות: בכל מקום שהוא לכלוך או טינוף בין בגופו בין ברגליו מותר, דתניא בתוספתא – אמר רשב"ג היו רגליו מלוכלכות בטיט וצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו.

וכ' הרוקח – אם היה מלוכלך בטיט ובצואה או נטף דם מחוטמו או כשיוצא מבית הכסא שאינו מכוין להנאתו מותר לרחוץ.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור לרחוץ"

לבוש: כל רחיצה של תענוג אסור ביוה"כ משום אשר לא תעונה, כ"כ הגר"ז.

להעביר את זוהמת הזיעה ע"י רחיצה

■ הט"ז (א) – אוסר. כ"ד הב"ח ופר"ח.

■ אבל מהלבוש (תריד) – משמע שמותר, שאינה רחיצה של תענוג. כ"כ המ"א (שם סק"א), א"ר בשם שה"ל, ומאמ"ר בשם ר' המנוח.

משנ"ב (ב) – מ"מ מי שאינו איסטנים וא"צ לרחיצה זו כ"כ נכון להחמיר (מטה אפרים – שנכון לכתחלה לחוש לדעת הב"ח והט"ז והפרי חדש שמחמירין בזה).⁵⁸

ב. "מותר לרחצם"

מ"א (א): ויזהר שלא יטול אלא מקום המטונף בלבד. כ"מ ברמב"ם.

כ"כ משנ"ב (א) – ואם גופו מלוכלך בכמה מקומות והוא טורח לרחוץ מקומות המטונפים כ"א בפ"ע, מותר לכנוס במים לרחוץ כל גופו בפ"א, אלא שיכוין שאינו להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך (מטה אפרים).

סכנה שמותר ברחיצה וסיכה. וכן לילד קטן מותר.

⁵⁸ הרב יעקב יוסף זצ"ל: רחצה, סיכה ותשמיש המיטה הוי מדרבנן. נפק"מ לחולה שאין בו

חיישינן שיאכל גם את זה, מה שאין כן ביוה"כ שלא אוכל כלל (מ"א). ועוד דאימת יום הדין עליו לכך לא חיישינן שישכת. ואפילו אם התינוק יכול ליטלו בעצמו ג"כ אין להחמיר בזה (הט"ז).

והמאמר - סתם שאין ליגע במאכלים, אלא אם כן לצורך תינוק.

קשל"ה: ואם יש מילה ביוה"כ יעשה מציצה בלי יין או משאר משקים. כ"כ שע"ת בשם דבר שמואל.

"ויש אומרים"

ב.

משנ"ב (לא): מלשון המחבר משמע דהעיקר כדעה א', אבל הפר"ח והגר"א כתבו דהעיקר כדעה השניה.

"ולא חיישינן יאכל"

ג.

משנ"ב (לב): וכבר נתבאר דלא דמי לחמץ בפסח שאסור ליגע בו משום שמא יבוא לאכלו (כדמוכח לעיל בסימן תמ"ו-ג), משום שבפסח הוא אוכל שאר דברים לכך

או"ז תרי"ג: איסור רוזיצה ביוה"כ, ובו י"ב סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: אסור לרחוץ ביוה"כ, היה גופו מלוכלך.....175
- סעיף ב: נטילת ידים שחרית.....177
- סעיף ג: הטיל מים או עשה צרכיו, רוצה להתפלל, כהן העולה לדוכן.....178
- סעיף ד: לקנח פיו או עניו במים.....179
- סעיף ה: לעבור במים להקביל פני רבו.....180
- סעיף ו: לעבור בספינה לדבר מצווה.....181
- סעיף ז: לילך הרב במים אצל תלמידו.....182
- סעיף זז: ההולך במים לשמור פירותיו.....183
- סעיף ט: להצטנן ביוה"כ בטיט או כלים או מפה לחה.....183
- סעיף י: רחיצת פני הכלה.....184
- סעיף יא: ראה קרי ביוה"כ.....185
- סעיף יב: טבילת נדה ביוה"כ.....185

סעיף א: אסור לרחוץ ביוה"כ. היה גופו מלוכלך

א"ז, פמ"ג.

■ רי"ו – דווקא מעט אבל הרבה אסור. והב"ד הב"י, כ"כ הט"ז והגר"א [.

מחב"ר: כ' ס' הבתים – יש מי שכתב דהשתה שמן ביוה"כ פטור, שהרי שמן לבדו מזיק, וכן הכוסס שעורים פטור.

סעיף י: שתה וחזר ושתה

סעיף י: א. שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה

אחרונה כדי שתיית רביעית – מצטרפין לכשיעור, ואם לאו – אין מצטרפין.

ב. וי"א – ששיעור צירוף השתיות כדי אכילת פרס, כמו צירוף אכילות.

ג. הגה: מותר ליגע ביוה"כ בלוחלוח ומסקין (ומהרי"ל אסור) וליתן לקטנים, ולחא חייסיןן שיאכל או ישתה אם יגע [תה"ד].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. רמב"ם (מהתוספתא דיומא): שתה מעט וחזר ושתה. אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין, לשיעור ואם לאו אין מצטרפין. ב. והראב"ד כ' – דשיעור צירוף שתיה כדי אכילת פרס. 57.

ג. ד"מ (ב): כ' מהרי"ל – אסור ליגע באכילה ביום הכפורים דילמא יבוא לאכול כמו שאסור ליגע בחמץ בפסח. וגם לתינוק לא יתן אלא יעמיד לפניהם והם יאכלו מעצמם.

ובתרומת הדשן כ' – מותר ליגע, ולא דמי

לחמץ בפסח דמאחר דמותר לאכול שאר דברים לא אסח דעתיה מאכילה ואי יגע בחמץ יאכלנו, מה שאין כן ביום הכפורים דאסור לאכול כלל אסח דעתיה מאכילה ולא גזרינן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"אם יש מתחילת שתיה ראשונה"**

ביאור הלכה (א): משמע דמה ששהה בשעת השתיה הוא בכלל השיעור, וא"צ שישהא שיעור שתיית רביעית בין שתיה לשתיה, אלא כל ששהא בין השתיות והשהיות יותר מרביעית פטור. ואפילו לא הפסיק כלל אלא ששתה מעט מעט עד ששהא עי"ז יותר משתיית רביעית פטור [מאמ"ר]. כ"פ ילקוט יוסף.

אלא אם כן כשיש צורך, חשש סכנה מספיק להמתין זמן שתית רביעית.

57. הרב יעקב יוסף זצ"ל: שתיה לכתחילה יש להחמיר כהראב"ד כל 10 דקות פחות מכשיעור,

ב. "ולא מלא לוגמיו ממש"

משנ"ב (כה): ר"ל דלא בעינן שיהא שני הלחיים מלאין משקה אלא די שיהא אחד מלא ובולט, אלא שאז יראה ממילא כאלו שניהם מלאין.

"והוא פחות מרביעית"

■ פר"ח – פחות מרביעית קצת (פחות מ 86 גרם)

■ ס' החינוך – כביצה (56 גרם).

■ דגמ"ר – עכ"פ יותר מחצי רביעית (43 גרם).

■ כ"כ שו"ע (רעא/יג) – מלוא לוגמיו רוב רביעית.

■ ת' רעק"א: ע"כ כשנותנים לחולה יתנו לו פחות מרוב רביעית.

ד. "כגון ציר"

משנ"ב (כה): ציר – הוא מה ששותת מן הדג כששורין אותו במלח. ומוריים – הוא שומן היוצא מן הדגים.

"וחומץ חי פטור"

מ"א (ה): צ"ל דווקא כשמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ (כמ"ש בי"ד סי' קכ"ג-ו), דאז אינו ראוי לשתייה ופטור. אפילו שתה הרבה יותר מכשיעור דכיון שהוא חומץ חזק טפי מזיקו פטור (רמב"ם). וי"א (ר' יונה) – דכששותה הרבה חייב משום דאז שובר רעבונו והתורה אמרה אשר לא תעונה, אבל אסור לכו"ע אפילו בפורתא (כ"כ ב"י בדעת רי"ו).

[סיכום: חומץ חי פטור –

■ רמב"ם – אפ' שתה ממנו הרבה. כ"כ מ"א,

שנא אכילה, דכל חד וחד בככותבת, ומאי שנא שתיה דכל חד וחד בדידיה? אמר ליה אביי: קים להו לרבנן בככותבת דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי – לא מיתבא. בשתיה – בדידיה מיתבא דעתיה, בדחבריה לא מיתבא דעתיה.

■ כ"פ הטור – השותה מלא לוגמיו ביוה"כ חייב ומשערין בכל אדם לפי מה.

ב. יומא (פ): אמר רב יהודה אמר שמואל:

לא מלא לוגמיו ממש, אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו (והוא פחות מרביעית באדם בינוני).

ג. שם: כל המשקים מצטרפים לכשיעור.

ד. יומא (פא): שתה ציר או מוריים פטור.

הא חומץ – חייב. מתניתין רבי היא, דתניא: רבי אומר: חומץ משיב את הנפש (ומבטל את העינוי. ואסור).

דרש רב גידל בר מנשה מבירי דנרש: אין הלכה כרבי (וחומץ מותר). לשנה נפקי כולי עלמא, מזגו (במים) ושתו חלא, שמע רב גידל ואיקפד, אמר: אימר דאמרי אנא דיעבד, לכתחלה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורא, טובא מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי, מזוג מי אמרי?

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מלא לוגמיו"

משנ"ב (כג): דקים להו לרבנן דבשיעור זה מתישב דעתו של אדם (לפי מה שהוא) ואזל ממנו העינוי.

(דעדיין לחין ורכין הן וראוין לאכילה – משנ"ב). [שם פא.].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"עלי קנים"

משנ"ב בשה"צ (כג): ה"ה עלי תאנים ועלי שאר אילנות (שפטור), אבל עלי ירקות חייב דראוין לאכילה נינהו, כ"כ רבנו מנוח, ודווקא עלי ירקות שהם ראוין לאכילת אדם קודם בישולם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

יומא (פא:): אכל עלי קנים פטור, לולבי גפנים חייב. אלו הן לולבי גפנים כל שליבלבו מראש השנה ועד יום הכפורים (אבל ליבלבו קודם ראש השנה, כבר נעשו קשים, ועץ בעלמא נינהו – רש"י). והרמב"ם גורס – עלי גפנים (דאינם ראוים לאכילה), במקום עלי קנים.

סעיף זז: כס פלפלים

סעיף זז: כס (פירוש שכסס ופצע אותם בשיניו) **פלפלי או זנגבילא, אם הם יבשים,**

פטור (אבל אסור – רמב"ם), **דלא חזו לאכילה. ואם הם ר**

טובים – חייב [שם פא.].

כה"ח: רטובים חייב – דחזו לאכילה, משמע שאם הם חריפים מאוד פטור, דלא חזו לאכילה.

סעיף ט: שיעור שתיה

סעיף ט: א השותה ביום הכיפורים מלא לוגמיו (פירוש מלא פיו), **חייב. ומשערים**

בכל אדם לפי מה שהוא, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו.

ב ולא מלא לוגמיו ממש, אלא כדי שישלקנו לצד אחד בפיו ויראה כמלא לוגמיו, והוא

פחות מרביעית באדם בינוני. ג וכל המשקים מצטרפים לכשיעור.

ד הגה: שתה משקין שאינן ראוין לשתיה, כגון ליר או מוריים וחומץ חי – פטור. אצל

חומץ מזוג – חייב (דראוי לשתיה – משנ"ב), [טור].

חייב.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

עוד שם (פ:): מתקיף לה רבי זירא: מאי

א יומא (עג:): והשותה מלא לוגמיו –

מ"א (ג): והב"ח כתב דאם אכל עד שקץ במזונו אפילו בזה פטור, אכן באמת הכל תלוי לפי מה שהוא מרגיש בנפשו. כ"כ משנ"ב.

ג. "לטעוס דזכר להפליט"

לבוש: אפילו פחות מכשיעור. והוסיף מטה אפרים – אפילו אם יודע שיכול לעמוד על עצמו שלא יבלע כלום. כ"כ משנ"ב.

"אפילו עליו צמחים"

משנ"ב (יח): אפי' שהוא עץ בעלמא דמ"מ כשלועסו מרגיש טעם. וכ' המ"א – דמותר להריח, וטוב לעשות כן למלאות מניין מאה ברכות. וכ' ח"א – מותר לברך כשהסיח דעתו, אבל לא הסיח דעתו מלהריח אסור לחזור ולברך דהוי ברכה שא"צ.

כ"כ א"ר, פמ"ג והברכ"י שהמנהג להריח ביוה"כ.

לאפוקי כנה"ג והשל"ה – שכ' שלא טוב להריח ריח טוב ביוה"כ מפני העינוי.

פמ"ג (ד): וטבאק להריח בחוטם יש לומר גם כן דשרי, דלא אסר כי אם חמשה ענויים, ותו לא. לבלוע רוק י"ל פטור ומותר. כ"כ יעב"ץ – מ"מ בבית הכנסת נראה קלות ראש.

ודברים ראויים לאכילה רק שהם איסורים כגון חלב ונבילה וטרפה וכה"ג בוודאי חייבים עליהם גם מחמת יוה"כ. כ"כ משנ"ב.

ביה"ל – מאכלים שראויים רק לבהמה ג"כ פטור, וכן מוכח ברמב"ם שכ': 'מאכלים הראויין לאדם'. ובשר חי לכאורה פשוט שחייב שיש ב"א אוכלים אותו.

"שאכל עיוה"כ"

מ"א (ב): אבל אם אכל ביוה"כ אכילה גסה חייב על הכותבת ראשון (שהרי עדיין אינה אכילה גסה). כ"כ ט"ז ומשנ"ב.

"עד שקץ במזונו"

משנ"ב (יד): שאוכל עכשיו, ולאפוקי אם אינו קץ ורק שהיה שבע ואינו מתאוה לאכול ואעפ"כ הוא מרגיש טעם כשאוכל חייב (תוס בשם ר"ת).

"פטור"

משנ"ב (טו): דאכילה גסה לא שמה אכילה ומ"מ לכתחילה יש איסור בזה (מאירי, כ"מ מהרמב"ם), וכן באוכלים שאינם ראויים לאכילה יש איסור לכתחלה מדרבנן, ואפילו בחצי שיעור מהן ג"כ יש ליוה"כ לכתחלה (פמ"ג).

ב. "מאכלים מזונו צמחים על אכילתו חייב"

סעיף ז: אכל קנים ולולבי גפנים

סעיף ז: אכל עלי קנים – פטור. ולולבי גפנים שלבלבו קודם ראש השנה – פטור, דעץ בעלמא הם. ואם לבלבו (בארץ ישראל) מראש השנה ועד יום הכיפורים – חייב

סעיף ו: אוכל שאינו ראוי לאכילה. אכילה גסה. ריח טוב

סעיף ו: א. אכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה, או שאכל אכילה גסה כגון מיד

על אכילה שאכל ערב יום הכיפורים עד שקץ במזונו – פטור.

ב. הגה: ואם אכל מאכלים מזבשמים או מתובלים, על אכילתו – חייב, לרווחא לצסומי שכיחא [כל בו].

ג. ואסור ציוה"כ לטעום דבר להפליט, אפילו עזי צממים. וע"ל סימן תקס"ז סעיף ג' בהג"ה.

כגון שאכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה ואחר כך אכל אוכלין הראויים פטור. והר"ש פירש – אפילו שבע מאוכלין ראויים כגון שאכל בלילי יום הכפורים סמוך לתחלת הלילה שעדיין היה שבע מסעודת הערב, ולפיכך כשאוכל בלילה אכילה גסה רע לו ואינו נהנה ומזקת לו ולפיכך פטור. ⁵⁶

ב. וסיים הכל בו: נ"ל שלא נאמר זה אלא לאוכל כל מאכלים שאינם ראויים אלא למי שהוא רעב, אבל אם אכל מאכלים המבוסמים והמתובלים שיש בהם הנאה אף לשבע, יתחייב אפילו אכלם על השובע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אכל אוכלים שאינם ראויין"

רמב"ם: היינו דברים מרים או נבאשים עד שאינם ראויים מחמת זה לאכילה כלל.

בלא מים, ימים הכדור במים ואז יהיו המים מרים, או ישים במים קצת מלח.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (פא.): משנה – אכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה, ושתה משקין שאינם ראויין לשתיה, ושתה ציר או מוריים – פטור.

פטור

ראבי"ה – אפי' איסור אין כאן. רמב"ם – מלקין אותו מכת מרדות. וכ' הב"י: ואפשר שראבי"ה מיירי שאכל פחות מכשיעור, אבל אכל יותר אפשר שמודה שאסור.

אכילה גסה

יומא (פ): אמר ר"ל – האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור, מ"ט? אשר לא תעונה פרט למזיק.

ופרש"י: אכילה גסה – שאכל לילי יום הכיפורים על השבע שהיה שבע. והכל בו כ' – שהיה שבע מאכילה גסה

⁵⁶ הרב יעקב יוסף זצ"ל: חולה שאין בו סכנה מותר לקחת כדורים מרים. ואם לא יכול לבלוע

משנ"ב (ז): ואם לאו – פי' ששהה באכילתו יותר משיעור אכילת פרס אין מצטרף תחלת אכילה לסופה להתחייב כרת (דלא מייתבא דעתיה ביותר משיעור דאכילת פרס).

רמב"ם: ה"ה אם אוכל בלי הפסק, אלא שפירר את האוכל לפירורים קטנים ואכלם ועי"ז נשתהא באכילתו הרבה ג"כ בעינן שיהא מתחלת אכילתו עד סופו רק כדי אכילת פרס, כ"כ רש"י ומשנ"ב.

סעיף ד: שיעור אכילת פרס

סעיף ד: שיעור אכילת פרס, י"א – ד' ביצים. וי"א – ג' ביצים (סוחקות) [רשב"א].

▪ אך בסימן תרי"ח – גבי חולה פסק להחמיר כשיטת רש"י ד' ביצים. כ"כ מחב"ר, פר"ח וא"ר.
גר"ז: להלכה – בשל תורה יש להחמיר, ובשל דרבנן אפשר להקל. כ"פ משנ"ב.

"שוחקות"

גר"ז: כל ביצה במילוי ובריוח ולא בצימצום. כ"כ באר הגולה – גדולות כאדם שפיו גדול כשצוחק.⁵⁵

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

שיעור אכילת פרס

- רש"י – ד' ביצים. כ"ד התוס'.
- רמב"ם – ג' ביצים, כ"כ הרשב"א וה"ה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"שיעור אכילת פרס"

- פרח שושן – דעת מרן כאן כי"א אחרון, היינו כהרמב"ם ג' ביצים.

סעיף ה: חיוב חצי שיעור

סעיף ה: הא דבעינן שיעור היינו לחיוב כרת או חטאת, אבל איסורא (דאורייתא

– מ"א) איכא בכל שהוא (בין לענין אכילה בין לענין שתיה).

✓ ר' יוחנן – אסור מהתורה. כ"פ הרמב"ם והב"י. ור"ל ס"ל – שאינו מהתורה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

אכילת חצי שיעור

יותר, ואם אוכל לחם יבש השיעור גדול יותר, בממוצע הוא 10 דקות.

⁵⁵ הרב יעקב יוסף זצ"ל: שיעור אכילת פרס תלוי מה אוכל, אם אוכל בננה השיעור קטן

"והוא פחות מכביצה"

בינונית. דגול מרבבה כ' – שהוא ביצה בלי קליפה (תשובת בנין ציון החדשות חולק עליו).

משנ"ב (ב): האחרונים כ' – שהוא ביצה

סעיף ב: צירוף מאכלים ומשקים לשיעור

סעיף ב: א. כל האוכלים מצטרפים לשיעור זה, אפילו מלח שעל הבשר וציר שעל ירק. **ב.** אבל אכילה ושתיה אינן מצטרפות.

משנ"ב (ד): וה"ה אם שרה פתו ביין או במים מצטרף היין או המים להפת (ריא"ג והמאירי).

הרב יעקב יוסף זצ"ל: יש להסתפק עם שותה כשיש בפיו מאכל, האם מצטרף, ויש להחמיר.

ב. "אכילה ושתיה אינן מצטרפים"

משנ"ב (ה): שאם אכל פחות מככותבת ושתה ג"כ פחות מכשיעור אינן מצטרפות ביחד לחיבו דקים להו לחכמים שאין דעתו מתיישבת בכך (גמרא).⁵⁴

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. יומא (עג:): כל האוכלים מצטרפים לשיעור זה. ושם (פ:): אפי' מלח של הבשר והציר שעל הירק.

ב. י: אף שציר שעל הירק משקה הוא, עכ"ז מצטרף, שכל אכשורי אוכלי חשיב אוכלא.

ב. שם (עג:): אבל אכילה ושתיה לא מצטרפים.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "אפילו מלח וכו' וציר שעל ירק"

סעיף ג: אכל וחזר ואכל

סעיף ג: אכל, וחזר ואכל, אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס, מצטרפין. ואם לאו, אין מצטרפין [תוספתא דיומא פב, כ"פ הרמ' והטור].

"אכל וחזר ואכל"

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

גרון. כ"פ אחיעזר, חלקת יעקב ומחזה אברהם.

⁵⁴ הרב יעקב יוסף זצ"ל: מי שאכל דרך שפופרת לקיבה, אין בזה איסור אכילה, לפי שאין הנאת

מיתבא דעתיה. מיהו, כולי עלמא – טובא, ועוג מלך הבשן – פורתא.⁵¹

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ככותבת הגסה"

משנ"ב (א): אף שבכל איסורי התורה משערינן בכזית כיון דכתיבי אכילה וכל אכילה כזית), מה שאין כן ביוה"כ דלא כתיב אכילה אלא לשון עינוי, וקים להו

⁵¹ חיוב אכילה על הנאת גרון או על הנאת מעיים?

חולין (קג:): לפי ר' יוחנן – מפני הנאת גרון. לפי ר"ל – מפני הנאת מעיים.

פסקי תשובות: נפק"מ – לעניין שיורי המאכל שנשאר בין החניכיים אם מצטרף לשיעור, וכן אם אכל חצי שיעור והקיא וחזר ואכל חצי שיעור בתוך שיעור כדי אכילת פרס. כן נחלקו האחרונים.

ולכו"ע: אין איסור אלא אם כן היה כדרך אכילה דרך פיו, ולכן אין איסור ביוה"כ בהזנה ע"י צינורית זונדה או ע"י החדרת נוזלים דרך הוריד (אינפוזיה או זריקות), או ע"י החדרת פתילות וחוקן דרך פי הטבעת. אכן למעשה אין להקל לעשות דברים אלו לאדם בריא הרוצה להקל מעליו עינוי הצום ולהשקיט רעבונו, ורק לחולה שהוא בגדר חלה כל גופו או נפל למשכב.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: אדם שאוכל לחם ביוה"כ נוטל ידיו ומברל על נטילת ידיים וברכת המזון, ויאמר יעלה ויבוא. כיון שהאוכל כשר אלא שהזמן לא ראוי. ואם ישכח יעלה ויבוא אינו חוזר.

לחכמים דבפחות מככותבת לא מיתבא דעתיה כלל.⁵²

ט"ז (א): חייב – קשה למה כ' הטור והש"ע דינא דחיוב, והלא לענין איסור אסור אפי' בכל שהוא, שאין דרך הטור והש"ע לכתוב אלא איסור. וי"ל שכ' כן לנפק"מ כשמאכילין את החולה מאכילין אותו כדי שלא יצטרף לשיעור, וע"כ צריכין אנו לדעת השיעור של החיוב. כ"כ תי' ב"י.⁵³

⁵² ילקוט יוסף: מי ששכח ובירך על מאכל ביוה"כ, אין לו לאכול, אלא יאמר בשכמל"ו, לכפר על הברכה לבטלה. אבל בשאר תעניות יטעם מעט שלא תהיה ברכתו לבטלה.

⁵³ הרב יעקב יוסף זצ"ל: זמן אכילת פרס יש כמה דעות: 9, דקות, 7, 6, 4, 5. לכתחילה יש להחמיר ב 9 דקות שיעור כתובת הגסה

✓ י"א – 34 גרם, (2/3 ביצה בנונית (תרי"ח – ג).

וי"א – 39 גרם (3/4 ביצה בנונית). כ"פ ר' חיים נאה.

להלכה: מאכילים החולה כל 10 דקות פחות מ 34 גרם. שיעור שתיה כמלא לוגמיו פחות מ 40 גרם. ומותר לשקול ביוה"כ (ויכול לשתות אף משקים המזינים כמו דבש וחלב).

שעיור ביצה חיה לעניין יוה"כ ולשאר עניינים, האם כמים או כאוכל, שנוי במחלוקת: ולכן יש להחמיר הן לעניין יוה"כ והן לעניין ברכה אחרונה. וכן הדין לדייסה, ארטיק גלידה כיו"ב.

מסוכן שחייב לאכול ולא רוצה נקרא מאבד עצמו דעת, וכופין אותו לאכול.

כיון שמהמנחה למעלה נקרא הכל סעודה אחת.

או"ח תרי"ב: איסור אכילה ביום הכיפורים

ושיעור כמותה, ובו י' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

166	סעיף א: שיעור אכילה לחיוב ביוה"כ
168	סעיף ב: צירוף מאכלים ומשקים לשיעור
168	סעיף ג: אכל וחזר ואכל
169	סעיף ד: שיעור אכילת פרס
169	סעיף ה: חיוב חצי שיעור
170	סעיף ו: אוכל שאינו ראוי לאכילה, אכילה גסה, ריח טוב
171	סעיף ז: אכל קנים ולולבי גפנים
172	סעיף זז: כס פלפלים
172	סעיף ט: שיעור שתיה
174	סעיף י: שתה וחזר ושתה

סעיף א: שיעור אכילה לחיוב ביוה"כ

סעיף א: ^אהאוכל ביום הכיפורים ככותבת הגסה, חייב, והוא פחות מכביצה

מעט. ^בושיעור זה שווה לכל אדם בין לננס בין לעוג מלך הבשן.

^בשם (פ:): מתקיף לה רבי זירא: וכל

העולם כולו בככותבת, ועוג מלך הבשן
בככותבת? אמר ליה אביי: קים להו לרבנן
דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי - לא

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

^איומא (עג:): משנה - האוכל ככותבת
הגסה, כמוה וכגרעינתה - חייב (והוא פחות
מכביצה - גמ' שם).

כ"פ הרמב"ם - והוא פחות מכביצה מעט.

דאסיר (ואמר כן כדי שיקבלו ממנו).

ב"י: כיון שדרבה החמיר על בני ביתו, נהגו העולם להחמיר. כ"ד הרמב"ם הרי"ף והרא"ש – שהשמיטו היתר זה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "כל מלאכה"

ביה"ל: יש עירוב והוצאה ליוה"כ (לעיל סימן תט"ז). ומערבין עירובי חצירות ועירובי תחומין בפת. ואף דאסור באכילה מ"מ הרי חזי לקטנים שאינם מתענים. וכתבו האחרונים דגם איסור מחמר יש ביוה"כ.

"אלא שבשבת זדונו"

מ"א (א): וגם האידנא דאינו נוהג דין זה, מ"מ נפק"מ לענין קים ליה בדרכה מיניה, דהחובל בחבירו בשבת כיון דהיה מחויב מיתה בידי אדם פטור מתשלומין, מה שאין כן ביוה"כ שאין בו רק כרת. כ"כ משנ"ב.

"לקנב ירק"

מ"א (ב): פירש"י להסיר העלין המעופשין. והקשו דהינו בורר? וי"ל כיון שאין העלין הללו פסולת גמור לא מקרי פסולת. ואפשר שראוים לאכילה ע"י הדחק, ואין בזה בשבת אלא שבות וביוה"כ מותר. ומ"ש רש"י ויקצץ השאר – לא דק דק דא"כ היינו טוחן.

מותר מהמנחה ולמעלה:

• רש"י – שאז מצפה לאכילה.
• ור"ן פי' – התירו כדי שלא יצטרך לתקן הכל בערב ותהא נפשו עגומה עליו, אבל

קודם המנחה נראה כמתקן לצורך היום.

• וי"מ – דקודם מנחה גזרינן דלמא אתי למיכל מיניה, מה שאין כן אחר כך כיון שהוא קרוב לעת האוכל דומה כמי שיש לו פת בסלו. כ"כ ה"ה.

ואין לומר דמיירי בירק שאינו נאכל כמות שהוא חי שא"כ הוי מוקצה דלא חזי אפי' לקטנים.

ג. "מן המנחה ולמעלה"

משנ"ב (ז): מנחה קטנה שהוא סמוך לערב והוא שעה שדרך בני אדם לתקן מאכלם בחול וניכר שלצורך לילה הוא עושה, אבל קודם המנחה אסור שנראה כמתקן לצורך היום (מאירי).

משנ"ב (ח): כשחל בחול – אבל כשחל יוה"כ בשבת לא התירו כדי שלא יבא לעשות כן בכל שבתות השנה להכין ביום לצורך הלילה.

"והאידנא נהגו לאסור"

משנ"ב (ט): טעמו – לפי שבדורות האחרונים התחילו לעשות דברים אלו קודם המנחה לפיכך בטלו להיתר דקניבת ירק ופציעת אגוזים לגמרי. כ"כ הט"ז.

ה. "משחקים באגוזים"

מ"א (ג): דווקא על השלחן ולא ע"ג קרקע דאתו לאשוויי גומות. כ"כ משנ"ב.

לברר האגוזים מתוך הקליפות

• ד"מ בשם מהר"א מפראג – דווקא לשוברם ולהניחם בקליפות, אבל להציא האוכל הוי דש מאכל כיון שאינו לאלתר.
• וד"מ עצמו כ' – מותר אף לברור האוכל,

סעיף ב: כל שאסור בשבת אסור ביוה"כ. קניבת ירק

סעיף ב: א. כל מלאכה שהייבים עליה בשבת, חייבים עליה ביום הכיפורים, וכל שבשבת פטור אבל אסור, גם ביוה"כ כן אלא שבשבת זדונו בסקילה, ויום הכיפורים זדונו בכרת. **ב.** וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום כיפור.

ג. והתירו לקנב ירק ולפצוע אגוזים מן המנחה ולמעלה, כשחל בחול, והאידנא נהגו לאסור.

ד. הגה: אם נפלה דליקה ביוה"כ, מותר להכיל סעודה אחת לכורך לילה (מיוה"כ, כדי שיאכלו מיד), כמו שמליל בשבת לסעודת מנחה [ר"ן]. וכבר נתבאר סימן קל"ד כיכל נוהגים לדליקה בזמן הזה בשבת, והוא הדין ביוה"כ.

ה. ונהגו שהתינוקות משחקים באגוזים (ולגדולים אסור – באה"ט) [אגודה ומהרי"ל], ולזין למחות בידם אפילו קודם מנחה. ונשתרצב המנהג מדין הפלעת אגוזים הנזכר [ד"ע].

ערב ולא יצטרך לטרוח בהם לאחר התענית), ומפרכסין ברימונים מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש.

קניבת ירק

- רש"י פי' – לנתק העלים מן הקלחים (היינו בתלוש) כדי להשוותם שיהיו מוכנים לחתכן.
- והרמב"ם כתב – שמסיר העלים המעופשות ויקצץ השאר ויתקן אותו לאכילה.
- והרב המגיד כתב בשם הרמב"ן והרשב"א – הדחת הירק.

והאידנא

שבת (קטו): רבה כיון דחזא דהוון קא מחרפי (שמקדימים), אמר להו: אתא איגרתא ממערבא משמיה דרבי יוחנן

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. מגילה (ז): אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת.

כריתות (יג): יש עירוב והוצאה ליוה"כ. כ"פ הרי"ף – שצריך ערוב תחומין וחצרות ומבאות ליוה"כ. כ"כ הרא"ש, הרמב"ם והטור.

ב. רמב"ם: וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום כיפור.

ג. שבת (קיד): אמר רבי חייא בר אבא

אמר רבי יוחנן: יום הכפורים שחל להיות בשבת – מותר בקניבת ירק. מפצעין באגוזים (כדי שיהיו מוכנים לצורך סעודת

הזיתים, עולה ובוכה וראשו חפוי והולף יחף'. תשמיש המטה – אם תענה את בנותי, ואם תקח נשים. אם תענה – מתשמיש, אם תקח – מצרות.

ג. שם (עד.): תניא – אף על פי שאמרו אסור בכולן, לא אמרו ענוש כרת אלא על האוכל ושותה ועושה מלאכה בלבד.

דין שאר איסורים

• הרא"ש בשם ר"י וריב"א – אף שנלמדו מפסוקים, הוי אסמכתא, והוי רק דרבנן. והראיה שהקלו בהם כמה קולות: (א). שם (עז). מלך וכלה רוחצים פניהם. (ב) תנן – החיה נועלת מנעליה. (ג). (שם): מי שיש חטטין בראשו סך כדרכו. • והר"ן – כולם מהתורה, דכיון דלאו בכלל עינוי דכתיבי בקרא בהדיא, אלא מריבויא דשבתון (ויקרא טז לא) אתי, ומסרן הכתוב לחכמים והם הקילו בהם כפי מה שראוי והתירו כל שאינו נעשה לתענוג. וכן דעת הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. לילו כיומו"

הגר"ז: ואף בתוספת שמוסיף מחול על הקודש בין לפני בין לאחריו אסורים בכל

הדברים.

ב. "מלאכה ואכילה"

משנ"ב (ב) בגמרא למדו כן מכמה פסוקים שכל אלו נקראים עינוים.⁵⁰

ג. "ואין חיוב כרת אלא"

משנ"ב (ג): אבל השאר אין בהם אלא איסורא גרידא, ויש חולקים איזה איסור: י"א (שאלתות, בה"ג, והרמב"ם והעטור ועוד) – שהם מן התורה, שהרי למדו מפסוקים. כ"פ הלבוש והב"ת.

וי"א (רבנו תם ור"י וריב"א ורא"ש וריטב"א ומאירי, וכן דעת רש"י) – שאינן אלא מדרבנן וקראי אסמכתא בעלמא נינהו. ונפק"מ לענין איזה ספק. ולמעשה ראוי להחמיר.

מאמ"ר: מהשו"ע משמע שכולם אסורים מתורה. כ"ד הלבוש, מ"א, גר"ז ועוד.

"כרת רק באכילה שתיה ומלאכה"

ביאר הלבוש: דכתיב "כל הנפש אשר לר תעונה ונכרתה", ומי שאינו אוכל ושותה נקרא מעונה ממש דכ' "ויענך וירעבך". ומלאכה כתוב בפירוש. אבל שאר איסורים אף שנלמדו מפסוקים אין בו איסור כרת.

נפשתיכם' אין נכון לעשות מערב יו"כ סגולות שונות בכדי להקל צער הצום.

אמנם שאר האחרונים (שו"ת חלקת יעקב, שו"ת ציץ אליעזר ועוד) – מתירים, שהרי שהתורה צוותה לאכול בעיוה"כ, הוא כדי להקל עליו התענית.

⁵⁰ פסקי תשובות: לקחת כדורים וכיו"ב בעיוה"כ

להקל על הצום:

שדי חמד בשם גאון אחד – אוסר, כיון שאיסור אכילה הוא כדי לקיים מצוות 'ועיניתם את

אסור להאבל ללבוש הקיטל. ולטעם השני (שהוא בגדי מת), מותר. ופסק הט"ז – הסומך על טעם השני ולובש הקיטל לא הפסיד. וכ' המ"א – והלובש שק מחמת תשובה

אסור ללבשו ביוה"כ (ס"ח). וכ' משנ"ב (יח): שאין לכנוס לבית הכסא בקיטל שהוא מיוחד לתפלה אבל להשתין בו מותר (אחרונים).

או"ז תרי"א: שליל יום הכיפורים דינו כיומו,

ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: דברים האסורים ביוה"כ.....162

סעיף ב: כל שאסור בשבת אסור ביוה"כ. קניבת ירק.....164

סעיף א: דברים האסורים ביוה"כ

סעיף א: א. יום הכיפורים לילו כיומו לכל דבר (דכתיב מערב עד ערב).

ב. ומה הם הדברים האסורים בו: מלאכה, אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המטה. ג. ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה.

ב. יומא (עג): משנה – יום הכפורים אסור

באכילה, ובשתייה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה.

שם (עו): מנלן?

רחיצה וסיכה – דכתיב 'תבוא כמים בקרבו, וכשמן בעצמותיו' (תהילים קיט). נעילת הסנדל – דכתיב 'ודוד עולה במעלה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הטור: כל הדברים האסורים בעיקר היום אסורים גם בלילה. מדמפסיקין מבעוד יום משמע שלילו כיומו לכל דבר.

וידליקם [מהרי"ל מהרי"ו].

ב. מי שכזה נרו ביום כיפור, יחזור וידליקנו במואלאי יום כיפור, ואל יכזנו עוד, אלא יניחנו לדלוק עד גמירא. וגם יקבל עליו שכל ימיו לא יכזה במואלאי יום הכיפורים נרו, לא הוא ולא אחר, [כך נמצא במנהגים ישנים].

ג. ויש אומרים שיש להציע השלחות ביוה"כ כמו בשבת (משום דאקרי שבת שבתון – משנ"ב), [מרדכי ומנהגים], וכן נוהגין.

ד. יש שכתבו שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום כפור, דוגמת מלאכי השרת. וכן נוהגין ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי, גם הוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר [ד"ע מהגהות מיימוני].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ואם כזו נרות... אין לומר לגוי"

משנ"ב (יג): אפילו ברמיזה אסור, ומצווה עושה כשיניחה כך מכובה. מ"א (ד) – ואין לומר לעכו"ם לקבל שעוה הנוסף [מנהגים]. (כ' פמ"ג – ואם אמר לו זה מערב יום כפור, והשעוה שייך לצדקה אין להחמיר בז).

ונהגו ליקח גוי לשמור הנרות שלא יבוא ח"ו לידי דליקה, ומכח זה נהגו לומר לו לכבות ולהדליק. ויש למחות בידם. כ"כ משנ"ב.

ב. "שיחזור וידליקם"

משנ"ב (יד): ומאחר שהעולם מקפידים אם כבה נרו, אף על פי שלדעתי אין בו משום חשש (דלפעמים נכבה מחמת רוח או מחמת חום). ראוי לכל אדם ליתן נרו לשמש ולא ישגיח עליו כלל וגם המותר יניח בבהכ"נ (ח"א).

ד. "שנהגו ללבוש בגדים לבנים"

מטה אפרים: דוגמת מלאכי השרת – ונוהגין שגם הנשים לובשים בגדים לבנים ונקיים לכבוד היום. אבל לא יקשטו עצמן בתכשיטין שמתקשטין בהם בשבת ויו"ט מפני אימת יום הדין. כ"כ משנ"ב – אבל לא יקשטו עצמן בתכשיטין שמתקשטין בהם בשבת ויו"ט מפני אימת יום הדין.

לאפוקי המ"א (ה) שכ' – שאין הנשים לובשין לבנים דאין יכולים להיות כמלאכים. ומ"מ הקיטל יכולות ללבוש שיכניע לבם.

אבל מטה אפרים – כ' שאין נוהגות הנשים ללבוש קיטל.

כ' המ"א (ה): איתא בילקוט – לעשות פתילות עבות בבה"כ להרבות אורן.

"ללבוש קיטל"

באה"ט (ד): יש נפק"מ בין שני טעמים. לפי טעם הראשון (שהם בגדים לבנים ונקיים)

סעיף ד¹: להרבות נרות, נר נשמה

סעיף ד חלק 1: ^אנוהגים בכל מקום להרבות נרות בבתי כנסיות, ולהציע בגדים נאים בבית הכנסת.

^בהגה: ונוהגים שכל איש, גדול או קטן עושין לו נר (שהוא גמר דין). (ועכשיו אין עושין נרות אלא לנשוי – משנ"ב). [מרדכי ומהרי"ו].

^גגם נר נשמה לאציו ולאמו שמתו [כל בו], וכן נכון, וכן כתבו מקל"ת רבנו אב"ד...

אשה. טעמו:

א. טעם הנרות, שהתורה שנקראת נר ניתנה ביו"ח (לוחות שניות), ואשה לאו בת תורה היא (מהרי"ו).

ב. מהרי"ל – נר נגד איבריו של אדם (רמ"ח אברים + רוח ונשמה הוי נ"ר) ואשה יש לה איברים יתירים.

ג. או כנגד מצות עשה (רמ"ח מצוות עשה, ושני לאוין הניתקין לעשה והוי ר"ן), ואשה לא נתחייבה (המצוות עשה שהזמן גרמן).

סיים המ"א – ועכשיו אין עושין נר אלא הנשוי.

ג. "לאציו ולאמו"

לבוש: שיש להם נחת רוח בו. כה"ח – ע"כ יאמר 'הרני מדליק נר זה לכבוד יו"ח' לע"נ אבי או אמי".

וכ' א"ר – משמע מלשון זה דסגי בנר אחד.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אכ' הטור: ונוהגין בכ"מ להרבות נרות בבתי כנסיות משום דכתיב "על כן באורים כבדו ה'", ומתרגמינן בפנסיא יקרו ה'. ואמרינן "ולקדוש ה' מכובד" זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה, כבדוהו בכסות נקייה. על כן מכבדין אותו בכל מיני כבודים. ומטעם זה נמי נוהגין להציע בב"ה בגדים נאים. כ"כ הרא"ש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "להרבות בנרות"

מחב"ר: והוא מנהג קדום מאוד, שכן אמר המן לאחשורוש 'בצומא רבא מדליקין נרות...!'

ב. "שכל איש עושין לו נר"

מ"א (ג) ע"פ מחצית השקל: אבל לא

סעיף ד²: אם כבו הנרות. ללבוש לבנים ונקיים. מנהג הקיטל

סעיף ד חלק 2: ^אואם כבו נרות אלו זיוס הכיפורים, אין לומר לגוי שיחזור

כ"פ הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מקום שנוהגים להדליק"

פמ"ג: ושני המקומות נתכוננו לדבר אחד דהיינו לבטל תשמיש (כמ"ש בשורשי הלכה). ואפילו אשתו נדה דאסור לו בלא"ה לבוא עליה מ"מ מידי הרהור לא יצא. ויבטל מחשבתו הטהורה ביום זה. כ"כ משנ"ב.

ב. "מאחר שרואה"

מ"א (ב): מהמרדכי משמע – דיש מדליקין על השלחן ולא בחדר. וקשה דא"כ כשיראנה בבית יתאוה לה? אלא ע"כ לא ס"ל הך סברא דמהרי"ל (שמתאוה לה), דאין יצה"ר מצוי אלא לשעתו ובבית שניהם מצויים יחד, אבל ביוה"כ שזה הולך לבדו לשכוב וזו לבדה לא חיישינן שמא ישכח, כל זה ליישב המנהג ומ"מ יש להחמיר. וכ' פמ"ג – ואם אשתו נדה, י"ל אין להחמיר, דבדיל מינה.

סעיף ב: ברכה על הדלקת הנר

סעיף ב: יש מי שאומר שמברך על הדלקת נר יום הכיפורים (במקום שנוהגים

להדליק). הגה: וכן המנהג צמדינות אלו (לברך אקב"ו להדליק נר של יוה"כ – משנ"ב).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לברך על הדלקת נר בליל יוה"כ

• ✓הרא"ש כ' – שמברך כמו בשבת, וטעמו משום שלום בית. כ"כ ד"מ בשם מנהגים, כ"פ שו"ע והרמ"א.

• והמרדכי כ' – שאין לברך, שעל מנהג לא מברכים. ולכן ביוה"כ שלא חל בשבת לא מברכים. כ"כ ד"מ בשם מהרי"ל ומהרי"ו.

• ובספר המצות כתב – אף יום הכיפורים שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה, הואיל ואינו בא לצורך אכילה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לברך"

פר"ח: כתב בשם י"א כיון שהמרדכי ס"ל לא לברך, ולכן לא יברך משום סב"ל. כ"כ רו"ח, יפ"ל והגר"א.

וכה"ח כ' – שהמנהג לברך, ובמקום מנהג ל"א סב"ל. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

סעיף ג: הדלקת הנר בבתי כנסיות, וע"ג חולים

סעיף ג: בכל מקום מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים

וע"ג החולים (בלי ברכה – ב"ח ופרי חדש). [פסחים נג:].

או"זו תר"י: הדלקת נרות ביום כיפור, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

158	סעיף א: להדליק נר בליל יוה"כ.....
159	סעיף ב: ברכה על הדלקת הנר.....
159	סעיף ג: הדלקת הנר בבתי כנסיות, וע"ג חולים.....
160	סעיף ד: להרבות נרות, נר נשמה.....
160	סעיף ד: אם כבו הנרות. ללבוש לבנים ונקיים. מנהג הקיטל.....

סעיף א: להדליק נר בליל יוה"כ

סעיף א: ^אמקום שנוהגים להדליק נר בליל יום הכיפורים, מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין.

^ב(ואם יש לו נר צבית, חייב להדליק בחדר ששוכב שם (אף במקום שנהגו שלא להדליק – משנ"ב) כדי שלא יבא לידי תשמיש עם אשתו, מאחר שרואה אותה אכל הנר צביתו) [מהרי"ל].

^גואם חל להיות בשבת, חייבין הכל להדליק. ^דהגה: ומזכרין: להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים.

✓ ובירושלמי – מקום שנהגו להדליק משובח ממקום שנהגו שלא להדליק. א"ר ירמיה תדע שכן הוא שהרי האיש צנוע ואינו משמש לאור הנר. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – המנהג להדליק בברכה. פר"ח – ונפק"מ לעיר חדשה שראוי לנהוג כן.

^גשם: רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק – מדליקין, מפני כבוד השבת. כ"מ מהירושלמי שכן הלכה,

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הדלקת נר בליל יוה"כ

פסחים (נג:): משנה. מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים – מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק – אין מדליקין. גמ': בין למ"ד להדליק ובין למ"ד שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד (להפריש מתשמיש המטה).

האומר להדליק, שאסור לשמש מטתו לאור הנר. והאומר שלא להדליק מפני שרואה אותה ומתאוה לה.

או"ח תר"ט

או"ז תר"ט: הטמנת זמין בערב יום כפור, ובו

סעיף אחד

סעיף א: ב. מותר להטמין חמין מערב יום הכיפורים למוצאי יום הכיפורים (שהרי מכין מחול לחול).

ב. הגה: ויש אומרים שאין להטמין ביום [עייין בטור], וכן המנהג במדינות אלו [מהרי"ל].

מצאנו כן אלא במלאכה הנעשית באיסור. וגם מה שאסרו הטמנה, איני יודע מה חשב איסור יש בדבר, ואדרבה נראה יותר טוב שיטמין כדי שימצא סעודתו מוכנת במוצאי יום הכפורים (גדולה מזו התירו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה כדי להכין סעודתו כ"ש הטמנת חמין שמותר).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "וי"א שאין להטמין"

משנ"ב (ב): טעמו, שנראה דביוה"כ מתבשל בתנור לצורך חול (מ"א), וזה אין נכון ואפילו בעיוה"כ קודם חצות אין לעשות הטמנה זו (פמ"ג). מ"מ אם עבר והטמין א"צ להמתין במוצאי יוה"כ בכדי שיעשה (פמ"ג).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

להטמין חמין מעיוה"כ למיוה"כ

- ב.ר"ע – אסור, שאין טמין חמין אלא לכבוד שבת ולא לחול. כ"כ אנשי אספמיה. כ"כ ד"מ שמהרי"ל כ' שהמנהג שלא להטמין. וכן המנהג. כ"פ הרמ"א.
- ר' נטרונאי גאון – אין להטמין, אבל אין איסור בדבר, והעושה כן אין מוחין בידו.
- א.ר' שרירא גאון – מותר, שהרי מכין מחול לחול, אלא שמיוה"כ ישהה שיעור חימום הקדרה. כ"פ שו"ע – אלא שכ' שא"צ להמתין כדי שיחמו.
- הטור: ואני תמה למה צריך להמתין כדי שתתחמם הקדירה באותו החום, שלא

ברחיצה וסיכה ובפרט במלאכה.

ב. **"אם קיבל כלב"**

באה"ט (ה): כבר כתבתי (בסימן תקנ"ג סעיף קטן א') בשם ב"ח להחמיר.

וכתב רש"ל – דכבר נהגו העם לקבל בהפסקתם התענית והוי כאלו קבלו בפה וחומרא יתירה היא, ומהרי"ל כ' דאסור לאכול אח"כ ואין להקל (ב"ח). משנ"ב (יג) – ואם קיבל עליו אסור גם

סעיף ד: עיוה"כ יאכל מאכלים קלים. ולא דברים המחממים הגוף

סעיף ד: א. בערב יום הכיפורים אין לו לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל,

כדי שלא יהא שבע ומתנאה כשיתפלל [כל בו בשם הר"מ].

ב. הגה: וכן אין אוכלים דברים המחממים את הגוף, שלא יבא לידי קרי, וכן אין לאכול מאכלי חלב שמרבים זרע, אך בסעודת שחרית נוהגין לאכלן [מהרי"ל].

משנ"ב (יח): מאכלי חלב – חמים (מ"א מהרמב"ם). וכ' הט"ז דה"ה שום וביצים שהם מרבים זרע. והפמ"ג כ' – דחלב המעורב בתבשיל אפשר דבטל ברוב לענין זה.

לא יאכל שומשמין מפני שמעלה גרה (ס' חסדים). כתב מהרי"ו שלא ישתכר בסעודה המפסקת ולא יאכל אכילה גסה.

"אך בסעודת שחרית"

ט"ז (ג): נראה דשום אין לאכול בעיוה"כ אפי' בשחרית שמרבה הזרע. גם בצים מרבים זרע ולכן אין לאכול בצים בעיוה"כ.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

ב. **"דברים המחממין"**

משנ"ב (טז): כגון בשמים וכרכום ויין טוב, ואינו אסור רק בסעודה המפסקת אבל דברים המרבים זרע כגון מאכלי חלב, ראוי להיזהר כל היום. אכן העולם נוהגין לאכלן בשחרית וזה שמסיים הרמ"א אך בסעודת שחרית וכו'.

ואכן בסעודה מפסקת נהגו לאכול בשר שהיא עיקר הסעודה, ודווקא בשר עוף (מ"א). ומפמ"ג משמע דבזמנינו נהגו לאכול בשר עוף בשחרית.

"מאכלי חלב"

ובעבירה שבגלוי יוכיחנו מיד שלא יתחלל ש"ש (ובס"ח סימן תי"ג כתב – דווקא איש את אחיו שלבו גס בו, אבל אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינקום ממנו אין להוכיח). ומשנ"ב (ח) כ' – דיש חילוק בין רבים ליחיד, דברבים כשיודע שאין דבריו נשמעין להם מחויב להוכיח רק פ"א, אבל ביחיד מחויב להוכיח כמה פעמים עד הכאה או קללה (לבושי שרד).

ג. "רק פ"א"

מ"ב (ט): אולי ישמעו או כדי שלא יהיה להם פתחון פה ומכאן ואילך כשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע (נמ"י).

משנ"ב (ז): מוחין בידם – דווקא שאין סכנה למחות, אבל כשיש חשש סכנה א"צ למחות. וכ"כ בחינוך.

ובביה"ל – הברכ"י מצדד לומר דעד כאן לא אמרינן דבדבר המפורש בתורה צריך למחות אף שיודע שלא יקבלום, היינו רק כשידינו תקיפה על העוברים למחות בהם בחזקת היד (ואז ימנעו מלעושת העבירה), אבל כשאין בידינו כח להפרישם אין מחויב להוכיחם כיון שיודע שלא יקבלום (וממילא לא יעזור). אכן מדברי הסמ"ק המובא במ"א משמע דבזה אף שאין נתפס בחטאם, מ"מ יש עליו חיוב מצד מצוות התוכחה. ומ"א (ג): ובעבירה שבסתר יוכיחנו בסתר

סעיף ג: הפסיק לאוכל בעוד היום גדול. קבלת הצום בלב

סעיף ג: א. אם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול – יכול לחזור ולאכול כל זמן

שלא קיבל עליו התענית [רא"ש, כ"פ הרי"ף והתוס' לאפקי הראב"ד].

ב. הגה: ועיין לעיל סימן תקנ"ג לאס קיבל כלל לא הוי קבלה.

מקבל עליו עדיין התענית (מ"א) ועכ"פ יחשוב בלבו כזה (ח"א).⁴⁹

"כ"ז שלא קיבל"

מ"א (ד): ואם קיבל עליו קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום (רי"ו וב"י סימן תקנ"ג בשם רמב"ן). ומיהו אם קבל עליו בפ"י שלא לאכול עוד אסור.

לאוכל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "יכול לחזור ולאכול"

משנ"ב (יב): יש שכתבו שהמנהג שלאחר שאכל אסור לאכול, דבזה שמפסיק הוי כאילו קיבל בפה (מ"א בשם מהרי"ל), ולכן נכון שקודם בהמ"ז יאמר בפירוש שאינו

⁴⁹ אמנם הרב יעקב יוסף זצ"ל חולק, כל שלא אמר בפיו קבלת תוספת יוה"כ יכול עדיין

אבל בדור הזה שמקלים בכמה דברים, ראוי לעשת סייג לתורה, ולמחות בהן ולקנוס אותם עד שלא יעשו לא בשוגג ולא מזיד, כ"כ במדרש בירושלמי, שיטת מקובצת, ות' כתב סופר.

ב. "למרינן מוטב שיהיו שוגגין"

משנ"ב (ה): גם ברור לו שאם יאמר להם לא יקבלו ממנו.

אבל כשידועים שהוא אסור ועוברין במזיד צריך להוכיחם אף כשברור לו שלא יקבלום, ונהי דמי שאינו מוכיח אינו נענש עבור חטאם כיון שברור לו שלא יקבלום מ"מ מצווה להוכיחם (מ"א בשם סמ"ק).

"שאינו מפורק בתורה"

משנ"ב (ו): דאז אנו יכולין לתלות ששוגגין הם, וכיון שלא ישמעו לנו אמרינן בזה מוטב שיהיו שוגגין. אבל בדבר המפורש בתורה והם עוברין ע"ז בוודאי אינם שוגגין ולא שייך בהו לומר מוטב שיהיו שוגגין ומחינן בהו וענשינן להו עד דפרשי (רשב"א).

ביה"ל: כ' במחה"ש בשם תשובת מעיל צדקה – דבר שאחזו להם מנהג גרוע להקל בפרהסיא מקרי גלוי לנו שלא יקבלו וא"צ למחות, אלא אם כן הוא מפורש בתורה.

ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי? משום דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין. כ"פ הרמב"ם.

ב. ד"מ (ב): אבל דבר הכתוב בהדיא באורייתא צריך למחות, דהא וודאי אינם שוגגים. כ"כ הרא"ש בשם בעל העיטור.

ג. כתב נמ"י/הר"ן הא דמצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:): הני מילי ברבים, אבל ביחיד צריך להוכיחו עד שיכנו או יקללנו (כדאיתא בערכין טז:).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "עד שחשיכה"

ביה"ל: פ' עד בין השמשות, אבל בין השמשות מחויב למחות בהן, דהוי כמפורש בתורה, שהוא ספק כרת (מ"א בשם יש"ש). כ' מחה"ש – דזהו למ"ד ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא.

"אין ממחין בידן"

משנ"ב (ג): ודווקא בידע בוודאי שלא יקבלו ממנו (מ"א מהרא"ש), אבל בספק שמא יקבלו צריך למחות אפילו במידי דרבנן (לבושי שרד).⁴⁸

הריטב"א: רב גדול אשכנזי בשם רבותיו הצרפתים (ר"י, רמ"מ) כ' – ה"מ בזמנם,

⁴⁸ הגר"ע יוסף זצ"ל (בשיעור): נשים יחלצו

הנעלים לפני שתדליק את הנרות. ולא תברך שהחיינו בהדלקת הנרות כיון שתשמע שהחיינו בקול נדרי, אלא אם כן אינה שומעת קול נדרי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שצריך להוסיף"

א.

משנ"ב (א): ותוספות זה אין בו כרת אלא מצוות עשה, דילפינן בגמרא מדכתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם וכו' (הרי"ף).

"שזמנו אלף ות"ק אמה"

משנ"ב (ב): פי' ששיעור בין השמשות הוא שיעור מהלך אלף ות"ק אמה והוא לערך רבע שעה (13.5 דקות זמניות) קודם

צה"כ, וקודם לזה צריך להוסיף מעט. כ' ח"א – ונמצא שיעור התוספות עם בין השמשות ביחד עולה כמעט חצי שעה.

שו"ע הולך לפי שיטת ר"ת (שצאת הכוכים 72 דקות אחר השקיעה, בסימן רסא-ב, והתוספת כרבע שעה לפני צה"כ), מ"מ הרבה מהראשונים חולקין ע"ז – דבין השמשות מתחיל תיכף אחר תחלת השקיעה דהיינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו וזמן התוספות שצריך להוסיף היינו קודם שקיעת החמה.⁴⁷

סעיף ב: להוכיח שוגגים או מזידים

סעיף ב: א. נשים שאוכלות ושותות עד שהשכבה, והן אינן יודעות שמצווה

להוסיף מחול על הקדש – אין ממחין בידן כדי שלא יבואו לעשות בזדון.

ב. הגה: וה"ה בכל דבר איסור אמרינן: מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ודווקא שאינו מפורק בתורה, אף על פי שהוא לאורייתא, אבל אם מפורק בתורה, מוחין בידן (אף שוא ספק, כגון בה"ש מוחין – מ"א). [ר"ן והרא"ש בשם העיטור].

ג. ואם יודע שאין דבריו נשמעין – לא יאמר ברבים להוכיח, רק פעם אחת (וי"א לדי עד שינזוף בו – משנ"ב), אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שידע שלא ישמעו אליו. אבל ביחוד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו [כ"ן].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ביצה (ל): תוספת יום הכפורים דאורייתא. והא קא חזינא לנשי דאכלו

צאת הכוכבים.

וכדי לחשוש לרא"מ כדאי להוסיף בעיוה"כ – 15-20 דקות. ה"ה בתוספת שבת.

⁴⁷ הרב יעקב יוסף זצ"ל: מי שקיבל עליו כבר תוספת יוה"כ יכול לומר לחבירו שעדיין לא

קיבל שיעשה מלאכה כל שהיא.

נחלקו הפוסקים האם תוספת יוה"כ מהתורה:

תוס' – הוא דאורייתא, כ"כ או"ז, תר"י החסיד, מ"א בשם רוב הפוסקים.

תר"י – מדרבנן. כ"כ ר"י מאורליין.

סעיף ג: הפסיק לאוכל בעוד היום גדול. קבלת הצום בלב.....155
 סעיף ד: עיוה"כ יאכל מאכלים קלים. ולא דברים המחממים הגוף.....156

סעיף א: תוספת יוה"כ

סעיף א: א. אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות שצריך להוסיף מחול על הקודש.

ב. ותוספת זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות, שזמנו 1,500 אמה קודם הלילה, צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (פא:): תניא ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש, יכול יתחיל ויתענה בתשעה – תלמוד לומר בערב. אי בערב – יכול משתחשך – תלמוד לומר בתשעה. הא כיצד? מתחיל ומתענה מבעוד יום. מכאן שמוסיפין מחול על הקודש. ואין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מניין? תלמוד לומר מערב עד ערב. ואין לי אלא יום הכפורים, ימים טובים ושבתות מניין? תלמוד לומר תשבתו.

תוספת יוה"כ דאורייתא ⁴⁵.

• הרי"ף – באכילה ומלאכה דאורייתא. כ"כ הרא"ש, ראב"ד, ה"ה בשם רוב המפרשים.

• אבל הרמב"ם – דאורייתא רק באכילה. **ב. כ' הטור:** ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בה"ש שזמנו מהלך אלף 1,500 אמה קודם הלילה צריך להוסיף מעט מהחול על הקודש. כ הרא"ש. כ' התוס' – תוספת זו צ"ל קודם בין השמשות, שבין השמשות ספק כרת הוא, ושיעורו לא כלשהו אלא שלא נתברר זמנו. כ"כ סמ"ג, סמ"ק, והר"ן. הגר"ע יוסף זצ"ל (בשעור): מצווה להוסיף מהחול על הקודש, וטוב להוסיף כ 15–20 דקות לפני השקיעה. טעמו עיין בהערה. ⁴⁶.

⁴⁶. טעמו: לפי שיש בזה ג' שיטות.

(א). רא"מ – 15 דקות לפני השקיעה מתחיל בין השמשות.
 (ב). הגאונים – בשקיעה מתחיל בין השמשות 13.5 דקות זמניות.
 (ג). ר"ת – 72 דקות אחר השקיעה מתחילה

⁴⁵. ילקוט יוסף: מצוות תוספת נוהגת בכל חמשת העינויים, וכן צריך לפרוש ממלאכה ואיסור שבות.
 פסקי תשובות: צריך לקבל תוספת יוה"כ בפיו (משמרת השלום).

מ"א (ט): באמת אין מלקות מועיל בזמן הזה דאין לנו סמוכים וליכא התראה אלא שעושים כן שמתוך כך ישוב כו' (ב"י). כ"כ משנ"ב.

וכתוב בכתבים שהאר"י לא היה מקפיד על המלקות רק היו מלקין אותו ד' מלקיות נגד ד' אותיות השם ואח"כ טבל לקיים באנו באש ובמים.

ג. "כל דהו"

משנ"ב (כ): אף על פי שדינה ברוחב טפח (מ"א) וה"ה דלוקה רק מכות קלים (פמ"ג).

ד. "פניו לכפון"

משנ"ב (כא): י"א שה"ה איפכא פניו לדרום ואחוריו לצפון (לבוש ומ"א), ובא רק לאפוקי שלא יהא אחוריו למזרח או למערב שהם מקומות שהשכינה שרויה שם.

אבל הט"ז כתב – דווקא יהפוך פניו לצפון שעיקר חטאת האדם הוא מחמת ממון וכתוב מצפון זהב יאתה, ע"כ מכניע עצמו לאותו צד להודיע שמשם בא לו החטא ע"כ וכן נוהגין (פמ"ג).

ג.ד"מ (ד): כ' הכל בו – שנהגו לעשות הרצועה שמלקין בו מעגל ותפורות בעור החמור לפי שידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו. ד. ובמנהגים שלנו (ר"א טירנא מנהגי יוה"כ) כתב – וילקה לא עומד ולא יושב אלא מוטה. ב. ונלקה אומר אשמתי בגדתי וכו' והמלקה אומר שלש פעמים והוא רחום (תהלים עח לח) שהם שלשים ותשע תיבות כמספר המכות. כשהיה מהרי"ל נלקה היה שוכב עם פניו לצפון ואחוריו לדרום.

ה. כ' הרמב"ם: אין יום הכפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים המאמינים בכפרתן, אבל המבעט בהן אינן מכפרין בו. וכן המבעט ביום הכפורים אין יום הכפורים מכפר עליו.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "מלקות ארבעים"

מ"א (ח): לאו דווקא אלא ל"ט.

"שמתוך כך"

או"ח תר"ז: סדר סעודה המפסקת, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: תוספת יוה"כ.....152

סעיף ב: להוכיח שוגגים או מזידים.....153

לרצון קודם שמתחיל לומר אלקינו ואלקי אבותינו תבא לפניך תפלתנו וכו' (א"ר ופמ"ג).

ג. "ואין אומרים אבינו מלכנו"

ושו"ג: הרד"א והכל בו כ' – לאומרו, וכן המנהג.

תפלת יוה"כ אינו חותם בוידוי שאחריה (ונקט תפלת מנחה משום דבזה הסימן איירי בתפלת המנחה).

משנ"ב (טז): אינו חותם – ואחר אלהי עד שלא נוצרתי שהוא ג"כ כעין וידוי יאמר אלהי נצור לשוני וכו' (ד"מ).

אותן האומרים תמיד יהיו לרצון מיד אחר התפלה קודם תחנונים, ה"ה כאן יאמר יהיו

סעיף ו: מלקות בעיוה"כ

סעיף ו: א. כל הקהל לוקים מלקות ארבעים אחר תפלת המנחה, שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו.

ב. הגה: ונהגו שהנלקה אומר וידויים בשעה שנלקה (ג"פ אשמתי ובגדתי – משנ"ב מד"מ), והמלקה אומר: והוא רחום יכפר עון וגו', שלשה פעמים שהם ל"ט תיבות כנגד ל"ט מכות [מנהגים].

ג. ונהגו להלקות צרועה כל דהו, דאינו רק זכרון למלקות, ויקח רצועה של עגל, על דרך שנאמר: ידע שור קונוהו [כל בו].

ד. והנלקה לא יעמוד, ולא ישב, רק מוטה [מנהגים], פניו אלפון ואחוריו לדרום [מהרי"ל].

ה. יום הכיפורים אינו מכפר חלל על השצים המאמינים בכפרתו, אבל המצעט צו ומחשב בלבו: מה מועיל לי יום כיפור זה, אינו מכפר לו [רמב"ם].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לעבוד השם הנכבד והנורא באימה וביראה. ב"י – ותימה למה לא כתב שהטעם מפני שמלקות מכפרת עון?

וד"מ (ד) כ' – טעמו, כיון שמלקות זו אינה מכפרת, דאינו מלקות כדרך שהיו לוקין בימיהם, רק זכרון בעלמא שישב מחטאו ולכן נוהגים ללקות ברצועה כל דהו.

א. הרא"ש: ונוהגים באשכנזי שכל הקהל לוקין מלקות ארבעים בבית הכנסת אחר תפלת מנחה. כן כתב הטור – שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו.

כ' הכל בו: נהגו ללקות מלקות אחר הטבילה להכניע לבבם הערל ולהכיניו

משנ"ב (יג): אף בין אדם לחבירו שגנב וגזל וכדומה אף על פי שמחל לו והשיב את הגזילה מ"מ מתודה ביוה"כ לעולם דמ"מ בין אדם למקום חטא. אבל אם הקניט חבירו בדברים וביקש מחילה מחבירו והתודה ביוה"כ א' א"צ להתודות ביוה"כ שנית (פמ"ג). (ואפשר אף ביום הכפורים הראשון א"צ להתודות כיון שכבר פייס אותו – שה"צ).

רבי אליעזר בן יעקב אומר – כל שכן הרי זה משובח שנאמר (תהלים נא ה) כי פשעי אני אדע. כ"פ הרמב"ם והרוקח. כ"ד הרא"ש והרי"ף. רי"ץ גיאת: אם מתפלל ואומר עם הציבור מותר לכו"ע, שאי אפשר שאחד מהציבור לא גנב.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"אפ"ה יכול"

סעיף ה: לחתום בוידוי במנחה עיוה"כ

סעיף ה: א. בתפלת מנחה עיוה"כ אינו חותם בוידוי שאחריה.

ב. הגה: ואין הס"ך מחזיר הוידוי במנחה, אלא מתפלל שמונה עשרה כצ"ל ימות הסנה [טור ומרדכי]. ג. ואין אומרים לצינו מלכנו וכ"ץ תחנון.

- ראבי"ה – אין לו להחזירו כיון שאינו יכול לאומרו באמצע התפלה כמו בשאר התפלות, וגם כי לא נתקן במנחה אלא משום גזירה שמא יארע אונס. וכ"ד הרי"ץ גיאת, וכן נוהגין באשכנז. כ"כ המרדכי.
- ורב האי כ' – מנהג שיתוודה ש"צ במנחה אבל אם רצה להרויח בברכת 'המרבה לסלוח', כגון וידוי אין מונעין אותו.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "בתפלת מנחה עיוה"כ"

משנ"ב (טו): לאפוקי מדעת רש"י דס"ל דכל שהוידוי סמוך לתפלה יכול לחתום בא"י האל הסולחן. כ' דגמ"ר – וה"ה בכל

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. יומא (פז:): תניא – יום הכפורים עם חשיכה מתפלל שבע ומתודה וחותם בוידוי, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: מתפלל שבע, ואם רצה לחתום בוידוי – חותם. להלכה:

רש"י – גורס, כל מקום שזקוק לז' ברכות, אף בשאר תפילות, אם רצה לחתום (האל הסולחן) בוידוי חותם.

והרא"ש – רצה לחתום בוידוי חותם ואנעילה קיימי (ולא מנחת עיוה"כ). כ"פ הב"י המנהג לא לחתום במחנת עיוה"כ.

ב. וידוי בחזרת ש"צ במנחה עיוה"כ

הנוסח הכתוב בסידורים.

ב. **"והוא התודה כזר"**

משנ"ב (יא): מלשוננו משמע שא"צ לחזור ולהתוודות שנית רק לעמוד [נהר שלום]. אבל הרמ"א בשם הר"ן – חולק, צריך להתוודות שנית. כ"פ העיטור, מאירי ומשנ"ב. וכן המנהג בזמנינו. אין לדבר בשעת הוידי (מלבד קדיש וקדושה). (הגהות ומנהגים).

ג. **"עיקר הוידי לכל אנחנו חטאנו"**

הטור: היום נוהגים לומר גם מה נאמר לפניך, ואתה יודע רזי עולם, ועל חטא, ועל חטאים, ואלהי עד שלא נוצרתי. פר"ח: אבל חטאנו – ל"ד, אלא חטאנו עוינו פשענו. מיהו המנהג לומר כל סדר הודי. מ"א – ואח"כ אומר אלוקי עד שלא נוצרתי, ואח"כ אלוקי נצור. שלמי ציבור: מדרש אגדה – כל החוטא ואומר חטאתי, אין רשות למלאך המדחית ליגע בו (הובא בכה"ח).

רזי עולם. ושמואל אמר: ממעמקי הלב. ולוי אמר: ובתורתך כתוב לאמר. רבי יוחנן אמר: רבון העולמים וכו'.

אמר מר זוטרא: לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו. אבל אמר אבל אנחנו חטאנו – תו לא צריך. דאמר בר המדודי: הוה קאימנא קמיה דשמואל, והוה יתיב, וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם. אמר, שמע מינה: עיקר וידי האי הוא.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"מעומד"**

משנ"ב (י): דהכי הוי דרך הכנעה טפי ומתודה בלב שלם. וטוב שיסחה כמו במודים (מ"א בשם השל"ה), ולא יסמוך על דבר שאם ינטל אותו דבר יפול ואם סמך צ"ע אם יחזור ויתודה (פמ"ג). והעמידה צ"ל עד אחר על חטא שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות ב"ד (דרך חיים).

מ"א – בעל חטא יאמר בסתר ובגלוי, בשגה וזדון. דצריך לבקש על הקל תחילה. כ"כ באה"ט.

ובמטה אפרים מסיק – דאין לשנות מן

סעיף ד: לחזור ולהודות על חטאים שכבר התוודה בעבר

סעיף ד: עונות שהתוודה עליהם ביוה"כ שעבר, ולא שינה עליהם, אפילו הכי

יכול לחזור ולהתוודות עליהם (וה"ז משובח משום שנאמר וחטאתי נגדי תמיד – מ"א מהגמ').

יום הכפורים אחר. ואם לא שנה בהם והתוודה עליהם עליו הכתוב אומר (משלי כו יא) ככלב שב על קיאו.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

יומא (פ"ו): תניא – עבירות שהתוודה עליהם יום הכפורים זה אינו מתודה עליהם

מפורסם, ודעת הרמב"ם כרב נחמן דשרי בזה – שה"צ.⁴⁴

ד. "צסלר א' צ"

מ"א (ג): יאמר כפרה לחטאים וסליחה לעונות ומחילה לפשעים (מנהגים ושל"ה בשם רמ"א).

יפ"ל: וטעם שאומר על סדר א' ב' – א). לפי שעברו על התורה שניתנה בא' ב'.

ב). כדי שיהיו מורגלים בפיהם ויחזרו בתשובה שלמה.

כס"א: ויש שנוהגים לומר על חטא בסדר תשר"ק, וכן אני נוהג. כ"כ ברכ"י הרש"ש וכן מנהג בית אל.

מ"א (ג) – ויכה באגרוף על החזה (כתבי האר"י), ובמדרש קהלת איתא שיכה על הלב לומר אתה גרמת לי. יאמר כפרה לחטאים וסליחה לעונות ומחילה לפשעים [מנהגים ושל"ה בשם רמ"א]. הרמ"ע (קב): אם ש"צ מתוודה לרבים צריך להגביה קולו, ואם מנמיך קולו גוערין בו. כ"פ כנה"ג, מ"א (ג) וילקוט יוסף.

"איין לפרט החטא"

משנ"ב (ט): מדסתם משמע דאפילו בעון שבין אדם לחבירו ג"כ אסור (דפסק כרב דאינו מחלק בין עון דבין אדם למקום ובין עון דאדם לחברו, רק בין מפורסם לאינו

סעיף ג: צריך להתוודות מעומד

סעיף ג: * צריך להתוודות מעומד. ואפילו כי שמע ליה מש"צ והוא התודה כבר,

צריך לעמוד. ^ב הגה: ויחזור ויתודה עם השליח ליבור [הר"ן].

^ג ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו [טור].

וכתב הרא"ש – שמע מינה עיקר וידוי מעומד הוא, כ"כ הר"ן בשם הגאונים.

^ב כ' הר"ן: דמשמע מהכא שהצבור חייבין לאמרו עם שליח צבור.

^ג שם: מאי אמר? – אמר רב: אתה יודע

❖ שורשי הלכה (המקורות)

* שם (פז): אמר בר המדורי – הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב, וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מי קם.

אך מנהג בית אל – לאומרו, כ"כ מהרח"ו. להלכה: כדאי להחמיר לאומרו, שאף האר"י לא אסר לאומרו.

⁴⁴ הרב יעקב יוסף זצ"ל: לומר וידוי הגדול של רבנו ניסים. האר"י – לא היה אומרו. וכן הרב שרעבי.

זהב" – דברי ר' יהודה בן בבא. ר"ע אומר – א"צ לפרט החטא, שנאמר 'אשרי נשוי חטאת כיסוי פשע', ומ"ש משה לדרשה אחרת בא (שהקב"ה הרבה להם זהב ולכן עשו העגל).

עוד ביומא (פו:): מקשה רב רמי – כתיב 'אשרי נשוי פשע כסוי חטא', וכתיב 'מכסה פשעיו לא יצליח'?

• לא קשיא – כאן בחטא מפורסם (מכסה פשעיו לא יצליח) כאן בחטא שאינו מפורסם. ואזלא כרבי יהודה בן בבא, דאילו לרבי עקיבא אפילו מפורסם נמי לא, דהא עון העגל מפורסם הוה ואפילו הכי אמר רבי עקיבא עליהם אשרי נשוי פשע כסוי חטאה.

• ובשם ר"נ – כאן בעבירות שבין אדם לחברו (יגלה לרבים שיבקשו עבורו מחילה). כאן בעבירות שבים אדם למקום (מכסה). ותירוץ זה גם לר"ע.

להלכה:

• רמב"ם – כר"י בן בבא, שצריך לפרט החטא. כ"כ המרדכי, כלבו והסמ"ג.

• אב"ל הרי"ף והרא"ש פסקו כר"נ, משמע שדס"ל כר"ע, שלא צריך לפרט חטאיו. כ"כ הטור מנהג ספרד. כ"פ הב"י.

ב"י: ומכל מקום נראה שאם רצה לפרט החטא הרשות בידו: דרבי עקיבא לא אסר לפרט החטא, ולא בא אלא לומר שהוא יותר מאושר מי שאינו מפרט חטאיו.

ג. ועוד דאפשר דלא אמר רבי עקיבא אלא דמפרט אותם בקול רם אבל בלחש שפיר דמי.

ד. ד"מ (ב): והמנהג לפרט החטא על סדר האל"ף בי"ת, כ"כ המרדכי. ונראה לי דבהא אפילו רבי עקיבא מודה דשרי אף על גב דאמרינן ליה בקול רם מאחר שכל אדם מתודה בשווה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "א"צ לפרט"

משנ"ב (ה): אלא כשיאמר סתם חטאתי יצא ידי מצות וידוי. ⁴³

ב. "ואם רצה לפרט רשאי"

מ"א (ב): משמע דאירי אפי' בקול רם. ונ"ל שדווקא בחטא מפורסם אבל בחטא שאינו מפורסם לכ"ע אסור לאומרו בקול רם, כדכתיב 'אשרי נשוי פשע כו' (וכמ"ש בהג"ה).

אלא דר"י בן בבא ס"ל דלפני המקום צריך לפרט החטא בוידוי, ור"ע ס"ל אף לפני המקום א"צ לפרט. ובזה אין חילוק בין מפורסם לשאינו מפורסם דהכל גלוי לפניו.

ג. "בלחש נכון לפרט"

משנ"ב (ז): ובזה אין חילוק בין מפורסם לשאינו מפורסם דהכל גלוי לפני המקום (מ"א).

בסדר האלף בית.

⁴³ פסקי תשובות: מי שיש לו חטא פרטי שלא מוזכר בסדר הוידוי, יוסיף בלחש חטאו וישבצו

משנ"ב (א): יש פוסקים (השל"ה) שסוברין כהרמב"ן שצריך להתודות גם אחר אכילה קודם חשיכה. וראוי להחמיר כדעה זו. וכן נהגו בזמנינו שאומרים אז תפלה זכה. כ"כ מ"א וא"ר.

וכ' פר"ח – ועכשיו נהגו לומר הפיוט "לך אלי תשוקתי" שיש בה וודוי לחשוש לסברת הרמב"ן.

ב. **"ויחיד אומרו"**

פסקי תשובות: בשם הג"א – יש לאמרו קודם יהיו לרצון, כיון שחכמים תקנו לאמרו בתפילה, ואחר יהיו לרצון נגמרה התפילה.

וכ' מט"א – לכן אם שמע באמצע קדיש או קדושה, יאמר מיד יהיו לרצון ויענה עם הציבור.

כ' הגרש"ז אויערבך: מי שכח לומר הודוי וגמר תפילתו אינו חוזר. מי שטעה בתפילתו (כגון שאמר "האל הקדוש") וחוזר ומתפלל א"צ לומר שוב וידוי.

– צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה,

וידוי עיוה"כ

רמב"ן – מתוודה קודם אכילה, ואחר אכילה.

אבל הר"ן – מתוודה רק לפני אכילה ואח"כ בערבית.

דבר תקלה

הר"ן – תקלה של שיכרות.

והרמב"ם כ' – שמא יחנק בסעודה.

ב"י: אף על פי שהתודה ערבית מתודה שחרית וכל היום שמא אירע לו דבר עבירה כל היום דיום הכפורים בסופו עם חשכה מכפר (הר"ן).

ג. כ' הטור: יחיד אומרה אחר תפלתו אחר שגמר קודם שעקר רגליו וש"צ אומרה ביוה"כ בתוך התפלה. וכ"ה ביומא (שם).

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"קודם סעודה המפסקת"**

סעיף ב: האם צריך לפרט החטא

סעיף ב: א. אין צריך לפרט החטא, ב. ואם רצה לפרט, הרשות בידו. ג. ואם

מתודה בלחש, נכון לפרט החטא. הנה: אצל כשמתפלל בקול רם, או ס"ל כשחוזר התפלה, אין לפרט החטא [כל בו].

ד. ומה שאומרים על חטא לא מקרי פורט, הואיל והכל אומרים בקוה אינו אלא כנוסח התפלה [ד"ע].

יומא (פו:): צריך לפרט החטא, שנאמר 'אנא חטא העם הזה ויעשו להם אלוקי

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ע"י יוה"כ היה לנו לאסור רחיצה וטבילה משום גזירת שלשים, וע"ז תירץ דטבילה זו היא מצווה ומחמת זה ממילא מותר גם רחיצה כדי שלא יהא חציצה לטבילה.

אבל הב"ח – אף פחות מג' ימים. כ"כ שכנה"ג, עו"ש, משנ"ב.

"אף על פי שנהגו"

משנ"ב (כו): פי' אף דגזירת שבעה נתבטל

או"ז תר"ז: סדר הוידוי במנוחה בערב יוה"כ,

ובו ו' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: צריך להתוודת עיוה"כ.....144
 סעיף ב: האם צריך לפרט החטא.....145
 סעיף ג: צריך להתוודות מעומד.....147
 סעיף ד: לחזור ולהוודות על חטאים שכבר התוודה בעבר.....148
 סעיף ה: לחתום בוידוי במנחה עיוה"כ.....149
 סעיף ו: מלקות בעיוה"כ.....150

סעיף א: צריך להתוודת עיוה"כ

סעיף א: א. צריך להתוודות (ויכה באגרוף על החזה – האר"י) במנחה קודם סעודה המפסקת (שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ולא יוכל להתוודת – מ"א).

ב. הגה: ויחיד אומרו אחר שגמך תפלתו (בין עיוה"כ בין ביוה"כ היחיד אומר תמיד אחר תפילות קודם אלהי נצור), וס"ל אומרו ביוה"כ בתוך התפלה (בתוך הברכה האמצעית, אבל במנחה עיוה"כ בחזרה אינו אומר כלל הוידוי), [טור].

המפסקת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

וביומא (פז:): ת"ר מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה – דברי ר"מ. וחכ"א

א. תוספתא דיומא (פ"ד הי"ג): בעיוה"כ צריך להתוודות במנחה קודם סעודה

ב"י – ואיני יודע טעם היתר לרחוץ בתוך שבעה משום מנהג שנהגו לרחוץ בערב יום הכפורים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "יכול לטבול"

ט"ז: מתי שירצה – מ"מ טוב ליטבול לפני מנחה שמתוודה, וכן נוהגים.

והרמ"א – יש נוהגים לטבול אחר סעודה מפסקת שהוא סמוך ליוה"כ. כ"כ ר"ז.

מ"א (ח): ומי שאומר וידוי במקווה מנהג שטות הוא (מהרי"ו).

והט"ז (ה) – אבל עכשיו נהגו להתוודות במקווה קודם התפילה ע"פ האר"י. וכן נהגו לטבול ג"פ. כ"כ מהרי"ל ומ"א – לטבול ג"פ.

והשל"ה – ויש נוהגים לטבול ט"ל טבילות כנגד ט"ל מלקויות.

מ"ב בביה"ל: יכול לטבול – ואפילו האנשים שאינן זהירין כל השנה בטבילה, עכ"פ בעיוה"כ צריך לטבול ולהיות נקי משום יום הקדוש.

ג. "מקום קרי"

מ"א (ח): אישה ששמשה תוך ג' ימים צריכה לכבד ביתה בחמין שלא תפלוט ש"ז אח"כ. ודווקא שלא היה סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה דבאותן שעות רגילות להתעבר ויש לחוש שתשחית זרע ההריון.

וי"א – שהטעם דטבילה משום תשובה דהא אפילו נערים ובתולות שהן בני מצוות טובלות. ולפ"ז ואפי' מי שטבל בער"ה ולא

ראה קרי יחזור ויטבול. ואפי' מי שס"ל דטבילה משום קרי אפ"ה אם טבל בער"ה יחזור ויטבול דשמא ראה מים עכורים.

"ט' קצין"

באה"ט (ט): וצריך להטילו עליו בכלי שיוכל להריקו ממנו בלא הפסק, ורשאי לשפוך עליו מב' ג' כלים ובלבד שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון אבל לא מד' כלים (מהמ"א). וכתב של"ה – לגלח הצפרנים כמו אישה לבעלה.

ד. "לרחוץ"

באה"ט (י): דהיינו שעה או ב' קודם הלילה ולא קודם, וכל שאר דיני אבילות נוהג עד הלילה (מ"א).

פת"ש (י): כ' בדברי יוסף – מותר לאבל תוך ז' בעיוה"כ לאכול סעודה המפסקת בישיבה על כסא או ספסל, והמיקל בזה לא הפסיד, ודלא כמ"א (דמשמע מדבריו סי' תר"ו שמחמיר בזה אפילו בשעת אכילת סעודה המפסקת דהא עד שתחשך קאמר).

"יוה"כ מצטל שצעה"

משנ"ב (כה): שדינו כמו שאר רגל שפגע באבילות שהוא מבטל שבעה ומותר מחמת זה לרחוץ אחר המנחה סמוך לחשיכה (לדעת היש מתירין לעיל בסימן תקמ"ח ס"י). ובמ"א – כ' דגם בעניינינו אין להקל רק שעה או שתיים קודם הלילה ולא קודם.

ב"י בשם התשב"ץ: דווקא אחר ג' ימים ולא פחות.

תשובה על שעבר החרם – משנ"ב. וצריך לעשות התרה על החרם – כה"ח. [מרדכי סמך ממדרש תנחומא].

סעיף ד: טבילה בעיוה"כ

סעיף ד: א. יכול לטבול וללקות מתי שירצה, רק שיהיה קודם הלילה. ב. ואינו

מברך על הטבילה (דטבילה זו אינו רק משום מנהג).

ג. הגה: ואין צריך לטבול רק פעם אחת, כלל וידוי, מקום קרי. והוא הדין להטלת תשעה קצין מים נמי מהני (אם הוא מצטער בטבילה), [מהרי"ו וכל בו תשב"ץ].

ד. מי שמת לו מת צין ראש השנה ליום הכיפורים (ואפילו מת בעיוה"כ – ב"ח), מותר לרחוץ ולטבול בעיוה"כ (אפילו בחמין וכן הטבילה אפשר בחמין – משנ"ב), ליום כפור מצטל שצעה [מהרי"ל], אף על פי שנהגו שלא לרחוץ כל שלשים, טבילת מאוה מותר. [דעת עצמו].

פעמים. וגם משמע במהרי"ל דלא מהני הטלת תשעה קבין מים על ראשו במקום טבילה דיש אומרים טעם טבילה זו לאו משום קרי אלא משום דהוי כגר המתגייר דצריך טבילה.

כ' התשב"ץ: בערב ראש השנה וערב יום הכיפורים וכשהוא בעל ברית יכול לשפוך על ראשו ועל גופו תשעה קבין מים חמין, שהם רי"ו ביצים במקום טבילה כי אותה טבילה אינה כי אם בשביל טהרה ולא בשביל חובה.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: ט"ק – כ 12.5 ליטר.

ד. כ' עוד בתשב"ץ: הלכה למעשה על אבל כשחל יום ג' מסתימת הגולל בערב יום הכיפורים יכול לרחוץ אבל לא ללבוש לבנים, ודווקא ביום ג' מותר פחות מכן לא.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

טור: ונהגו לטבול בערב יום הכיפורים. וכ' רב עמרם – טובל אדם בשעה שביעית. כ"כ בפסקי הרא"ש.

ב. ברכה על הטבילה

• ר' סעדיה – אחר שיעלה מהמקום מברך על הטבילה.

• והרא"ש – אינו מברך, שלא מצינו לזה רמז בתלמוד. כ"כ הכל בו בשם הר"ם – כי אינה רק בשביל טהרה. כ"כ התשב"ץ.

ג. ד"מ (ג): מאחר שטעם טבילה זו משום קרי פשיטא שאין צריך לטבול רק פעם אחת, כ"כ מהרי"ו. ואותן שטובלין שלש פעמים ואומרים וידוי במים הוי מנהג שטות.

דלא כמהרי"ל – שכתב דיש לטבול שלש

סעיף ב: אם מת זה שחטא לו

סעיף ב: א. אם מת אשר חטא לו, מביא י' בני אדם (קאי גם על מוציא שם רע – ט"ז) ומעמידם על קברו ואומר: חטאתי לאלהי ישראל ולפלוגי זה שחטאתי לו [שם פז]. אמר רבי יוסי בר חנינא, ב. ונהגו לזקק מחילה זעיר יום כפור [מרדכי].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ"כ שכנה"ג, עו"ש, מ"א, פר"ח, משנ"ב ועוד.

■ מיהו יש"ש כ' – שאף שביישו לאחר מיתה צריך לליך לקברו. כ"מ מהרמ"א (חו"מ תכ-לח). כ"פ נוה שלום.

"שחטאתי לו"

משנ"ב (טו): בחטא פלוגי, שצריך לפרט החטא. והם ישיבו לו מחול לך מחול לך ג"פ.

ב. ונהגו לזקק מחילה עיוה"כ

בן א"ח: וטוב שיכריז החזן קודם כל נדרי שיבקשו הקהל מחילה זה מזה, ואומרים הקהל "מחלנו", כדי שיעורר בשמים סנגוריה על עם ישראל. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

עוד שם: כל אדם ינשק ידי הוריו בעיוה"כ ויבקש מהם מחילה, ואם הבן לא ביקש יאמר האב שהוא מוחל לו. וכן בעל לאשתו ואישה לבעלה. וכן תלמיד יבקש מחילה מרבו. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

"אם מת"

מ"א (ו): ואם אמר לאחד ממזר פגם בכבוד אבותיו ג"כ (מהרי"ו), (לבוש – וצ' לליך גם על קברי אבותיו). וביש"ש כ' – שא"צ לליך לקברי אבותיו, דיכול לומר עליך כוונתי. אלא אם כן קראו ממזר בן ממזר. כ"כ משנ"ב.

כה"ח – אבל קראו רשע בן רשע או גנב בן גנב, וודאי לא התכוון רק עליו.

"על קברו"

מ"א (ז): וצריך לליך לשם יחף. ואם הוא חוץ לג' פרסאות ישלח שלוחו (יש"ש). כ"כ משנ"ב (יד) – יקח עשרה אנשים וילך על קברו ויבקש מחילה בשם המחרף, ויאמר הנני שליח פלוגי מודה ברבים ששלחני פלוגי לאמר שחטא לאלקי ישראל ולך (מטה אפרים).

ואם חירפו לאחר מיתה

■ שלטי גיבורים – א"צ לליך על קברו אלא מבקש ממנו מחילה במקום שביישו.

סעיף ג: חרם על המוציא שם רע על המתים

סעיף ג: תקנת קדמונינו וחרם, שלא להוציא שם רע על המתים (ולכן צריך לעשות

ה. **"לח יהא אכזרי מלמחול"**

משנ"ב (ח): דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הוא לא ירצה למחול גם לו לא ימחלו (כיון שדנים מדה כנגד מדה. וצריך למחול לחברו אפילו אם עיות כנגדו במזיד ובמרד, ואז מוחלין לו גם כן אפילו על המזידות – שה"צ ח).

"לטובת המצוק מחילה"

משנ"ב (ט): כדי שיהא נכנע לבו הערל ולא ירגיל בכך עוד. ומ"מ נראה דמלבו צריך להסיר השנאה ממנו אחרי דבאמת ביקש ממנו מחילה (כ"מ מפמ"ג).
מ"א (ד) – וה"ה אם מכוין לטובת עצמו שמתירא שיגיע לו היזק כשימחול. כ"כ הט"ז ומשנ"ב.

ו. **"א"צ למחול לו"**

מ"א (ה): משום דאיכא דשמע בהוצאת ש"ר ולא שמע בפיוס ולא נפק האי גברא מחשדא. כ"כ' משנ"ב. ומ"מ מדת ענוה למחול (יש"ש בשם מהרא"י).

וכ' באה"ט (ה) – לכן אף שמת אותו שחטא לו יביא י' בני אדם על קברו כמ"ש ס"ב. דאמרינן אלו היה קיים היה מוחל לו.

האיך להתנהג, ולא יסמוך על הוראתו כי היצה"ר יש לו התירים הרבה (ח"א).

משנ"ב (ב): ונכון שילך בעצמו אליו ולא ישלח שליח, אלא אם כן יודע שטוב יותר שע"י שליח (ב"ח).

ז. **"יחזור וילך"**

משנ"ב (ג): ויפייסנו בכל פעם במין ריצוי אחר (מ"א בשם הב"ח). ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא. ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל, אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט (מטה אפרים).⁴²

"אינו זקוק לו"

מ"א (ב): ואם רצה לפייסו יותר רשאי אם אין שם בזיון תורה (ב"ח דלא כפרי חדש), כ"פ משנ"ב.

ח. **"הוא רבו"**

מ"א (ג): אפי' אינו רבו מובהק רק ששמע ממנו ד"ת, כ"כ הגר"א ומשנ"ב.

צריך לגלות לחבירו מה שאמר ולבש ממנו מחילה.

אמנם בשם ר' ישראל מסלאנט כ' – פעמים אם יספר לו יצערו חבירו שדיברו עליו לש"ר, יבקש מחברו מחילה בצורה כללית ולא יפרט.

⁴² פסקי תשובות: כ' בספר חפץ חיים – מי שחטא לחברו בלא ידיעתו, ולא נגרם נזק לחבירו (כי השומעים דחו דבריו) א"צ לבקש ממנו מחילה, רק חטא כלפי שמים. ואם גרם לחבירו נזק (שהשומעים האמינו ללש"ר שאמר)

(ולא יקח מקומו והוא ימות).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בין אדם לחבירו"

מהר"ש גרמיזאן: עבירה שין אדם לחברו שיש בה גם בין אדם למקום, כ"ז שלא פייס חברו גם העבירה שבין אדם למקום לא נמחל. כ"כ פר"ח וברכ"י.

והוסיף ברכ"י – שי"א שאף עבירות אחרות שבינו למקום לא נמחל עד שירצה חברו על עבירה זו. מ"מ ברכ"י – חולק עליו.⁴¹

"צריך לפייסו"

משנ"ב (א): דגם בזה עבר על איסור דאונאת דברים.

אף שגם בשאר ימות השנה מחוייב לפייס למי שפשע כנגדו, מ"מ אם אין לו פנאי הוא ממתין לפייסו על יום אחר, אבל בעיוה"כ מחוייב לתקן הכל כדי שיטהר מכל עונותיו לפני יוה"כ (מטה אפרים).

וכ"ש אם יש בידו מן הגזל ואונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן (דגזל מקטרג בראש). ואם יש לחבירו בידו ממון שיש לו תביעה עליהם יודיענו אף על פי שחבירו לא ידע מזה כלל. ועכ"פ יסדר לפני הרב הענין בשלימות ובאמת בלא שקר ולשאל

אם גזל מרבים ולא יודע ממי, יעשה בכסף צרכי רבים.

מי שגרם מיתה לחבירו, כגון ששכר פועל שינהג במונית, ונהרג בתאונה דרכים, המעביד צריך כפרה. דווקא שבעה"ב שכרו, אבל בא הפועל וביקש ממנו עבודה, בעה"ב פטור.

אמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, שנאמר "אנא שא נא... ועתה שא נא", ואם מת – מביא עשרה בני אדם, ומעמידן על קברו, ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו.

ד' יומא (פ:ז): אזל רב לגביה לר' חנינא לפיוסי תליסר מעלי יומי דכפורי, ולא איפייס. – והיכי עביד הכי, והאמר רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים? רב שאני.

רב שאני

ב"י – פי' רבו שונה, שאפי' כמה פעמים צריך לבקש עד שיתפייס, ור' חנינא היה רבו של רב. כ"פ הרי"ף, הרא"ש הרמב"ם והטור. ורש"י פי' – רב שאני שהיה מחמיר על עצמו.

ה' שם (פ:ז): ורבי חנינא היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו? ומשני רבי חנינא חלמא חזי שרב יהיה ראש הישיבה, ולא רצה למחול לו שילך ללמוד בבבל

⁴¹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: גם גנב מחבירו ומפחד להחזיר שלא ימסרוהו למשטרה, יכול להחזיר בסתר.

מי שנוסע בחורף והתזו מים על עוברים ושבים, צריך לפצותם, ובנוסף צריך לבקש מהם מחילה.

האב ימחול לבנו כדי שלא יענש על ידו.

סעיף ג: חרם על המוציא שם רע על המתים.....141

סעיף ד: טבילה בעיוה"כ.....142

סעיף א: עבירות שבין אדם לחבירו

סעיף א: *עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו.

ב. אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו. ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים, ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו.

ג. (מיהו יאמר אח"כ לפני י' שצקס ממנו מחילה) (לפרסם הדבר שמצדו לא יבצר – משנ"ב). [מרדכי דיומא ומהרי"ל].

ד. ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס.

ה. הגה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול [מהרי"ל], אם לא שמכוון לטובת המצקס מחילה [גמרא דיומא].

ו. ואם הוליא עליו קס רע, אינו כריך למחול לו [מרדכי וסמ"ג והגה"מ ומהרי"ו].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

יומא (פה:): עבירות שבין אדם למקום – יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. שנאמר: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" עבירות שבין אדם למקום – יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו.

יומא (פה:): רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא – לא אתא לקמיה. במעלי יומא דכפורי אמר איהו: איזיל אנא לפיוסי ליה. פגע ביה רב הונא, אמר ליה –

להיכא קא אזיל מר? – אמר ליה לפיוסי לפלניא. אמר: אזיל אבא למיקטל נפשא. אזל וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא, דלי עיניה וחזייה, אמר ליה: אבא את! זיל, לית לי מילתא בהדך! בהדי דקא פלי רישא אישתמיט גרמא, ומחיה בקועיה, וקטליה.

ב. יומא (פז:): אמר רבי יצחק – כל המקניט את חבירו, אפילו בדברים – צריך לפייסו.

אמר רב חסדא: וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם.

ב. ויש להסמיך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו. וסמך ידיו עליו, למות הקרבן. וזרקין בני מעיהם על הגגות או בחכר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם [טור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. כ' הטור: וכך רגילין כאן אוחו ש"צ התרנגול ומניח ידו על ראשו ונוטלו ומניח על ראש המתכפר ואומר זה תחת זה זה חילוף זה.

ואחר כך מניח ידו על ראש התרנגול תבנית סמיכה וסומך עליו ושוחטו לאלתר תיכף לסמיכה שחיטה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "על הקצרות ולהרבות בצדקה"

משנ"ב (ז): ויוכל ליתן זה ממעות פדיון הכפרות, ואין להרבות שם בתחינות רק מה שמיוסד מהקדמונים שהרי אין אומרים היום תחנון (מ"א).

ב. "וסמך ידיו עליו"

משנ"ב (ח): יש שכתבו שיש למנוע דבר זה דנראה כמקדיש קדשים ושוחטן בחוץ. ואחרים (א"ר והגר"ז) כתבו שאין לחוש לזה כיון שהתרנגול אינו ראוי למזבח.

"וזרקין בני המעיים"

משנ"ב (ט): טעמו:

א. שדרך התרנגולים ליזון מן הגזל ובני המעיים הם הכלים הראשונים שמקבלים הגזל לכן מרחיקין עצמם מלאכלם כדי ליתן אל לבו להרחיק מן הגזל (ח"א מהלבוש).

ב. וגם משום רחמנות כשם שמרחם על הבריות לפרנסן ירחמו עליו מן השמים (ט"ז).

מ"א (ו): בני מעיהם – וכבד וכליות בכלל, כ"ה בטור, ומשמע בגמ' דאחר יכול ליטול (ואין חשש שהם נבילות או טריפות, דאין דרך להשליך נבלות בגג).

או"ח תר"ו: שיפייס אדם זבירו בערב יום

כיפור, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: עבירות שבין אדם לחבירו 138
 סעיף ב: אם מת זה שחטא לו 141

"צתרגוליס לצניס"

מ"א (ג): מ"מ אין לחזור אחר לבנים דווקא דהוה כעין דרכי האמורי, אלא אם יזדמן לו לבן יקח (ב"ח).

ואם אין לו תרנגול יקח שאר בע"ח וי"א אפי' דגים (לבוש). אבל לא יקח דבר הראוי להקרבה כגון תורים ובני יונה שלא יהא נראה כמקדיש קדשים בחוק. כ"כ משנ"ב.⁴⁰

"ונקרו ליתן"

משנ"ב (ה): טוב יותר לפדותם ולתת המעות לעניים, כדי לא יתביישו העניים שיאמר זה נתן עוונותיו על ראשו ושלחו אלי (מ"א בשם של"ה ומהרי"ל). ואם יודע בו שלא יתבייש יכול ליתן לו העופות עצמם שלפעמים נהנה יותר שהוא הנאה שא"צ לטרוח (מטה אפרים). באה"ט (ד) – ולא יקח זה הפדיון ממעות מעשר אלא ממעות עצמו (של"ה). כ"כ משנ"ב.

עוד במשנה ברורה – וכן צריכים להכין כמה סכינים בדוקים, ובשעת שחיטה יראה לבדוק בכל פעם ולא יסמוך על מה שבדק תחילה.³⁹

ג. "למעוברת צ' תרנגוליס"

משנ"ב (ג): דהיינו תרנגול ותרנגולת, תרנגול שמא הולד זכר ותרנגולת לאישה. ואפילו אם הולד נקבה יתכפרו שניהם היא עצמה והולד באחת (לבוש ומ"א).

ואפילו שני בני אדם יכולין ליקח כפרה אחת אם אין ידם משגת.

ויש שלוקחין למעוברת שני תרנגולות ותרנגול אחד ובשעה שמשבב על ראשו יאמר זה חליפתי תמורת כפרתי ר"ת חת"ך שם מלאך הממונה על החיים.

והוסיף כה"ח – ויסיים 'זה התרנגול יכנס למיתה ואכנס אני (ולא אני אכנס) לחיים טובים.

באה"ט (ב) – והאר"י לקח ג' למעוברת אחד בעבורה ושנים בשביל הולד מספק אם הוא זכר או נקבה.

סעיף א חלק 2: א"י ויש מקומות שנוהגין לילך על הקצרות ולהרבות בצדקה, והכל

מנהג יפה [ד"מ].

אם לאחר שחיטה נמצא העוף טריפה, א"צ לקחת עוף אחר. אבל אם נמצא נבילה צריך עוף אחר.

⁴⁰ ילקוט יוסף: מצווה לחזור אחר מצוות כיסוי הדם של העוף אחר בדיקת הסכין, ולברך אקב"ו על כיסוי דם בעפר. וכן מנהג א"י.

³⁹ ילקוט יוסף: אם משהה התרנגולים בביתו עד השחיטה, צריך להיזהר ליתן להם אוכל לפני שהוא אוכל.

וילך אצל שוחט יר"ש, בפרט בימים אלו שיש עומס גדול, ולכן כדאי להקדים כמה ימים לפני יוה"כ.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. $\sqrt{\text{כ'}}$ הטור: יש מקומות שנוהגין לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים. כ"כ המרדכי, פסקי הרא"ש והתשב"ץ.

וטעמו שלוקחים דווקא תרנגולים:

(א). שהתרנגול מצוי בבית יותר מכל בהמה חיה ועוף.

(ב). לפי שתרנגול שמו גבר, ויהא גבר תמורת גבר.

כ"כ ד"מ – ויש שגם בער"ה נוהגים כן.

א. $\sqrt{\text{אך}}$ הרשב"א כ' – אף שכן המנהג בעירנו, מנעתי המנהג בעירנו. כ"כ או"ח שהרמב"ן אוסרו משום דרכי האמורי.

ג. ורגילין לתתו לעניים כדי שיהא כפרה לנפשו.

ומה שרגילין לזרוק את בני מעיו על הגג כדי ליתנם לעופות, יש להביא ראיה קצת מההיא דמסכת חולין רמי בר תמרי איקלע למערבא מעלי יומא דכפורי חזא דקא שדו כבדא וכוליאיא אזיל שקלינהו משום דהאידינא דהיתרא שכיח טפי.

כ' התשב"ץ – שנוהגים ליקח תרנגול לזכר ותרנגולת לנקיבה.

כ"כ ד"מ (ב): וכן נוהגים. ועוד נוהגין ליקח למעוברת ב' תרנגולות ותרנגול אחד מספק שמא תלד בן או בת. וכן הוא במהרי"ל. ועוד איתא במהרי"ל – שהיה מחזור אחר תרנגול לבן על שם 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו'.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ויש מהגאונים"

מ"א (א): כ"כ האר"י בכוונות ע"פ הקבלה (של"ה).

כ"כ באה"ט (א) – ויחשוב בלבו שהוא חייב ארבע מיתות זורקו סקילה. שחטו הרג. תפסו בצואר חנק. שורפו היינו שריפה וזו כפרתו, ובטור כתב שי"ל פסוק זה 'נפש תחת נפש'. כ"כ משנ"ב בשם מהרי"ו.

"מנכג וותיקין"

משנ"ב (ב): וטוב לשחטו באשמורת אחר הסליחות כי אז הרחמים גוברים (כן נהג האר"י). ולכן יש לבעה"ב להזמין אבוקה לפי שאין שוחטין בלילה כ"א לאור האבוקה (מטה אפרים). ויש ששוחטין אותו אחר תפילת שחרית.

ובמקום שמתקבצים הרבה ביחד ודוחקין זה את זה והשוחטים נעורים כל הלילה, אינם מרגישים בסכין מפני רוב העבודה, ויוכל לבוא לידי איסור נבילה טוב יותר לשחוט הכפרות יום או יומים קודם יוה"כ, כי כל עשי"ת הוא זמן לכפרות (פמ"ג, ח"א). או שיסבכו על ראשיהם במעות ותחשב להם לצדקה שלא יהיו נכשלין באיסור נבילה ח"ו.

כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – לעשות כפרה במעות מטעם זה, ועוד טעם שיש סבל גדול לעופות שמבאים אותם בכלובים במשאיות וממתנים הרבה בלא אוכל ושתיה בחום גדול.

ומי שנהג לעשות כפרה על תרנגולת שנים רבים, צריך לעשת התרה למנהגו אם נותן מעות.

שלא לאומרו כי אם כשחל יוה"כ בשבת שאין אומרים בו אזינו מלכנו, אז אמרינן אותו ערב יום כפור שחרית (ובמנחה א"א כמו בשאר – מ"א).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

הגר"ז, ח"א ומשנ"ב.³⁸

ב. "למנחה ומזמור לתודה"

ג. "אזינו מלכנו"

■ הגר"ז – לא אומרים א"מ בעיוה"כ לא בשחרית ולא במנחה.
 ■ ושכנ"ג – מנהגנו לאומרו בכל יום, אפי' ביוה"כ שחל בשבת. כ"כ במחזור רומניא וש"ג, כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

הלבוש: למנחה משום דכתיב ביה ביום צרה, ומזמור לתודה משום שבזמן הבית היה אסור להקריב שום קרבן הנאכל בעיוה"כ דממעט זמן אכילתו. כ"כ הגר"א,

או"ז תר"ה: מנהג כפרות בערב יום כפור, ובו

סעיף אחד

סעיף א חלק 1: א. מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כיפורים לשחוט תרנגול

על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, יש למנוע המנהג (משום חשש דרכי האמורי).

ב. הגה: ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, כי הוא מנהג ותיקין.

ג. ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרנגולת [ב"י בשם תשב"ץ], ולוקחין למעוברת ז' תרנגולים אולי תלד זכר. ובוחרין בתרנגולים לבנים, על דרך שנאמר: אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו (ישעיה א, יח) ונהגו ליתן הכפרות לעניים, או לפדותן בממון שנתנים לעניים [מהרי"ל]...

³⁸ ילקוט יוסף: מנהגינו לומר התרת גדרים בער"ה ובעיוה"כ.

חוץ מיו"ט נתבאר בסימן תק"ע שמותר לאכול ביוה"כ, דבלשון בני אדם מקרי יום טוב. ולא מיבעי בסעודה המפסקת אלא אף גם בשחרית דאנן רגילין לאכול בשר, אבל בלילה של עיוה"כ אסור (מ"א).

ודווקא בנודר ממש אבל מי שלא נדר בהדיא אלא שנוהג כך שלא לאכול בשר כ"א בימים שא"א בהם תחנון אזי אפילו בלילה של עיוה"כ מותר (מ"א).

ט"ז (ב): אפילו תענית חלום – טעמו, כיון שאכילה ביום זה נחשבת לתענית ממש, אם כן שפיר הוא בכלל יפה תענית לחלום כו', מה שאין כן בשאר יום טוב ושבת אף שהאכילה מצווה אין נחשבת כתענית ממש.

באה"ט (ב): להתענות עד סעודה מפסקת: מ"א – מותר. ובשל"ה – אוסר להתענות כלל.

בו, פן יסתכן ויבוא לאוכל ביוה"כ. כ"כ שכנ"ג.

משנ"ב (ב): אכן אם מתירא לנפשו ורוצה להתענות יתענה עד סעודה המפסקת (מ"א). אבל הא"ר – ואף הרוצה להחמיר עד סעודה מפסקת אסור, כיון שהאכילה במקום תענית. כ"כ השל"ה ופמ"ג.³⁷

משנ"ב (שם): ואם אינו מתענה היום כלל טוב שיתענה איזה יום אחר יוה"כ (פר"ח). ואם חל עיוה"כ באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום שצריך למיתב תענית לתעניתו אחר השבת, אין לו להתענות עיוה"כ אלא ידחה (מטה אפרים). ולפי דעת הט"ז (רפ"ח סק"ג) – א"צ שוב להתענות אחר יוה"כ דיוה"כ כיפר, ומי שקשה לו התענית יכול לסמוך ע"ז.

מי שנדר שלא לאכול בשר

משנ"ב (שם): מי שנדר שלא לאכול בשר

סעיף ב: ליפול על פניהם עיו"ב. לומר אבינו מלכנו בעיוה"כ

סעיף ב: א. אין נופלים על פניהם בערב יום הכפורים (דנהגין לעשותו קצת כמו יום טוב – משנ"ב).

ב. הגה: וגם אין אומרים למנכח ומזמור לתודה [מנהגים]. גם אין אומרים קודם עלות השחר הרצה סליחות. ויש מקומות שנוהגים להרבות בסליחות, והכל לפי המנהג.

ג. ולענין אמירת אבינו מלכנו בערב יוה"כ יש צו מחלוקת בין אחרונים, ומנהג עירי

מתי מתחילה מצוות אכילה בעיוה"כ? מ"א – מתחלי מליל עיוה"כ, כ"ד פמ"ג. אבל ביאור הגר"א – לפי רש"י משמע שאין סעודה בליל יוה"כ.

³⁷ פסקי תשובות: חולה שאוכל ביוה"כ או קטנים, אינם בכלל מצוות אכילה בעיו"כ. אבל קטנים שאוכלים לפי שעות הם בכלל מצווה זו.

ב. הגה: ואסור להתענות צו אפילו תענית חלוס [מהרי"ל]. ואס נדר להתענות צו עיין לעיל סימן תק"ע סעיף ז'.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. יומא (פא:): תני חייא בר רב מדפתי: "ועניתם את נפשתיכם בתשעה", וכי בתשעה מתענין? והלא בעשור מתענין! אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי – מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

ביאר הב"י – התקן עצמך בתשיעי שתוכל להתענות בעשירי, ומדאפקיה קרא בלשון עינוי ילפינן דהיינו לומר לך דהרי הוא כאילו מתענה בתשיעי.

והא דמצווה להרבות במאכל ובמשתה ביום זה היינו כדי להראות שנוח ומקובל עליו יום הכפורים והוא שמח לקראתו על שניתן כפרה לישראל, דכיון שיום הכפורים עצמו אי אפשר לכבדו במאכל ומשתה כדרך שמכבדין שאר ימים טובים צריך לכבדו ביום שלפניו.

כ הטור: והוא מאהבת הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ציוה להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם לכפר עונותיהם וציוו שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי (כ"כ הרא"ש).

משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות יום אחד, וציוה להאכילו ולהשקותו קודם כדי שיוכל לסבול.

ובמדרש – מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב והיה שם יהודי חייט

והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה ונשאר לחייט. בא העבד אל אדוניו וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט ואמר לו מה מלאכתך אמר לו חייט אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב בה' זהובים ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי. השיב לו והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה שציונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות, ושאו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום.

כ' הגמ"י: אסור להתענות בעיוה"כ, ומצווה להרבות בו סעודות. כ"כ תוס', טור וד"מ בדעת הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מצווה לאכול"

משנ"ב (א): יש לאדם למעט בלימודו בעיוה"כ כדי לאכול ולשתות (מ"א מברכות ח:).

"ולהרבות בסעודה"

ש' הכוונות: הטעם לפי הסוד, שבכל יום מעי"ת נתקן ע"י אכילה ושתיה וברכותיהם, וכיון שביוה"כ אסור לאכול, צריך הרבות בעיוה"כ כדי להשלים התיקון.

ב. "אפילו תענית חלוס"

ד' מהרי"ל: ואיסור גדול ביד המתענה

הלכות יום כיפורים

שלא להכביד על כנפי השכינה

הסביר אותו צדיק: כידוע כשאדם חוטא נוצר מלאך חבלה מאותו עוון, בא המלאך לקב"ה ומבקש ממנו שיפרנס אותו. הקב"ה יכול לשלוח אותו לאותו חוטא שיצר אותו ואז היה המלאך חבלה גוזר את החוטא לגזרים, אלא שהקב"ה ברוב רחמיו נושא את העוון (את מלאך חבלה זה) על כנפי השכינה וזן אותו.

נמצא שכנפי השכינה כביכול נעשים כבדים יותר מכל עוון נוסף, ואם כן יש פחות הגנה על עם ישראל (פירוש שעם ישראל זכאי פחות להגנה). לכן מחלתי לו מיד שלא יכבדו כנפי השכינה ויפגעו עם ישראל מחוסר הגנה.

מספר החיד"א שפעם ישב בבית המדרש ולמד, בפניה ישב לו יהודי וגם למד, כנראה היה אותו יהודי צדיק נסתר. הוציא אותו יהודי ספר מאובק מארון הספרים ולמד מתוכו ולא שם לב שהשולחן התלכלך מהאבק. נכנס הגבאי וראה זאת התחיל לחרף ולגדף את אותו היהודי על שמלכלך את השולחן, אך לא ענה לו היהודי דבר רק שפתותיו נעו כל הזמן. לאחר שנסתלק הגבאי ניגש החיד"א אליו וביקש ממנו שיסלח לגבאי כי דעתו קלה. שהרי עליו לשמוח שסוף סוף מישהו משתמש בספרים. אמר לו אותו צדיק: כבר מחלתי לו באותו רגע שחירף וגידף אותי. שאל אותו החיד"א: כל כך למה?

או"ח תר"ד: סדר ערב יום כיפור, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: אכילה בעיוה"כ 131
 סעיף ב: ליפול על פניהם ולומר אבינו מלכנו בעיוה"כ 133

סעיף א: אכילה בעיוה"כ

סעיף א: *מצווה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה.

מכר העכו"ם הקמה לישראל.

ב. **"ויץ לכל אדם"**

משנ"ב (ב): כתב הרא"ש – שיקרא באלו הימים באגרת התשובה של רבינו יונה. והאר"י ז"ל כתב – שחייב ללמוד בספרי מוסר כל השנה, וכ"כ הגר"א. ועכ"פ באלו הימים יעשה כל אדם כדעת הזוהר שישב קודם שישכב ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו.

כ' ביצרות הדבש – ז' ימים שבין ר"ה ליום הכפורים הם נגד ז' ימי שבוע ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום. ביום ראשון יעשה תשובה על מה שחטא כל

ימיו ביום ראשון וכן ביום ב' וכן כל ז' ימים.

באה"ט (א): אחד ששכר חבירו לילך בדרך ונהרג נכון שיקבל תשובה (כאר שבע פ' חלק). אך בזה שהשליח בקש לשלחו בשליחות הזו לטובת עצמו אין שום ה"א דצריך כפרה (פת"ש סק"א).

"ולפספס צמעסיו"

כ' המהרח"ו: אבות ושורשי העבירות הן: גוואה, תאוה, שיחה אסורה ועצבות. ברכ"י: אם בכל השנה חייב ללמוד ספרי מוסר, כ"ש בעי"ת.

מיתה באותו חדש. מיהו גם בזה י"ל כיון שממתינין לכבודה (למוצאי יוה"כ), מגינה תיכף.

משנ"ב (יא): ונוהגים שאין נער אומר ההפטרה שובה ישראל (מטה משה).

או"ז תר"ג: פת של כותים בעשרת ימי

תשובה, ובו סעיף אחד

סעיף א: אף מי שאינו נזהר מפת של כותים, בעשרת ימי תשובה צריך ליוהר.

ב. הגה: ויש לכל אדם לחפץ ולפפץ צמעקו ולקוצ מהם בעשרת ימי תשובה.

ג. וספק עצירה לריך יותר תשובה מעצירה ודלוי, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משהינו יודע, ולכן קרבן אשם תלוי הולך להיות יותר ציוקר מחטאת [ד"ע ורבינו יונה].

משנ"ב (א): היינו אפילו מפת פלטר של גוי ואם אינו יכול לאפות בעצמו ישלך את התנור שאופין בו העכו"ם שישליך ישראל בתוך התנור קיסם אחד (מ"א). ואפילו נפח ע"י מפוח או בפיו מהני (כמ"ש ביו"ד סימן קי"ב ס"ט).

ומ"מ מי שהולך בדרך אם אין לפניו פת של ישראל עד יותר מארבעה מילין ממקום שהוא עומד בו ורוצה לאכול מותר לו לאכול פת פלטר של עכו"ם כמו שמותר בשאר ימות השנה (מ"א).

עוד במ"א – ויוהרו שלא לברך וליטול חלה מעיסה שהיתה מתחלה של עכו"ם אף על פי שאח"כ מכרה לישראל, אלא אם כן

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי: ר"ח מפקיד לרב אי את יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול, ואי לא אכול שבעה ימים בשתא. פי' ראבי"ה – אלו הם שבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ. ב"י – לפי שבר"ה לא היה צריך להזהר לאכול בטהרה, וביוה"כ לא אוכלים, ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי חול. טור – ע"כ נוהגין באשכנז שאף מי שאינו נזהר מפת של עו"ג בעשי"ת הוא נזהר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בעשי"ת צריך ליוהר"

ו. "אין נותנים חרס"

משנ"ב (ח): שלא לעורר כוחות הדין בזמן ההוא, וכן אין משביעין שחוששין ביותר להביא עונש שבועה לעולם ח"ו (ט"ז).

ואפשר אפי' אם חייב לקבל בחרם עליו ע"י היפוך וכדומה אפ"ה אין מקבל בחרם עליו עד אחר יוה"כ ומיהו אם רוצה י"ל דהרשות בידו (פמ"ג).

משנ"ב (ט): ועכ"פ מצווה לשפוט להוציא גזילה מתחת ידו. לבוש מ"א ט"ז.

ז. "קידוש לזנה עד מולאי יוה"כ"

משנ"ב (י): דקידוש הלבנה יותר טוב כשהוא מבושם ובשמחה, ובמדרש איתא שבמוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת לך אכול בשמחה וגו' (הגר"א).

וכמה אחרונים הסכימו שיותר טוב לקיים המצווה מקודם כדי שמצווה זו יכריעהו לכף זכות (לבוש ובית מאיר, כ"כ הגר"א שכן עיקר).

באה"ט (ד): כתב אור חדש – מעשה באחד שפגעו גוים בלילה ורצו להרגו וביקש שיניחו לו לעשות מצווה אחד קודם מותו, והלבנה היתה בחידושה וקדשה בכוונה גדולה ונעשה לו נס, כשדילג ג"פ כמנהג נשאו הרוח וניצול מהם. גם שמעתי שמי שיקדש הלבנה מיום שקדשה שוב לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך.

כ"כ שע"ת (ד): בשם או"ח, ועוד שי"ל כמו שלא ידאג שימות כן לא יגזר עליו

ג. ובאשכנז נוהגין לומר בוקר וערב אחר סיום י"ח אבינו מלכנו על אלפא ביתא, מלבד שבת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "מרבית בתפילות"

כ' הרמב"ם: וכן נהגו כל ישראל להרבות בצדקה ומעשים טובים, ולעסוק במצוות מר"ה עד ליוה"כ יותר מכל השנה.

ג. "אזינו מלכנו מלכד כצנת"

משנ"ב (ג): ואפילו במנחה של ערב שבת שובה ג"כ אין אומרים אבינו מלכנו (דרכי משה בסימן תר"ב בשם מהרי"ל).

באה"ט (א) – גם יחיד יכול לאומרם.³⁶

כה"ח: וע"ל (תקפ"ב-ב) – שהספרדים נוהכים לומר אבנו מלכנו אף בשבת.

ה. "ג"פ וידווי"

משנ"ב (ו): וכן מיום א' דסליחות עד ער"ה כן משמע במנהגים.

אמנם לפי ש' הכוונות – אין להרבות בוידוים, כי הוא ככלב השב כל קיאו. כ"פ באה"ט.

"מלכד צערב יוס כפור"

משנ"ב (ז): מפני שעתידין לומר ב"פ במנחה ובמעריב, וגם הוא יום טוב (הגר"א).

ליפול על פניהם לפני בין סוף השמשות (13.5) דקות מהשקיעה), עדיף לדלג אבינו מלכנו כדי להספיק לומר וידווי.

³⁶ ילקוט יוסף: אם הזמן קצר בשעת מנחה, ואם יאמרו אבינו מלכנו לא יספיקו לומר

"אף בא"י עושין"

משנ"ב (ג): לפי שאפילו בזמן המקדש אירע כמה פעמים שהיו צריכין לעשות שני ימים (וכמו שמבואר בב"י). ולכן גם היום החיוב בא"י לעשות שני ימים ונחשבין כיומא אריכתא (מ"א).

כ' בשער הכוונות: אף לפי הסוד כן הוא, וטעמו – שקודם החורבן היה כח ויכולת בתפילות לעלות הפנימיות והחיצוניות ביום אחד בלבד. אבל אחר החורבן צריך ב' ימים: ביום א' – לעלות הפנימיות והנשמות, וביום ב' – לעלות החיצוניות.

או"ז תר"ב: סדרי ימי תשובה, ובו סעיף אחד

סעיף א: א. הגה: ומתענים למחרת ר"ה (נתבאר בסימן תק"נ), [טור], והוא תענית לבזר.

ב. בכל הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים מרבים בתפלות ותחנונים (לבד משבת).

ג. הגה: ואומרים אזינו מלכנו ערב וזוקר, מלכז בקצת [טור].

ד. ואפילו אם חל מילה, שאין אומרים תחנון, אפילו הכי אומרים אזינו מלכנו [מנהגים].

ה. ואומרים בכל יום שלשה פעמים וידוי קודם עלות השחר, מלכז בערב יום כפור שאין אומרים אותו אלא פעם אחת [רוקח].

ו. ואין נותנין חרם, וכן אין משזיעין אדם בצית דין, עד אחר יום כפור [מהרי"ל].

ז. אין מקדשין הלצנה עד מולאי יום כפור. ושצת שצין ראש השנה ליום כפור המנהג לומר זו כו"ז.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

באבות 'זכרנו' ובגבורות 'מי כמוך' ובהודאה 'וכתוב לחיים' ובשים שלום 'בספר חיים'.

כ' הטור: בכל הימים שבין ר"ה ליוה"כ מרבין בתפלות ובתחנונים. ומוסיפין

העקידה עד סופה, ואפילו אמר קדיש יעשה כן ויאמר קדיש שנית. ואם כבר נסתלק ספר זה יכול לקרות בספר השני למפטיר פ' העקידה ויגלול ויקרא ג"כ חובת היום (שער אפרים).

ב. **"לא על בשמים ועל האש"**

לבוש: שהרי אין בו נשמה יתרה ביו"ט, ולא על האש כיון שמותר להבעיר אש ביו"ט לצורך.

ופירש הר"ן: שקורין בעקידת יצחק כדי להזכיר ענין עקידת יצחק ואילו, שבשביל כך תוקעין בשופר של איל. ומפטירין הבן יקר – מפני שחובת היום להזכיר זכרונות וכתוב בהוא קרא זכור אזכרנו.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

א. **"וקורים"**

משנ"ב (א): וקורין בזה ה' גברי. ואם שכח וקרא פרשה וה' פקד את שרה חמשה קרואים, יקרא עוד א' ויקרא מתחילת פ'

סעיף ב: אף בא"י עושים שני ימי ר"ה

סעיף ב: אף בארץ ישראל עושים ר"ה שני ימים.

בן זכאי ואילך ביצה אסורה. מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש.

פרש"י: הא להו – לבני ארץ ישראל שעושים יום אחד – מותרת, אבל לדידן בני גולה – אסורה, שהרי עדיין אנו עושים שני ימים.

להלכה:

• **✓הרי"ף** – משמע שבני ארץ ישראל צריכים לעשות שני ימי ר"ה. כ"פ הרמב"ם והשו"ע.

• **אבל ר' אפרים** (תלמידו של הרי"ף) – חולק עליו, כיון שבימנו בקיאים בעיבור החודש מספיק יום ראשון.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

ביצה (ה.): אמר רבה – מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת (פרש"י: מתקנת רבן יוחנן בן זכאי – שהחזיר הדבר ליושנו, לקבל עדותן כל היום ולקדש היום – נמצא שאין בית דין עושים שני ימים, והרחוקים העושים שני ימים – אינו אלא מספק, שאין יודעין אם נתקדש. והרי הן כשאר יום טוב של גליות, וביצה שנולדה בזה מותרת בזה ממה נפשך, דחד מינייהו חול).

דתנן: משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החודש כל היום.

אמר ליה אביי: והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו ביצה אסורה (משמע ששני הימים אסורים)? לא קשיא, הא לן, והא להו.

שם (ה.): רבא אמר: אף מתקנת רבן יוחנן

שלא קיבל עליו שבת עדיין אז יתקע מי שקיבל שבת בלא ברכה, ולא יתקע רק תשר"ת תש"ת תר"ת ולא יותר. אבל בין השמשות אין לתקוע כיון שיום ב' דרבנן (טז).
אבל אם היה ביום א' דחיובו מדאורייתא חייב לתקוע ובלי ברכה.

בתקיעה של אתמול. וכ' המ"א – שכתחילה טוב שילבש התוקע בגד חדש בשופר.³⁵
עוד שם: קהל ששלחו לעיר אחרת להביא להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום ב' ור"ה היה ביום ה' וביום שישי וכשבא עם השופר כבר התפללו של שבת אבל היה עוד יום גדול – אם אין שם בקי לתקוע

או"זז תר"א: סדר יום שני של ר"ה, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: התפילה ביום השני, הבדלה במוצאי ר"ה.....125

סעיף ב: אף בא"י עושים שני ימי ר"ה.....126

סעיף א: התפילה ביום השני, הבדלה במוצאי ר"ה

סעיף א: א. ביום שני (מתפללים כמו זיוס לאסון) [טור], וקורים מ"והאלהים נסה את אברהם" עד סוף סידרא, ומפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בירמיה (ירמיה לא, א) "כה אמר ה' מצא חן במדבר" עד "הבן יקיר לי אפרים".
ב. ובמוצאי ר"ה מבדילין כמו במוצאי שבת, אלא שאין מברכין על הבשמים ועל האש [הטור].

והאלהים נסה את אברהם, ומפטירין הבן יקיר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מגילה (לא.): ביום ב' דר"ה קוראים

אחד מהקהל. בדיעבד בירך התוקע שהחיינו יצאו הקהל י"ח.

³⁵ ילקוט יוסף: תוקע ספרדי שתוקע לאשכנזים ביום ב, לא יברך שהחיינו אלא

ואם יש לו תירוש חדש יקדש על היין ישן, וכשיגיע לשהחיינו יטול התירוש בידו (ד"מ מנהגים). כ"כ משנ"ב.³⁴

באה"ט (א): יש טועים ליקח אף בשאר יום טוב שני בגד חדש. וטעות הוא דר"ה קדושה אחת היא.

ב. **"אין מצוי בגד חדש"**

מ"א (ב): דאף דקדושה א' היא מ"מ ב' ימים הם. כ"כ משנ"ב.

כ' **ברכ"י**: י"א שאף לכתחילה אין להקפיד על פרי חדש, וכן נוהגים קצת. כ"כ ש' הכוונות, ומעשה רב.

מרוטנבורק. כ"כ האגור וד"מ ועוד. תור – ונ"ל שאם חל יום ראשון בשבת דלכ"ע י"ל זמן בשופר ביום שני כיון שלא תקעו בראשון.

ב. **ד"מ** (א): מיהו אם אין להם פרי חדש מברכין זמן בלאו הכי. וכ"כ האגור דכן נוהגין בעלי הנפש שבאשכנז.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"בגד חדש"**

מ"א (א): קשה – (ברכ"ג ס"ד) פסק בשעת הקנין יש לברך? וי"ל דהתם מיירי כשקנה מלבוש מוכן אז השמחה כשקנאו.

סעיה ג': חל יום א' בשבת מברך שהחיינו ביום ב'

סעיה ג': א. אם חל יום ראשון בשבת (שאז אין תוקעין ממילא – משנ"ב), **אומרים שהחיינו, בשופר ביום שני.**

ב. **הגה:** ויש אומרים לאומרו אפילו אם חל יום ראשון בחול, וכן המנהג במדינות אלו [הגהות מיימוני].

לכו"ע. כ"כ ד"מ – שכן המנהג לברך שהחיינו בשני ימי ר"ה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

ב. **"וי"א לאומרו אפי' בחול"**

משנ"ב (ז): היינו אפילו בלא בגד חדש ופרי חדש משום דהא היום אין יוצאין

שני, אלא יוצאות בשהחיינו בקידוש.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. **ב"י**: ומנהג להביא פר"ח בליל ב' בקידוש, אבל על השופר אין מברכים שהחיינו ביום ב' כלל, אלא אם כן חל יום א' בשבת.

ב. **אבל הגמ"י** בשם ר' שמחה – אף החולקים על רש"י, מודים בשופר שמברך שהחיינו

³⁴ ילקוט יוסף: נשים לא מברכות שחיינו בהדלקת הנרות, לא בליל ראשון ולא בליל

או"זו ת"ר: ביצה שנולדה בר"ה, ודיני הקידוש, ובו ג' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: ביצה שנולדה ביו"ט ראשון.....123
 סעיף ב: שהחיינו בקידוש ושופר ביום ב'.....123
 סעיף ג: חל יום א' בשבת מברך שהחיינו ביום ב'.....124

סעיף א: ביצה שנולדה ביו"ט ראשון

סעיף א: ^א ביצה שנולדה ביום טוב הראשון, וכן מה שנצוד בו, וכן מה שנתלש

בו, אסור בשני.

^ב הגה: וכזכר נתבאר לעיל סימן תקי"ג סעיף ה' וסימן תקט"ו.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

^ב כ' הטור: וכן כל דבר שנתלש בו מן

המחובר אסור גם בשני, אף על גב דבשאר י"ט מותר בשני הכא אסור דתרווייהו חשיבי כחדא קדושתא.

^א ביצה (ד:): איתמר שני ימים טובים של

ראש השנה רב ושמואל דאמרי תרווייהו נולדה בזה אסורה בזה.

סעיף ב: שהחיינו בקידוש ושופר ביום ב'

סעיף ב: ^א בקידוש ליל שני (ילכץ צגל חלץ) [הגהות מיימוני] או מניח פרי חדש

ואומר שהחיינו. ^ב ואם אין מצוי (צגל חלץ או) פרי חדש, עם כל זה יאמר שהחיינו.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

דאף בזמן ב"ד פעמים היו עושין ב' ימים אף על פי שלא היה שם ספק שיום ב' הוא עיקר י"ט. כ"כ רשב"ם בשם רש"י, בע"ה והרשב"א.

✓ וכ' הרא"ש: טוב שיקח פרי חדש ויניחנה לפניו, ויברך שהחיינו ויהא דעתו גם על הפרי ויצא ידי ספק. וכן היה נוהג הר"מ

^א שהחיינו בקידוש ושופר ביום ב'

• רש"י בשם רבותיו - אין אומרים אומרים שהחיינו, לא בקידוש ולא בשופר. אלא בראשון דקדושה אחת. כ"כ הגאונים.

• ורש"י עצמו - פסק שאומרים החיינו.

ב. הגה: ויש אומרים שלא לאומרו [ר"ן ומנהגים], וכן אנו נוהגים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לומר צדקתך בר"ה שחל בשבת

א. רב עמרם – אומרין צדקתך כמו בשבת דעלמא, דכיון שהוא יום דין אומרין צדקתך משום צדוק הדין ושראוי לאומרו ביום דין (שהרי אנו אומרים ויגבה ד' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה. והי"א ס"ל דהא עכ"פ יום טוב הוא ור"ח – משנ"ב). כ"כ כל בו בשם ר' האי, והב"י – כן הוא מנהג בני ספרד.

ב. הר"ן – מנהגינו לא לאומרו. כ"כ כל בו בשם מנהג נבורנא, וד"מ בשם מנהגים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ר"ה שחל בשבת"

שע"ת (א): כ' ברכ"י בשם או"ח מבעל העיתים – במקומות שאומרים אבינו מלכנו בשבת, אז במנחה י"ל תחלה אבינו מלכנו, דתקינו רבנן קדמאי ואח"כ צדקתך. וכ"כ בשכנה"ג. דאף דצדקתך תדיר מ"מ אבינו מלכנו נאמר בשחרית ובמנחה וצדקתך רק במנחה. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

לומר צדקתך בר"ה שחל בשבת שובה

משמע – שלכו"ע אומרים צדקתך. כ"כ הלבוש, מט"מ, שכנה"ג, הרמ"א (תרב-א) והגר"א.

אבל ד' מהרי"ל – כ' לא לאומרו, מפי שכתוב בו "משפטיך תהום רבה" ואנו מבקשים שלא יביאנו לדין אלא לפני מששורת הדין.

אה"ע תקצ"ט: תודיענו כשזול ר"ה במוצאי שבת, ובו סעיף

אחד.

סעיף א: ליל ר"ה שחל להיות במוצאי שבת, אומרים: ותודיענו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ הטור: ערבית מתפללין כמו בליל ראשון ואם חל בשבת כתב ראבי"ה שאלתי לרבתי אם יש לומר ותודיענו מפני שאומרים בו וחגיגת הרגל וראש

השנה אינו לא חג ולא רגל? והשיבוני דאעפ"כ אומרים ותודיענו כי היכי דאמרינן במי"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה, דאמרינן סדר הבדלות הוא מונה הכא נמי סדר התיקון הוא אומר. כ"כ בפסקי הרא"ש.

למכווה להתענות בר"ה [תה"ד].

ד. ואין אומרים עננו זראש הסנה, כמו שאין אומרים זיוה"כ. [הגהות מנהגים].

"כל ימיו"

מ"א (ה): ומי שאין ירא לנפשו א"צ להתענות וכדלעיל. כ"כ משנ"ב.

"יום שני בלבד"

משנ"ב (י): אבל יום ראשון לא יתענה כלל לפי שיום הראשון הוא דאורייתא ואינו נגדר אחר יום שני.

ג. "דהא י"א למכווה להתענות בר"ה"

משנ"ב (יב): ואף דאין הלכה כן (וכדלעיל בס"א), מ"מ עכ"פ לא נחזיק זה לעבירה שיצטרך אח"כ להתענות ע"ז בחול.

מי שקיבל עליו להתענות בר"ה אינו דומה למי שקיבל עליו להתענות בשבת ויו"ט דאין קבלתו כלום הכא צריך התרה מאחר די"א דמצווה להתענות בר"ה.

ד. "אין אומרים עננו זראש הסנה"

משנ"ב (יג): מאחר שהם ימי דין ואין שייך כ"כ לבקש לענות ביום צום התענית.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הגמ"י: יש לנו קבלה מקדמונינו שהמתענה פעם אחת בראש השנה תענית חלום, יתענה כל ימיו בראש השנה שני הימים, וכן נהג הר"מ.

כ"כ האגור - ואם לא יתענה כל ימיו יסתכן, מאחר שהראו לו פ"א בר"ה, סימן רע הוא.

ב. כ' בתרומת הדשן - שאם התענה ביום ב' של ר"ה, יתענה כל חיו רק ביום ב'.

ג. וא"צ תענית לתעניתו כיון שי"א שמצווה להתענות בר"ה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "תענית חלום"

משנ"ב (ז): ואם הוא ספק אם הוא מהחלומות שמתענים בשבת אין להתענות (מ"א). כ"כ כנה"ג, א"ר, שו"ג ועוד.

מט"א - אפי' חל ר"ה בחול אין להתענות על הספק, וכ"ש כשחל בשבת.

או"ז תקצ"ז: צדקתך כשזול ר"ה בשבת, ובו סעיף אחד.

סעיף א: ר"ה שחל להיות בשבת אומרים צדקתך, במנחה.

התרה, כמו שאר נדר [כל בו].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הכל בו בשם הר"מ: שמי שהתחיל להתענות בשני ימים טובים של ראש השנה אינו צריך להתענות לעולם. ב"י - ומ"מ נראה לי שצריך התרה כמו בשאר נדרים. ולא דמי לנודר בשבת או ביום טוב (שא"צ התרה) מאחר שבר"ה י"א צריך להתענות.

✓ והאגור כ' - מצאתי כתוב, שיש מקומות שקבלה בידיהם שכל מי שרגיל להתענות בראש השנה ומשנה רגילותו שהרגיל ואינו מתענה אינו משלים שנתו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "יש מקומות"

משנ"ב (ג): המתענה בר"ה ראוי שילמוד כל היום או יעסוק בתחינות ובקשות כדי שיהיה כולו לה' (כ"ד המ"א).

כתבו האחרונים (אליה רבה ודרך החיים ומטה אפרים, דלא כמ"א) - דאף שמבואר לעיל (בתק"ז-כ) דהמתענה אסור לבשל לאחרים (כיון לו אסור לאכול), מ"מ אשה

המשרתת בבית בעה"ב שמשועבדת לו [וה"ה אשה שמשועבדת לבעלה לאפות ולבשל בשבילו ואין לה אחר לזה] מותרת לבשל בשבילו.

מי שנדר להתענות בר"ה וצם כבר כמה

פעמים, וחל להיות בשבת

• לב חיים - חייב לקיים נדרו אף בשבת.
• יפ"ל בדעת נזירות שמשון - אין חייב להתענות.

שוב"י: מי שדרכו להתענו בר"ה, ונעשה בעל ברית, חייב להתענות.

ב. "א"ל להתענות"

מ"א (ב): וכן עשה מעשה הר"מ לנוזאני בס' שתי ידות. כ"כ כנה"ג, א"ר ומט"א. אמנם בשו"ג כ' - יש לחוש לפסוקים שכ' הב"י.

"רק כריך התרה"

משנ"ב (ו): עיין יו"ד סימן רי"ד דמשמע שם דמנהג של מצווה שנעשה כנדר דווקא כשהורגל בה (ג"פ) או אפילו פ"א וחשב בשעת מעשה שינהוג כן לעולם, אבל בלא"ה אין נעשה כנדר ע"י שעשאה פ"א.

סעיף ג: המתענה בר"ה תענית חלום יתענה בכל שנה כל חיו

סעיף ג: א. המתענה פעם אחת בראש השנה תענית חלום. אם היה ביום ראשון,

צריך להתענות שני הימים כל ימיו (דתרווייהו הן כיום אחד - משנ"ב). ב. ואם היה ביום שני, יתענה כל ימיו יום שני בלבד.

ג. הגה: ואין כריך למיתב תענית לתעניתו (אפי' חל בשבת - מ"א), להא יץ אומרים

קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם.

"ואין מתעניין בר"ה"

משנ"ב (ב): אם לא בתענית חלום שגם בשארי יום טוב מתעניין ע"ז. כתב עט"ז דלכו"ע מותר בר"ה ולהתפלל עד חצות (ולא בתענית), אף על גב דבשבת ושאר יום טוב אסור.³³

כה"ח: טעה לא הזכיר יעלה ביבוא בברכת המזון בר"ה, אינו חוזר כיון ש - (א). י"א שמצווה להתענות הר"ה. (ב). לעיל קפ"ח - רק בליל פסח וסוכות חוזר ולא בר"ה.

כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל: ה"ה ברצה בשבת שובה.

יעב"ץ: יאמר בהרחמן של ברכת המזון "הרחמן הוא יחדש עלינו את השנה הזאת לטובה ולברכה". כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

• ר' נטרונאי - ביום א' דר"ה אין מתענים, כיון שהוא דאורייתא. אך יו"ט שני ושבת שובה יכול להענות.

• **והרא"ש** - אין מתענים בר"ה כלל ולא בשבת שובה. כ"כ ר' האי, ריא"ג, מרדכי, הגמ"י, ירושלמי ועוד. כ"פ שו"ע.

ב.כ' האגודה: אמנם האוכלים בראש השנה לא יאכלו כל שבעם למען לא יקילו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם. כ"כ ד"מ בשם הכל בו.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"אוכלים ושותים ושמחים"**

משנ"ב (א): ר"ל אף שהוא יום הדין מ"מ מצווה של ושמחת בחגך שייך גם בו שגם הוא בכלל חג, כדכתיב "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו" (ואמרו חז"ל איזהו חג שהלבנה מתכסה בה הוי אומר זה ראש השנה - שה"צ) ליום חגנו", ונאמר בנחמיה ח' "אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי

סעיף ב: מי שרגיל להתענות בר"ה, האם יכול להפסיק המנהג

סעיף ב: איש מקומות שקבלה בידם שכל מי שרגיל להתענות בר"ה (היינו ג' פעמים - פמ"ג) ומשנה רגילתו ואינו מתענה - אינו משלים שנתו (ה"ד ביום ר"ה, אבל בלילה ר"ה בוודאי אסור להתענות לכו"ע - משנ"ב).

ב.הגה: ומי שאינו ירא לנפשו אין כריך להתענות כל ימיו [כל בו ומנהגים], רק לריך

לפני התפילה שלא יהא בצום. ולכן טוב שיקצרו במכירת המצוות שלא יאריכו יותר מדי.

³³ ילקוט יוסף: אסור להתענות בר"ה - ולכן אם הש"צ מאריך עד חצות, טוב שישתה משהו

דומה לשאר יום טוב בזה (מותר לתקוע בו). אבל רוב האחרונים (מ"א ח"צ ועוד) הסכימו לאסור כדברי הרמ"א. ולענין טלטול לכו"ע שרי כל היום דהא ראוי לתקוע בו להוציא אחרים.

באה"ט (א): אין לתקוע – ואפי' מי שצריך לתקוע ביום שני אסור לתקוע ביום א' להתלמד, דהא קי"ל דהראשון קודש והשני חול (מ"א).

"מותר לומר לו שיתקע"

משנ"ב (ה): היינו אף להשתדל ללמדו אופן התקיעות. ואפילו אחר שאינו אביו משמע דמותר בזה דמחנך לקטן (פמ"ג).

בסיום תקיעה אחרונה של השלמת מאה קולות (מט"א).

ב. **"ל' קולות"**

משנ"ב (ב): ובשל"ה כתב לתקוע בסה"כ מאה קולות, דהיינו שלשים דישיבה והתקיעות של סדרים ושלשים אחר התפלה ולהוסיף עוד שבסה"כ יהיו מאה קולות (מ"א).

ג. **"אין לתקוע עוד"**

משנ"ב (ג): דכיון שיצאו י"ח הוי ככל שאר יום טוב שאסור לתקוע משום שבות. ודעתו של ט"ז – שיו"ט של ר"ה אינו

או"זו תקצ"ז: אם מותר להתענות בר"ה, ובו ג' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: להתענות בר"ה..... 118

סעיף ב: מי שרגיל להתענות בר"ה, האם יכול להפסיק המנהג..... 119

סעיף ג: המתענה בר"ה תענית חלום יתענה בכל שנה כל חיו..... 120

סעיף א: להתענות בר"ה

סעיף א: א. אוכלים ושותים ושמחים, ואין מתענין בר"ה ולא בשבת שובה.

ב. אמנם לא יאכלו כל שבועם, למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם.

• תה"ד – י"מ שמצווה להתענות בר"ה.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

להתענות בר"ה

ב. "אח"כ התקיעות"

משנ"ב (ג): ולא ילך תחילה למקום שתוקעין ואח"כ למקום שמתפללין, שתפלת מוסף אין לאחרת יותר משבע שעות (כמש"כ בסימן רפ"ו) ותקיעות זמנה כל היום (מ"א).

אם באחת נמצא תוקע הגון אך המתפללים שם אינם הגונים ובאחת מתפללים הגונים והתוקע אינו הגון ילך למקום שהתוקע מומחה וכשר דהתוקע מוציאו ידי חובתו מה שאין כן בתפלה אינו מוציאו ידי חובתו, שהרי מתפלל לעצמו (פרי חדש בשם תשובת עולת שמואל).

להתפלל ביחיד, ויכול לילך למקום שיש שם מנין רק שאין להם שופר מוטב לילך לשמוע תקיעות אף על פי שיתפלל ביחיד.

"ושל תקיעות ספק"

משנ"ב (ב): פ' ספק אם יש שם תוקעין. דספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן (דרישה). וה"ה אם אין יודעין רק סדר אחד ילך להם.

ואם יש בעיר אחד שופר ורוצה לילך למקום שמתפללין ולשלוח גוי שיביא לו השופר והוא חוץ לתחום – ויכול לקיים שניהם שהרי דתחומין דרבנן והו"ל שבות דשבות (מ"א).

או"ז תקצ"ו: תרועה גדולה שאזור תפילה, ובו סעיף אחד

סעיף א: *לאחר התפלה מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה.

ב. הגה: ויש מקומות נוהגין לחזור ולתקוע ל' קולות [מנהגים ישנים].

ג. ולחחר שילאו בזה, שוב אין לתקוע עוד בחינם. אבל קטן, אפילו הגיע לחינוך, מותר לומר לו שיתקע [המגיד], ומותר לו (לקטן) לתקוע כל היום [א"ז].

לומר שאינם יראים מאימת הדין. כ"כ התוס' בשם ר"ע.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "מריעים תרועה גדולה"

משנ"ב (א): אבל אין אנו נוהגין כן רק

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. כתב ר"ע: לאחר תפלה מריעין תרועה גדולה בלא תקיעה כדי לערבב השטן (וביאר הט"ז – שלא יקסרג עליהם אחר התפילה שהולכים ואוכלים ושותים ושמחים

רב שרירא. כ"כ ד"מ רי"ו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ברכות אין חבירו יכול להוציא"

משנ"ב (ב): אפילו אם הוא צריך להתפלל לעצמו בלחש אלא שהוא מתפלל בקול כדי להשמיע גם לחבירו ולהוציא, ואפילו אם לא יכול חברו להתפלל בעצמו לא מהני. דתפלה צריך כ"א לבקש רחמים על עצמו ולא ע"י שליח. מ"א – אלא אם כן יש עשרה ואז הוא ש"ץ (כ"כ הרמב"ם). וכ' פמ"ג – ועל כן אם הוא אומר מתוך הסודר וחבירו אומר עמו מלה במלה, לכולי עלמא שפיר דמי (שה"צ ג).

א. ר"ה (לד.): יחיד שלא תקע, חבירו תוקע לו, ויחיד שלא בירך – אין חבירו מברך עליו.

ב' הר"ן: ואף דקיימא לן כל הברכות כולן אף על פי שיצא מוציא.

ב. ומיהו הני מילי בשיודע לברך אבל בשאינו יודע לברך חבירו מוציא כדאמרינן (ברכות מה:): אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא. כ"כ המרדכי, והג"א. דלא כדברי הרי"צ גיאת שכ' שדווקא בכה"מ וברכת המצות שנהגו להשמיען אפילו ליחיד, מה שאין כן בתפלה שלא נתקנה אלא בלחש והכי שדר

או"ח תקצ"ה: מי שאינו בקי לא בתקיעות ולא בתפלה, ובו

סעיף אחד

סעיף א: מי שאינו בקי בתקיעות ולא בסדר תפלת מוסף, ולפניו שתי עיירות

באחת בקיאים בתקיעות ולא בתפלת מוסף ובאחת בקיאים בתפלת מוסף ולא בתקיעות – הולך למקום שבקיאים בתקיעות. אפילו של מוסף וודאי ושל תקיעות ספק.

[ר"ה לד:]

ב. הגה: מיהו אם יכול לילך למקום המתפללים ויש שעות זיוס שישמע אח"כ התקיעות במקום שתוקעין – יקיים שתי המלות, דכל היום כשר לתקוע [ב"י בשם ירושלמי].

דרבנן (מ"א).

וכ' ח"א – ואפילו ביום שני. וכ"ש אם יש לפניו מקום שיכול לשמוע תקיעות אף על פי שגם שם אין כלל מנין ויצטרך

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "למקום שבקיאים בתקיעות"

משנ"ב (א): דתקיעות דאורייתא וברכות

מהם שיודע, יעשה [סור].

ד. וכן סדרן אינו מעכב [ר"ן]. ואם התפלל קודם שתקע, ילא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "אם יודע אחד יעשה"

מ"א (ג): דהא מדאורייתא בחדא סגי אלא דלא ידעי איזהו, לכן יעשה הא' שיודע שמא יכוין האמת. כ"כ משנ"ב.

ומ"מ הלשון אינו מדוקדק שאם יודע תשר"ת יודע לעשות כולם? (ואפשר שהוא חלש ואין יכול לעשות יותר א"נ שלוקחים השופר ממנו א"נ שיודע שצריך לתקוע בבא שלישית ואינו יודע איך תוקעים).

והט"ז (א) – תירץ דלמאן דס"ל בסי' תק"צ דיש לעשות ש"ת של תשר"ת בנשימה א', י"ל דלא ידע כ"א תש"ת ותר"ת, ותשר"ת לא ידע לעשות ש"ת בנשימה א'.

ג. "הברכות אין מעכבין התקיעות"

משנ"ב (ד): שאם אינן יודעין לברך הברכות האלו אעפ"כ יתקעו השלשה סדרים. וכן התקיעות שאם אין יכול לתקוע אעפ"כ יברך הברכות.

ד. "וכן סדרן אינו מעכב"

משנ"ב (ה): פי' סדר הסדרים (תשר"ת, תש"ת, תר"ת) אינו מעכב. אבל סדר הברכות מעכב. וכן סדר התקיעות (ת, ש, ר) מעכב, ואם שינה לא יצא י"ח. כ"ד המ"א.

ואם שינה הסדר דהיינו שהתפלל קודם שתקע יצא בשניהם, וזהו שסיים רמ"א אם התפלל יצא.

או"ח תקצ"ד: יזייד שלא התפלל אין זזבירו מוציאו, ובו סעיף

אחד

סעיף א: א. יחיד שלא תקע, חבירו יכול לתקוע לו להוציאו י"ח (אפילו הוא יכול

לתקוע בעצמו – משנ"ב). אבל יחיד שלא התפלל מ' ברכות, אין חבירו יכול להוציאו.

ב. הגה: ויש חולקין ואומרים דאם לא יכול להתפלל, חבירו יכול להוציאו בתפלתו [ר"ן ומרדכי והגהות אשרי].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

"ברכות של ר"ה"

משנ"ב (א): היינו של מוסף שיש בו מלכיות זכרונות ושופרות, וכן של יוה"כ ושל יובל שאומרים בו ג"כ מלכיות זכרונות ושופרות (מ"א).

"מעכבות זא"ז"

מ"א (ב): משמע דבשאר ימות השנה אם יודע ברכה א' (מתפילת י"ח) יאמרה ואין מעכבות זא"ז וכ"מ בגמרא. מיהו נה"ש – אף י"ח ברכות מעכבות זו לזו, ולא יברך אלא אם כן יודע כולם. כ"כ א"ר ומשנ"ב (כדלעיל קיט-ג).

משנ"ב בביה"ל: כ' פמ"ג – אמאי לא יאמר ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע, דהא הטור כתב בשם הרי"ף גיאות בסימן תקצ"א שהצבור מתפללין בלחש רק שבע, ואף דלא קי"ל כן מ"מ בשאינו יודע ש"ד? ואפשר אה"נ רק לא יאמר עשרה פסוקים. אבל באמת זהו דוחק גדול דהא לשון הגמרא ברכות מעכבות משמע שאם חיסר ברכה אחת לא יאמר השניה. כ"כ הרא"ש (תקצ"א-א).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ר"ה (לד:): ברכות של ר"ה ויוה"כ מעכבות זו את זו וכן בתקיעות. פי' הר"ן: לא שיהו הברכות מעכבות את התקיעות או התקיעות מעכבות את הברכות. אלא שאם יודע אחת מן הברכות או יודע לתקוע אחת מן התקיעות ואינו בקי בשאר אינו מברך ואינו תוקע אפילו אותן שבקי בהן. א"נ לעניין סדרן קאמר שאם הקדים תרועה לתקיעה או זכרונות למלכיות לא יצא, עד שיתקע על הסדר ויברך על הסדר. והרא"ש כ' כפירוש ראשון.

וכתב עוד הר"ן: תקיעות מעכבות זו את זו הני מילי בתוך תשר"ת לומר שאם אינו יכול לעשות כל הסימן אינו עושה מקצתו, וכן תש"ת וכן תר"ת, אבל תשר"ת ותש"ת ותר"ת אין מעכבין זה את זה, ואם לא ידע לעשות אחד יעשה האחרות ובלבד שיעשה כל הסימן (דכיון שתיקנו על הספק אפשר שאותו שיעשה הוא עיקר). וכן משמע מדברי הרא"ש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**סעיף ב: תקיעות מעכבות זו את זו**

סעיף ב: א. וכן תקיעות מעכבות זו את זו.

ב. והני מילי שאינו יודע אלא מקצת הסימן, שלא יעשה אותו מקצת שיודע, אבל תשר"ת, תש"ת, תר"ת אין מעכבין זה את זה, ואם ידע לעשות אחד מהם או שנים, עושה [הר"ן בדעת הרא"ש].

ג. הגה: אצל הברכות אין מעכבין התקיעות, וכן התקיעות אין מעכבין הברכות ואיזה

לתקיעה. ואף השומע אם סח בין ברכה לתקיעה צריך לברך (מ"א).

סעיף ד: מי הם התוקעים

סעיף ד: א. זה שתוקע כשהן יושבין, תוקע על סדר הברכות [רמב"ם].

ב. הגה: ומיהו אינו מעכב ויכול אחר לתקוע, אלא שראוי לעשות כך (משום שהמתחיל במצווה אומרים לו גמור). וכבר כתבתי לעיל סימן תקפ"ה.

"שראוי לעשות כך"

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

מ"א (ז): וכ"ז מיירי בזמניהם שהיו נותנין לו לתקוע בסתמא וא"כ זכה מיד בכל התקיעות. אבל עכשיו שנוהגין בקצת מקומות ליתן הסדרים לאחר א"כ מעולם לא זכה בה הראשון ושרי. כ"כ משנ"ב.

ב. "אחר לתקוע"

מ"א (ו): ועומד במקומו וא"צ לעמוד על הבימה (ד"מ סי' תקפ"ו). כ"כ משנ"ב.

או"ח תקצ"ג: אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו, ובו

ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: ברכות ר"ה מעכבות זו את זו 113

סעיף ב: תקיעות מעכבות זו את זו 114

סעיף א: ברכות ר"ה מעכבות זו את זו

סעיף א: ברכות של ראש השנה ויום הכפורים מעכבות זו את זו, שאם אינו יודע כולם לא יאמר מה שיודע מהם, אלא לא יאמר כלום.

משנ"ב (יב): ר"ל דבין תקיעות דמיושב למעומד שרי לכתחלה להשיח מענינם. וכ' דה"ח – דבין הברכה עד סוף תקיעות דמיושב אסור להפסיק אפילו בתפילות. לכן לא יאמר יהי רצון (הוידוי) בין התקיעות דמיושב רק יהרהר בלבד ואל יוציא בפיו או שיאמר יה"ר אחר גמר התקיעות דמיושב. כ"פ ילקוט יוסף לומר בהרהור הלב.

ג. **"אין צריך לחזור ולברך"**

מ"א (ד): ולא דמי לסח בין תפילין לתפילין דהתם שתי מצות הן ואין להפסיק בניהם, מה שאין כן הכא דכולה חדא מצווה היא וע"כ אפילו שח דברים בטלים בין תקיעות דמיושב עצמן א"צ לחזור ולברך [מידי דהוי מי שמדבר אחר שטעם מעט מברכת המוציא דא"צ לחזור ולברך דכולה חדא סעודה היא – משנ"ב].

ומ"מ מצדדים האחרונים (סדור מהר"י עמדין ומטה אפרים) – דמי ששח בתשר"ת בין שברים לתרועה אף מעניני התקיעה אף שאין צריך לחזור ולברך מ"מ לא יצא וצריך לחזור ולתקוע אותו סדר.

ד. **"צענין התקיעות"**

משנ"ב (יד): ואף דבסימן (קס"ז-ו) פסק דלכתחילה לא יפסיק כלל, הכא מיירי שצריך לשוח בעניין השופר, כגון שאומר להביא שופר או לשכך אותו במים שלא יכול לתקוע.

אבל שח בין ברכה לתקיעה מענין תפלה דצריך לחזור ולברך. ומה שכתב רמ"א דתפלה לא הוי הפסק, היינו בין תקיעה

וה"ה כ' – שאין נראה כן מהרמב"ם רק לגבי הש"צ.

ב. כ' המרדכי: ראיתי כתוב משם גדולים דאסור להשיח עד סוף התקיעות של מעומד. אמנם ראבי"ה כ' דבענין התקיעות שרי להשיח דדמי לטול ברוך. כ"כ ד"מ בשם מהר"ל.

ג. הטור: ואם עבר ושח בין תקיעות מיושב למעומד א"צ לחזור ולברך. כ"כ הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם והרוקח. לאפוקי הגמ"י בשם ר שמחה – דס"ל שחזור לברך.

ודעת הר"ן: שאין איסור לשוח מאחר שכבר התחיל במצווה, ואין גורם לברכה, שהרי יכול לדבר באמצע הסעודה או בשיבתו בסוכה. מיהו כיון שיצא מפי ראש המתיתא לאסור, ראוי להחמיר. כ"כ ה"ה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"לא ישיח"**

ט"ז (ב): דהברכה שמברך קודם התקיעות קאי גם על התקיעות דמעומד שהם עיקר המצווה, כ"כ הגר"א ומשנ"ב.

מ"א (ב) – ובשעת התקיעות פשיטא דאסור לשוח אפי' לרוק אסור. כ"כ משנ"ב.

מטה אפרים – וכ"ש דאסור להשמיע קול בפיהוק או בנחירת הגרון שמבלבל גם האחרים השומעים. כ"כ משנ"ב.

ב. **"והתפלות אינן הפסק"**

סעיף ב: יחיד אינו תוקע על סדר הברכות

סעיף ב: א. יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות, ואפילו יש לו מי שיתקע לו [ברייתא שם].
 ב. הגה: אלא תוקעים לו קודם שתפלל מוסף, ואין כריכין לתקוע לו שנית [כל בו וב"י בשם א"ח].

בציבור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "יחיד אינו מפסיק לתקוע"

ב. "תוקעים קודם שתפללו מוסף"

משנ"ב (ז): פי' אם לא שמע התקיעות דמיושב מפי הש"ץ תוקעים בשבילו קודם שיתפלל מוסף, כדי לערבב השטן שלא יקטרג עליו בשעת תפלתו (הגר"א). ואם אין לו מי שיתקע לו קודם תפלתו יכוין לשומעם אחר תפלתו.
 הרב יעקב יוסף זצ"ל: יחיד לא יתקע יותר מל' קולות משום שבות.

כ"פ הטור, רי"ו, או"ח והכל בו. אך ס' מעשה רוקח – יחיד רשאי לתקוע על סדר הברכות ולא חוששים שמא יטעה כיון דליכא דיבור אלא שמיעת קול בלבד. כ"כ הרדב"ז (יתקע לו אחר). אבל ברכ"י – פסק כהשו"ע שאינו מפסיק. כ"פ ש"פ כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל. כ"פ הלבוש – דהוי הפסק בברכות. כ"פ הגר"ז – דלא תיקנו לתקוע על הסדר אלא

סעיף ג: לא ישיח בתקיעות

סעיף ג: א. לא ישיח, לא התוקע ולא הצבור, בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד.

ב. (מיהו בענין התקיעות והתפלות אין הפסק) [מרדכי ומהרי"ל]. ג. ואם לזכרים זטלים סח אין כריך לחזור ולזכך [טור].

ד. ואין צריך לומר שלא ישיחו בין ברכה לתקיעות, אם לא בענין התקיעות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שח א"צ לחזור לברך ומיהו יש לגעור בו. ל"ש תוקע ול"ש צבור. כ"כ הרא"ש, הג' מרדכי, ה"ה בשם ריא"ג ומקצת גאונים.

א. הרי"ף בשם ראש המתיבתא: אסור להשיח בין תקיעות מיושב למעומד, ואם

"ותוקעין על הסדר"

משנ"ב (ב): ובכל תקיעות של שלשה סדרים הללו צריכין התקוע והשומעים לעמוד בשעת תקיעות (אחרונים), ולפיכך נקראין תקיעות דמעומד ובדיעבד אם ישבו יצאו (פמ"ג).

ב. "תשר"ת למלכיות פ"א"

משנ"ב (ג): כ' הטור - ומן הראוי לתקוע תשר"ת, תש"ת, תר"ת בכולן, לצאת מהספק.

אלא לפי שאין מטריחין על הצבור אין נוהגין לתקוע אלא תשר"ת לכל אחד, שהרי בדרך זה הוא עושה כל הספיקות של התרועה.

אבל ר' ישעיה ראשון - כתב כמו הטור, בכל פעם: תשר"ת תש"ת תר"ת. וכ"ד הערוך, ריא"ג, רדב"ז, של"ה, ס' המנהיג, כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

ה. "היום הרת עולם"

מ"א (א): דבתשרי נברא העולם (לבוש). אבל בתוס' כ' - דקי"ל כר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם, אלא שבתשרי עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד ניסן.

"היום הרת עולם"

טור: אין היחיד אומר הרת עולם בלחש או בחזרה.
והב"י - אבל בני ספרד נוהגים לאומרו אף בלחש.

בסוף התפילה, סה"כ מאה קולות, כנגד מאה פעיות של אם סיסרא.

• **ג. ב"י** - ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלשה פעמים, ולזכרונות תש"ת שלשה פעמים, ולשופרות תר"ת שלשה פעמים (מאמ"ר - לא הוזכר כן בב"י, ואולי ראה מנהג זה אחר שחיבר הב"י לפני שכתב השו"ע).

• **ד. ור"ת כ'** - לתקוע פ"א תשר"ת בכולן. דהשתא נפיק מכולהו ספיקא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**א. "מחזיר התפילה ותוקעים"**

• מהשו"ע משמע - אבל בלחש לא תוקעים, כ"מ מהטור. וכ"כ שו"ג בדעת מרן.

• וכנה"ג - יש נוהגים לתקוע אף בלחש, וטוב יותר שלא לתקוע.

• אבל הערוך - המחמירים תוקעים ל' קולות בלחש ול' קולות בחזרה. כ"כ המנהיג שכן המנהג, שו"ג בדעת הרשב"א, וכ"ה ע"פ האר"י ז"ל ומנהג בית אל, וכן מנהג הספרדים.

מטה אפרים: כשתוקעים בלחש -

• אומרים ג"כ היום הרת עולם בלחש.
• יחיד שהגיע לסיום מלכויות ממתין לש"צ שיתקע.
• יחיד שלא הגיע והתחיל ש"צ לתקוע, שותק ושומע התקיעות, ולא יאמר היום הרת עולם.

הלכות זזנוכה

נרות חנוכה במחנה ניידר אורשל

(סיפור מימי השואה מתוך ספרי מעגלי החיים).

נרות החנוכה מתחת לדרגש שלי (מקום השינה) כשכל החברים מסביב, השמחה היתה גדולה עד מאוד. דמעות זלגו במורד לחיינו השקועות.

אבל אבוי, החלום שלנו נגמר מהר מדי. שאגת "אכטונג" (זהירות) החזירה אותנו למציאות. הכלב – ה'אונטרשרפיהרר' לפתע הוא ריחרה בקול רם כמו הכלב האלוסי שלו, וקרא הייר סטינקטס יא וון

ימי חנוכה הלכו והתקרבו, חברי ואני החלטנו לנסות לארגן שמן להדלקת נרות חנוכה. שמן מנועים לא חסר הבעיה איך להביא כמה טיפות לצריף. לאחר מאמצים וסיכון לא קטן הצליח חברי לגנוב מעט שמן והחביאו בצריף. קמצנו ממנות האוכל ושחדנו באוכל זה את הטבח שיתן לנו גפרורים.

הגיע חנוכה, בקצה הצריף הדלקתי את

אר"ח – תר"ע

אוהלו! (מסריח כאן משמן!)

ה'אונטרשרפיהרר' פתח את החיפושים שלו בשתיקה. לא העזתי להתכופף, או לכבות את הנר בנעלי, מחשש שהאלוסי יבחין בתנועותיי ויתנפל עלי. אבל לפתע...

לפתע עצרו את הכלב שאגת סירנות וקולות של מתקפה אווירית. בתוך שניות כובו מבחוץ האורות במחנה כולו. קריאות פלייגראלרם! פלייגראלרם! הדהדו ברחבי

המחנה! כמו ברק כיביתי את אור הנר (שכבר קיימו את המצווה שהדלקה עושה מצווה) בנעלי, ומילאתי אחר החוק הנוקשה של המחנה. הכל רצו במהירות לשטחים הפתוחים, כשהם דוחקים הצידה ללא גינונים את הכלב. תהיה חקירה... תהיה חקירה, הוא צעק בתוך המולת האסירים הנמלטים אל רחבת המפקדים. אבל אני לא דאגתי.

או"ז תר"ע: דברים האסורים והמוותרים

בזנוכה, ובו ג' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: הספד ותענית בחנוכה. עשיית מלאכה.....246
 סעיף ב: ריבוי סעודות בפורים. לאכול גבינה.....248
 סעיף ג: להספיד לחכם בפניו. תענית על אביו או אמו.....250

סעיף א: הספד ותענית בחנוכה. עשיית מלאכה

סעיף א: א. בכ"ה בכסליו (מתחילין) שמונת ימי חנוכה ואסורים בהספד ותענית.

ב. אבל מותרין בעשיית מלאכה. ג. ונוהגות הנשים (לפי שנעשה נס על ידיהן – מ"א) שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, ויש מי שאומר שאין להקל להם.

❖ שורשי הלכה (המקורות) שבת (כא:): מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה

בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים (עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור – משנ"ב). לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה.

קשה: מה מהני שחתום בחותמו של כהן גדול, נהי שאם נגעו בו מבחוץ לא נטמא (דכלי חרס אינו מטמא מגבו), מכל מקום ליחוש שמא הסיטוהו ונטמא? תירצו בתוס' – צריך לומר שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי וכן משמע מדברי רש"י.

והר"ן תירץ – שאם הסיטוהו היו שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו נחתם בחותם של כהן גדול, אלא וודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו. ואפשר שגם לזה כיון רש"י.

הקשה הב"י: מדוע חוגגים שמונה ימים, הרי ליום הראשון היה שמן ולא היה בו נס?

א. י"ל שחילקו השמן כבר מתחילה לשמונה ימים, והיה נס בכל לילה דלק עד הבוקר.

ב. לאחר שנתנו בלילה הראשון שמן בבזיכים נשאר פח השם כמיקודם.

ג. א"נ בלילה ראשון נתנו כל השמן בבזיכים ובבוקר נשא שלם.

והט"ז (א) – תירץ, כיון שאין הברכה שרויה אלא על המצוי, מההכרח שנשאר לאחר לילה ראשונה מעט שמן שעליו חל הנס, נמצא נס גם בלילה הראשון נעשה הנס שנשאר מהשמן.

והאשכול – גרס 'לא היה בו כמות אפילו ליום אחד'. ונמצא שגם ביום הכאשון יהי נס.

ב"כ' הטור: קבעום בהלל והודאה – אבל מלאכה מותרים.

ג"כ' הטור: ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות.

ב"י – טעמן כדי שיהא להם היכרא שאסור להשתמש לאורן.

הטור: וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור בכל היום אין להקל להן משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם.

ובש"ג כ' שיש לבטל מנהגם ודי ביום ראשון ושמיני. וכ"ה במהרי"ל (והובא במ"א). כ"כ שע"ת (ב) בשם ח"צ – שיש למחות בידם כשנוהגים שלא לעשות כי הבטלה עבירה היא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בכ"ה בכסליו"

משנ"ב (א): בבית שני כשמלכו מלכי רשעה גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרוצות וטמאו הטהרות,

והם אמרו חשבון המולדות כך שאין ספק.

השם חנוכה

■ גמ' – שחנו מאוייבהם בכ"ה בכסלו.

■ הרד"א – חנוכה, ר"ת. ח' נרות והלכה כבית הלל. כ"כ שו"ג.

■ וכה"ח כ' – אותם ימים היו ימי חנוכה המזוכה, ועוד לפי שבטלה העבודה מחמת האויב, כשחזרו קראום ימי חנוכה.

"ואסורים בהספד ותענית"

שו"ע (או"ח תרפו – א): בחנוכה ופורים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם.

"ונוהגות הנשים"

משנ"ב (ג): ויש מקומות שגם האנשים מחמירים בזה (א"ר בשם מהרי"ל).⁹¹

"בעוד שהנרות דולקות"

משנ"ב (ד): דולקות – בביתו כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה, והוא כחצי שעה (הגר"א בשם הגהות חדשות והוא השלטי גבורים שם, ולאפוקי ממה שהביא המגן אברהם בשם המעגלי צדק).

ט"ז (ב) – אבל האנשים וודאי אין שייכים במנהג בזה.

וצר להם לישראל מאוד מפניהם ולחצום לחץ גדול. עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן בית שני (רמב"ם).

ולכן התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו הימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. והוא מצווה מד"ס כקריאת המגילה, וימים אלו הן הנקראים חנוכה ר"ל חנו כ"ה שביום כ"ה חנו מאוייביהם. ומפני שהן ימי שמחה והלל לכך אסור בהן ההספד והתענית.

וכ' המ"א – ונוהגין העניים לסבב בחנוכה על הפתחים ויש טעם לזה.

עטרת זקנים (א): הקשה אבודרהם בשם בעל העתים, למה אין אנו עושים ט' ימי חנוכה כמו שאנו עושים בחג הסוכות ט' ימים תשיעי ספק שמיני?

ותירץ – מפני שחג הסוכות מן התורה, והחמירו רז"ל על ספקו, אבל חנוכה שהיא מדבריהם, הם אמרו לעשות ח' ימי חנוכה,

סעיף ב: ריבוי סעודות בפורים. לאכול גבינה

סעיף ב: א. ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום

למשתה ושמחה [הר"ם מרוטנבורג].

⁹¹ אבל בבישול ואפיה וצרכי אוכל נפש מותרות.

⁹¹ ילקוט יוסף: דווקא תפירה וסריגה אסור,

אר"ח – תר"ע

ב. הגה: וי"א שיש קל"ת מל"וה ברצוי הסעודות, מקום דצלותן הימים היה חנוכה המזבח
[מהר"א מפרא"ג].

ג. ונוהגין לומר זמירות ושבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוא סעודת מל"וה [מנהגים].
[וכ"ש אם אומרים שם דר"ת שרי].

ד. וי"א שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב
[כל בו ור"ן].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הר"מ מרוטנבורג: שריבוי
הסעודות שמרבים בהם הן סעודות הרשות.
כ"כ המרדכי בשם הר"ם.

ד. ד"מ (א) בשם הר"ן: גזרו היוונים על
כל הבתולות שיבעלו להגמון תחלה, וע"י
אשה אירע הנס [דאמרינן במדרש], דבתו
של יוחנן כהן גדול האכילה לראש האויבים
גבינה לשכרותו וחתכה ראשו וברחו כולם,
על כן נוהגין לאכול גבינה בחנוכה. כ"כ
הכל בו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

מדוע לא קבעו סעודות כמו
פורים?

א. הט"ז (ג) – הנס בחנוכה היה רק בנרות
לאפוקי פורים.

א. לבוש – בחנוכה הגזרה הייתה על
הנפשות ולכן תיקנו הלל והודאה, ובפורים
היתה הגזרה על הגופות, לכן תיקנו
סעודות. כ"כ משנ"ב.

א. מאמ"ר – בפורים נעשה הנס ע"י משתה
וסעודה שעשתה אסתר, ואילו בחנוכה היה
הנס בנרות בלבד.

ב. וי"א שיש קל"ת מל"וה

מ"א (ג): וכ"מ בד"מ משום דאמרינן
במגילת תענית ובמדרש בהעלותך שקבעו
למשתה ושמחה, שנגמרה מלאכת המשכן
בזמן הזה. וכ"פ יש"ש והב"ח. כ"כ הט"ז
בשם רש"ל ומרדכי הארוך.

כ"כ משנ"ב (ז) – דמלאכת המשכן נגמרה
בכ"ה בכסליו אלא שהמתין הקדוש ברוך
הוא בהקמתו עד ניסן שנולד בו יצחק,
ואמר הקדוש ברוך הוא עלי לשלם לכסליו,
ושילם לו חנוכה בית חשמונאי. וגם שם
בימי אנטיוכוס טמאו ההיכל ועשו חנוכה
הבית בשמנה ימים אלו.⁹²

ג. "זמירות"

מ"א (ד): וה"ה בנישואי בת תלמיד חכם
לעם הארץ אם אומרים שירות הוא סעודת
מצווה (מרדכי). כ"כ משנ"ב.

ועוד שאם הזמינו לסעודה אין חייב ללכת אם
אינו סעדת מצווה. ועוד נפק"מ אם ת"ח רשאי
ללכת לסעודה שאינה של מצווה.

⁹². הרב יעקב יוסף זצ"ל: ריבוי הסעודות –
נפק"מ שאם לא אמר על הנסים אינו חוזר.

אר"ח – תר"ע

כתב הב"י (בסימן ת"כ) – דלדברי הכל מברין את האבל בחנוכה.

ד. **האכילה יהודית**"

משנ"ב (י): יהודית – היא היתה בתו של יוחנן כ"ג, והיתה גזירה שכל ארוסה תבעל לטפסר תחלה, והאכילה לראש הצוררים גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם.

ביה"ל: כ' בתשובת מהרש"ל – שראוי לשלב עם הזמירות גם דברי תורה. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

יש אנשים שתחת זמירות ותשבחות הם מרבים בשחוק הקרטין והרבה הרעישו ע"ז והשומר נפשו ירחק מזה.

עולת שבת (א*): הוי סעודת מצווה – פ' ואז מותר לתלמיד חכם ליהנות ממנה.

סעיף ג': להספיד לחכם בפניו. תענית על אביו או אמו

סעיף ג': א. אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו [מ"ק כז:].

ב. הגה: ואין מתענין יום שמת בו אב או אם. ותענית חלוס בחנוכה ע"ל סימן תקס"ח סעיף ה'. ולענין כדוק הדיון, ע"ל בהלכות ר"ח סי' ת"כ בהגה, וע"ל סימן תרפ"ג.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"אין מספידים בחנוכה"**

הרב יעקב יוסף זצ"ל: דווקא להספיד שמזכיר מעשי הנפטר שמביא לבכי. אבל אם מזכיר מידה של הנפטר ומביא דר"ת על זה מותר.

"אלא לחכם בפניו"

הרב יעקב יוסף זצ"ל: ישנה מחלוקת אם יש דין ת"ח בזמנינו:

• דעת מרן – שגם בימנו יש דין ת"ח.

• דעת הרמ"א – אין דין ת"ח בזמנינו.

מהו הגדרת ת"ח? יר"ש, בקי בש"ס בסוגיות של הלכה, יודע ללמוד דבר מתוך

דבר.

ב.

"ואין מתענין"

משנ"ב (יא): ואם עבר והתענה יום שמת בו אביו ואמו או ת"ח צריך למיתב תענית לתעניתיה אחר חנוכה.

ילקוט יוסף – ואין מתענים על או"א, אלא מקדים הצום לפני חנוכה.

וכן ביום ז' או ל' דאבילות שנוהגים לעלות לקבר, אין לעשות כן בחנוכה אלא יקדימו.⁹³

"ולענין ז"ה... סימן ת"כ בהגה"

ט"ז (ה): ששם כ' הרמ"א – שאין אומרים

וקורעים על הקרובים, וכן מבקרים ומנחמים את האבל בחנוכה.

⁹³ ילקוט יוסף: מי שנפטר לו מת בימי החנוכה, נוהג בימים אלה כל דיני אבלות,

צ"ה בכל יום שאין אומרים בו תחנון. וכ' בלבוש – די"א שלחכם בפניו אומרים גם צ"ה כיון שמשפידין עליו. וסיים הלבוש אין נ"ל שהרי צ"ה כמו תחינה וא"א תחינה בחנוכה, אלא דורשין עליו אם בר הכי. הוסיף הט"ז – ואני שמעתי שביום שנפטר רמ"א בק"ק קראקא היה ל"ג בעומר, והיה ויכוח אם י"ל צ"ה, והעידו על רמ"א שהוא ציוה לומר צ"ה על חכם בפניו ביום שאין אומרים תחנון, ומיד אמרו כל הקהל צדוק הדין בעת ההוא.

משנ"ב (יב): אבל לפניהם ולאחריהם נראה דאין להחמיר לעניין צדוק הדין. ולעניין הספד גופא הרבה מקילין. ואף אם נרצה להחמיר כאיזה פוסקים דמחמירים בהספד לפניהם וממילא גם צדוק הדין אין לומר, עכ"פ לאחריהם בוודאי אין להחמיר

ויוכל לומר צדוק הדין, וכ"כ הפמ"ג. אבלות לכו"ע נוהג בחנוכה, אף בדברים שבפרסיה ואומר קדיש. אונן פטור מנר חנוכה. וכתב בא"ר שימנה שליח או שאשתו תדליק (כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל). ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית ידליק הנרות לפרסומי ניסא ובלא ברכה (פמ"ג).

חרש שאינו שומע והוא מדבר חייב בנר חנוכה שהוא כפקח לכל דבריו (שם).

כה"ח: יום שמועה קרובה דינא כפניו.

ברכ"י: יש מקומות שאין אומרים קדיש על אב או אם בחנוכה או בפורים. והווי מנהג גרוע.

בן א"ח – אין לעלות לבית הקברות ביום האזכרה בחנוכה, מ"מ על קברות הצדיקים מותר.

או"ז תרע"א: סדר הדלקת נר חנוכה ומקום

הנזותו, ובו ח' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: מוכר כסותו ומדליק נרות חנוכה.....252.
 סעיף ב: כמה נרות מדליק בכל לילה.....252.
 סעיף ג: נר שיש לו שתי פיות.....254.
 סעיף ד: כפה כלי על נר של כמה פיות. אופן הנחת הנרות.....255.
 סעיף ה: היכן מניח נר חנוכה.....257.
 סעיף ו: להניח למעלה או למטה.....258.
 סעיף ז: להניח בטפח הסמוך לפתח. הדין כשמדליקים בפנים.....260.

סעיף 21: הדלקת נרות בבית הכנסת. 261.....
 סעיף 22: חצר שיש לה שני פתחים. הדין בזמן הזה שמדליקים בפנים.... 265

סעיף א: מוכר כסותו ומדליק נרות חנוכה

סעיף א: צריך לזוהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק (משום פרסומי ניסא – משנ"ב).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ' הטור: ויען כי אירע הנס בנרות תיקנו להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס (פשוט בשבת כא:).

עוד בשבת (כג.): הרגיל בנר חנוכה ונר שבת הויין ליה בנים תלמידי חכמים. ופרש"י – משום דכתיב (משלי ו כג) כי נר מצווה ותורה אור על ידי נר מצווה דשבת ודחנוכה בא אור התורה.

פסחים (צט:): אפילו עני שבישראל אל יפחתו לו מארבע כוסות של יין וטעמא

משום פרסומי ניסא.⁹⁴

מכאן פסק הרמב"ם – אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שואל על הפתחים"

באה"ט (א): אבל אינו חייב להשכיר עצמו כמו בד' כוסות.

אבל משנ"ב (ג) כ' – או משכיר עצמו, אבל אינו מחוייב בכל זה רק בשביל נר אחד בכל לילה.

סעיף ב: כמה נרות מדליק בכל לילה

סעיף ב: *כמה נרות מדליק, בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר.

ב. הגה: וי"א לכל אחד מצני הצית ידליק (לבד מאשתו דהיא כגופו – משנ"ב). [הרמב"ם], וכן המנהג פשוט.

⁹⁴ פסקי תשובות: במקום שאין יהודים:

להורות ובמועדים וזמנים).
 וי"א – שגם פירסום הנס בין הגוים מצוה היא (שו"ת התעוררות תשובה).

בשו"ת מנח"י – אין חייב להניח בחוץ שיראו, שאין פרסומי ניסא אצל הגוים (כ"כ שו"ת

א"ח – תרע"א

ג. ויזכרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (דבאופן זה גם התוספות מודו שיכולין להדליק יותר – ד"מ), [מהר"א מפראג].

(אמנם הרב יעקב יוסף זצ"ל כ' – שאף הרמב"ם חזר בו בסוף ימיו, שלא נהגו להדליק לכ"א מבני הבית).

ג. ד"מ (א): כתב מהר"א מפראג דלדין שמדליקין בפנים ויודעין בבית כמה בני אדם בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית ואף לדעת התוס' מנהגינו נכון.

ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יוכל להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח, וניכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא היכרא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכולי עלמא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מכאן ואילך"

משנ"ב (ד): ה"ד למי שידו משגת, ואם אין ידו משגת סגי נר אחד בכל לילה לו ולביתו יצא.

"מוסיף והולך"

מ"א (א): נ"ל דמי שאין לו שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור, והמותר יחלק לכולם שאם יעשה לכלם בשווה לא יצא י"ח שהרי לא ידלק אפי' א' כשיעור. ואם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין לו כלל מוטב שידליק בכל לילה נר א' ויתן גם לחבירו דהא מדינא א"צ אלא נר א'. כ"כ משנ"ב.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (כא:): תנו רבנן – מצוות נר חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. טעמייהו דבית שמאי כנגד פרי החג אי נמי כנגד ימים הנכנסים, וטעמייהו דבית הלל כנגד ימים היוצאים אי נמי משום מעלין בקודש ולא מורידין.

והמהדרין מן המהדרין

נחלקו הראשונים: על חוזר 'מהדרין מן המהדרין'. האם על מצוות 'איש וביתו' או 'נר לכל אדם':

ב. הרמב"ם כ' – היינו גם עולה וגם נר לכ"א. דהיינו אם היו אנשי הבית עשרה בליל ראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים וכו'. כ"פ הרמ"א.

א. ומהתוס' – מיירי רק בנר איש וביתו, אלא שבכל לילה עולה. שאם יעשה נר לכל אחד אפילו יוסיף ליכא היכרא שיש לומר שכך יש בני אדם בבית. כ"פ שו"ע. ב"י – והמנהג כהתוס'. כ' הט"ז (א): יש כאן חידוש במנהג, שהספרדים נוהגין כתוס' והאשכנזים כרמב"ם וזה לא מצינו בשאר מקומות.

"יהיו שמונה"

משנ"ב (ז): ואם השמן הוא ביוקר מוטב להדליק בנרות שעה ולהיות מוסיף והולך כמו שכתוב בפנים ממה שידליק בשמן זית נר א' בכל לילה לבד (ח"א, כ"כ בתשובת בנין עולם, אלא שדעתו דבליה הראשונה יראה על כל פנים להדליק בשמן זית אף על גב דלאחר כך לא יוכל לקיים להיות כמהדרין מן המהדרין בשאר לילות).

"לא ידליקו יותר"

משנ"ב (ח): דהכל נגררים אצל בעה"ב. אפילו בניו הגדולים ומשרתיו כיון שהם סמוכים על שולחנו בקביעות הם בכלל בני ביתו (פמ"ג).⁹⁷

באה"ט (ב) – נ"ל דאם יש לו כדי להדליק בכל לילה נר אחד דאין צריך לחזור על הפתחים או למכור כסותו מאחר דיוצא י"ח מן הדין.⁹⁵

שע"ת (ב): כ' ברכ"י – מי שלא היה לו שמן רק לנר אחד ובירך עליו, ותיכף נזדמן לו שמן לנרות ההידור, דלא יברך פעם אחרת על נרות הנוספים (מהר"מ מזרחי ומהר"א נחום).

אם ב' וג' בעלי בתים דרים בבית א', וכ"א אוכל עם ב"ב בפ"ע – א"צ להדליק כ"א בפ"ע רק להשתתף יחד בפריטי.

אשכנזי בבית ספרדי, יעשה כ"א מנהגו.⁹⁶

סעיף ג': נר שיש לו שתי פיות**סעיף ג': נר שיש לו שתי פיות עולה לו בשביל שנים.**

✓ **ב"י**: כיון שלא קי"ל שצריך לכ"א מבני הבית, לכן כתב הטור שעולה לשני נרות. כ"כ מ"א (ב) – ונ"ל דלדידן דמוסיפין בכל לילה לא ידליקו ב' אנשים בנר א' דאז לא יהי' היכר כמה נרות מדליקין כמ"ש

של אותו לילה, שהרי אין ניכר באיזה לילה נמצא (שו"ת אהל משה, שו"ת משנה) - אמנם שאר הפוסקים – ס"ל שיצא י"ח (הג' חכמת שלמה, בשו"ת האלף לך שלמה, שו"ת קנין תורה, ילקוט יוסף ועוד).

⁹⁷ ילקוט יוסף: טוב לחנך את בניו הקטנים שהגיעו לחינוך בהדלקת נרות ההידור. ואם לא הגיעו לחינוך, יתן להם להדליק רק את השמש ולא נרות ההידור.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שם (כג:): נר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם.

ופרש"י: עולה לשני בני אדם – למהדרין העושים נר לכל אחד ואחד.

⁹⁵ ילקוט יוסף: מי שאין לו שמן אלא רק כדי הדלקת נר לילה אחת (שהוא שיעור חצי שעה), אין לו לחלק את השמן שבידו לשמונה חלקים, כדי שידליק מעט בכל לילה לפרסם הנס, אלא ידליק כשיעור בלילה הראשון, ובשר לילות פטור שאונס הוא.

⁹⁶ פסקי תשובות: מי שהדליק יותר ממספר נרות של אותו לילה, נחלקו הפוסקים: - י"א – שלא יצא י"ח ויחזור וידליק כמספר

או"ח – תרע"א

בהג"ה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שתי פיות"

משנ"ב (יא): היינו שהפתילות מבפנים מונחים בנר זה אצל זה רק ראשי הפתילות כשבולטין לחוץ נחלקין לשתי מקומות (רש"י). וקמ"ל דאע"פ שמבפנים אינן מובדלין הפתילות כלל זה מזה, מ"מ כיון שבמקום הנחתן בפה מינכר שהם שתיים נחשבות כשתיים (ב"ח).

"עולה לו בשביל שנים"

משנ"ב (יב): כ' פמ"ג – דמשמע מלשון

זה דאפילו למהדרין העושין נר לכל אחד ג"כ יועיל זה לשני בני אדם.

דעת המ"א דלפי מ"ש הרמ"א שצריך כ"א להדליק נרותיו במקום מיוחד, לא ידליקו שני אנשים בנר אחד ואפילו בלילה הראשונה יש לזהר בזה.

וכ' ח"א – ואפשר דווקא נר אחד שיש לו רק שני פיות, אבל במנורות שלנו שיש להן ח' פיות מותר להדליק שני בני אדם זה בקצה זה וזה בקצה זה, שהרי רואין שהדליקו שנים דאל"כ היה מדליק כסדר. וכן נוהגין העולם.

סעיף ד: כפה כלי על נר של כמה פיות. אופן הנחת הנרות

סעיף ד: א. אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד. לא כפה עליה

כלי, אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה (שמתחברות כל הלהב יחד – משנ"ב).

ב. הגה: ולכן יש לזהר להעמיד הנרות צקורה צקווה (ולא א' נכנס וא' יוצא, כדאי שלא יבוא לעשות בעיגול – ד"מ ומהרי"ל), ולא צעגול דהוי כמדורה [הג"מ בשם סמ"ק].

ג. ומותר להדליק צפמוטות שקורין לאמפ"א, מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו [תרומת הדשם].

ד. ויזהרו כשעושים נרות, אפי' צעווה, שאין לדבוקן ביחד ולהדליקן, דהוי כמדורה [פסקי מהר"י]. אפי' צנרות של צבת וי"ט יזהרו שלא לעשות כן, [א"ז].

פרש"י: עשאה כמדורה – שהאש מתחברת לאמצעיתה, ואינו דומה לנר.

כ' הרא"ש: מסתברא שלא הרחיקם זה מזה עד כאצבע, אבל אם הרחיקם זה מזה עד כאצבע (2 ס"מ) שאינו נעשה כמדורה יצא. כ"כ הר"ן בשם בעל העיטור, ושבלי הלקט בשם בעל הדברות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (כג:): אמר רבא – מילא קערה שמן והקיפה פתילות, כפה עליה כלי, עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה כלי, עשאה כמין מדורה, ואפילו לאחד נמי אינה עולה.

א"ח – תרע"ו

שהחינו עליו בליל ראשון:
 • והב"ח פסק – שצריך לברך בליל שני
 שהחינו, דאשתו אינה פוטרת גופו אלא
 ביתו. כ"פ ילקוט יוסף.
 • ול"נ פשוט – שא"צ לברך שהחינו
 שאשתו פטרה אותו. וכ"מ ממהרי"ל וכ"כ
 הע"ש ומשנ"ב.

הר"ן להקל וכפסק השולחן ערוך). כ"פ הרב
 יעקב יוסף זצ"ל.¹³⁷

"אינו חוזר לברך שהחינו"

משנ"ב (ז): משום דהלא בירך מאתמול
 כשראה הנרות.
 מ"א (ב): אם אשתו הדליקה ובירכה

סעיף ד: מתי אומר 'הנרות הללו'

**סעיף ד: אחר שהדליק, אומר: 'הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל
 הניסים ועל הנפלאות וכו' [הטור וכן מנהג הרמ"מ והרא"ש].**

הנרות של חנוכה מלבד אלו ב' תיבות
 'הנרות הללו' כלומר הנרות הללו הם ל"ו.
 כ"כ משנ"ב (ח) – ובשני תיבות הנרת הללו
 יש ח' אותיות רמז לח' ימי חנוכה. ויאמר
 הנרות הללו קודש, ולא יאמר קודש הם,
 דאם כן יהיה ל"ז תיבות (אליה רבה).
 הרב יעקב יוסף זצ"ל: ויאמר על הניסים בלא
 וי"ו, כ"ד הרמב"ם והאריו"ל.
 כה"ח: הנוסח המלא – הַנְרוֹת הַלְלוּ אֲנַחְנוּ
 מְדַלְקִין עַל הַנְּסִים וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת. וְעַל

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אחר שהדליק יאמר הנרות"

הט"ז (ה): רש"ל כ' אחר הדלקת נר
 הראשון שהוא עיקר יאמר הנרות הללו כו'
 ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הנרות כו'.
 כ"פ ילקוט יוסף.
 ומ"מ מי שנוהג לומר הנרות הללו לאחר
 שהדליק הכל נמי שפיר דמי (פמ"ג).
 ובנוסח "הנרות הללו" יש ל"ו תיבת, נגד

כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.
 אמנם רבים חולקים – וסוברים שאף לאחר
 שדולקים חצי שעה אפשר לברך על הראיה
 (גליוני הש"ס, שו"ת קנין תורה, שו"ת שרגא
 המאיר).
 לברך על ראית נרות חנוכה של בית הכנסת:
 י"א (שו"ת התעוררות תשובה, שו"ת מנח"א) –
 שאפשר לברך עליהם דמ"מ מתפרסם הנס.
 וי"א (בשו"ת אג"מ) – שאין לברך עליהם
 שאין זה מצווה אלא מנהג.

¹³⁷. פסקי תשובות: והטעם שמברכים על
 הראיה, כיון שעיקר מצות נרות חנוכה הוא
 כדי לפרסם הנס, ולפיכך הרואה את פרסום
 הנס נעשה כאילו יש לו חלק במצוות הדלקה
 זו ולפיכך מברך שעשה ניסים ושהחינו (שד"ח
 מערכת חנוכה סי' ט' אות ג' בשם מוהר"ש
 הכהן זצ"ל מוילנא).
 לפיכך: הרואה נרות חנוכה לאחר שכבר דלקו
 חצי שעה:
 י"א – שלא מברך רק תוך חצי שעה (שד"ח).

א"ח – תרע"ו

וישועותיך
ואח"כ יאמר: מזמור שיר תנפת הבית לדוד:
אַרְוֹמְמָךְ וכו'. ואח"כ יאמר: למנצח מזמור
לדוד.

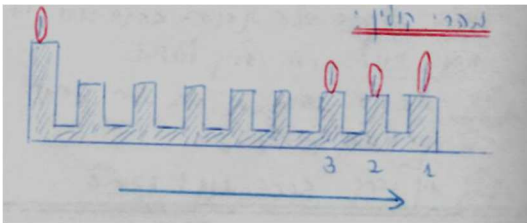
הנפלאות. שעשית לאבותינו. על ידי
כהניך הקדושים. וכל שמונת ימי תנפת
הנרות הללו קדש. ואין לנו רשות
להשתמש בהם. אלא לראותם בלבד כדי
להודות לשמך על נסיה ונפלאותיך

סעיף ה: כיוון הדלקת נרות חנוכה

סעיף ה: יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני, ובליל ב' כשיוסיף נר
אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף, שהוא יותר שמאלי, כדי להפנות לימין. וכן בליל
ג' כשיוסיף עוד אחר סמוך לשני נרות הראשונות, יתחיל בנוסף ובו יתחיל הברכה,
ואח"כ יפנה לצד ימין, וכן בכל לילה. נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על
הנס, שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. שיטת מהר"י קולון.

בכל לילה מתחיל להדליק את הנר הנוסף
(3) וגם פונה ימינה.

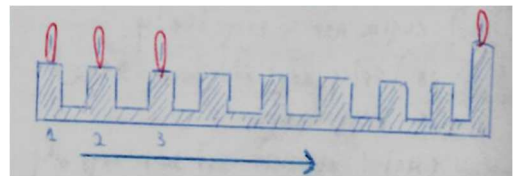
❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"יתחיל להדליק" 138.

כיון ההדלקה מימין לשמאל:

(א). שיטת הרד"א בשם ר' יונה.

בכל לילה מתחיל מהנר השמאלי ביותר
(שהדליק בליל א) (1), ופונה ימינה לנר
הנוסף.

138. פסקי תשובות: סדר ההדלקה

הקדמה: צריך לדעת שני נקודות. (א). בזמניהם
היו מדליקים בפתח הבית בפנים בצד חלל
הבית ולא היו עומדים מחוץ לדלת בצד החצר.
(ב). המנורה לא מונחת אורכה באורך הדלת
אלא מונחת בצד הפתח, אורך המנורה לצד

רוחב הפתח (מאונכת לפתח כלפי הבית).
וישנם ג' שיטות,

(א). שיטת השו"ע והרמ"א שמדליק ביום
הראשון בנר הימיני שבמנורה, ואף שאינו הנר
הסמוך למשקוף הפתח אלא היותר רחוק
מהפתח, ובשאר הלילות מוסיף היותר שמאלי,
וממנו מתחיל להדליק, והולך משמאל לימין,

א"ח – תרע"ו

שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין וגם שהוא מורה על תוספות הנס, ואף שע"ז נדחה מה שאמרו דלכתחילה מצווה להתחיל בטפח הסמוך לפתח.

שע"ת (ה): כ' הלק"ט – אם הדליק הראשון ולא בירך כ"ז שעוסק בהידור מצווה יש לו לברך.

דהיינו כ"ז שהוא עוסק בהדלקת שאר הנרות שהם הידור המצווה שפיר מברך, אבל לא מיירי אחר שהשלים הדלקת כל הנרות דאז לא יברך אף שעדיין עוסק בהם. אלא אם כן שעוסק בתיקון הפתילות שידוע שאי אפשר להיות דולקת בלא תיקון זה.

משנ"ב (ט): ואין חילוק בין שמניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף (ב"י).

וי"א (רש"ל, שחולק על המחבר) דאם מונח בימין הפתח אזי צריך להתחיל תמיד בנר הימני שהוא סמוך לפתח והולך מימין לשמאל, ואם מניח הנרות בשמאל הפתח צריך להדליק ג"כ תמיד תחילה הנר הסמוך להפתח והולך ומדליק משמאל לימין.

ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (ח"א, כי בפרי חדש ות' חתם סופר הסכימו למחבר, אין בנו כח להכריע).

ביאר ביה"ל שיטת השו"ע: לדעת המחבר יש מעלה יותר אם נתחיל להדליק בנר הנוסף שע"ז נוכל לקיים כל פינות

או"ז תרע"ז: דין אכסנאי בזנוכה, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: דין אכסנאי בהדלקת נ"ח..... 297

ג). שיטת הרש"ל והגר"א – שצריך בכל לילה להתחיל ההדלקה באותו נר שהדליק בו בלילה הראשון שהוא העיקרית ולא בנר שהוסיף, ויתחיל בלילה ראשון בנר הסמוך לפתח (כפי הט"ז), ובשאר הלילות ידליק בראשונה הנר הסמוך לפתח וילך משמאל לימין (כפי השו"ע בפירושו כל פינות וכו'). ומנהג העולם למעשה כפי שיטת השו"ע והרמ"א שכן נהג רבינו האר"י. כ"פ רוה"פ.

כי זה הפירוש כל פינות שאתה פונה פנה לימין.

ב). שיטת הט"ז והפמ"ג שמפרשים 'כל פינות שאתה פונה פנה לימין' הכוונה שמתחיל תמיד בצד ימין, ואף על פי שאח"כ הולך לצד שמאל, וכפי שאנו כותבים כתב עברי, ולפי"ז יש לו להדליק בלילה הראשון הנר הסמוך למשקוף הפתח אף שהוא בצד שמאלו, כי באופן זה בשאר הלילות יתחיל להדליק בנר הימני וילך מימין לשמאל.

- סעיף ב: קטן שהגיע לחינוך..... 301
 סעיף ג: אם נמצא במקום שאין ישראל..... 302
 סעיף ד: הנותר מהשמן ביום השמיני..... 303

סעיף א: דין אכסנאי בהדלקת נ"ח

סעיף א ח' 1: א. אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ב. ואם יש לו פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו. ג. אף על פי שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית, והוא הדין לבן האוכל אצל אביו...

ולא היה דר יהודי באותה עיר ומדליקין בבית הגוי.

ג. כ' הרא"ש בת': בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינה, צריך להדליק שם. כיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק, שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר.

ואפילו לדידן שאנו מדליקין בפנים ומסתמא בני חצר יודעין שאוכל במקום אחר, אפ"ה שייך חשד כי השכנים עוברים ושבים לפני פתח הבית ורואים שאינו מדליק.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
"פתח פתוח"

מ"א (ב): אפי' הוא פתוח לרוח שפתח בעל הבית פתוח.
 וכ' מחה"ש – ואף שהבעה"ב מדליק נר

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. שבת (כג.): אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר חנוכה.

אמר רבי זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא. בתר דנסיבי איתתא אמינא: השתא וודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי.

ב. עוד שם: אמר רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים – צריכה שתי נרות ואף שמדליקין בביתו ולא מהני במה שישתתף עם בע"ה – טור).

ב"י – לכן גם אכסנאי אם יש צד פתח לעצמן צריך להדליק בפתחו, משום חשדא. והא דאמרינן דאם מדליקין עליו בביתו אינו צריך, כתב המרדכי דמכל מקום צריך לראות כדאמרינן בסמוך הרואה יומא קמא מברך שתים מכאן ואילך אחת. וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם שהיו הולכין ליריד

משנ"ב (א): ה"ה הבחורים שלומדים שלא בביתם צריכין להשתתף עכ"פ (מ"א בשם רש"ל), ודווקא בבחור שאוכל בפ"ע אבל אם סמוך על שולחן בעה"ב הוא בכלל ב"ב (מ"א ודרך חיים. ופר"ח – חולק, בכל גווני צריך להשתתף), וה"ה משרתיו כיון שהם סמוכין על שולחנו בקביעות מדינא א"צ להדליק (פמ"ג), אלא אם כן רוצה להיות מן המהדרין.¹³⁹

ואם אוכל על שולחן בעה"ב (לא בקביעות) לא אמרינן דכבני ביתו דמי וצריך להדליק (פמ"ג). ומדינא די בנר אחד, וצריך האכסנאי לשמוע הברכות מבעה"ב (אחרונים).

כה"ח בשם גן המלך: אכסנאי שסומך על שולחן בעה"ב לגמרי, אף א"צ להשתתף

חנוכה מ"מ חיישינן שכשידעו שפה התאכסן אורח אחד יאמרו שלא הדליק נר חנוכה.

כה"ח: מה הדין אם מדליקים עליו בביתו:

- ר' ירוחם וכ"כ כה"ח בדעת מרן – כשמדליקים עליו, א"צ הדליק.

- טור והרמב"ם כ"כ לבוש בדעת השו"ע – אף שמדליקים עליו צריך להדליק ולברך. להלכה: קי"ל סבל.

ילקוט יוסף: כל מי שהדליקו עליו בביתו, אפילו אינו נוכח בשעת ההדלקה והברכות, יוצא ידי חובתו. וטוב שיהדר לברך על נרות חנוכה שבבית הכנסת.

"אכסנאי"

א.

כ"פ הרב עטיה זצ"ל (ראש ישיבת פורת יוסף), והביא ראייה: אמה עבריה מציאתה לאביה, אף שבתקופה זו אינה סומכת על שולחן אביה (מפני איבה של אביה). לכן גם חייל או בחור ישיבה שלא נמצאים בבית, עדיין נקרא סמוך על שולחן אביו.

ילקוט יוסף: בחור ישיבה בארץ ישראל שהוריו בארצות הברית, שבעת צאת הכוכבים בארץ ישראל עוד לא הדליקו הוריו נר חנוכה, מעיקר הדין יוצא ידי חובה בהדלקת נרות חנוכה שמדליקין בישיבה, אך אם ירצה להדליק נר חנוכה בעצמו, רשאי לברך "להדליק נר חנוכה".

וכן חיילים א"צ להדליק בצבא יוצאים י"ח ע"י הדלקת הוריהם או נשותיהם.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: אסור לכוון שלא לצאת בהדלקת אביו כדי שיוכל לברך לעצמו.

¹³⁹ **ילקוט יוסף**: בחורי ישיבה של זמננו הלנים בחדרי הפנימיה של הישיבה, אינם צריכים להשתתף בפרוטות, וכן אינם צריכים להדליק נר חנוכה בפני עצמם, אפילו אם יש להם חדרים בפני עצמם. וזאת מכמה סיבות:

(א). שסומכים על שולחן הוריהם.
(ב). שיוצאים י"ח בהדלקת ראש הישיבה דחשיבי כסמוכים על שולחנו, מאחר שכל מחסורם עליו.

ואפי' אם יש להם פתח בפני עצמם פטורים. שרק אכסנאי שמשלם לבעה"ב כל הוצאות אכילה ושתיה חייב להדליק, אבל אם האכסנאי סמוך לגמרי על שולחן בעה"ב א"צ להדליק.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: חיל שנמצא בצבא או בחור ישיבה, אף שנמצא שם תקופה ארוכה, ולא סומך על אביו, מ"מ יוצא י"ח הדלקת נרות של אביו, שהרי לבסוף יחזור לאביו.

לביתו:

■ גדול אחד כ' – דרשאי לעשות כן (אף דאמרינן בגמ' כיון דנסיבנ' אמינא השתא וודאי ל"צ היינו דלא מחויב אבל אי בעי מצי להדליק), ולא הוי ברכה לבטלה דהוה בכלל המהדרין.

■ וגדול אחד כ' – שהואיל ולא צריך פטור, נקרא הדיוט אם יעשה, וכ"ש דהוי ברכה לבטלה.

ומסיק בתרומת הדשן דשפיר נקרא בכלל המהדרין ויכול להדליק ולברך. דכי היכי שיש הידור בנר לכל א' בבית א' ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות.

וכ' הב"י – ול"נ דאין לסמוך ע"ז לברך ברכה שאינה צריכה.

והרש"ל כ': כשאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו שמדלקת עליו בבית נראה דלאו כל כמיניה ואינו יכול לברך.

"לתת פרוטה"

משנ"ב (ג): היינו שא"צ האכסנאי ליתן כל חצי הוצאות הנרות רק בפרוטה סגי דע"ז מקנה לו חלק בשמן (ח"א וכ"ה באירי).

ואדם שיוצא מע"ש לאכול במקום אחר ואח"כ חוזר לביתו, כיון שיש מחלוקת (הט"ז ורש"ל) מה עיקר, מקום אכילה או מקום שינה, ידליק בביתו לפני שיוצא אבל בלא ברכה.

¹⁴¹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: בעל שיצא למילואים, ואשתו הלכה לבית אביה ונפטרה מנ"ח מאביה. בעלה לא יצא י"ח וחייב להדליק לעצמו.

בפריטי, ה"ד – שאוכל אצלו בחינם, או משלם סכום קבוע, אבל אם משלם על כל דבר צריך להשתתף בפרוטה.¹⁴⁰

"שאיין מדליקין עליו בביתו"

משנ"ב (ב): מדינא כשאשתו מדלקת נר חנוכה בביתו הוא יוצא י"ח בהדלקתה אף שהוא במקום רחוק מביתו וא"צ שוב להשתתף אפילו בפריטי.¹⁴¹

וכ' הט"ז בשם רש"ל – דדווקא כשאינו יודע בבירור שאשתו מדלקת עליו אבל אם אינו יודע יש לו להדליק וגם לברך (ובתרומת הדשן משמע – שאף שאינו יודע זה בברור, רק שהוא יודע באשתו שיודעת דין זה שהאשה צריכה להדליק בתוך ביתה א"צ להדליק).

ומטעם זה מי שלא ידע שהדליקו עליו ובא באותו לילה לביתו ומצא שהדליקו עליו, צריך להדליק. דכיון שלא ידע מתחלה מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו וממילא חל עליו תקנת חכמים. ודעת המ"א שלא יברך.

"צריך לתת פרוטה לבעל הבית"

ט"ז (א): כ' בתרומת הדשן – אכסנאי שהוא נשוי שרוצה להדליק בברכה חוץ

¹⁴⁰ הרב יעקב יוסף זצ"ל: אדם הנוסע לשבת, בליל שבת סמוך על בעה"ב, אבל במ"ש שחוזר ידליק בביתו. ואם חוזר מאוחר יבקש משכנו להדליק לו בזמנו. והשלחה מברך רק להדליק נ"ח שהיא ברכת המצוות ולא על הנסים ושהחיינו שהם ברכות השבת. ולמחרתו שחוזר לביתו יכול לברך שהחיינו.

דכיון שהמנהג כהיום שכל אחד מדליק בבית בפ"ע. וסיים המ"א – ודווקא כשאוכל בחדר בפ"ע (אבל אם אין לו חדר בפ"ע יכול לסמוך על אנשי ביתו שהדליקו עליו בביתו או אפריטי).

"צריך להדליק"

משנ"ב (ח): וכיון דבזה ההדלקה אינו אלא משום חשדא י"א דלא יברך אם יודע שמדליקין עליו בביתו (כנה"ג ופר"ח), אבל אם אין מדליקין עליו בביתו צריך לברך דכיון שהוא מדליק בעצמו בודאי אינו משתתף עמהם בפריטי וחל עליו מדינא חובת הדלקה (הכרעת הגאון ר"ב פרינקיל).

ג. "אף שאותו בית אינו אלא לשינה"

משנ"ב (ט): טעמו שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא יש חשד וצ' להדליק, שאין העולם יודעין שאוכל במקום אחר [טור].¹⁴³

"לבן האוכל"

מ"א (ה): פשוט דאפילו אוכל בקביעות אצל אביו כיון דהטעם משום חשד. כ"פ משנ"ב.

יש מאחרונים (מ"א) שכתבו דצריך הבעה"ב להוסיף מעט שמן בשבילו חוץ השיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו (פמ"ג ודרך החיים). דלא כא"ר שצריך ליתן בשבילו כשיעור חצי שעה. והפר"ח כ' – דאין צריך להוסיף כלל). וה"ה אם בעה"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה שרי דהוי כמשתתף בפרוטה (מ"א בשם הרשב"א). ומ"מ אם יש לאכסנאי נר, נכון יותר להדליק בעצמו (א"ר ודרך חיים – דעת מהרי"ו שכתב דכהיום שהמנהג בעלמא להיות מן המהדרין נר לכל אחד, אתו לחשדו שלא הדליק נר חנוכה).

ב. "ואם יש לו פתח פתוח"

משנ"ב (ה): הטעם משום חשדא שיחשדו אותו שלא הדליק נר חנוכה. ואפילו אם הוא יודע שמדליקין עליו בביתו לא מהני (טור והרמב"ם).¹⁴²

"וידליק בלא ברכה"

מ"א (ג): והאידנא שמדליקין בפנים (גרע טפי) אפי' אורחים מדליקין (דיני מהרי"ו ומהרי"ל).

משנ"ב (ז) – דמי יודע באכסניא אם יש לו אשה בבית שמדלקת עליו ואתו למיחשדיה, וגם להשתתף בפריטי אינו מועיל משום

¹⁴³. הרב יעקב יוסף זצ"ל: ישנה מחלקת (הט"ז והרש"ל), כשיש חדר אוכל וחדר שינה היכן ידלק. להלכה עדיף להדליק בחדר שישן, שהרי הוא מושאל לו לכל 24 שעות, משא"כ חדר אוכל הוא רק לשעת האוכל.

¹⁴². ילקוט יוסף: פתח בפני עמו – זהו בזמן שהיו מדליקים בחוץ לפרסומי ניסא, שאם לא ידליק איכא חשדא. אבל לדידן שאנו מדליקים בפנים ממש, א"צ להדליק. כ"כ הרשב"א.

סעיף א ח' 2: ד. הגה: וי"א לבזמן הזה שמדליקים בפנים ממש, ידליק במקום שאוכל, וכן נהגו [תשובת רשב"א].

בקביעות הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צריך להשתתף – שה"צ. 144.

"במקום שאוכל"

ט"ז (ב): ה"ד שאוכל בקביעות, אבל מי שיש לו דירה בעיר והולך פעם א' חוץ לביתו וסועד אצל חברו, פשיטא שלא יניח ביתו וידליק בבית שהוא אוכל שם פ"א אצל חברו, אלא צריך לילך לביתו ולהדליק שם. כ"כ מ"א ומשנ"ב.

הוסיף ביה"ל – ודווקא באופן זה אבל אם הולך הוא וכל אנשי ביתו לבית אביו או חמיו בקביעות על ח' ימי חנוכה, דבר ברור הוא שכיון שסועד וישן שם כל ימי חנוכה, אף שביום אוכל אכילת עראי בביתו שאינו מדליק אלא בבית שאוכל וישן שם בלילה דכיון שאין שום אדם בבית למי ידליק, וכ"ש האידנא שההיכר לבני הבית וכיון שישנים בני הבית שם ידליקו [פר"ח]. 145.

סעיף ב: קטן שהגיע לחינוך

הברית לא הגיע עדיין הזמן. 145. כ"כ ילקוט יוסף – וחתן שבא להתארח מספר ימים אצל חמיו, ואוכל ושותה ולן אצלו, יוצא ידי חובת הדלקת נרות חנוכה בהדלקת חמיו, והוא הדין לבן נשוי הבא רק להתארח אצל אביו לשבת חנוכה וכדומה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ד. כ' הרשב"א בתשובה: שאין צריכין להדליק, אבל צריכין להשתתף כדין אכסנאי.

וכתב מהר"י אבוהב בשם ארחות חיים – בן גדול בבית אביו ואינו סמוך על שולחן אביו הרי הוא כאכסנאי וצריך להשתתף, והוא הדין בחתניו היכא דאין להם בית שידליקו בעבורם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ד. "וי"א לבזה"ז"

משנ"ב (יא): כ' באחרונים דגם הדעה ראשונה מודה בזה"ז דכיון שמדליקין בפנים ליכא חשדא מעוברים ושבים אלא מבני הבית והם יודעים שמדליק במקום שאוכל או משתתף עם בעה"ב שם (דווקא אכסנאי, אבל בן הסומך על שולחן אביו

144. הרב יעקב יוסף וצ"ל: בן הנתמך ע"י אביו שגר בארצות הברית, האב פוטר בנו בנ"ח. מ"מ כיון שיש פער של 7 שעות בין צה"כ בארץ לארצות הברית, אם רוצה הבן להקדים להדליק ולברך הרשות ברשות, כיון שבארצות

סעיף ב: קמן שהגיע לחינוך צריך להדליק (בארחות חיים).

ביאר המשנ"ב (יג) - היינו לדעת המחבר, אבל לדין דנהגינן שכל אחד צריך להדר ולהדליק בפ"ע א"כ גם הקטן הזה צריך בכל גווני להדליק בפ"ע כדעת הרמ"א. אבל דעת הש"ג והמאירי דאפילו לדין א"צ לחנך הקטן להדליק בפ"ע אם לא שיש לו בית בפ"ע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"קמן שהגיע לחינוך"

מ"א (ח): אפשר דמיירי שיש לו בית (שאינו סומך על שולחן אביו). ואפשר דאפי' לדין שכל אחד מדליק קטנים פטורים וכ"מ בש"ג.

סעיף ג: אם נמצא במקום שאין ישראל

סעיף ג: א"י אומרים שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין

בו ישראל מדליק בברכות. הגה: כי חייב לראות הנרות [מרדכי], וכן נוהגין. ב"ואפי' אם הוא אלל יהודים ורואה הנרות, אם רואה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו, מדליק ומצדד עליהם, וכן נוהגין [תרומת הדשן ומהרי"ל].

ולא דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדליקין עליה בגו ביתיה לא בעי לאשתתפי, דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיוזו. כ"כ המרדכי. 146.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "י"א... מדליק בברכות"

מאמ"ר: כ' בשם י"א כיון שזה סותר

ד"מ (ב): כתב במנהגים שלנו (ר"א טירנא) דאף בזמן הזה אכסנאי יכול להשתתף בפרוטה עם בעל הבית, דלא כמהר"י ווייל שכתב דבזמן הזה אין משתתפין הואיל ונהגו שמדליק כל אחד לעצמו אם אינו מדליק איכא חשדא.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"י: מצאתי כתוב בשם מהר"י אבוהב בשם בארחות חיים - מי שהלך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בליל חנוכה, אף על פי שאין לו בית מיוחד שמענו שה"ר משולם היה נוהג להדליק ולברך זכר לנס. עוד שם: מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים מדליק בברכות ומניחה על שולחנו,

146. כ' בתרומת הדשן: אכסנאי שהוא נשוי אם רצה להדליק ולברך משום הידור שפיר דמי. כ"פ ד"מ שכן המנהג כ"פ מהרי"ל. ב"י - ולי נראה דאין לסמוך על זה לברך ברכה שאינה צריכה.

א"ח – תרע"ז

למ"ש שו"ע (תרעו-ג). ולכן להלכה לא יברך. כ"פ באור הגר"א וסר"ח. "שאע"פ שמדליקים עליו"

עט"ז (ג): וי"א שאדם שמדליקין עליו בביתו אין צריך לראות נרות חנוכה.

עיקף ד: הנותר מהשמן ביום השמיני

סעיף ד: א. הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו. ב. ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ממנו. 147.

ג. כ' ה"ר מאיר מרוטנבורק: אם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו, אין להוסיף עליו כדי לבטלו. ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן, דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק.

גם לשהותו לחנוכה לשנה הבאה אסור דחיישינן שמא יבא ליהנות ממנו כיון ששוהה אותו לזמן מרובה, ואפילו אם נותנו בכלי מאוס חיישינן (שמא יבוא לדלוק ולהנות הימנו), הלכך אין לו תקנה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הנותר ביום השמיני"

משנ"ב (יז): דבלילות הקודמין אם נותר

א. כ' הרא"ש בשם שאילתות דרב אחאי, והמרדכי בשם ילמדנו: הנותר ממנו בליל ח' עושה לו מדורה ושורפו בפ"ע שהרי הוקצה למצותו.

קשה: בסימן תרע"ב כ' – אם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה, מדוע כאן אסור בהנאה?

• מהרי"א – אם נתן בה שמן לזמנו מותר להשתמש בנותר אחר זמנו, אבל אם נתן בה שמן סתם, אז הוקצה למצות נר חנוכה, ואסור אף אחר זמנו.

• ב"י והגמ"י – כאן מיירי בשנותר מהשמן הצריך לשיעור הדלקה, הוא הוקצה למצותו (פי' שנכבה תוך הזמן). ולפיכך צריך לעשות לו מדורה דכיון דמשיעור הדלקה הוא הוקצה למצותו ואסור ליהנות

החג לפי שעשויין להשאר אחר החג, אבל שמן ופתילה שעשויין להתבער לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצווה, הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן למצוותן לגמרי.

147. ב"י: מאי שנא מעצי סוכה ונוייה דשרי אחר החג? תירץ הר"ן – דהתם לא מקצה להו אלא לימי

א"ח – תרע"ז

והוסיפו בליל ח' הרבה שמן יותר מן השיעור ודלק כשיעור חצי שעה וניתותר, נראה דלכו"ע אסור להנות מהן דבודאי יש בזה מן השמן של ליל ז' האסור. אם לא שיודע שבשמן שהוסיף על האתמול היה ס' כנגד מעט הראשון.

ביה"ל: אם לקח צלוחית של שמן (כגון בקבוק) לנר חנוכה ונשתמש ממנו כדי צרכו, לכו"ע אין הנותר בכלל מותר השמן שבנר חנוכה (בשם בארות המים). כ"פ ילקוט יוסף – דהזמנה לאו מילתא.

ב. "שאינן להוסיף עליו"

משנ"ב (כ): וביו"ד (צ"ט-ו) – כ' דיש מתירין בכל איסור דרבנן להוסיף עליו אם נתערב. ולכן כתב כאן "יש מי שאומר" (מא, והוסיף המ"א – דאפשר שאוסר כאן דהוי דבר שיש לו מתירין. מ"מ כמה אחרונים מפקפקין על המ"א בזה). והט"ז (ד) – פסק להתיר כמ"ש הש"ע.¹⁴⁹

יכול להשתמש בהן למצות הדלקה בלילות שאחריהן (טור).

הנותר – היינו שלא נתן תחלה רק כשיעור הדלקה ונכבה באמצע ונותר. ולכן אסור, דהוקצה למצותו ואסור להנות הימנו. אבל אם נתן הרבה שמן בנר ונותר מותר להשתמש בו לכתחילה וכמו שכתב לעיל בסימן תרע"ב ס"ב (מ"א).

ודע דיש פוסקים (הב"ח, וכ"מ בהג"מ ובר"ן ובתוס') שסוברין דאם נתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, אם לא דהתנה לכתחילה שלא יאסור אלא כשיעור.

כ' המ"א (י) – ומיהו אין מוכרח כל כך, ולכן טוב להתנות לכתחילה שלא יאסור אלא כשיעור.¹⁴⁸

וכתב הש"ג – צ"ע אם נתן השמן שיעור חצי שעה ודלק יותר מחצי שעה (כיון שהיו הפתילות דקות) אם מותר להסתפק ממנו.

"הנותר מן השמן"

ביה"ל: אם בליל ז' נכבה באמצע השיעור

או"ז תרע"ז: נר של שבת קודם לנר של זנוכה, וכו'

סעיף אחד

בפירוש שאינו מקצה את כל השמן למצות חנוכה שפיר דמי).

¹⁴⁹ הגר"ע יוסף זצ"ל בשיעור: כל מקום שיש סתירה בשו"ע הולכים אחר משנה אחרונה, שמותר להוסיף עליו לבטלו. כ"פ ילקוט יוסף.

¹⁴⁸ ילקוט יוסף: אם התנה בפירוש בשעה שנתן השמן והפתילות בנרות החנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו תוך חצי שעה, יוכל ליהנות מהן (טעמו שהרי ממילא כתבו בהגמ"י והסמ"ג בשם ר"י, דנהגו העם דלא בעינן שום שיעור חצי שעה. וכ"כ ראבי"ה, והאו"ז. א"כ כשמתנה

סעיף א: נ"ח ונר שבת מי קודם

סעיף א: מי שאין ידו משנת מי שאין ידו משנת לקנות נר חנוכה ונר שבת, יקנה

נר שבת מפני שלום ביתו (וע"ל סי' רס"ג סעיף ג'). ואם יש לו לשל שבת ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום, יקנה לנר חנוכה, משום פרסומי ניסא (כיון שקידוש יכול לעשות על הפת). הגה: וה"ה נר חנוכה קודם ליון הצדלה, וע"ל סי' לכו סעיף ה'.

"נר חנוכה"

מ"א (א): ואם יש לו נר א' לביתו סגי (אף שלכתחילה לוקחים ב' נרות), ויקח המותר לנ"ח. כ"כ משנ"ב.

"מפני שלום ביתו"

משנ"ב (ב): י"א (מ"א וח"א) – דבזה"ז שמדליקין בפנים יקנה לנר חנוכה שהרי לא ישב בחושך, ואף על פי שאסור להשתמש לאורה הוי כשעת הסכנה דמניחה על שולחנו. אבל רוב האחרונים (א"ר, בגדי ישע, וכ"מ מדרך החיים) הסכימו דאין לחלק בזה בין זמן הגמרא לזמנינו.¹⁵⁰

באה"ט (ב): אם אין לו פת

כ' הב"ח – נ"ח קודם. וכ"כ העט"ז.

אבל הט"ז כתב – דפת קודם.

"וע"ל סימן רס"ג ס"ג"

משנ"ב (ג): דשם מבואר דאם אין ידו משנת לנר שבת וקידוש היום ג"כ נר שבת קודם.

"ואין לו לנר חנוכה וליין"

יוסף – ידליק הנר לשם חנוכה עם הברכות, ואת אור החשמל ידליק לצורך נר שבת (ורשאי אף לברך על הדלקת החשמל להדליק נר של שבת).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שבת (כג:): אמר רבא, פשיטא לי: נר ביתו ונר חנוכה – נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. נר ביתו וקידוש היום – נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. בעי רבא: נר חנוכה וקידוש היום מהו? קידוש היום עדיף – דתדיר, או דילמא: נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא? בתר דאבעיא הדר פשטה: נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא.

ב"י: והטעם שמקדים נר שבת לנר חנוכה מפרש בגמרא משום שלום ביתו כדאמרינן (שם כה:): "ותזנה משלום נפשי" זו הדלקת נר שבת שבני ביתו מצטערים לישיב בחושך.

והטעם שמקדים נר חנוכה לקידוש היום משום פרסומי ניסא ואף על גב דקידוש היום דאורייתא ונר חנוכה דרבנן כיון דאפשר לקדושי בפת אקדומי שמן לנר חנוכה עדיף.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

¹⁵⁰ הרב יעקב יוסף זצ"ל: בימנו שיש אור החשמל (ובד"כ אין הפסקות חשמל, ויש שלום בית) מסתבר שנ"ח חנוכה קודם. כ"כ ילקוט

או"ח – תרע"ח

משנ"ב (ו): וקידוש היום הלא יכול לקדש בפת. ובלא"ה קידוש על היין הוא רק מדרבנן (דמן התורה יוצא בזכירת דברים בעלמא).

משנ"ב (ד): ומיירי דיש לו פת (שיכול קדש על הפת), דאי אין לו פת קניית הפת דוחה אפילו לנר של שבת וכ"ש נר חנוכה וקידוש היום (ט"ז).

"משום פרסומי ניסא"

או"ז תרע"ט: מתי מדליק נ"ז בע"ש, ובו סעיף אחד

סעיף א: ע"ש מדליק נ"ח קודם נר שבת

סעיף א: * בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת.

ב. הגה: ומצרך עליהם כמו צחול, אף על פי שמדליקין צעוד היום גדול [תרומת הדשן].

שבת תחלה דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. משמע דלמאן דאמר דהדלקה לא הוי קבלת שבת דידיק של שבת תחילה. מיהו אנו נוהגים להדליק של חנוכה תחילה. וכ"כ במנהגים שלנו.

ב. תה"ד: אף על פי שמדליקין מבעוד יום מברכין עליה, משום דאי אפשר בענין אחר חשיבא הכשר מצווה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "נר חנוכה תחילה"

משנ"ב (א): כדי לצאת דעת הי"א דס"ל דאי ידליק של שבת תחילה קבליה לשבת ואיתסר עליה מלאכה. אבל רוב פוסקים חולקים ע"ז וס"ל דלא תליא קבלת שבת

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הדלקה בע"ש

• בה"ג – מדליק תחילה נ"ח ואח"כ של שבת, שאם ידליק של שבת אסור יותר להדליק נ"ח (שמקבל השבת בהדלקת נר שבת). כ"כ הר"ן והמרדכי.
• אך התוס' כ' – שאין קבלת שבת בהדלקת נר שבת, ולכן יכול להקדים נר שבת. כ"פ הרמב"ם, רא"ש, רשב"א, ר' ירוחם וה"ה.

ב"י: למעשה צריך להדליק נ"ח קודם כדי לצאת י"ח כולם, דאף לדברי החולקים על בה"ג אם רצה להדליק של חנוכה תחילה רשא.

וד"מ (א) כ' – דאין דבריו נראים, שהרי הרשב"א בתשובה ורי"ו כ' – דידיק של

או"ח – תרע"ט

בהדלקת הנר.¹⁵¹

וכ' המ"א (א) – וע"כ אם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ. כ"כ הלבוש (לאפוקי הט"ז שאף בדיעבד אוסר). וכ"ז באיש המדליק אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה א"כ לא תדליק שוב של חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק בשבילה.¹⁵²

אבל ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה בעצמה לברך (פמ"ג).

ב. "צטוד היום גדול"

משנ"ב (ב): ודווקא אחר פלג המנחה (מ"א), שהוא שעה ורביע קודם הלילה (דרך חיים).

כ' האחרונים – שצריך ליתן בה שמן עד שידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים. וכן

במדליק נרות ואם אין לו כ"כ שמן ונרות גדולות, יראה עכ"פ אחת מהן שיהיה דולקת השיעור הזה.¹⁵³

שע"ת – נכון לכתחילה שיתפלל מנחה תחלה ואח"כ ידליק, כ"כ פמ"ג – דאם לא כן נראה קצת כרתתי דסתר, דהא מכיון שמדליק בעוד היום גדול, ע"כ סומך על הקולא דמפלג ולמעלה נוכל להשותו כמו לילה, ואם כן איך יתפלל אחר כך מנחה. וילקוט יוסף כ' טעם אחר – מפני שתפלת המנחה כנגד קרבן תמיד של בין הערבים, ונרות חנוכה הם זכר לנס שנעשה בנרות המנורה של בית המקדש, שמדליקים אותם תמיד אחר קרבן תמיד של בין הערביים. מ"מ אם לא מוצא מניין להתפלל מנחה, אל יתפלל ביחיד, כדי להקדימה להדלקת נ"ח.

אחד מבני ביתה יכולים להדליק נר חנוכה. הרב יעקב יוסף זצ"ל: אבל אם אשתו בבית חולים והדליק הבעל נרות שבת לפני פלג המנחה שאז הוא מקבל שבת (כדאיטא ברס"ג – ד), שוב לא יוכל להדליק נ"ח. אלא יבקש משכנו שידליק לו.

מ"מ יכול עדיין להתפלל מנחה של ע"ש, דלא גרע ממה לא גזרו שבות בין השמשות, גם להתפלל מנחה אז אוסר מדרבנן והוי דבר מצווה.

¹⁵³ ילקוט יוסף: ידליקו נרות חנוכה כרבע שעה לפני השקיעה (ופסקי תשובות כ' – שידלקו 25 דקות לפני השקיעה), ויתן שמן שידלוק עד אחר חצי שעה אחר צה"כ.

¹⁵¹ ילקוט יוסף: ואם הזמן דחוק, די בהדלקת נר אחד למצוות נר חנוכה, ובעוד ממשיך להדליק שאר הנרות, תוכל האישה לברך ולהדליק נרות שבת (בן א"ח). ונוהגים שלא לומר "במה מדליקין" בערב שבת חנוכה.

¹⁵² ילקוט יוסף: לפי הספרדים אישה לא מקבלת שבת בהדלקה. לכן אם הדליקה נרות שבת יכולה עדיין להדליק נ"ח. אולם אישה מבנות אשכנז שנוהגות לקבל שבת בהדלקתן נרות שבת, והקדימה והדליקה נרות שבת תחלה, אוסר לה להדליק נר חנוכה. ויש אומרים שאף אוסר לה לצוות לשליח להדליק עבורה נר חנוכה, ויש חולקים. אולם בעלה או

או"ז תר"פ: שלא להנייז הנרות סמוך לפתח בליל

שבת, ובו ב' סעיפים.

הנושאים שבסימן זה:

סעיפים א-ב: הנחת נ"ח סמוך לדלת..... 308

סעיפים א-ב: הנחת נ"ח סמוך לדלת

סעיף א: בליל שבת צריך ליתן שום דבר, לחוץ בין הנרות לפתח (היינו במקום שמדליקין אצל פתח הבית - מ"א), בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח את הדלת.

סעיף ב: בערב שבת אסור לקבוע הנרות בדלת עצמה אחורי הדלת, ויש מי שמתיר (וע"ל סי' רע"ז סעיף א' - משנ"ב: דשם סתם לאיסור וכן הלכה).

שו"ע או"ז רעז-א: א.נר (ואין חילוק בין נר של שמן או שעוה וחלב - משנ"ב) שמונח אחורי הדלת, אסור לפתוח הדלת (כלרכו), [רמב"ם ומרדכי וב"י בשם סמ"ג] שמא יכבנו הרוח.

ב.אצל לנעול הדלת כנגדו, מותר (שבזה אינו עושה כלום לא מכבה ולא מבעיר - משנ"ב), [ת"ה]. וה"ה בחלון שכנגד הנר שעל השלחן [מרדכי וב"י בשם תוספות וטור].

ג.ואם הוא קבוע בכותל שאחורי הדלת, אסור לפתוח הדלת ולנעולו כדרכו שמא תהא הדלת נוקשת עליו ותכבנו, אלא פותח ונועל בנחת.

ד.ואם הוא קבוע בדלת עצמו, שפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ממנו, אסור לפתחו ולנעולו.

ה'הגה: וזנר של פְעוּה מוֹתֵר לַפְתוּחַ וּלְנַעוּל אֶף עַל פִּי שְׁהוּא קְבוּעַ בְּדַלַת [ב"י].

ב"י: חילוקים בין הפירושים

● דינו של רש"י לכולי עלמא איתיה דודאי אסור לפתוח כל היכא שהנר מונח במקום שיוכל לכבות (מדין פתיחת דלת כנגד המדרה), והתוס' לא חולק רק בפירוש נר שאחורי הדלת.

● ה"ב"י – לפי פר"י בנר של פְעוּה מוֹתֵר,

דלא חיישינן משום מכבה ומבעיר.

● כ' הגמ"י – שה"ר שמואל היה מניח הנר בדלת עצמה, והיה אומר דלא אסור לפתוח ולנעול דמשום מוקצה, כיון שהדלת בטלה לגבי הבית חשיב כמחובר לקרקע ואין כאן טלטול. וגם לא חיישינן שמקרב או מרחיק השמן אל הפתילה, דהוי דבר שאין מתכוין.

כ"כ הטור – דלא כפירוש ר"י, במ"ש שאף שמקרב השמן לפתילה או מרחיקו שרי (שהר"י אוסר), אבל במ"ש שאין בו משום מוקצה גם ר"י מודה.

הר"ם: רבי הר' הרב שמואל – היה מניח נ"ח בדלת עצמה בשבת כשא"א בעינין אחר. וטעמו שאין בעיית מוקצה, שהדלת דינה כבניין וגם לא שייך מכבה ומבעיר ע"י תזוזת השמן, ומה עוד שאינו מתכוון ולא הוי פסיק רישא. כ"פ בשו"ע (תר"פ – ב) בשם י"א.

שבת (קכ:): תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה. לייט עלה רב, משום דאפילו רבי שמעון דשרי בדבר שאין מתכוין מודה בהא דאסור משום דהוי פסיק רישיה. ופסקו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם – כרב.

הרא"ש: נר שאחורי הדלת, ג' פירושים:

● א' רש"י פי' – שהנר מונח אחורי הדלת (ממול הדלת) וחיישינן שמא יכבנו הרוח.

ב' ב"י: לפירוש רש"י פשיטא דלא מיתסר אלא לפתוח אבל לנעול ליכא שום איסורא שהרי מאחר שאינו לא מכבה ולא מבעיר לא לייט רב עליה. כ"ד התוס', תרומת הדשן והמרכי.

● ג' ור"ח פי' – שהנר מונח בכותל שאחורי הדלת וכשפותח הדלת נוקש בכותל ואיכא למיחש שמא יכבה הנר. כ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם.

ב"י: לפי ר"ח לא נאסר אלא כשפותח כדרכו, אבל בנחת מותר. כ"כ הרמב"ם וסמ"ג – שפותח בנחת מותר.

● ד' ור"י פי' – שהנר קבוע באחורי הדלת (עצמה) ובפתיחת הדלת ובנעילתו מרחיק את השמן מן הפתילה או מקרבו אל הפתילה. והטור: הבא כל ג' הפירושים. כ"כ השו"ע.

"בליל שבת"

משנ"ב (א): וה"ה בחול צריך לזוהר בזה שלא להעמיד הנרות נגד המקום ששולט שם הרוח אלא דבשבת צריך שמירה יתירה בזה (פר"ח).

סעיף ב:

"בדלת עצמה"

משנ"ב (ד): שפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ממנה ויש בזה משום מכבה או מבעיר, ואף על גב דאינו מכוין לזה הוא פסיק רישא.

או"ז תרפ"א: אין מבדילין בנר זנוכה במוצאי שבת,

ובו ב' סעיפים.

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: להבדיל על נ"ח..... 310

סעיף ב: מה קודם נ"ח או הבדלה..... 310

סעיף א: להבדיל על נ"ח

סעיף א: במוצאי שבת אין מבדילין בנר חנוכה, שאין נהנים לאורו ואין מברכין

על הנר עד שיאותו לאורו [ירושלמי].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין מבדילין בנר חנוכה"

משנ"ב (א): לפי שאסור להנות מנ"ח. אבל יכול לעשות הבדלה תחילה על הנרות, ולחזור ולהדליקה למצות נר חנוכה, ועדיף טפי למיעבד הכי דכיון

דעביד ביה מצווה חדא ליעבד ביה מצווה אחריתא (ב"ח ועט"ז), אך מאידך דכיון דקי"ל דלאחר יציאת שבת עדיף טפי (כדלקמיה בס"ב) נוהגין להדליק נר חנוכה תחילה ושוב אי אפשר להבדיל עליו. הרב יעקב יוסף זצ"ל – מ"מ מותר להבדיל על נר השמש.

סעיף ב: מה קודם נ"ח או הבדלה

סעיף ב: א. מדליקין נר חנוכה בבה"ב קודם ההבדלה. ב. הגה: וכ"ס צביתו

שמדליק ואח"כ מדליל, שהרי כבר הצדיל צבה"כ.

לא שמע תיבה אחת לא יצא, אבל אם שמע ולא כוון בכל תיבה יצא. 201.

"מסתמא דעתו"

משנ"ב (מט): מ"מ העובר אחרי בית הכנסת צריך לכוון לצאת י"ח, אבל העומדים בביהכ"נ סתמא מכוונים (פר"ח).

"אין מדקדקין בטעיותיה"

משנ"ב (ג): כאן לא מיירי לענין כתיבה שדינו לעיל (ס"ג). אלא לענין קריאה, דהיינו אפילו קרא אותה בכמה טעיות (שלא משנות העניין), כיון שעכ"פ קרא כולה יצא. 202. 203.

ביה"ל: לפי הר"ן – אף אם חיסר רק תיבות בני הרמכים ולא קראן כלל, אינו

נפל שהעניין משתנה מהווה לעבר (דהוי כאלו דילג אותה תיבה לגמרי וצריך לחזור ולקרואה כסדר). כ"כ או"ח. 200.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"צריך שיכוין"

משנ"ב (מח): ולעיכובא הוא אפילו בדיעבד (דהא קי"ל מצוות צריכות כוונה). והכוונה צ"ל קודם שמתחיל לקרוא, ותו א"צ לכוין בכל הקריאה. וצריך השומע לשמוע כל תיבה ותיבה מפי הקורא, ואם חיסר הקורא אפילו תיבה אחת, וכן אם השומע חיסר תיבה אחת לשמוע לא יצאו וצריך לחזור (מ"א).
מ"א (טו): תשובת הרשב"א – דאם השומע

"יהודים" ופעם שנית "יהודיים" (מנהגי חת"ס), ובעוד כמה מקומות במגילה מציינו לגדולי ישראל שהיו כופלין הקריאה (כגון להרוג ולהרוג, או בפניהם לפניהם). וילקוט יוסף כ' – שאם קרא יהודיים במקום יהודים או להיפך, יצא, שהכל ענין אחד.

203. ילקוט יוסף: לכתחילה יש לקרוא המגילה בטעמיה, אך אם אין שם מי שיודע הטעמים, יקראו המגילה בלי טעמים (יחיה דעת ג, נא). ספרדי השומע קריאת המגילה מפי אשכנזי הקורא אותה כמבטא אשכנזי, יוצא ידי חובתו. וכן להיפך.

שם: כאשר יש חילופי נוסחאות, כדאי לומר שניהם. להשמיד "להרוג", "ולהרוג". וכן ואיש לא עמד "בפניהם" ואיש לא עמד "לפניהם". אמנם בפסוק ויהי "כאומרם" אליו יום ויום, שהכתיב הוא באמרם, והקרי כאומרם, קוראים רק "כאומרם".

200. הרב יעקב יוסף זצ"ל: דברים שהעניין משתנה, כגון: א). נפל במקום נופל. ב). ישב במקום יושב, ג). ריצפת בפה לא דגושה. ד). המולך מלרע ולא מלעיל. ה). הודו מלרע ולא מלעיל. ו). באה מלעיל ולא מלרע. ועוד).

201. פסקי תשובות: אבל אם לבו פונה ומחשב בדברים אחרים בעת הקריאה, אף שאזניו שומעות, אין זה שמיעה לצאת בה ידי חובתו, והרי זה כאילו אינו שומע.

ילקוט יוסף: נכון שכ"א יחזיק בידו מגילה כשרה או לפחות תנ"ך שאם יפספס כמה אותיות, יקרא משום וישיג החזן וימשיך לשמוע ממנו.

202. פסקי תשובות: ומנהג העולם לקרוא "יהודים" אף במקום שכתוב יהודיים, ויש שנהגו לקרוא "יהודיים" (אא"ז זצ"ל מביאלא), ויש שהיו כופלים התיבה פעם אחת קראו

ומ"מ כיון שהמחבר תלה דין זה בשתי דיעות כלשון הטור יש לנקוט דחזור ואינו מברך.²⁰⁴

■ אכן אם חיסר לגמרי איזה תיבה בקריאה וה"ה בשמיעה לדעת כל הפוסקים הנ"ל חוזר ומברך אף שאין מפסיד הקריאה. אכן ח"א – חשש לדעת הריא"ז וכתב דתיבה שאין מפסיד הקריאה חוזר ואינו מברך, וע"ש דאפילו חסר אות אחת בקריאתו יחזור.²⁰⁵

יוצא אף בדיעבד אף דלא יודע פירושן. כ"ד הרשב"א, כ"פ המ"א, הפר"ח והמטה יהודה.

ואילו להריא"ז – יוצא בזה בדיעבד דהא אינו מפסיד הקריאה וכן הוא גם כן דעת הרשב"א כהר"ן.

להלכה:

■ לכתחילה בוודאי יש לנהוג כדעת הי"א דהיכא שהענין משתנה כגון מן נופל נפל ומן יושב ישב דחוזר וקורא על הסדר, אפילו היכא דסיים כל המגילה.

סעיף טו: לומר עשרת בני המן בנשימה אחת

סעיף טו: א. צריך לומר עשרת בני המן ועשרת, הכל בנשימה אחת, להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד.

ב. הגה: ודווקא לכתחילה, אבל זדיעבד אם הפסיק ביניהם ילא (אפי' שהה כדי לגמור כולה – משנ"ב מפמ"ג). [תוס' ואבודרהם ומהרי"ל].

ג. ולכתחילה נוהגין לומר בנשימה אחת מתחילת חמש מאות איש ואת פרשנדתא כו' עד עשרת [מהרי"ל בשם רוקח].

רבי יוחנן: וי"ו דויזתא צריך למימתח בזקיפא כמורדיא דלברות (עץ שרב החובל מנהיג בו הספינה, להרחיקה מן האבנים ומן המכשולים). מאי טעמא? – כולהו בחד זקיפא אזדקיפו.²⁰⁶

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. מגילה (טז:): עשרת בני המן ועשרת – צריך למימרניהו בנשימה אחת. מאי טעמא – כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתיהו. אמר

²⁰⁵. ילקוט יוסף: אם חיסר אפילו תיבה אחת

מהמגילה לא יצא ידי חובתו (כ"ד רוה"פ).

²⁰⁶. הרב יעקב יוסף זצ"ל: תליית עשרת בני המן בא לכפר על שאול שריחם על העמלקים,

²⁰⁴. הרב יעקב יוסף זצ"ל: להלכה אין מדקדקים

אלא בדבר שמשנתנה העניין, ואם לא משנתנה העניין אין לתקן החזון. ה"ה בקריאת ס"ת. ולכן בסוף פסוק שבד"כ לא משנתנה אין להעיר לו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "הכל בנשימה אחת"

משנ"ב (נב): כ' המ"א (יז) – ובכל המגילה בין פסוק לפסוק יפסיק רק כדי נשימה מפני שצריך לקרותה כאגרת (ד"מ טור). כשיאמר בלילה ההוא נדדה יגביה הקול כי שם מתחיל הנס (מהרי"ל ד"מ). כשיאמר האיגרת הזאת ינענע המגילה (מט"מ).

בן א"ח – כשיאמר 'ויקר' ינשק תפילין שעליו. והוסיף כה"ח – ויאריך בו' של ויזתא.

כתב הח"א: מה שנוהגין במקצת מקומות שכל הקהל אומרים ' בני המן אינו מנהג טוב, אלא הקורא יאמרם לבד והשאר ישמעו כמו כל המגילה. ²⁰⁷

ג. "חמש מאות איש ואת פרשנדתא"

ט"ז (ט): מתחילת חמש מאות – והטעם כתב מהרי"ל בשם רוקח – משום דעשרת בני המן היו שרי חמשים על אותן חמש מאות איש. ²⁰⁸

²⁰⁸. בספרי מעגלי החיים (ג): במשפט נירנברג שבגרמניה שנערך בשנת 1946 (לאחר מלחמת עולם השנייה) נידונו גדולי פושעי הנאצים, 11 מתוכם נידנו למוות. בבית המשפט היה דיון איך להוציאם להורג האם ביריות או בתלייה, ופסק דינם יצא לתלייה. ואכן אסתר ביקשה "וְאֵת עֶשְׂרֵת בְּנֵי הַמֶּן יְתְּלוּ עַל הָעֵץ". אך עדיין קשה: אסתר ביקשה עשרת בני המן

כ' או"ח: צריך לומר עם עשרת בני המן איש שלפניהם ועשרת הכל בנשימה אחת.

ב. כ' התוס': נראה דהיינו לכתחלה אבל בדיעבד יצא. כ"כ ד"מ בשם מהרי"ל ואבודרהם.

ג. ד"מ (ג): כ' הגמ"י – שנוהגים לומר חמש מאות איש ואת פרשנדתא וגו' הכל בנשימה אחת. כלומר:

אִישׁ	וְאֵת
פְּרִשְׁנֵדְתָּא	וְאֵת
וְכָל	וְאֵת
אֲסַתְרָא	וְאֵת
פְּרִשְׁנֵדְתָּא	וְאֵת
אֲדִנְיָא	וְאֵת
אֲדִנְיָא	וְאֵת
פְּרִשְׁנֵדְתָּא	וְאֵת
אֲרִיסִי	וְאֵת
אֲדִנְיָא	וְאֵת
בְּיָדָא	לְעִירָא

הילכך לקצה השני הרגו כל עשרת בני המן כאחד.

²⁰⁷. ילקוט יוסף: צריך לכתוב את עשרת בני המן על דף שלם. ואין להקפיד שהאותיות יוצאות גדולות משאר המגילה. לכתחילה צריך לעשות אורך המגילה מלמעלה למטה י"א שורות בכל עמוד, כדי שהעמוד של עשרת בני המן יהיה שווה בכתיבתו לכל העמודים.

משנ"ב (נד) – ומי שיש לו נשימה קצרה ולא יכול להתחיל מן חמש מאות איש, יתחיל מן ואת פרשנדתא וכו' כי זהו דינא דגמרא אבל חמש מאות איש הוא מנהג בעלמא.

סעיף טז: לומר ארור המן וברוך מרדכי

סעיף טז: צריך שיאמר: ארור המן, ברוך מרדכי, ארורה זרש, ברוכה אסתר, ארורים כל עובדי אלילים, ברוכים כל ישראל. (והמנהג לומר ג"פ), וצריך שיאמר: וגם חרבונה זכור לטוב (לפי שאליהו הנביא נדמה לחרבונה). [ירושלמי].

סעיף יז: לפשוט המגילה. ד' פסוקים בקול רם. להכות את המן

סעיף יז: *מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושט כאיגרת, להראות הנס. וכשיגמור, חוזר וכורכה כולה, ומברך.

ב. הגה: יש שכתבו שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, דהיינו: 'איש יהודי וגו', 'ומרדכי ילא וגו', 'ליהודים היתה אורה וגו', 'כי מרדכי היהודי וגו'. וכן נוהגין במדינות אלו [הגמ"י כל בו ואבודרהם]. והחזן חוזר וקורא אותן.

ג. עוד כתבו שנהגו התינוקות ללכוד אורח המן על עלים ואבנים, או לכתוב שם המן עליהן, ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו על דרך: מחה תמחה את זכר עמלק (דברים כה, יט) ושם רשעים ירקב (משלי י, ז). ומזה נשתרצב המנהג שמכים המן כשקורים

ת' ש' ז'. האות הגדולה ו מרמזת שזה היה באלף השישי.

עדות מחרידה שהייתה בעת ההוצאה להורג מספרת: כשהגיע הנידון העשירי "שטרייכר" מול חבל התליה נעץ עיניו לעבר הקצינים מבנות הברית וזעק "חג פורים 1946" !! אותו רגע ניתן הפתח תחתיו ונפל בקול חבטה חזקה. "פן יאבדו כל אויביך ה". זעקה מוזרה... אולי שטרייכר ראה בחזיון שזהו שידור חוזר לתליית עשרת בני המן... !

וכאן היו אחד עשר?

מרטין ג'לברט (ביומנו "יומן נירנברג") מספר: עונש התלייה הוא חרפה גדולה, ולכן חששו האמריקנים שהנידונים לתלייה יעדיפו להתאבד ושמרו עליהם היטב. אך בליל 14-15 אוקטובר התאבד "גרינג" על ידי גולת רעל ושאר העשרה נתלו. ואכן ביקשה אסתר "ואת עֲשָׂרַת בְּנֵי הַמֶּן יִתְּלוּ עַל הָעֵץ".

רמז לתאריך: יום ההוצאה להורג היה כ"א תשרי תש"ז. ואכן האותיות הקטנות בעשרת בני המן:

ב.

"בראש דפא"

באה"ט (1): כ' בשכנה"ג (בהגה"ת ב"י) דמעשה בא לפניו במגלה שהיו כתובים עשרת בני המן בחצי הדף איש בראש שיטה ועשרת בסוף שיטה, אלא שאינו בסוף דפא ופסל אותה. בגינת ורדים כ' – שכשרה.

והרב יעקב יוסף זצ"ל כ' – שלכתחילה יכתוב עשרת בני המן בדף נפרד.

שע"ת (2): כ' בשו"ת בית אפרים – יש למנוע לכתחילה מה שכותבין רמז שם ה' בר"ת או בס"ת באותיות גדולות. כ' המחבר בשם זרע אמת – במגילה שלא כת' בעמוד האחרון כ"א ג' או ד' שיטות

ולא גמר בסוף הדף ולא סיים באמצע שיטה כשירה לקרות בה לכתחלה.

כ' בברכ"י – בשם מהר"מ אם היתה מגילה כתובה למפרע (שכתב תחלה הפרקים האחרונים של המגילה קודם שיכתוב את הפרקים הראשונים שלה) – לא יצא (שכתוב ככתבם וכזמנם, שתהיה הכתיבה כסדרה). אף שכתב פרשיותה למפרע אם תפרם כסדרה וכהלכתה, כשרה. ומהר"ש הלוי מגמגם בדבר.²²⁶

"ואת"

שו"ג: בין שכתב השמות מימין וה' את' משמאל או הפוך כשירה. וכבר נהגו כמ"ש הב"י (שם מימין ואת בסוף השורה).

סעיף ה: תפרה בחוטי פשתן

סעיף ה: אם תפרה בחוטי פשתן, פסולה [שם י"ט].

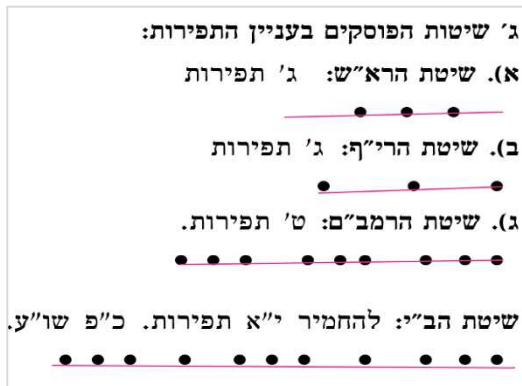
סעיף ו: כמה תפירות צריך

סעיף ו: א. אם השיל בה ג' חומי גידים, כשרה,^ב ובלבד שיהיו משולשות. ומפני שיש בו פירושים שונים, צריך לצאת ידי כולם ויעשה ג' תפירות בראשה וג' בסופה וג' באמצעיתה ותפירה אחת בחלק הרביעי מצד זה ותפירה אחת בחלק הרביעי שמצד האחר.

דברים אמורים שתפר יריעות המגילה כסדר שכתב למפרע, אבל אם תפר המגילה כסדרה וכהלכתה, כשרה, אף על פי שנכתבה למפרע. וכן עיקר (חזו"ע).

²²⁶. ילקוט יוסף: לא יצא – שדינה כדין הקורא את המגילה למפרע שלא יצא, מפני שכתוב 'ככתבם וכזמנם', שתהיה הכתיבה כסדרה. במה

ג.הגה: ואם אין לו גידין יותר, מוטב לתפור הנשאר בחוטי פשתן מלהניחו בלא תפירה [הגהות מיימוני וכל בו]. אבל אם יש לו גידין יתפור כולה בגידין. והתפירה תהיה מצחוץ ולא מצפנים [רבינו ירוחם בשם א"ח].

ג.ד"מ (י): כ' בהגמ"י בשם רבינו שמחה שטוב יותר לתפור בפשתן בין חוטי הגידים אלו מאשר להניח בלא תפירה בנתיים. כ"כ הכל בו. ועכשיו נהגו לתפור כולה בגידים. כ' בתולדות אדם וחווה: בשם מסכת סופרים שצריך שתהא התפירה חוץ לכתב ולא מבפנים.

ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "צראשקה"

משנ"ב (כא): של כל יריעה ויריעה. וכ' בח"א – שאם תפורה כולה בגידין א"צ לדקדק כמה תפירות.²²⁷

גיד ארוך שיכול לתפור כל היריעה, אפ' בג' ד' תפירות סגי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. מגילה (יט.): אם הטיל בה ג' חוטי גידים, כשרה, ובלבד שיהיו משולשות.

ב. ובלבד שיהיו משולשות

• הרא"ש בשם רש"י – שיהא מראש היריעה עד מקום תפירת הגיד כממנו עד הגיד השני וכן מן השני לשלישי כמו מן השלישי עד סוף התפר.

• והרי"ף כתב – שאם הטיל בה ג' חוטי גידים כשרה, שנים בשתי קצות היריעה ואחד בתוך היריעה, ובלבד שיהיו משולשין פירוש שאותו שבתוך היריעה יהיה באמצע היריעה.

• והרמב"ם פי' – משולשין היינו שצריך לתפור שלשה תפירות בראש היריעה ושלשה בסופה ושלשה באמצעיתה.

✓ ב"י: ולפי זה אם באנו לצאת ידי כל הפירושים צריך לתפור י"א תפירות, שלשה בראש היריעה ושלשה בסופה ושלשה באמצעיתה ותפירה אחת בחלק הרביעי מצד זה ותפירה אחת בחלק הרביעי שמצד האחר.

²²⁷. הרב יעקב יוסף זצ"ל: שתהיה משולשת – בד"א כתופר מחלקי גידים, אבל אם יש לו

סעיף ז: להניח שיור בלא תפירה

סעיף ז: צריך להניח שיור בראש היריעה ובסופה (שלא יתפור עד למעלה), כשתופרם יחד, ובמשהו סני.

עכשיו, כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להיקרע – מונע מלהדקו יותר.
כ"כ מרדכי: מספקא לן אי בעינן במגילה שיור תפר (כמו בס"ת). וסברא היא דבעינן. כ' שו"ג: ובדיעבד שלא הניח שיור כשר.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**
מגילה (יט:): ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: שיור התפירה – הלכה למשה מסיני. ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע.
פרש"י: כדי שלא יקרע – שאם אינו משייר כשמהדק ס"ת בחזקה, הוא נקרע, אבל

סעיף זז: לקרוא במגילה בין הכתובים

סעיף זז: א. אין קורין בצבור (וכל עשרה מקרי צבור – טור) במגילה הכתובה בין הכתובים. ואם קרא, לא יצא.
ב. אלא א"כ היתה יתירה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהא לה היכר.
ג. אבל היחיד קורא בה, ואפילו אינה חסרה או יתירה, ויוצא בה ידי חובתו. ודווקא כשהיא כתובה בגליון כספר תורה.

שהיו בימי החכמים כולם בגליון כספר תורה שלנו. לא יצא – דבעינן אגרת לעצמה דמיפרסם ניסא טפי, דכי קוראה בין הכתובים נראה כקורא במקרא. או מיחסרא או מייתרא – ארוכה משאר קלפים למעלה או למטה או קצרה מהם ויש לה היכר לעצמה.

ג. כ' הטור: בצבור שאני – ביחיד יצא

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**
א. מגילה (שם): אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן – הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא, דבצבור שנו.
ב. שם: לא יצא – אמר רבא לא אמרן אלא דלא מיחסרא ומייתרא פורתא אבל מיחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה.
פרש"י: הכתובה בין הכתובים – ספרים

פי' ב"י טעמו – שאף שלעניין קדושה בעשרה הוי מניין, מ"מ לעניין פרסומי ניסא כשאינם בבית הכנסת אין פרסום כ"כ, הילך חשיב כיחיד. והטור כ' – כל עשרה מקרי ציבור לכל דבר, ואין חילוק בבית הכנסת או לא.²²⁸

"בין הכתובים"

משנ"ב (כג): הטעם דלא הוי פרסומי ניסא דמיחזי כקורא במקרא, משו"ה ביחיד כשר דבלא"ה ליכא פרסומי.

ג. "אבל היחיד קורא בה"

ביה"ל: משמע אף לכתחילה אף שיש לו מגילה כתובה לבדה ויכול לקרות בוו (פמ"ג). אבל הרי"ף והרא"ש והטור כתבו דיצא (בדיעבד). (ביאור הגר"א).

בלבד שתהא נגללת כס"ת, אבל בצבור לא יצא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בצבור"

ביה"ל: כ' בטורי אבן – פי' דדווקא בזמן שאין קורין את המגילה אלא בצבור והיינו שלא בזמנה שאז צריכה פרסום הנס, לכן מגילה הכתובה בין הכתובים דליכא פרסומי ניסא לא יצא. אבל בזמנה (שיש ממילא פרסום הנס) לא חיישינן להא דכתובה בין הכתובים.

"בציבור... לא יצא"

בע"ה: הא דאמרינן בצבור לא יצא פי' בבית הכנסת שהוא מקום צבור ובעי פרסומי ניסא אבל שלא בבית הכנסת אפילו בי' יצא.

סעיף ט: לכתוב במגילה ניקוד או טעמים

סעיף ט: מגילה שהיא נקודה (פי' מנוקדת), וכן אם כתב בה בדף הראשון ברכות

ופיוטים, אינה נפסלת בכך.

והמרדכי כ' – בשם אבי העזרי דאין לכתוב ברכות במגילה (דאיתקש לספר תורה, ולא דמי למגילה הכתובה בין הכתובים). ב"י: אף שנראה מדבריו שפסל לה, על דברי הרשב"א יש לסמוך להכשירה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כתב הרשב"א בת': מגילה שהיא נקודה (מנוקדת), מחמת הניקוד איני רואה שתפסל בכך. וכן מגילה שיש בדף הראשון ברכות ופיוטים דבר פשוט שהיא כשרה.

כדין ספר תורה. ובדיעבד די למעלה ב' אצבעות ולמטה ג' אצבעות, ובין דף לדף אצבע.

²²⁸. ילקוט יוסף: כתובה בגליון כספר תורה – יש לעשות גליון המגילה למעלה ג' אצבעות, ולמטה ד' אצבעות, ובין דף לדף ב' אצבעות,

בטעמים בע"פ, מותר לכתוב גם הטעמים במגילה ולברך עליה (דלא גרע מניקוד). ומ"מ אם אין הטעמים במגילה מותר לקרות בלא טעמים (כמ"ס ססי' קמ"ב). כ"פ ילקוט יוסף.²²⁹

בדיעבד. מ"מ לכתחילה שומר נפשו ירחק מזה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
"שהיא נקודה"

משנ"ב (כה): ואי ליכא מי שיודע לקרות

סעיף י: אם אין מגילה כשרה יקרא מתוך החומש

סעיף י: אם אין מגילה כשרה קורים אותה בחומש בלא ברכה.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
"בחומש"

משנ"ב (כז): ודווקא כשעשוי החומש בגלילה, ומשום שי"א שיוצא בזה בשעת הדחק. אבל בחומש שלנו לכו"ע לא יצא (ב"ח ומ"א). והפמ"ג כ' – דראוי גם בזה לקרות בלא ברכה שלא תשתכח תורת מגילה.

הרב יעקב יוסף זצ"ל – ואם נזדמן לו אח"כ מגילה כשרה יקרא ואף יברך, שהרי מה שקרא קודם היה שלא תשכח תורת מגילה.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

הרוקח: אם אין מגילה כשרה יש מתירין לקרותה בחומש. כ"כ או"ח.

ב"י – ונראה שמברכין עליה דאם לא כן מאי מתירין דקאמר, וכמו בלולב היבש שבשעת הדחק דעת רוב הפוסקים סוברין שמברכין עליו.

✓ אבל כבר כתבתי שם (ד"ה והרמב"ם) שלענין מעשה יש ליטלו בלא ברכה וכן יש לעשות כשאין מגילה כשרה קורא אותה בחומש בלא ברכה.

סעיף יא: קרא במגילה גזולה

סעיף יא: א. אם קרא במגילה גזולה, יצא (דאין גזל בקול – מ"א).

בדיעבד אין נפסל. הרב יעקב יוסף זצ"ל – ולכן לא יכתוב שמו במגילה, אבל יכול לכתוב שמו על גב המילה. מ"מ עדיף לכתוב בשמו על תיק המגילה.

²²⁹ פסקי תשובות: יש הנוהגים לעשות כעין כתרים ע"ג תיבת המלך שבראש כל עמוד, ויש להם על מה שיסמוכו, אבל ציורים ממש הממחישים סיפור המגילה אין לעשות, ומ"מ

ב. הגה: ואם מצרכים עליה, עיין לעיל סימן תרמ"ט לענין לולב הפסול (ט"ס צ"ל לולב הגזול – משנ"ב), וה"ה כאן.

בה בבית הכנסת א"צ רשות, כיון שלא מוציא מבית הכנסת. מ"מ יש בעיה בברכה שמא הבעלים מקפדים לכן לא יברך.

ב. "לענין לולב הגזול"

שע"ת (*ז): כ' בפר"ח – שבשופר גזול מברך. ולדידיה ה"ה כאן דהא דין מגילה נלמד מדין שופר.

אך ברכ"י כ' בשם המאירי – שיש מחמירים במגילה אף שמכשירים בשופר.

ומ"מ נראה שאין לברך לא במגילה ולא בשופר דספק ברכות להקל.

ואם הבעלים של השופר או המגילה שם בבה"כ ויוצאים בשמיעה או בקריאה זו, נראה דשפיר מברך כיון דלדידיה אין גזל והוא מתכוין לצאת ג"כ בברכה אין כאן בוצע ברך כלל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ' בעל העיטור: אם קרה במגיל גזולה יצא י"ח.

ב"י – נראה שלמד כן מדין שופר שיצא (בסימן תקפ"ו). כ"כ הרשב"א בהדיא בתשובה – דיוצאין במגילה גזולה כמו שיוצאין בשופר הגזול, דכאן וכאן בקול הוא יוצא ואין בקול דין גזל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "קרא במגילה גזולה"

משנ"ב (ל): כ' בפמ"ג – דאפילו אם קנאו בשינוי מעשה וכדומה אפ"ה לא יברך.

הרב יעקב יוסף צ"ל – אם רוצה לקרוא במגילת חברו צריך לבקש ממנו רשות. ואם אין הבעלים בבית הכנסת והוא קורא

או"ח תרצ"ב: דיני ברכות המגילה, ובו ד' סעיפים.

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: ברכות המגילה לפני ולאתריה, ברכת שהחיינו ביום..... 398
 סעיף ב: אין לשוח באמצע המגילה..... 401
 סעיף ג: אף יצא מברך להוציא אחרים..... 403
 סעיף ד: לשמוע קריאת המגילה אחר פלג המנחה..... 403

סעיף א: ברכות המגילה לפניה ולאחריה, ברכת שהחיינו ביום

סעיף א: א. הקורא את המגילה מברך לפניו ג' ברכות: על מקרא מגילה, ושעשה

נסים, ושהחיינו.

ב. וביום אינו חוזר ומברך: שהחיינו. הגה: וי"א לאלף זיוס מצדך: שהחיינו [טור בשם ר"ת והרא"ש והמגיד], וכן נוהגין בכל מדינות אלו.

ג. ואחד יכול לצדך ושני קורא [הגהות אשירי].

ד. ולאחריה נוהגין לברך: הרב את ריבנו וכו'. אם לא בירך לא לפניו ולא לאחריה, יצא.

ה. הגה: ונהגו לומר זלילה: 'אשר הניא', אזל לא זיוס (דכבר אמר פיוטים – מ"א מהלבוש), [כל בו וב"י בשם א"ח], ואין לצדך אחריה אלא לצדך.

מצוותה ביום. כ"פ תוס', הרא"ש, מרדכי וד"מ בשם המגיד.

✓ והרמב"ם כ' – שמברך שהחיינו רק בלילה, כ"פ הטור והב"י בשם המנהג.

ג. כ' הגהות אשר"י: שפיר דמי שראובן יברך לפניו ולאחריה, ושמעון קורא. והכי איתא בתוספתא. ²³⁰

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. מגילה (כא.): הקורא את המגילה מברך לפניו – על מקרא מגילה, שעשה ניסים ושהחיינו.

ב. שהחיינו

ר"ת – אף ביום מברך שהחיינו, שעיקר

ריבנו וכנגד השנייה אמר הדין את דיננו. ג). ולפי שלפעמים העוונות גורמות שירעו לנו אויבינו, מכל מקום אחר שסבלנו עונש עונותינו, הקדוש ברוך הוא נוקם נקמתנו. ד). ולפי שהמריעים לנו שני מינים.

האחד שהם אויבים מלב ומנפש ותמיד חורשים עלינו רעות וכנגדם אמר המשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ואמר לשון גמול כי הוא יתברך מודד להם מדה כנגד מדה כדי שיכירו כי יד יי' עשתה זאת על אשר הרעו לישראל.

ה). והמין השני שהם צוררים לנו ולא משנאתם

²³⁰ ב"י: ויש לדקדק למה קבעו בברכה זו חמשה לשונות הללו. הרב, הדין, הנוקם, המשלם, הנפרע? ונ"ל שמפני שאומות העולם באים בחמישה אופנים:

א). לפעמים שלא בטענה כלל רק בזדון יתן מצה ומריבה.

ב). ולפעמים באים בטענה שאומרים שיש להם דין עלינו – והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם בין בזו ובין בזו וכנגד הראשונה אמר הרב את

א. "ושהחיינו"

מ"א (א): ויכוין בברכת שהחיינו ג"כ על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצוות היום (של"ה), ונ"ל דיכוין זה בברכת שהחיינו דיום כי זמנם ביום.²³¹

ונ"ל דמי שאין לו מגילה לא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה. דזהו (משלוח מנות וסעודה) דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויו"ט דהא לא תקנו כלל ברכה עליהם.

כ"כ משנ"ב (א) – והוסיף שי"א דראוי לברך זמן על היום (לאפוקי המ"א) מפני תקפו של נס שהיה בו וכוין דמזמן לזמן קאתי הרי הוא ככל מועדי ד' שמברכין עליהן זמן. מ"מ מי קרא מגילה בלילה וברך אז שהחיינו לכו"ע א"צ שוב לברך ביום.

וביאר ביה"ל – שזוהו דעת המור וקציעה, שהשיג על המ"א וז"ל: ולא ידעתי מה בכך

ד. מגילה (כא): לאחריה מאי מברך? ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (האל) הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם. רבא אמר: האל המושיע. אמר רב פפא: הלכך נימרינהו לתרוייהו: ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע.

הקשה הר"ן: למה ברכה זו פותחת בברוך שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה? י"ל דהאי ברכה אחרונה לאו אקריאת מגילה, אלא ברכה בפני עצמה שנתקנה על הנס. כ' באו"ח: אף שאין חותמים בשתיים (הנפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ), כאן שתייהם קשורות, שאין תשועה שלמה אלא בשתייהן. האחת שנפרע, והשניה שהודיעו ולא נפקד ממנו איש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

אוהביו נמצא שאין תועלת לאוהביו בנקמה היא, אבל הקדוש ברוך הוא אינו עושה כן אלא נפרע מהצוררים ומושיע את ישראל.

²³¹. הרב יעקב יוסף זצ"ל: ספרדי שהלך לבית כנסת אשכנזי ביום פורים ושמע שהחיינו על מקרא מגילה, האם יענה אמן?

יש לענות אמן, מס"ס: שמא הלכה כר"ת – שמברכים שהחיינו אף ביום, ושמא צריך לברך שהחיינו על משלוח מנות ומתנות לאביונים. ועוד שכ' ברכ"י (ביוסף אומץ) – אילו ראה מרן את שו"ת משמים שפסק כר"ת היה חוזר בו. ואף שלא קי"ל הכי, מ"מ מצטרף לס"ס לענות אמן.

אותנו אלא שדרכם להרע תמיד או שהם מצירים לנו במצוות אדוניהם האויבים, וכנגדם אמר הנפרע לנו מצרינו. כי לאלו אינו חושש לשלם להם מדה כנגד מדה כי לא דעת להם ולא תבונה.

ולפי שאין מדרך הטוב לפעול נזק או לשמוח בנזקי שום אדם ואף על פי שהוא רע, לכך חתם הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע, כלומר כשהקדוש ברוך הוא נפרע מהצרים לישראל אין התכלית לנקמה כי אם להושיע את ישראל.

ועוד יש לומר שלפעמים מלך אחד נפרע מצוררי אוהביו, אבל הצוררים כבר הרגו את

אכן אם היה לו מגילה בלילה ובירך אז שהחיינו לכו"ע א"צ שוב לברך ביום. עוד שם: אם אָבַל קורא את המגילה, יברך אחר הברכות משום ברכת שהחיינו שאין האבל מברך להוציא רבים בברכת שהחיינו והאבל יקרא את המגילה (דרך חיים).²³²

ג. "ולאחד יכול לזכר"

משנ"ב (ג): בין ברכה ראשונה ובין בברכה אחרונה ובלבד שיכוין להוציא השומעים והם יכוונו לצאת (או"ז וד"מ, לאפקוי – חידושי הריטב"א, שדווקא בברכה שלאחריה אבל בשלפניה הקורא עצמו חייב לברך).

ד. "ולאחריה נוהגים לברך"

משנ"ב (ד): נוהגים – כי בגמרא איתא דברכה דלאחריה תליא במנהגא במקום שנוהגים לברך יברך, ולכן כתב המחבר דהאידינא נוהגים לברך.

ט"ז (א): הרב את ריבנו – בטור כתב בשם רע"מ שאין לומר 'האל', כיון שכבר אמר אלהינו.

משנ"ב (ה) – ויש שכן גורסים האל, ובא"ר הכריע כהשו"ע שאין לומר. וכן אין לומר בא"י האל הנפרע רק בא"י הנפרע.²³³

שהוא דבר נהוג, והלא בלאו מצוות שילוח מנות וסעודה ראוי לברך זמן על היום, שהרי זמן אומרו אפילו בשוק. ולכן מי שאין לו מגילה יכול לסמוך זמן אכוס סעודה. כ"פ ברכ"י בשם ר"י מלכו. אבל האחרונים כתבו שלא יברך שהחיינו. ולפי דעה זו שיברך זמן על עצם היום מפני תקפו של נס שהיה בו, היה לו לברך לעצמו ג"כ ברכת שעשה נסים, וכ"ה במאירי (לעניין חנוכה).

סיכום: לברך שהחיינו כשאינן לו מגילה

- מהר"י מולכו – יברך שהחיינו כשאינן לו מגילה.
- מו"ק – יברך שהחיינו על משלוח מנות.
- ברכ"י בשם האחרונים – לא יברך כלל.

כ"כ א"ר, פמ"ג ח"א כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

משנ"ב (ב): אם נשתתק הקורא באמצע קריאת המגילה, דעת האחרונים (ר' יעקב עמדין בסדרו וא"ר ושבות יעקב ודגול מרבבה) דא"צ הקורא השני העומד תחתיו להתחיל בראש רק יתחיל ממקום שפסק הראשון (דלא כהמ"א דס"ל השני צריך להתחיל בראש), וכ"ש שא"צ לברך מחדש דיצאו כל הקהל בברכת הראשון, דהוא טרחא דצבורא.

²³² ריבנו. והדן את דיננו. והנזקם את נקמתנו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. והנפרע לנו מצרינו: ברוך אתה ה', הנפרע לעמו ישך אל מכל צריהם האל המושיע ברוך אתה ה', הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע.

²³² ילקוט יוסף (הלכות אבילות): להלכה האבל יכול לקרוא ולברך. ואף למחמירים אם האבל ש"צ קבוע ואין אחר בקי כמו, קורא המגילה ואף מברך.

²³³ ילקוט יוסף: נוסח ברכה אחרונה בימנו: ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, הרב את